

ZAUBES PAGASTS

vietas un vārdi

93578

2006-5

L 134

LR VZD KARTOGRĀFIJAS PĀRVALDE
Toponīmikas laboratorija

L
9

CĒSU RAJONA ZAUBES PAGASTA PADOME

ZAUBES PAGASTS

VIETAS UN VĀRDI

Rīga 2005

Grāmata "Zaubes pagasts. Vietas un vārdi" ir novadpētniecisks un toponīmisks pētījums par Cēsu rajona Zaubes pagastu, tapis LR Valsts zemes dienesta Kartogrāfijas pārvaldes Toponīmikas laboratorijas un Zaubes pagasta padomes sadarbībā. Grāmatā raksturoti dabas un kultūrvēsturiskie objekti, apdzīvotās vietas (ciemi un viensētas), apkopoti visi zināmie to nosaukumi. Lai saglabātu pagasta vietvārdu bagātību, grāmatā iekļauti arī jau izzudušu objektu (bijušo viensētu, krogu, dzirnavu ezeru u. c.) nosaukumi. Sniegts ieskats pagasta vēsturē un ļaužu dzīvē dažādos laikos.

Grāmatā ievietotas gandrīz visu Zaubes pagasta viensētu un citu dzīvojamo māju fotogrāfijas. Pielikumā ir divas kartoshēmas, kā arī Zaubes pagasta karte M 1:25 000.

Darbs varētu būt noderīgs Zaubes un apkārtējo pagastu ļaudīm, novadpētniekiem, skolēniem, studentiem un visiem, kam interesē Zaubes pagasta daba, cilvēki, vēsture un vietvārdi.

Uz grāmatas 1. vāka: Zaubes vecais pagastnams 2005. gadā. Uz 4. vāka: skats pāri Lāča dīķim; *Silauzēni* – vecākā guļbūves māja Zaubes pagastā; Klīgenes Jaunā muiža (tagad Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijas mācību treniņu bāze „Līcupe”); Zaubes luterāņu baznīca. V. Veisenkopfas un V. Lāča foto.

Atbildīgā redaktore: Otīlija Kovaļevska

Autori: Sarmīte Pliuna,
Valda Veisenkopfa,
Dainis Ozoliņš,
Otīlija Kovaļevska,
Ineta Rušmane

Teksta redaktore: Vita Strautniece

Foto: Valdis Lācis,
Valda Veisenkopfa

Kartogrāfe: Baiba Gitendorfa

Datorsalikums: Otīlija Kovaļevska

Mākslinieciskais
noformējums: Mārtiņš Dričs

Grāmatā izmantotas fotogrāfijas no Ināras Ūzes, Ērika Grāvīša, Valdas Veisenkopfas, Vitas Strautnieces u. c. personīgajiem arhīviem, Zaubes skolas arhīva materiāli, bibliotēkāres Benitas Brantas materiāli par pagasta vēsturi, Zaubes pagasta padomes nepublicētie materiāli.

Iespiests LR Valsts zemes dienesta poligrāfijas daļā "Latvijas karte"

ISBN 9984-28-350-X

© LR Valsts zemes dienests, 2005

© Zaubes pagasta padome, 2005

IEVADVĀRDI

“Viss nāk un aiziet tālumā...” Šodien būtu grūti atrast cilvēku, kurš nezinātu šīs populārās R. Paula un L. Vāczemnieka radītās dziesmas vārdus. Taču paies vēl kādi nieka piecdesmit gadi, un grūti būs atrast kādu, kurš to vēl atcerēsies. Tāpat tas notiek ar daudzu cilvēku mūžiem. Kas ir cilvēka mūžs? Viens smilšu graudiņš pasaules plašumos? Viens īss mirklis *no nebūtības līdz nebūtībai*? Vai varbūt garš, akmeņains ceļš *no šūpuļa līdz kapam*? Un cik gan dažāds ir katra cilvēka veikums dzīves garumā: viens nodzīvo garu, bet “tukšu” mūžu, turpretī cits pat savos nedaudzajos Dieva atvēlētajos gados paspēj radīt lietas, kuras ir vērts saglabāt nākamajām paaudzēm.

Lai cilvēku vārdi un viņu radītās vērtības Zaubes pagastā nezustu uz visiem laikiem, radās doma veidot šo grāmatu. Tas ir stāsts par Zaubes pagasta cilvēkiem, par viņu atstātajām vērtībām, par vietām, to nosaukumiem un notikumiem, kas ar tām saistīti. Zaube ir maza apdzīvota vieta skaistajā Vidzemes augstienē, taču tās vēsturē netrūkst lielu un svarīgu notikumu, kuriem nedrīkst ļaut nogrimt aizmirstībā.

Trīsdesmit Zaubē nodzīvotajos gados esmu redzējis, kā par graustiem pārvēršas un nebūtībā aiziet ne vien necilas koka būdiņas, bet pat kapitālas, no laukakmeņiem *uz mūžu* celtas ēkas. Mainījušās arī morālās vērtības. No aculiecinieku atmiņām vēl nav izgaiss tas brīdis, kad no baznīcas torņa *svinīgi* tika norauts krusts un baznīcā ierīkota pārtikas noliktava. Vismaz divdesmit gadus cilvēki zināja, ka baznīcā *var dabūt* toreiz tik deficīto preci – desas. Pa to laiku izauga vesela paaudze ar saviem īpatnējiem morāles principiem un filozofiju.

Zaubei nav gājuši secen 20. gadsimta kari, okupācijas, masu deportācijas, kolektivizācija un tās sekas. Skumji ir apzināties, ka Zaube no *Ulmaņlaika* turīgā lielpagasta bija pārvērtusies *padomju laika* nomalē, bet skaistā daba piesārņota ar “attīstītā sociālisma arhitektūras šedevriem”. Tomēr grēks būtu nepieminēt, ka tajā laikā gandrīz nevienam nebija problēmu ar nodarbinātību vai iztiku.

Tagadējā un nākamās paaudzes ir tiesīgas to visu zināt, un kas gan cits, ja ne mēs, viņiem to varam pastāstīt. Ar šīs grāmatas palīdzību centāmieš saglabāt kaut nelielu daļu no tām vēstures liecībām, kas vēl palikušas, neaizmirstot, ka arī tagadne kādreiz būs vēsture.

Izsaku pateicību visiem, kuri piedalījās grāmatas veidošanā, un ceru, ka būs interesanti to lasīt!

Valdis Lācis,

Zaubes pagasta padomes priekšsēdētājs, 2005

ZAUBES PAGASTS

Aust rīts. Pamaļē gaismas spēli sāk pirmie saules stari. Miglas sagšanās ietīnīs mostas Zaubes ozols, kāds spēks un varenība! No 1981. gada, uzsākot darba gaitas, šo pusi par savu saucu arī es. Zaubes ļaudīm novēlu ozola izturību, sīkstumu un pacietību!

Vaira Zauere,

Pagasta padomes priekšsēdētāja vietniece (2005)

Savā mūžā, dzīvodams un staigādams pa Zaubes zemi, esmu pārlaidis Ulmaņa laikus, pirmo padomju varas gadu, vācu valdīšanu, otro padomju varas laiku un piedzīvojis Trešo atmodu. Esmu piedzīvojis dažādus laikus, taču redzēju Zaubes cilvēkus laimīgus, satīcīgus, apveltītus ar darba tikumu, taisnības izjūtu, atbildības un pienākuma apziņu. Kāda būs Zaube jaunajos laikos, tas atkarīgs no mūsu bērniem un mazbērniem – kādu viņi to izveidos un sakārtos.

Dainis Ozoliņš,

No 1991. līdz 1997. gadam Zaubes pagasta padomes priekšsēdētājs, deputāts (2005)

50 gadus esmu zaubēniete un aculieciniece, kā, novācot kara laikā sagrauto ēku drupas, gandrīz klajā vietā tika veidots un celts Zaubes centrs. Padarīts šajos gados daudz. Novēlējums turpmāk: kopt un saudzēt paveikto, plānot un realizēt centra un apkārtnes labiekārtošanu.

Aina Dadeka,

Pensionēta skolotāja, no 2001. līdz 2005. g. deputāte un Izglītības un kultūras komitejas priekšsēdētāja, Triju Zvaigžņu ordeņa Zelta goda zīmes laureāte

Zaubi par savu mājvietu uzskatu jau 31 gadu. Te esmu strādājusi no sirds, priecājusies līdz ar citiem, skumusi un bēdājusies tad, kad bijis grūti. Esmu gandarīta par katru pozitīvu izmaiņu, katru gaišu domu vai labu vārdu, kas veltīts Zaubei. Lai mums visiem darba prieks un pozitīva attieksme.

Mārīte Leopolde,

Pagasta padomes priekšsēdētāja vietniece 2001.-2005. g., deputāte (2005)

Zaubi uzskatu par savu pagastu kopš 1964. gada 1. jūnija. Zaubē auguši mani bērni un aug mazbērni. Laiks ir aizgājis vēja spārniem. Gribas atcerēties laiku, kad gandrīz katrā sētā bija ferma un lopkopēji bija strādīgi un viesmīlīgi. Nu jau trešo sasaukumu esmu pagasta padomes deputāte. Gribu, lai Zaubes pagasts būtu arvien sakoptāks, lai katrs bijušais un esošais zaubēnietis varētu lepoties ar mūsu pagastu.

Ināra Pudāne, pagasta padomes deputāte kopš 1997. gada

Latvijas kartē atrodama vieta, kur esam dzimuši, kur pāiet mūsu ikdiena un kurā, lai cik tālu arī nebūtu aizgājuši, ar prieku atgriežamies. Mēs, zaubēnieši, to pazīstam kā vietu ar krāšņu dabu, senu vēsturi un darbīgu šodienu. Būsim lepmi par savu pagastu un rūpēsimies par tā labklājību. Veidosim kopīgas intereses, noteiksim vienotus mērķus un rīcību pagasta nākotnes uzplaukumam!

Raivis Zvaigzne,

Izglītības, kultūras un sociālo jautājumu komitejas priekšsēdētājs (2005)

Būsim lepmi par savu pagastu, māju, kurā esam dzimuši, auguši un dzīvojam. Dzīvosim tā, lai arī nākamās paaudzes varētu lepoties ar to, ka viņu mājas ir šeit.

Mārtiņš Andris Cīrulis, pagasta padomes deputāts 1991.-1993. un kopš 1997. gada

PATEICĪBA

Laiks bez žēlastības dzēš ļaužu atstātās pēdas, mainās vietas, mainās paaudzes un vietu vārdi un notikumi nereti zūd reizē ar pēdējo cilvēku, kurš par tiem zina stāstīt. Lai arī pasaules durvis atveras aizvien plašāk, tomēr lielākajai daļai no mums pienāk brīži, kad vaicājam paši sev: *Kas es esmu, no kurienes nāku? Kur ir manas mājas? Kur saknes manai dzimtai?*

Grāmata par Zaubi radīta tieši tāpēc, lai paturētu kaut nelielu daļiņu no gaistošā un ikvienam ļautu saskatīt, ka Zaubei ir savs īpašs skaistums un neatkārtojamība. Grāmatas veidotāji nepretendē uz vēsturisko faktu pilnīgu precizitāti (neviens no viņiem nav vēstures speciālists). Pagasta vēstures apcerējums veidots no pieejamām publikācijām, vietējiem novadpētniecības materiāliem un ļaužu atmiņām, kas jebkurā gadījumā ir subjektīvas, un stāsti par vienu un to pašu notikumu var atšķirties. Tāpēc neesiet pārāk bargi kritiķi, bet pieņemiet šo grāmatu kā ieskatu Zaubes pagasta vietu vārdos un pagasta ļaužu dzīvē cauri gadu desmitiem un simtiem.

Grāmatas veidotāji pateicas visiem, kuri centās palīdzēt vairāk kā gadu ilgajā darba tapšanas procesā. Īpaša pateicība pensionētajai skolotājai Veldzei Samušas kundzei Jēkabpilī par Zaubei atdotajos gados savākto un apkopoto novadpētniecības materiālu. Paldies skolas vadībai par doto iespēju izmantot un iekļaut grāmatā šos materiālus. Liels paldies Viktoram Harijam Belca kungam par novadpētniecības darba atbalstīšanu ar bagātu seno fotogrāfiju klāstu, kuras izmantotas arī grāmatā. Sirsnīga pateicība Ērikam Grāvīša kungam par uzrakstītajiem sulīgajiem atmiņu stāstiem un fotogrāfijām no ģimenes arhīva. Žēl, ka grāmatas ierobežotā apjoma dēļ varējām izmantot tikai nelielu daļiņu. Visus stāstus pilnībā interesenti varēs lasīt pagasta bibliotēkas rokrakstu krājumā. Patīkami pārsteidza *Lejas Nemnaudu* saimnieka Ulda Barbana kunga stāsts par *Nemnaudu* vēsturi. Pirms dažiem gadiem tapušais apraksts lieliski iederējās zemnieku sētas un dzīves pēdējo 100 gadu ilustrācijai. Paldies!

Informācijā ar grāmatas veidotājiem dalījās arī Ojārs Ēvalds Bīriņš, Emsiņu ģimene, Zinta Grundšteina, Drosma Ozoliņa, Ināra Ūze, Roberts Maksiņš, Skaidrīte Stūrīte, Ilga Krakte, Andris Mārtiņš Cīrulis, Aina Antonova, Aina Dadeka, Modris Mednis, Austrā Untiņa, Rasma Vitenburga, Laimonis Bērziņš, Jānis Tipāns, Daina Parādniece, Ausma Riemere, Roberts Švarts u.c. Paldies viņiem! Pateicību parādā paliekam 2005. gadā aizsaulē aizgājušajai Martai Osmani.

Visbeidzot – pateicamies māju īpašniekiem, kuri pacietīgi mūsu grozīšanos ar fotoaparātu savu māju tuvumā! Paldies Aldim Lācim par iespēju izmantot viņa lielisko fotoaparātu!

Neņemiet ļaunā, ja kāds palicis nepieminēts vai iesniegtais materiāls nav šoreiz izmantots. Grāmatas apjoms ir ierobežots, tāpēc daudz interesanta materiāla

ZAUBES PAGASTS

palicis ārpusē, dodot ikvienam iespēju turpināt šeit iesākto. Visi materiāli pēc apkopošanas paliks bibliotēkā novadpētniecības materiālos.

Valda Veisenkopfa

Pagasta administrācijas darbinieki 2005. gada 2. septembrī.

*No kreisās: Iveta Freivalde (pagastiesas priekšsēdētāja, sociālā darba organizatore),
Silvija Girucka (pagasta padomes galvenā grāmatvede), Evija Liepiņa (zemes ierīkotāja),
Valdis Lācis (pagasta padomes priekšsēdētājs), Mudīte Liepiņa (pagasta padomes
sekretāre), Valda Veisenkopfa (komunālās daļas vadītāja), Vaira Zauere
(lauksaimniecības darba organizatore).*

Vispārīgas ziņas par Zaubes pagastu

Teritorija: 162,8 km²,

tai skaitā lauksaimniecībā izmantojamās zemes 34,27%,
meži 55,68%

Iedzīvotāju skaits 2005. gadā: 1056

Apdzīvotība: 6,5 iedzīvotāji uz 1 km²

Pagasta padome: Zaubes pagasts, Saulgrieži, LV-4113, tālr. 4145583

Apskates objekti: Livonijas ordeņa pilsdrupas un parks ar dīķiem Zaubes centrā, luterāņu un pareizticīgo baznīcas, Annas muiža ar parku, Baznīcas kalns, Zaubes ozols, dižozols pie Griķiem u.c.

Naktsmītnes un atpūtas iespējas:

Atpūtas un sporta komplekss "Līčupe", tālr. 4146226, 4146227

Lauku mājas *Atēnas*, tālr. 4146224 (ēdināšana, makšķerēšana, peldēšanās, slēpošana)

LITERATŪRAS UN AVOTU APSKATS

Pirms dažiem gadiem VZD Kartogrāfijas daļas Toponīmikas laboratorijā tapa projekts Zaubes pagasta vietvārdu vārdnīcai. Taču, ņemot vērā zaubēniešu (V. Veisenkopfas, D. Ozoliņa, Ē. Grāvīša u. c.) plašās zināšanas par pagasta ģeogrāfiju, vēsturi, ļaudīm un notikumiem, radās doma par vispusīgāku novadpētniecisku darbu, kas bez ģeogrāfiskiem un toponīmiskiem aprakstiem ietvertu arī kultūrvēsturiskus pētījumus un aculiecinieku skatījumu uz pagasta dzīvi laika ritumā, vērtētu pašreizējo situāciju un mēģinātu saskatīt perspektīvas.

Grāmatā sniegtais faktu materiāls ir ilgstoša un rūpīga darba rezultāts, kas veikts gan iztaujājot vietējos iedzīvotājus un novadpētniekus, gan izskatot dažādus arhīvu un statistikas materiālus, kartes un literatūras avotus.

Grāmata veidota daļēji kā vietvārdu vārdnīca, paplašinot to ar informāciju par pagasta vēsturi, iedzīvotājiem u. c. Tā ir bagātīgi ilustrēta ar mūsdienu un senākiem fotoattēliem, kā arī zīmējumiem un kartēm. Pielikumā ir Zaubes pagasta karte mērogā 1:25 000 un kartoshēmas. Pēc pagasta padomes priekšsēdētāja V. Lāča ierosinājuma fotoattēlos iemūžinātas gandrīz visas pastāvošās viensētas (autori V. Veisenkopfa un V. Lācis).

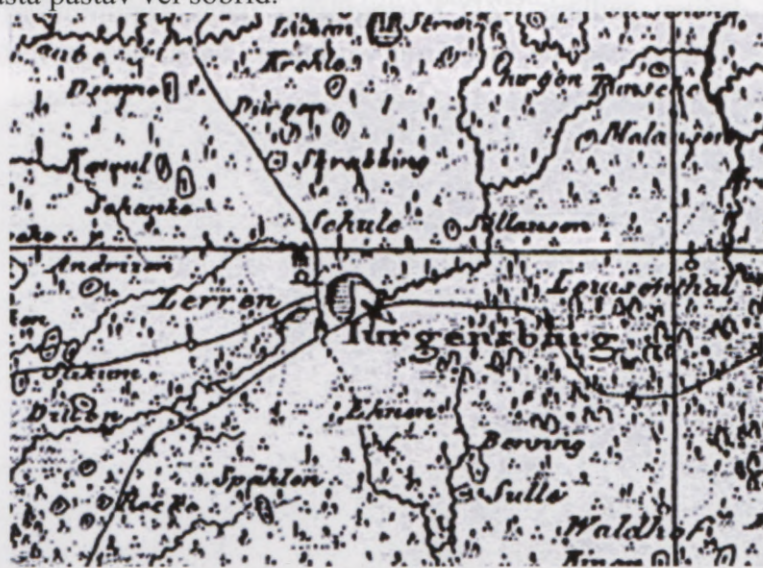
Grāmatas tapšanā izmantots plašs literatūras un avotu klāsts. Vietvārdu vārdnīca veidota, balstoties uz Sarmītes Pliunas ekspedīciju laikā savāktajiem un precizētajiem materiāliem par dabas objektu nosaukumiem. Vietvārdi tika atzīmēti uz topogrāfiskās kartes mērogā 1:10 000 un pēc tam attiecīgo objektu nosaukumi salīdzināti visdažādākajos literatūras avotos. Viens no svarīgākajiem – profesora J. Endzelīna 1922. gadā publicētais pirmais sistematizētais Latvijas pagastu vietvārdu apkopojums “Latvijas vietu vārdi”. Tajā atrodami galvenokārt viensētu, muižu, ciemu un pagasta daļu, kā arī (nedaudz) dabas objektu nosaukumi, taču nav sīkāk norādīts, kur tieši atrodas attiecīgās reālijas. Izmantotas arī dažādas enciklopēdijas (“Latvijas daba”, “Latvijas PSR mazā enciklopēdija”, “Latvijas pagasti”) un valsts nozīmes datu krājumi: Latvijas ūdens saimniecisko iecirkņu klasifikators, Latvijas ūdenstilpju klasifikators un Ezeru pases, kā arī Valsts adrešu reģistrs.

Nozīmīgs Zaubes pagasta vietvārdu krājums ir LVI kartotēkā, kurā atrodami nosaukumi savākti 1969. gada ekspedīcijā (K. Bukums) un 1981. gadā. Arī šie vietvārdi netika pilnībā atpazīti, jo valodnieku vākumos tie ir tikai pierakstīti, neatzīmējot kartē.

Izmantota arī LU Reģionālās ģeogrāfijas un toponīmikas zinātniskās laboratorijas vietvārdu kartotēka un Rutas Avotiņas 1990. gadā uzrakstītais manuskripts “Cēsu rajona fiziski ģeogrāfiskie nosaukumi”.

Ļoti vērtīgs izziņas avots ir kartes un atlanti. Šajā darbā izmantotas gan senas, gan pavisam jaunas kartes. 18. un 19. gs. kartēs gan atrodami tikai paši lielākie un nozīmīgākie dabas objektu nosaukumi. Taču, veidojot nodaļu

“Mājavārdi”, ļoti interesanti bija ieraudzīt 1839. gada Rikera kartē mājas, kas Zaubes pagastā pastāv vēl šobrīd.

Jurgensburga (tag. Zaube) 1839. gada Rikera kartē.

No jaunākajām kartēm izmantotas – topogrāfiskā karte M 1:10 000 (1979), Zaubes pagasta karte M 1:25 000 (1990) un Latvijas Republikas Satelītkarte (1999).

Vērtīgas ziņas par bijušajām muižām izdevās atrast 1990. gadā Vācijā izdotajā “Baltisches Historisches Ortslexikon”. Veidojot nodaļas par Zaubes pagasta vēsturi un kultūrvēsturiskajiem objektiem, plaši izmantoti zaubēniešu atmiņu pieraksti (Ē. Grāvītis, V. Barbans, D. Ozoliņš, V. Samuša u. c.), I. Janeles un V. Kvaskovas pētījums par Annas muižas vēsturi, Zaubes skolas arhīva, bibliotekāres Benitas Brantas materiāli u. c. Informāciju par pagasta vēsturi un ļaudīm vāca, apkopoja un precizēja Valda Veisenkopfa.

Senvietu apzināšanai izmantoti Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centra arhīva materiāli, vēstures, kultūras un arheoloģijas pieminekļu saraksti, kā arī A. Teivena grāmatas “Latvijas lauku krogi un ceļi” un “Latvijas dzirnavas”. Vizuālu ieskatu senākos laikos sniedz J. K. Broces 1796. gada zīmējumi toreizējās Jurgensburgas apkārtnē, kā arī fotogrāfijas no zaubēniešu personiskajiem arhīviem.

Paldies visiem, kas piedalījās šai darbā!

Otīlija Kovaļevska, Ineta Rušmane, Sarmīte Pliuna

SAĪSINĀJUMI

A – austrumi	kr. – kreisais	rel. – relatīvais
abs. – absolūtais	l. – labais	skp. – senkapi
augst. – augstums	liel. – lielākais	tag. – tagad, tagadējais
bij. – bijušais, bijusī	mater. – materiāli	u. – upe
c. – ciems	p. – purvs	vāc. – vācu
D – dienvidi	p/s – padomju saimniecība	vid. – vidējais
d. – dīķis	pag. – pagasts	vjl. – virs jūras līmeņa
DA – dienvidaustrumi	pilsk. – pilskalns	v. n. – vārdā nosauktais
DR – dienvidrietumi	pl. – platība	vs. – viensēta
dz. – dzirnavas, dzirnavu	pl. – pļava	Z – ziemeļi
dz. ez. – dzirnavu ezers	pmž. – pusmuiža	z/s – zemnieku saimniecība
ez. – ezers	R – rietumi	ZA – ziemeļaustrumi
gs. – gadsimts	raj. – rajons	ZR – ziemeļrietumi
k. – kalns		

“ ” – pēdējās J. Endzelīna vietvārdu krājumā likti tie vietvārdi, kas tur pārņemti no citiem avotiem

Saīsinājumi atsaucēs uz avotiem*

Avotiņa 1990	Cēsu rajona fiziski ģeogrāfisko objektu nosaukumi. – Rīga: LU Ģeogrāfijas nodaļa, 1990.
C 200	Latvijas ceļu karte M 1:200 000. – Rīga: Šoseju un zemesceļu departaments, 1940.
C 300	Latvijas ceļu un pagastu robežu karte M 1:300 000. – Rīga: Šoseju un zemesceļu departaments, 1931.
Cēsu novads 2001	Iepazīsti Cēsu novadu! Grāmata tūristiem un interesentiem. – Cēsu rajona padome, 2001.
Cēsu raj. 2003	Cēsu rajons 1:100 000. Cēsu pilsēta 1:20 000. – Rīga: SIA “Karšu izdevniecība Jāņa sēta”, 2003.
DI	Endzelīns J. Latvijas vietu vārdi. I daļa. Vidzemes vārdi. II daļa. Kurzemes un Latgales vārdi. // Darbu izlase. IV sēj. 1. daļa. – Rīga, 1981, 13.-302. lpp.
E	Endzelīns J. Latvijas vietu vārdi. I-II daļa. – Rīga: A. Gulbja apgāds, 1922.-1925.
Eksped.	Ekspedīcija.
Ez. pase	Ūdens informatīvā sistēma. Ezeru pases. – Latvijas vides aģentūra, 2005.
GMSP	Gaujas Meliorācijas sistēmu pārvaldes materiāli.
KPAI	Latvijas Republikas arheoloģijas pieminekļi. – Latvijas Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, [b. g.].
KPAI arh	Latvijas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centra arhīva materiāli.

- Kūdras f. 1980 Latvijas PSR Kūdras fonds pēc izpētes datiem uz 1980. g. 1. janvāri. – Rīga: Latvijas valsts Meliorācijas projektēšanas institūts, 1980.
- Ld Latvijas daba. Enciklopēdija. 1.-6. sēj. – Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1994.-1997.
- LME Latvijas PSR mazā enciklopēdija. I-III sēj. – Rīga: Zinātne, 1967.-1970.
- Lpag Latvijas pagasti. Enciklopēdija. 1.-2. sēj. – Rīga: Preses nams, 2001.-2002.
- LT75 Latvijas topogrāfiskā karte M 1:75 000. Armijas štāba ģeodēzijas un topogrāfijas daļa, 1926.-1928.
- LVI Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta vietvārdu kartotēka.
- LVKPS Latvijas PSR Vēstures un Kultūras pieminekļu saraksts. – Rīga: Avots, 1984.
- M 250 Mantnieks P. Lielā Latvijas karte. M 1:250 000 un Alfabetisks Latvijas vietu vārdu saraksts. – Rīga: P. Mantnieks, kartografisks institūts, 1930.
- Mellin 1791 Der Rigische Kreis [M ~1:190 000]. Gezeichnet von L. A. Mellin, 1791. // Atlas von Liefland oder von den beyden Gouvernementern u. Herzogthümern Lief- und Ehistland un der Provinz Oesel. – Riga-Leipzig, 1798.
- Nomals 1943 Nomals P. Vidzemes un Latgales purvu apskats. – Rīga, 1943.
- Pag. 25 Latvijas pagastu kartes M 1:25 000. – R.: Zemesprojekts, 1990.
- Pag. apr. Salnais V., Maldups A. Pagastu apraksti. – Rīga: Valsts statistiskā pārvalde, 1935.
- Pag. pad. Zaubes pagasta padome.
- Plaudis 1998 Plaudis A. Ceļvedis pa Latviju. – R.: Jumava, 1998.
- Rikers 1839 Specialkarte von Livland in 6 Blättern [M 1:186 000]. Gezeichnet von C. G. Rücker. – Reval, 1839.
- S50 Latvijas Republikas Satelītkarte mērogā 1: 50 000. – Rīga: VZD, 1994-1998.
- Sīkās ūdenstilpes Sīko ūdenskrātuvju uzskaitē un perspektīvā attīstība Latvijas PSR teritorijā. Shēma. 1. sējums. – Rīga, Latvijas valsts meliorācijas projektēšanas institūts, 1972.
- Teivens 1985 Teivens A. Latvijas dzirnavas. – Rīga, 1985.
- Teivens 1995 Teivens A. Latvijas lauku krogi un ceļi. – Rīga, 1995.
- Ūd-teces Latvijas PSR ūdensteču nosaukumi. 1.-4. burtn. – Rīga: P. Stučkas Latvijas valsts universitāte, 1986.
- Ūd-tilpes Latvijas PSR ūdenstilpju nosaukumi. 1.-6. burtn. – Rīga: P. Stučkas Latvijas valsts universitāte, 1984.
- ŪSIK Latvijas ūdens saimniecisko iecirkņu klasifikators. – Latvijas vides aģentūra, 2005.
- ŪTK Latvijas ūdenstilpju klasifikators. – Latvijas vides aģentūra, 2005.
- Vētra 1956 Vētra R. Sigulda. – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1956.

*Aiz saīsinājuma var būt norādīts sējums un lappuse.

ZAUBES PAGASTA IZVEIDOŠANĀS, ROBEŽAS UN TO IZMAIŅAS

Tagadējo Zaubes, Nītaures un Skujenes pagastu teritorijas 12.-13. gs. mijā ietilpa Autīnes pilsnovadā un bija tā ziemeļu robeža ar Sotekles pilsnovadu. 13. gs. Zaubes novads tika iekļauts Livonijas ordeņvalsts sastāvā un nonāca Livonijas ordeņa pārvaldījumā. Ordeņa pils Zaubē uzbūvēta 1257. gadā.

14. gs. sākumā novads minēts ar savu pirmo mums zināmo nosaukumu – Jurgensburga (*Jürgensburg*).

Pēc Livonijas kara novads ir Polijai piederošās Pārdaugavas hercogistes sastāvā, bet no 1630. gada teritorija nonāk Zviedrijas pārvaldījumā. Kopš 1710. gada, līdz pat Latvijas neatkarības pasludināšanai 1918. gadā, Zaube ir Krievijas Vidzemes guberņas apdzīvota vieta ar nosaukumu *Jaunpiļskaja*. Minētais nosaukums radies 18. gs., kad blakus Jurgensburgas ordeņa pils drupām uzbūvēta jauna muiža. Pati muiža gan visu savu pastāvēšanas laiku vāciski un krieviski vēl saukta par Jurgensburgu, bet 19. gadsimta rakstos minēta Jaunpils luterāņu draudze, kas aptver Jurgensburgas muižu, Bēzmuižu, Slīpes muižu, Jaunpils mācītājmuižu, Gustavsbergas (Kliģenes) muižu un daļiņu Kosas muižas, kurai piederošās mājas veidoja savdabīgu “caurumu” Jurgensburgas teritorijā. 1847. gadā šajā teritorijā aptuveni puse luterāņu pāriet pareizticībā un tiek izveidota pareizticīgo draudze, kura krieviski dēvēta *Jurgensburgskaja*, vēlāk *Jaunpiļskaja*, bet latviski – *Jaunpils*.

Jurgensburga 1675. gadā Parīzē izdotajā Polijas Karalistes, Lietuvas Dižkunigaitistes un pierobežas teritoriju kartē (G. Sanson d'Abbeville; izd. A. H. Jaillot). [*Lietuva žemėlapiuose...*, 70. lpp.].

Jaunpils (bij. Jurgensburga) 1900. gadā Sanktpēterburgā izdotajā A. Macijauskas Lietuvas un Latvijas kartē. [*Lietuva žemėlapiuose...*, 161. lpp.].

Laika gaitā mainījušās pagastu un muižu robežas un to kā administratīvu vienību nozīme. 17.-18. gs. noteicošā loma bija muižai, kas teritoriāli šķēla pagastu robežas. Nereti kāda pagasta zemnieku sētas muižnieki mantojuma, dāvinājuma, pirkšanas vai citā ceļā bija sadalījuši savā starpā bez teritoriāli noteiktas kārtības.

Spilgts piemērs tam ir fakts, ka sešas Jurgensburgas muižai agrāk piederējušās zemnieku mājas (*Galžēni* – 4 mājas, *Ragaiņi* – 2 mājas) ar visiem dzimtcilvēkiem bija nonākušas Kosas muižas īpašumā. Aiz tām esošās *Rožkalnu* mājas piederēja Jurgensburgai. Cik zināms, Kosas

muižai iepriekš nav bijusi robeža ar Jurgensburgu. *Ragaiņu* Jānis Bleikšs (1892-1993) stāstījis no iepriekšējām paaudzēm dzirdēto, ka mājas senos laikos muižnieks nospēlējis kārtīs. Tas būs noticis ne vēlāk kā 18. gs., jo J. K. Broce 1796. gada zīmējumā, aprakstot Jaunpils draudzi, kā zemnieku pārstāvi minējis Kosas *Galžēnu* Pidriķi.

Pēc Vidzemes zemnieku 1819. gada brīvvališanas likumiem zemnieki bija sadalīti Jaunpils, Bērzmuižas un Kliģenes pagastos. Pagasti savu īsto nozīmi ieguva tikai 19. gs. 60. gados. 19. gs. beigās mazie pagasti tika apvienoti un izveidojās viens liels Rīgas apriņķa Jaunpils pagasts. Tāds tas pastāvēja arī Latvijas brīvvalsts laikā no 1918. līdz 1940. gadam. Kosai piederējušās mājas Jaunpils pagastā iekļautas tikai pēc 1920. gada, bet Jaunpils draudzē tās ietilpušas vienmēr.

Tā kā jaunajā Latvijas valstī sākotnēji bija divi Jaunpils pagasti, zaubēniešiem lika nosaukumu mainīt. 1926. gadā Zaube ieguva savu pašreizējo nosaukumu, kurš aizgūts no Zaubes upes vārda. Jaunpils luterāņu draudze saglabāja savu nosaukumu līdz 1943. gadam.

Zaube (bij. Jaunpils)
P. Mantnieka izdotajā 1938.
gada kartē. [Lielā Latvijas
karte. – Rīga, b.g.]

Apzīmējumi:
- pagastu robežas
- apriņķu robežas

Pagasta robežas palika nemainīgas līdz 1945. gadam, kad padomju vara tā teritorijā izveidoja Zaubes, Bērza, Slīpes un Kliģenes ciemus¹. Saskaņā ar Latvijas PSR Augstākās Padomes 1949. 31. XII dekrētu Latvijā pagastus likvidēja. Vēlāk Zaubes ciemam pievienoja Bērza ciemu, savukārt Slīpes ciemu pievienoja Nītaurei. Līdz 1964. gadam pastāvēja Kliģenes ciems, kuram 1954. gadā bija pievienots Annas ciems – bijusī Ķēču pagasta daļa. Pēc tam Kliģenes ciems iekļauts Zaubes ciemā. Šajos pārkārtojumos Zaube zaudēja daļu savas vēsturiskās teritorijas, jo Nītaurei atdota Slīpes puse, Taurupes pagastam pievienota dienvidu mala. Savukārt no jauna klāt nāca daļa no bijušā Ķēču pagasta Annas muižas. Teritoriālām reformām nav pakļāvusies vienīgi aizgājēju apbedīšana dzimtas

¹ Padomju laikā (1945-1990) *ciems* bija administratīvi teritoriāla vienība.

kapos pēc bijušās draudzes piederības: annēniešu dzimtām kapi Nītaurē, bet Nītaurei un Taurupei pievienotajām – Zaubē.

1947. gadā Zaubi iekļāva Ogres apriņķī, pēc tam dažus mēnešus – Cēsu apriņķī, līdz 1950. gadā izveidoja rajonus. Tad Zaubes ciemu iekļāva Ērgļu rajonā, pēc tam Siguldas rajonā, bet kopš 1961. gada tas ietilpst Cēsu rajonā.

Zaubes pagasta vārds tika atjaunots 1990. gadā. Kopš 2000. gada Zaube atkal ir valdības virzīto teritoriālo reformu gaidās.

Valda Veisenkopfa

GEOGRĀFISKAIS STĀVOKLIS UN DABAS APSTĀKĻI

Zaubes pagasts atrodas Cēsu rajona DR stūrī, pie Rīgas rajona robežas. Attālums no Zaubes līdz Cēsīm 45 km (caur Asariem) vai 55 km (caur Līgatni), līdz Siguldai – 40 km, līdz Rīgai – 80 km (caur Mālpili) vai 90 km (caur Līgatni), līdz Nītaurei 12 km. Zaubes pagastu šķērso valsts 1. šķiras autoceļš Līgatne-Skrīveri.

Z un ZR Zaubes pagasts robežojas ar Nītaures pagastu, ZA un A – ar Skujenes un Kaives pagastu. DA un D ir robeža ar Ogres rajona Taurupes un Mazozolu pagastu, DR – ar Ogres rajona Ķeipenes pagastu, bet R – ar Rīgas rajona Mālpils pagastu. Visgarākā robeža ir ar Nītaures un Skujenes pagastu, bet visīsākā (tikai 0,65 m) – ar Kaives pagastu.

Zaubes pagasta teritorija atrodas Vidzemes augstienes R malā, kur Piebalgas pauguraine sāk pāriet Madlienas nolaidenumā. Tāpēc pagasta R daļa ir daudz līdzenāka nekā tā A daļa. Šo pāreju var labi saskatīt, iebraucot pagastā pa Mālpils-Zaubes ceļu. Pārbraucot Zaubes tiltam, pāri Lielajām pļavām paveras skats uz bijušo Pauļu muižu, kas atrodas jau uz Piebalgas pauguraines R malas.

Zaubes pagasta vispārīgs ģeoloģiski-ģeomorfoloģisks raksturojums

(Ivars Strautnieks)

Ģeoloģiskajā uzbūvē šeit, līdzīgi kā citur Latvijā, vertikālā griezumā no apakšas uz augšu izšķir trīs galvenos iežu kompleksus – kristālisko pamatklintāju, pirmskvartāra nogulumiežus jeb pamatiežus un kvartāra nogulumu segu.

Ģeoloģisko pamatu veido *kristāliskais pamatklintājs* – pelēkraibi granīti (ragmāņa un biotīta plagiogranīti). Tā virsma atrodas 1000-1100 m dziļumā.

Nogulumiežu segas lielāko daļu veido *pirmskvartāra nogulumieži* jeb *pamatieži*, kas radās paleozoja ērā (pirms 570-380 miljoniem gadu), šenās jūrās uzkrājoties nogulumiem. Tie ir smilšakmeņi, aleirolīti, māli, kā arī karbonātieži – kaļķakmeņi, dolomīti un dolomītmerģeļi. Pirmskvartāra iežu virsējā daļā dominē dolomīti, dolomītmerģeļi. Minētajiem iežiem nav

praktiskas nozīmes kā derīgajiem izrakteņiem, jo lielākajā teritorijas daļā tie atrodas 60-100 m dziļumā, tomēr porainie smilšakmeņi un kavernozie karbonātieži ir nozīmīgi kā pazemes ūdeņu krājumus saturoši slāņi. Pamatiežu virsai raksturīgs neliels slīpums rietumu virzienā, tās virsas augstums samazinās no 100 m virs jūras līmeņa pagasta austrumos līdz 85 m pagasta rietumos.

Vidzemes augstienes teritorijā pamatiežus pārsedz pārsvarā 60-100 m bieža kvartārnogulumu sega, bet Madlienas nolaidenumā (pagasta rietumdaļā) tās biežums samazinās līdz 40-30 m.

Madlienas nolaidenumā kvartārnogulumu segu veido galvenokārt ledāja sakrokoti un sabīdīti pēdējā apledojuma nogulumi – morēnas mālsmilts un smilšmāls ar dažāda biezuma devona atrauņiem un smilts-grants slāņu ieslēgumiem. Teritorija ir viegli viļņota, virsas augstums mainās no 100 m vjl. ieplakās līdz 110-115 m vjl. pacēlumos. Virsmas saposmojumu veido ZZR-DDA virzienā orientēti lēzeni vaļņi un ieplakas starp tiem. Vaļņu garums ap 2 km, platums – 300-500 m, pat līdz 1 km, bet relatīvais augstums 5-10 m. Viena no ievērojamākajām vaļņveida reljefa formām ir Kangarīši (oss) starp Bērza un Kangarīšu purvu. To garums ap 3 km, platums līdz 150 m, bet relatīvais augstums virs purva virsmas ir 5-10 m. Tā kā kūdras biežums sasniedz 7,2 m, tad osa sākotnējais relatīvais augstums no purva pamatnes ir vismaz 10-15 m. Vietām ieplakās ledāja nogulumus pārsedz ledāja kušanas ūdeņu baseinu māli, kā arī kūdra, kas izveidojusies apgrūtinātās virsmas noteces dēļ.

Piebalgas paugurainē kvartārnogulumu segas uzbūve ir daudzveidīgāka. To veido triju apledojumu morēnas, un vertikālā griezumā no apakšas uz augšu izsekrojama ļoti blīvā, brūnā Lētīžas morēnas mālsmilts (senākā), pelēkais Kurzemes morēnas smilšmāls un pēdējā apledojuma sarkanbrūnais morēnas smilšmāls un mālsmilts virsējā daļā. Dažādā biezuma ledāju nogulumi ietver deformētus starpmorēnu nogulumus. Smilts-grants slāņu biežums zem pārsedzošās morēnas dažviet sasniedz 10-15 m un veido nozīmīgas derīgo izrakteņu iegulas. Vietām morēnu pārsedz ledāja kušanas ūdeņu nogulumi.

Pauguraines virsas augstums pakāpeniski pieaug no 160-170 m vjl. rietumdaļā līdz 190-230 m vjl. austrumdaļā. Augstākā virsotne pagastā ir Mālakalns (235,6 m vjl.) pie Annām. Robeža starp Piebalgas pauguraini un Madlienas nolaidenumu ir morfoloģiski izteiksmīga, 45-55 m augsta nogāze.

Paugurainē dominē zemi (5-10 m) sīkpauguri, bieži sastopami nelieli, iegareni grēdveida pauguri, kuri stiepti paralēli augstienes nogāzei un noslēgtas vai daļēji noslēgtas ieplakas starp tiem, kas ir raksturīgi Vidzemes augstienes malas zonai. Tikai pagasta austrumdaļa atrodas augstienes centrālajā zonā, kur sastopami ap 15-25 m augsti morēnas vidējpauguri (Vērkalns, Kļaviņkalns, Lapsaskalns), lielpauguri, paugurmasīvi un plakanvirsas mālpauguri. Lielpauguri ir Baznīcas kalns (pilskalns, rel. augst. 25 m), Vilku kalns (rel. augst. 22 m). Paugurmasīvs jeb pacēlums ar vairākām virsotnēm ir Bākas jeb Durjēnu kalns (206 m vjl., rel. augst. 25 m). Plakanvirsas pauguru virsotnēs (piem., Mālakalnā) ir vairākus metrus bieža ledāju kušanas baseinu māla slāņkopa, kas pārsedz ledāja veidotos morēnpaugurus vai paugurmasīvus. Plakanvirsas pauguru nogāzes saposmo gravas un sengravas. Plašākajās starppauguru ieplakās ir izvietojušies ezeri un purvi. Pauguraino teritoriju saposmo arī nelielo ūdensteču ielejas.

Visi augstākie kalni – Bākaskalns, Māla kalns, Dzērveskalns – novietojušies Annas ciema apkārtnē. No Māla kalna paveras brīnišķīga panorāma uz plašo Amatas paleju, Leišleju un Spindulļu. Pagasta zemākajā, Madlienas nolaidenuma daļā atrodas lielākie Zaubes pagasta purvi – Bērza purvs (197 ha) un Kangarīšu purvs (135 ha). Labvēlīgi purvu veidošanās apstākļi ir nelielajās starppauguru ieplakās, upju ielejās un ezeru piekrastēs. Vairāki mazie purviņi

mūsdienās nosusināti un tiek izmantoti par pļavām un tīrumiem. Tā piemēram, Dampurs un Medņu purvs vairs nav purvi, lai gan to nosaukumi ir saglabājušies.

No derīgajiem izrakteņiem Zaubē iegūst granti un smiltis. Lielākā ir Kliģenes grants-smiltis atradne (21,1 ha). Izmantots pašlaik gan tiek tikai Stādiņu karjers. Kūdras krājumi ir nelieli. Vēl varētu minēt sapropeļa krājumus Zvannieku ezerā (60 tūkst. t)¹.

Zaubes pagastā ir daudz mazu grāvīšu, strautiņu un upīšu, kuru dabiskais tecējums stipri likumains, bet daudzviet mazās ūdensteces ir iztaisnotas. Ir arī mākslīgi veidoti grāvji un kanāli. Joprojām likumaina ir gan Zaube gan Bērzupe, gan Līčupe. Upju ielejas vietām ir dziļas, kaut pašas upītes nelielas. Tās pieder pie Daugavas un Gaujas (tikai Amata) upju lielbaseina. Visgarākā upe, kas līkumo pa Zaubes pagasta teritoriju ir Līčupe – 15 km. Pagasta robežās savu tecējumu sāk arī vairākas tās pietekas: Stirve (8 km), Birzēnupīte (4 km) ar kr. pieteku Zvannieku strautu, Kazupīte (10 km). Otra garākā ir nosaukumiem bagātā Bērzupe (11 km).

Zaubes ezeri izvietoti pagasta Z daļā, to nemaz nav dienvidos. Lielākais – Annas (Nelabais) ezers (22,3 ha) atrodas pagasta ZA stūrī pie Annām (c.). Tā skaistumu muižnieki pratuši novērtēt jau senatnē, ezera A krastā uzceļot Annas muižu un izveidojot parku. Pie Skujenes pag. robežas, mežā atrodas otrs lielākais Zaubes pagasta ezers – Zvannieku ezers (15 ha). Trešais lielākais ir Ļūkānu ezers (8,2 ha). Vairums ezeru izveidojušies starppauguru ieplakās.

Zaubes pagastā ir arī vairāki dīķi. Lielākie un gleznainākie ir divi dzirnavu ezeri pašā pagasta centrā – Augšezers un Lejas ezers. Plašu dīķu grupu veido Lauciņu dīķi, kuros audzē zivis. Zaubes ciema ZR atrodas lielais Kupleju dīķis, bet pats jaunākais – Lāča dīķis – izveidots 20. gs. 80. gados, uzpludinot Līčupes ūdeņus.

Zaube ir bagāta ar mežiem. Tie aizņem 9048 ha jeb 55,6% no kopplatības (Cēsu rajona attiecīgais rādītājs ir 52,6%)². Tie gan neveido lielus vienlaidu masīvus, bet mijas ar purviem, pļavām un tīrumiem. Lielākie meži ir Zaubes sils, Brīvmežs, Lībiešu mežs, Deksnis un Kazu kalns. Tie ir jauktu koku meži, kuros pārsvarā aug egles, bērzi, kā arī priedes un apses. Izplatītākais mežu augšanas apstākļu tips Zaubes mežos ir vēris. Sastopami visi Latvijai raksturīgie meža dzīvnieki – aļņi, brieži, stirnas, mežacūkas, lūši, lapsas, zaķi, bebri, ūdri, jenotsuņi, caunas, vāveres.

Zaubes klimatu nosaka atrašanās Vidzemes augstienes tuvumā, kur vidējā gaisa temperatūra jūlijā +17° C, janvārī –6° C (vidējā minimālā –24 –28° C), nokrišņu daudzums gadā ap 800 mm, ar bezsala periodu 130-140 dienas gadā. Pastāvīga sniega sega izveidojas decembra pirmajā dekādē, zeme sasalst 60-80 cm dziļumā, sniega segas biezums sasniedz 0,5 m un tā saglabājas līdz marta beigām.

¹ Zaubes pagasta teritorijas plānojums (2005.-2017. gadam)

² Turpat.

Valdošie ir DR vēji (ziemā arī D vēji). Dabiskajā ainavā mikroklimatu ietekmē arī reljefs, ūdensbaseini un mežainība. Meži klimata kontrastus nedaudz izlīdzina – ziemā paaugstina temperatūru, vasarā pazemina, kavē zemāko gaisa masu kustību, samazina iztvaikošanu, uzkrāj mitrumu.

Ap 5645 ha jeb tikai 34% no Zaubes pagasta platības ir lauksaimniecībā izmantojamā zeme, 52% no tās ir meliorētās zemes (2866,8 ha)¹. Tas izskaidrojams ar augsto mežu īpatsvaru un saposmoto reljefu, it īpaši pagasta austrumdaļā. Augsnes ir stipri neviendabīgas. Augšņu mehāniskajā sastāvā dominē smilšmāls un mālsmilts. Zaubes pagastā sastopamas nogāžu un paaugstinājumu velēnu podzolētās augsnes ar velēngleja, velēnu pseidoglejotām un purvu augsnēm reljefa pazeminājumos. Pauguru virsotnēs un nogāzēs augsnes ir erodētas.

Ineta Rušmane

¹ Zaubes pagasta teritorijas plānojums (2005.-2017. gadam)

DABAS OBJEKTI

Dabas objektu apraksti veidoti, ievācot ziņas no vietējiem iedzīvotājiem, kā arī izmantojot kartogrāfiskos (sevišķi topogrāfisko karti M 1:10 000) un literatūras avotus. Katrs šķirklis sākas ar pamatnosaukumu – to dabas objekta nosaukumu, kurš uzskatāms par pareizāko un tādēļ ieteicams turpmākai lietošanai (sevišķi dokumentos un kartēs). Par pamatnosaukumu parasti izvēlēts pagasta ļaužu visbiežāk lietotais nosaukums. Pamatnosaukums rakstīts treknākā šriftā un pasvītrots. Dažos gadījumos ir divi pamatnosaukumi (otrais tad lietojams iekavās). Kā nosaukuma varianti seko citi apzinātie vietvārdi (norādīti arī klūdaine). Izvēloties pamatnosaukumu, vietējo iedzīvotāju lietotie vietvārdi salīdzināti ar J. Endzelīna un Latviešu Valodas institūta pētnieku savāktu vietvārdu materiālu un nosaukumiem dažādās kartēs. Te nu atklājās, ka daudzi senākie vietvārdi vairs netiek lietoti – jaunākā paaudze tos vairs nezina.

Katras apakšnodaļas beigās ievietots dabā neatpazīto un kartoshēmās neatzīmēto nosaukumu saraksts no J. Endzelīna un Latviešu Valodas institūta pētnieku vākumiem. Daudzi no tiem varētu būt nelielu dabas objektu nosaukumi (mikrotoponīmi), kas bija labi zināmi senākām paaudzēm. Ja godājamie lasītāji atpazīst kādu no minētajām reālijām, tad būtu lietderīgi to atzīmēt kartoshēmā, tādējādi atdzīvinot seno nosaukumu.

Dabas objektu aprakstu autore – Sarmīte Pliuna. Labojumus un papildinājumus par vietvārdiem var sūtīt Kartogrāfijas pārvaldes Toponīmikas laboratorijai O. Vācieša ielā 43, Rīgā, LV-1004.

ŪDENSTECES

Strādājot pie nodaļas par ūdenstecēm, par pamatu tika izmantota Rutas Avotiņas un Zintas Gobas sastādītā vārdnīca “Latvijas PSR ūdensteču nosaukumi” (1984), kas uzskatāms par pirmo veiksmīgo mēģinājumu ģeogrāfiski sistematizēt Latvijas ūdensteču nosaukumus. Izmantots arī Latvijas ūdens saimniecisko iecirkņu klasifikators (2005) un kartogrāfiskie avoti. Ūdensteču nosaukumi precizēti uz vietas pagastā.

Nelielo upīšu izteku precizēšana un to nosaukumu noskaidrošana bija ļoti sarežģīta, jo tām katrā tecējuma posmā mēdz būt atšķirīgs vārds. Tekot gar viensētu, cauri purvam, gravai vai plavai, mežam, upīte attiecīgajā posmā ieguvusi atbilstošu nosaukumu (piem., Zaubi sauc gan par Ingīstēnu upi, gan Laņģupīti). Tādēļ aprakstā un kartoshēmā bieži vien ir doti divi nosaukumi – pamatnosaukums un iekavās attiecīgā posma nosaukums. Noskaidrojot iztekas, saskārāmies ar klūdām kartogrāfiskajā materiālā, arī vietējo iedzīvotāju domas bieži dalījās.

Aprakstos norādīta ūdensteces šķērsotā teritorija, garums, izteka, ieteka, pietekas, sniegts tecējuma īss apraksts pa posmiem, pieminot arī nozīmīgākās reālijas tās krastos. Nodaļā apskatītas 27 ūdensteces. Dažām sīkām ūdenstecēm nosaukumu neizdevās uzzināt.

Alūdzene, Čaklais strauts – ap 3 km gara upīte Zaubes pag. Z malā. Sākas no dīķa pie *Alūdenēm* (vs.) Nītaures pag., tek cauri mežam starp Ūžēnu un Ķūžu ezeriem un ietek mazajā Līcīšu ezeriņā 3 km R no Annām (c.). Veicot apkārtnes meliorāciju, upīte iztaisnota un izmantota kā noteka. No kreisā krasta tajā ietek novadgrāvji, no labā – īsa noteka no Ūžēnu ezera. Ieleja ap 8 m dziļa un straume ātra (4 km/h), tādēļ upīti mēdz dēvēt arī par Čaklo strautu.

Endzelīns min mājas *alūdzes* jeb *alūdzēni* [E 46]. GMSP 1987 Alūdzene; Avotiņa 1990 Alūdzene; Eksped. 1996, 2002 Alūdzene; Cēsu novads 2001 95 Alūdzene; Pag. pad. 2005 Alūdzene, Čaklais strauts

Alūdzene (tagad bebru aizdambēts novadgrāvis).

Amata, *Amada* – viena no straujākajām Latvijas upēm. Tās garums 66 km, no kuriem apm. 3 km tā līkumo pa Zaubes un Skujenes pag. robežu, uzņemot labā krasta pieteku Gnēzenes grāvi. Šai posmā upes labajā krastā ir plašs mežu masīvs – Amatas paleja. Ap Gnēzenes grāvja ieteku Amata tek 4-6 m dziļā ielejā, bet lejāk – pa neizveidotu ieleju pārpurvotā apvidū. Mellin 1791 Amat Fl.; E 114 *amata*, *amada* jeb *ežupe*; LT 75 Amata; LME I 61 Amata; Ūd-teces I 14 Amata, Amada; Pag. 25 Amata; Ld I 51 Amata; S50 Amata; Lpag II 665 Amata; ŪSIK 2005 Amata; Pag. pad. 2005 Amata

Bērzupe, *Bērze*, *Iesalnīca*, *Jurēnu upīte*, *Bērziņupīte*, *Krāvēte*, *Kravate*, *Kraviete*, *Kausuļupe*, *Kravažiņa*, *Kravažiņas upe*, *Ķiriņupīte* – 11 km gara Mazās Juglas l. pieteka. Sākas nelielā ieplakā Zaubes-Kliģenes ceļa labajā pusē, 1,5 km A no Zaubes (c.) centra, Avotu purviņā, kurā izplūst kādi pieci spēcīgi avoti.

Bērzupe pie Vecmiķelēniem.

Pašā augštecē upi sauc par Kravažiņu, Kravažiņas upi vai Ķiriņupīti, un no tās izrakts 1,5 km garš kanāls uz Augšezeru (dz. d.) Zaubes centrā. Augštecē Bērzupe tek cauri Zaubes silam un Zirgu purvam, pēc tam līkumo D virzienā pa stipri paugurainu reljefu. Pie *Kalna Bērziņiem* upi sauc arī par Bērziņupīti. Pie *Sulām* (vs.) to šķērso Zaubes-Taurupes ceļš. Labajā krastā ir nelieli mežu pudurīši – Irbīšu birze un Pikiņu mala, bet kreisajā – *Jurēnu* mājas, pēc kurām upi dēvē arī par Jurēnu upīti (līdz Bērzam (c.)). Šai posmā Bērzupe dodas lejup pa Vidzemes augstienes R nogāzi, 2,5 km tecēdama dziļā ielejā, kur upes gultne ļoti akmeņaina. Tālāk tā plūst pa meliorēto Dampuru gar Kazraga (meža) A malu līdz Bērzam (c.), kur tai no l. krasta pietek Dzirnaupe (Bērzupīte) un Bērzupi sāk saukt par Iesalnīcu (apm. 3 km garumā), jo lejpus Bērza tilta agrāk bijusi alus brūža iesalnīca (K. Bukums, 1969). 0,5 km lejpus Bērza (c.) bija uzpludināts Bērza dzirnavezers un muižas laikā uzceltas Bērza (Bēzrmuižas) ūdensdzirnavas. Bērzupe uzņem arī vairākus meliorācijas grāvjus no abiem krastiem. Arī pati upe ir iztaisnota līdz Bērzam (c.). Tālākā tecējumā tā stipri līkumo un pirms *Kausuļiem* (bij. vs.) no kr. krasta uzņem Ošupi. Posmu līdz ietekai Mazajā Juglā sauc arī par Kausuļupi (garums 1,3 km). Lejpus Bērza (c.) ieleja ir labi izteikta. Lejtece 3 km garā posmā Bērzupe tek pa Zaubes pag. DR malu un ir Cēsu un Ogres rajona robežupe.

Oficiālos dokumentos un kartēs upe visā tecējumā tiek saukta par Bērzupi, jo Z atrodas Bērza purvs un tā tek cauri Bērzam (c.), kur senāk atradās Bēzrmuiža. Senākais nosaukums, kuru tagad vairs nelieto, bijis Krāvēte [E 116] jeb Kravate [Rikers].

Rikers 1839 Krawat; E 116 *bērze* (jeb “krāvēte”); LVI 1969 Bērzupe, Iesalnīca, augštecē Kravažiņas upe, Bērziņupīte; LME III 730 Bērze; Ūd-teces I 29 Bērzupe, Bērze, Kraviete; Avotiņa 1990 Bērzupe, Bērze, Kraviete; Pag. 25 Bērzupe; S50 Bērzupe, lejtece – Iesalnīca; Ld II 193, III 203 Bērzupe; Lpag II 662 Bērzupe; Eksped. 2002 Bērzupe, Kravažiņa, Jurēnu upīte; ŪSIK 2005 Bērzupe; Pag. pad. 2005 Bērzupe

Birzēnupīte, *Birzēnu strauts*, *Birzenes strauts* – ap 4 km gara Līčupes l. pieteka. Sākas reljefa pazeminājumā pie *Ceplīšiem* (vs.), 2 km uz DA no Annas (Nelabā) ez. Augštecē tiek saukta par Birzēnu strautu. Pie bij. *Birzēnu* mājām no kreisā krasta tai pietek Zvannieku strauts. No šejienes Birzēnu strautu sāk dēvēt par Birzēnupīti. Tek pa paugurainu reljefu labi izteiktā ielejā (dziļums ~5 m). Vidustecē upe līkumo pa Kazu kalna mežu un gar augsto Dambakalnu (l. krastā). Lejtecē tā ir meliorēta un iztaisnota. Ietek Līčupē pie *Nīgalēm* (vs.), kur atradās Klīgenes dzirnavezers. Agrāk upē bijis daudz vēžu, bet padomju laikā tie iznīkuši.

Vietējie iedzīvotāji vairāk lieto nosaukumu Birzēnupīte, pēc mājvārda. *Birzēnu* māju agrākais nosaukums bija *pižēni* [E 46].

Ūd-teces I 30 Birzenes strauts; Avotiņa 1990 Birzēnu strauts; Eksped. 1996 Birzēnu strauts; Eksped. 2002 Birzēnupīte; Pag. pad. 2005 Birzēnupīte, Birzēnu strauts

Domērupīte, *Damerupīte*, *Dommerupīte*, *Domērupe* – ap 3 km gara Gāburupītes kr. pieteka. Tek gar Zaubes pag. Z malu. Sākas Nītaures pag. *Inģistēnu* (vs.) apkaimē pie Nītaures-Zaubes ceļa. Tek pa paugurainu reljefu izteiktā, 6-8 m dziļā ielejā paralēli Zubei (u.), apmēram 0,6 km no tās. Kreisajā krastā atrodas neliela plaviņa Līvenes, labajā krastā mežainas platības. Ietek Gāburupītē 4,5 km ZR no Zaubes (c.). Domērupīte nav Zaubes (u.) pieteka, kā kļūdaini minēts literatūrā [Ūd-teces I 46]. Ūd-teces I 46 Domērupīte; Eksped. 1980 Dommerupīte; Pag. 25 Damerupīte; S50 Domērupīte; Eksped. 2002 Domērupīte, Damerupīte; Cēsu novads 2001, 95 Domērupīte; Pag. pad. 2005 Domērupīte

Dzeņu strauts – Zaubes (u.) kr. pieteka pirms Nemnaudu dzirnavām. Tek starp Dzirnavu kalnu (R) un Strazdkalnu (A), ietek Zaubē Nemnaudu gravā pa dziļu ieleju. Uz tā uzstādināts Dzeņu dīķis. Pag. pad. 2005 Dzeņu strauts

Dzirnavupe (Bērzupīte), *Dzirnavupīte* – ap 6,5 km gara Bērzupes (Iesalnīcas) l. pieteka pagasta vidusdaļā. Pie bijušo ūdensdzirnavu drupām tā iztek no Zaubes centrā esošā Augšezera (dz. dīķa), kurā ietek Silauzēnu upīte (Āmurupīte). 150 m leļpus Augšezera uz Dzirnavupītes uzstādināts otrs dzirnavu dīķis – Lejas ezers. Šo hidrogrāfisko mezglu papildina grāvji pils parkā, kas ūdeni saņem no Augšezera. No Zaubes (c.) tā 2,8 km tek uz DR caur Putnu mežu pa dziļu, kokiem apaugušo, gleznaino Putnu gravu, šķērsojot Vidzemes augstienes R nogāzi. Lejtecē, plūstot pa Lielajām plāvām, Dzirnavupe (Bērzupīte) ir iztaisnota, gar Kangarīšu purva A robežu tā tek kā kontūrgrāvis. Augšpus Bērza pie *Skoliņas* Bērza dzirnavu vajadzībām uz upes bija ierīkots ūdens līmeņa regulators. Upes abos krastos izvietojies Bērzis (c.), leļpus tā pa lēzenu ieleju Dzirnavupe (Bērzupīte) ietek Bērzupē (Iesalnīcā). Upi šķērso Zaubes-Ķeipenes ceļš.

Senākās kartēs sastopam nosaukumu *Bērzupīte*, arī daļa vietējo iedzīvotāju lieto šo nosaukumu. Nosaukums *Dzirnavupe* neapšaubāmi saistīts ar dzirnavām, tādēļ literatūrā un kartēs parādās vēlāk. Tā kā ap 4 km uz D tek Bērzupe, tad ieteicams lietot nosaukumu *Dzirnavupe*, lai nosaukumus nesajauktu.

Dzirnavupe (Bērzupīte) Putnu gravā.

Dzirnavupe (Bērzupīte) lejpus Putnu gravas.

Dzirnavupe (Bērzupīte) Bērzā, pie Lejas Dārza mājām (pēc meliorācijas – novadgrāvis).

GMSP 1987 Bērzupīte; Avotiņa 1990 Bērzupīte; Pag. 25 Bērzupīte; S50 Dzirnavupe; Zaubes skolas arhīvs Bērzupīte; Cēsu novads 2001 95 Bērzupīte; Lpag II 663 Dzirnavupe; ŪSIK 2005 Dzirnavupe; Pag. pad. 2005 Dzirnavupe (Bērzupīte)

Ežupīte – ap 2 km gara Vedzes l. pieteka pagasta DA malā uz Z no Kliģenes-Ērgļu ceļa, 6 km DA no Kliģenes (c.). Sākas ieplakā starp Lībiešu un Dukuru mežu, pa kuru tek, lejtecē veidojot ap 6 m dziļu ieleju. Ietek Vedzē ap 0,4 km pirms ceļa. Upīte maza un nosaukums nav plaši zināms. Pag. pad. 2005 Ežupīte

Gāburupīte – ap 1,3 km gara Zaubes l. pieteka pagasta ZR malā, robežupe ar Nītaures pag. Sākas Nītaures pag. ieplaciņā pie *Krievēniem* (vs.). Ap 0,8 km tek pa paugurainu apvidu izteiktā ielejā, kas lejtecē ir līdz 15 m dziļa un pieslēdzas Elkšņu gravai, pa kuru tek Zaube (u.). Ietek Zaubē (u.) pie *Kalniem* (vs.), 4 km ZR no Zaubes (c.). Kreisā pieteka Domērupīte.

Endzelīns minējis mājas gāburi (tās vairs nepastāv) [E 41].

Eksped. 1996 Gāburupīte; S50 Gāburupīte; Ld VI 116 Gāburupīte; Cēsu novads 2001, 95 Gāburupīte; Pag. pad. 2005 Gāburupīte

Gnēzenes grāvis – ap 1,3 km gara Amatas l. pieteka Zaubes pag. ZA malā, iztaisnota (tādēļ saukta par grāvi). Iztek no neliela meža ezeriņa Z no Bākas kalna. Tek pa paugurainu apvidu cauri plašajam Amatas palejas mežu masīvam, ietek Amatā 2,5 km Z no Annām (c.). Pie ietekas Amatā grāvja l. krastā atradās *Gnēzenes* (vs.), ko min arī Endzelīns [E 46]. Avotiņa 1990 Gnēzenes grāvis; Eksped. 1996 Gnēzenes grāvis; Lpag II 663 Gnēzenes gr.; Pag. pad. 2005 Gnēzenes grāvis

Kangarīšu grāvis – 1,7 km gara Vārnupītes kr. pieteka uz Z no Bērza (c.), Kangarīšu purva A malā. Uz A no grāvja plešas Lielās pļavas, bet R – Kangarīšu purvs un Kangarīši. Pie grāvja atradās mājas *Kangarīši* [Pag. 25] jeb “kangarītis” [E 41]. Eksped. 2002 Kangarīšu grāvis; Pag. pad. 2005 Kangarīšu grāvis

Kazupīte, Kazupe – 10 km garā Līčupes l. pieteka gandrīz visā garumā tek pa Zaubes pag. robežu ar Ogres raj. Taurupes pag. Sākas 1 km uz DR no Kliģenes (c.) un tek paralēli Līčupei gar stāvā Kliģenes kalna un Špīskalna R nogāzēm vāji izteiktā ielejā pa lēzenu, lejtecē paugurainu, mežainu reljefu. No kreisā krasta

pietek neliels strautiņš, uz kura uzstādināts Kliģenes dīķis. Lejtecē, stipri līkumojot, tek gar Brīvmeža D malu. Ietek Līčupē 0,4 km lejpus Vedzes ietekas.

LVI 1969 Kazupīte; LME III 729 Kazupe; Ūd-teces II 17 Kazupīte; Pag. 25 Kazupīte; S50 Kazupīte; Ld III 114 Kazupīte; Zaubes skolas arhīvs Kazupīte; Lpag II 663 Kazupīte; ŪSIK 2005 Kazupīte; Pag. pad. 2005 Kazupīte

Kliģenes dzirnavu derivācijas kanāls, *Kliģenes derivācijas kanāls* – muižas laikos (iespējams, 18. gs.) ar rokām izrakts 2,2 km garš kanāls, kas sākas no Birzēnupītes ietekas Līčupē un ietecēja Līčupē pie Kliģenes ūdensdzirnavām, 0,6 km uz ZA no Kliģenes (c.). Kritums 6-7 m. Kanāla sākumā bija uzbērts Marlejas dambis, uzpludināts Kliģenes dzirnavezers un ierīkota ūdens pārgāze uz Līčupi. Līčupe šai posmā ir stipri līkumaina, starp to un kanālu atrodas augstais Dzirnavkalns. Parālēli kanālam (apm. 0,2 km uz D no tā) iet Kliģenes-Katriņas ceļš, aiz tā – Lībiešu mežs. Tagad kanāls vietām aizbērts, ūdens tajā ir tikai dažos posmos, krasti apauguši ar krūmiem. Sīkās ūdenstilpes Kliģenes deriv. kan.; Eksped. 1996 Kliģenes dzirnavu kanāls; Ez. pase 2005 Kliģenes dz. deriv. kan.; Pag. pad. 2005 Kliģenes dzirnavu derivācijas kanāls

Kūžupīte – neliela, 2,5 km gara Stirves l. pieteka pagasta ZA daļā, DR no Annas (Nelabā) ez. un Annām (c.). Iztek no nelielā Ķūžu ez. Līkumo pa stipri paugurainu apvidu gar Tunču mežu. Pie iztekas, upītes kreisajā krastā atrodas Baznīcas kalns (pilskalns), kura R nogāzē atrodas Annas muižas senkapi. Labajā krastā pie *Rubeņiem* (vs.) atrodas Zviedru kapi (senkapi). Starp Ķūžupīti un Stirvi iegūlis Ķevu ezeriņš. Ietek Stirvē Ķeizarkalna R pakājē, iepretī *Jaunķeizariem* (vs.).

Netālu no iztekas atradās *Ķūžu* mājas, kuras min arī Endzelīns [E 46].

Ūd-teces II 31 Ķūžupīte; Eksped. 1996 Ķūžupīte; Ld III 114 Ķūžupīte; Pag. pad. 2005 Ķūžupīte

Līčupe, *Līce*, *Līča upe*, *Bauskupīte*, *Bebrupīte* – ap 40 km gara Ogres l. pieteka. Sākas Skujenes pag. DR daļas mežos, uz A no Bebrīņu ez., kur to sauc par Bebrupīti. Augštecē līkumo Z-D virzienā, tad strauji maina virzienu un tek no A uz R, līdz Ogres raj. Mazozolu pagastā pie *Jaungrīvām* (vs.) ietek Ogrē (u.). Pa Zaubes pag. teritoriju tek apm. 15 km, līkumojot pa stipri paugurainu reljefu, tādējādi pilnībā attaisnojot savu nosaukumu. Nelielos posmos ir Zaubes pag. robežupe ar Cēsu raj. Kaives pag. un Ogres raj. Mazozolu pag.

Pietekas Zaubes pag. teritorijā: no kr. krasta – Mutuļupīte, Vedze; no l. krasta – Rijiņu strauts, Birzēnupīte, Stirve, Kazupīte. Pie Birzēnupītes ietekas muižas laikos uz Līčupes bija uzstādināts Kliģenes dzirnavezers, uzceltas ūdensdzirnavas un parālēli upei izrakts Kliģenes dzirnavu derivācijas kanāls. Posmā no Bausku grants karjera līdz derivācijas kanālam Līčupe līkumo gar Lībiešu meža Z malu. No derivācijas kanāla sākuma līdz Kliģenei (c.) upe tek gar Kazu kalna (meža) D malu, apliecot augsto Dzirnavkalnu (kr. krastā) un, strauji

mainot tecēšanas virzienu, tālāk tek no Z uz D. Labajā krastā atrodas Kligene un stiepjas stāvu, augstu pauguru grēda (Kligenes k., Špīskalns). Tālāk Līčupi šķērso Kligenes-Vecogres ceļš un upe turpina tecējumu dziļajā, līkumainajā Kaļķa gravā, kuras sākumā 20. gs. 80. gados uzpludināts Lāča dīķis. Gleznainā vietā l. krastā atrodas sporta bāzes “Līčupe” ēka. Te ir lieliskas atpūtas iespējas. Tālāk Līčupe tek pa līdzenāku reljefu lēzenākā ielejā, kur krastā plešas Brīvmežs. Pagasta D galā Līčupē no kr. krasta ietek Vedze.

Līčupe pirms Vedzes ietekas.

Bebru nedarbi Līčupē.

Līčupe Kaļķa gravā.

Endzelīns min nosaukumu *līča* upe, 1936. gada topogrāfiskajā kartē ir Līce. Nosaukums varētu būt radies sakarā ar upes līkloču tecējumu. Pēc LU Latviešu valodas institūta ziņām, Līčupes augšteci līdz Kligenei (c.) sauc arī par Bauskupīti (K. Bukuma vākums, 1969).

E 115 *līča* upe; LT 75 Līce; Pag. apr. 1935 Līčupe; C 300 Līčupe; LVI 1969 Līčupe, Bauskupīte; LME III 730 Līčupe; Ūd-teces II 38 Līčupe, Līce; Avotiņa 1990, 17 Līčupe, Līce; Pag. 25 Līčupe; S50 Līčupe; Ld III 114 Līčupe, Līce; Zaubes skolas arhīvs Līčupe; Lpag II 663 Līčupe; ŪSIK 2005 Līčupe; Pag. pad. 2005 Līčupe

Līčupe pie Satekām (vs).

Lūkānu strauts, *Ļūkānupīte*, *Lūkēnu upe* – 2 km gara Zaubes kr. pieteka Zaubes pag. ZR malā. Iztek no Ļūkānu ez. kā muižas laikos rakts grāvis (līdz mežam), bet tālāk tek pa dabīgu gultni gar Bākas (Durjēnu) kalna Z nogāzi cauri mežiem. Strauts ir daļēji regulēts. Ietek Zaubē (u.) pie bij. Krēles ūdensdzirnavām (tag. Nītaures pag.) 2,5 km Z no Zaubes (c.). Starp Ļūkānu ez. un strausta augšteci atrodas nelielais, stāvais Ozolkalns. Upi šai posmā šķērso lauku ceļš uz *Ļūkāniem* (vs.). LVI 1969 Ļūkānupīte; Ūd-teces II 48 Lūkēnu upe; Avotiņa 1990 Lūkēnu upe; Pag. 25 Ļūkānu str.; S50 Ļūkānu str.; Ld VI 116 Lūkēnu upe; Lpag II 663 Ļūkānu str.; Pag. pad. 2005 Ļūkānu strauts

Mazā Jugla – sākas Ogres raj. Taurupes pag., 2 km pirms ietekas Juglas ezerā satek kopā ar Lielo Juglu. No saviem 119 km Mazā Jugla 1,3 km garā posmā ir Zaubes pag. un Ogres raj. Ķeipenes pag. robežupe (DRR no Bērza (c.)). Šeit tā līkumo 3-4 m dziļā ielejā. No Zaubes pag. puses Mazajā Juglā ietek Bērzupe (l. pieteka), kura lejtecē tiek saukta arī par Kausuļupi. Mellin 1791 Massa Juggele; Rikers 1839 Kleine Jagil; E 116 *mazā-jugla*; LT 75 Jugla; C 200 M. Jugla; Ūd-teces II 54 Mazā Jugla; Pag. 25 Mazā Jugla; S50 Mazā Jugla; Ld III 203 Mazā Jugla; Lpag II 663 M. Jugla; ŪSIK 2005 Mazā Jugla; Pag. pad. 2005 Mazā Jugla

Mutuļupīte, *Bauskupīte* – 1,3 km gara Līčupes kr. pieteka. Sākas Ogres raj. Mazozolu pag. Lejtecē apm. 300 m tek pa Zaubes pag. un Ogres raj. Mazozolu pag. robežu. Līčupē ietek pie *Bauskā* (vs.), kur to sauc arī par Bauskupīti. Tek pa paugurainu reljefu vāji izteiktā ielejā paralēli Zaubes-Katriņas ceļam, kura labajā pusē atrodas Āpšu kalns, Banderkalns un lielais Lībiešu mežs. Mutuļupīte ir strauja un mežā pie caurtekas stipri mutuļo, tādēļ tāds nosaukums. LVI 1969 Bauskupīte; Pag. pad. 2005 Mutuļupīte, Bauskupīte

Ošupe, *Ošupīte* – ap 11 km gara Bērzupes (Iesalnīcas) kr. pieteka. Sākas Ogres raj. Taurupes pag. Bevilēnu (c.) apkārtnē. Lejtecē 6 km tek pa Zaubes pag. robežu ar Ogres raj. Ietek Bērzupē (Iesalnīcā) 2 km DR no Bērza (c.), 0,3 km augšpus bij. *Kausuļu* mājām. Augštecē, kur to sauc par Ošupīti, tek pa pauguraini un ir iztaisnota. Vidusposmā un lejtecē tek pa lēzenu teritoriju neizteiktā ielejā. 0,7 km augšpus ietekas to šķērso Zaubes-Ķeipenes ceļš.

Endzelīns min nosaukumu *uošupe*, bet dažos jaunākos kartogrāfiskajos izdevumos lietots nosaukums *Ošupīte* visā upes tecējumā. Apm. 1 km uz ZA no tilta pār Ošupi, Zaubes-Ķeipenes ceļa kr. pusē, ir *Ošupu* mājas.

Rikers 1839 Osche upp; E 116 *uošupe*; C 200 Ošupe; Ūd-teces III 11 Ošupe, Ošupīte; Pag. 25 Ošupe; S50 Ošupe, augštecē Ošupīte; Zaubes skolas arhīvs Ošupe; Lpag II 662 Ošupīte; ŪSIK 2005 Ošupīte; Pag. pad. 2005 Ošupe

Rijiņu strauts, *Rijiņa*, *Rijiņas strauts* – 2,5 km gara Līčupes l. pieteka Zaubes pag. A malā. Iztek no nelielā Beбриņu ezera Beбриņu purvā. 1,5 km tek pa lēzeni paugurainu, mežainu apvidu ZA-DR virzienā. Ietek Līčupē 4 km ZAA no Kliģenes (c.), 0,4 km lejpus *Upeslīčiem* (bij. vs.). Vidustecē l. krastā atrodas Deksnis (mežs), kr. krastā bijušas *Rijiņas* (vs.).

Mālvārdu *rij(iņ)as* min Endzelīns [E 41].

GMSP 1987 Rijiņas str.; Avotiņa 1990 Rijiņas strauts; Pag. 25 Rijiņa; S50 Rijiņu strauts; Ld III 114 Rijiņas str.; Cēsu novads 2001 Rijiņa; Pag. pad. 2005 Rijiņu strauts

Silauzēnu upīte (Āmurupīte), *Pešļupīte* – ap 4 km garā upīte iztek no Līčīšu ezera Zaubes pag. Z malā. Zaubē (c.) uz tās uzstādināti divi dzirnavezeri – Augšezers un Lejas ezers. Ar nosaukumu *Āmurupīte* tā tek pa paugurainu, mežainu apvidu, cauri Āmuru pļavām, gar *Āmuriem* (vs.) D virzienā, līdz tajā ietek beznosaukuma grāvis no Inķēnu ezera. Tekot gar *Silauzēnu* mājām, upe iegūst Silauzēnu upītes nosaukumu līdz pašai Zaubei. Ieleja ir labi izteikta, 20. gs. 60.-70. gados upītes gultne iztaisnota un regulēta. Labajā krastā pie *Tiltiņiem* (vs.) atrodas Lapsaskalns. Pirms Augšezera pa kanālu no Kravažiņas (Bērzupes augšteces) upītē tiek ievadīts spēcīgu avotu ūdens. Ūd-teces I 14 Āmurupīte; GMSP 1987 Āmurupīte; S50 Āmurupīte; Lpag II 663 Āmurupīte; Eksped. 2002 Āmurupīte, Pešļupīte; Pag. pad. 2005 Silauzēnu upīte (Āmurupīte)

Stirve, *Lavīzīte, Lavīzītes upe, Satekupīte* – 8 km gara Līčupes l. pieteka. Iztek no Annas (Nelabā) ez. ZR gala un tek Z-D virzienā. Augštecē plūst pa dziļo Gobgravu, kur uz tās uzstādināts Gobgravas dzirnavezers un bijušas Gobgravas ūdensdzirnavas. Labajā krastā Baznīcas kalns (pilsk.). Netālu no upes, tās kreisajā krastā stiepjas augstais Ķeizarkalns, bet labajā – Ķeizarleja. Te no labā krasta pietiek Ķūžupīte. Posmā ap Zaubes-Krūsāru ceļu, kur atradās Lavīzītes pusmuiža, Stirvi sāk saukt arī par Lavīzīti. Tālāk upe tek pa samērā lēzenu reljefu neizteiktā ielejā, ir meliorēta un iztaisnota. Labajā krastā atrodas mežs Šēmeles, kreisajā – Kazu kalni. Ietek Līčupē pie *Satekām* (vs.) ap 0,8 km uz ZA no Kliģenes (c.). Tur to sauc par Stirvi jeb Satekupīti.

Stirves upe Gobgravā.

Stirves ieteka Līčupē pie Satekām (vs.).

Pag. apr. 1935 Stirve; LVI 1969 Lavīzītes upe; LME III 730 Stirve; Ūd-teces IV 22 Stirve, Lavīzīte; GMSP 1987 Lavīzīte; Avotiņa 1990 Lavīzīte, Stirve; Pag. 25 Stirve, Līčupe (nepareizi atzīmēta); Ld III 114 Stirve, Lavīzīte; S50 Stirve; Zaubes skolas arhīvs Stirve; Lpag II 662 Stirve; Cēsu novads 2001, 95 Stirve; Eksped. 2002 Stirve, Lavīzīte, Satekupīte; Cēsu raj. 2003 Stirve (nepareizi atzīmēta lejtece); ŪSIK 2005 Stirve; Pag. pad. 2005 Stirve

Vācu kapsētas avots – liels, spēcīgs avots Zaubes (c.) centrā, Lejas ezera D krastā. Iztek neliela, stāva paugura Z nogāzē, uz kura atrodas Baronu kapi. Avota diametrs ap 2,5 m. No avota uz ezeru cauru gadu tek sīks strautiņš. Avots savulaik labiekārtots un devis ūdeni Zaubes pienotavai otrpus ezeram.

“Ap 1912. gadu darbu sāka Zaubes pienotava. Tai bija vajadzīgs ūdens. Lejas ezera dienvidu stūrī atklāja avotu, kas atradās 250-300 m no kapiem. Avotu aprīkoja un pa Lejas ezera dibenu ierīkoja cauruļvadu līdz pienotavai, bet pie tās – sūkņu staciju (“Pumpmājiņu”), kas no avota ūdeni pārsūknēja pienotavai nepieciešamā daudzumā.” (D. Ozoliņš, 2005). LVI 1969 Vācu kapsētas avots; Pag. pad. 2005 Vācu kapsētas avots

Vācu kapsētas avots.

Vārnupīte, *Vārnupe, Dziriete* – ap 6 km gara Zaubes kr. pieteka pagasta vidusdaļā, uz R no Zaubes (c.). Veidojas 0,7 km uz Z no Zaubes (c.), satekot diviem grāvjiem no Nabagmājas purva. Ietek Zaubē (u.) pie *Griķiem* (vs.).

Vārnupīti šķērso Nītaures-Zaubes ceļš. 0,4 km uz R no Nītaures-Zaubes ceļa pie *Kuplejām* (vs.) uz tās uzpludināts Kupleju dīķis. Tālāk tek gar Dzirieša kalna D pakāji un tiek saukta par Dzirieti līdz *Roķēniem* (vs.), kur upītes l. krastā atrodas Roķēnu viduslaiku kapsētas. Aiz *Roķēniem* (vs.), nonākot Lielajās pļavās, upīte ir iztaisnota, padziļināta un to sāk saukt par Vārnupīti jeb Vārnupi. Lejtecē upi šķērso Mālpils-Zaubes ceļš. Lejasdaļā ietek vairāki grāvji, no kuriem lielākais – Kangarīšu grāvis (no kr. krasta). Augštecē upe tek pa paugurainu apvidu izteiktā ielejā, bet, nonākot līdzenumā, sāk atgādināt grāvi. Vārnupītes kr. krastā atrodas Vāķu grants karjers, Vecvāķu nostāstu vieta Baznīckalna, sākas Kangarīši.

Dažās kartēs (piem., grāmatas “Iepazīsti Cēsu novadu” (2001) kartoshēmā 95. lpp.) Vārnupīte atzīmēta nepareizi.

E 116 *vārnupē*; Pag. apr. 1935, 71 Vārnupē; LVI 1969 Dziriete; Avotiņa 1990 Vārnupīte; Pag. 25 Vārnupīte; Cēsu raj. 1994 Vārnupīte (nepareizs novietojums); S50 Vārnupīte; Ld VI 116 Vārnupīte; Cēsu novads 2001, 95 Vārnupīte (nepareizs novietojums); Lpag II 662 Vārnupīte; Eksped. 2002 Dziriete, lejāk Vārnupīte; Pag. pad. 2005 Vārnupīte

Vedze, *Vedzīte* – 12 km gara Līčupes kr. pieteka. Sākas Madonas raj. Ērgļu pag. R malā. Stipri līkumojot, tek pa paugurainu apvidu labi izteiktā, līdz 10 m dziļā ielejā, savā ceļā uzņemot nelielas beznosaukuma pietekas. Stipri akmeņaina. Lejtecē apmēram 6 km ir Zaubes pag. un Ogres raj. robežupe. Pie Dukuru meža tek gar bij. Dukuru muižu (tag. drupas), 0,9 km lejāk upi šķērso Kliģenes-Mazozolu ceļš. Ietek Līčupē 3,5 km DA no Kliģenes (c.), mežainā apvidū, 0,3 km augšpus Kazupītes ietekas.

1,2 km augšpus ietekas atradušās *Vedzītes* (vs.), kuras min arī Endzelīns [E 41], un kurām ir vistiešākais sakars ar upes nosaukumu.

Vedze augšpus ceļa pie Baznīckalna.

Vedzes upe ceļa tuvumā pie Baznīckalna.

Vedzes caurteka zem ceļa pie Baznīckalna.

Nostāsts vēsta, ka Baznīckalnā pie Dukuru muižas nolēmuši celt baznīcu un veduši akmeņus. Taču, cik pa dienu saveduši, tik pa nakti velns aiznesis un sasviedis Vedzē. Tāpēc tā ir tik akmeņaina.

LT 75 Vedze; Pag. apr. 1935 Vedze; LME III 730, II 339 Vedze; Ūd-teces IV 50 Vedze, Vedzīte; GMS 1987 Vedzīte; Pag. 25 Vedze; S50 Vedze; Ld III 114 Vedze; Zaubes skolas arhīvs Vedze; Lpag II 663 Vedze; ŪSIK 2005 Vedze; Pag. pad. 2005 Vedze

Zaube, Laņgupe, Ingistēnu upe – Mergupes kr. pieteka. Tek pa Zaubes pag. ZR malu, vietām ir robežupe ar Nītaures pag. un Rīgas raj. Mālpils pag., kur to sauc par Ingistēnu upi, jo tek gar *Ingistēniem* (vs.). Upes garums 29 km, kritums 4,3 m/km. Pa Zaubes pagasta teritoriju tek apm. 12 km. No kr. krasta pietek Ļūkānu strauts un Vārnupīte, no l. krasta – Gāburupīte. Zaube daudzviet regulēta, novada arī grāvju ūdeņus.

Upe sākas Nītaures pagastā, satekot Vēža kājas un Naudas avota upītēm. Zaubes-Nītaures ceļa l. pusē pie pagasta robežas bija Krēles ūdensdzirnavas. Šajā posmā tek pa stipri paugurainu apvidu līdz 15 m dziļā ielejā – Ingistēnu gravā. 1,2 km uz R no Zaubes-Nītaures ceļa uz tās bija Nemnaudu dzirnavas un dzirnavu dīķis. Tālāk upe tek pa Elkšņu gravu, uzņemot Gāburupīti. Šai posmā tā 5 km ir robežupe ar Nītaures pag. Pie *Vecilgāžiem* (vs.) tā atgriežas Zaubes pagastā, kur stipri meandrē pa Laņģu pļavām, uzņemot nelielu grāvīšu ūdeņus. Šai posmā Zaubi sauc par Laņģupi. Kreisajā krastā ir Kristas birze. Pie bij. Griķukroga upi šķērso Mālpils-Zaubes ceļš un ietek Vārnupīte. Tālāk Zaube līkumo pa līdzenumu līdz Medņu purvam, aiz kura Mālpils pag. teritorijā ietek Mergupē.

Zaubes upe pie Nemnaudu dzirnavām.

Zaubes upe pie Vecupītēm (pirms ietek Mālpils pagasta teritorijā).

Upe devusi nosaukumu arī pagastam, kas 1926. gadā no Jaunpils pārdēvēts par Zaubi. Mellin 1791 Saube Fl.; Rikers 1839 Saube Fl.; LT 75 Zaube; Pag. apr. 1935 Zaube; LVI 1969 Zaubes upe, Laņgupe (leļpus Nemnaudiem); LME III 730 Zaube; Ūd-teces IV 62 Zaube; Pag. 25 Zaube; S50 Zaube; Ld VI 116 Zaube; Cēsu novads 2001, 95 Zaube; Lpag II 663 Zaube; ŪSIK 2005 Zaube; Pag. pad. 2005 Zaube

Zvannieku strauts, Zvanenieku strauts, Zvanenieku upe – vairāk nekā 5 km gara Birzēnupītes kr. pieteka Zaubes pag. A malā. Iztek no Zvannieku ez. un līkumojot tek galvenokārt Z-D virzienā pa paugurainu reljefu izteiktā ielejā cauri Deksnim (mežam). Nelielā posmā ir robežupe ar Skujenes pag. Ietek Birzēnupītē 3 km ZA no Klīgenes (c.), 0,7 km uz ZR no *Nīgalēm* (vs.). No Tiroles (purva) ietek beznosaukuma strauts (l. pieteka), bet no kr. krasta – grāvis.

Endzelīns min mājas *zvānnieki* [E 16].

Eksped. 1980 Zvanenieku upe; Ūd-teces IV 66 Zvanenieku upe; Pag. 25 Zvanenieku str.; S50 Zvanenieku str.; Ld III 114 Zvanenieku upīte; Zaubes skolas arhīvs Zvanenieku upe; Cēsu novads 2001, 95 Zvannieku str.; Lpag II 663 Zvanenieku strauts; Pag. pad. 2005 Zvannieku strauts

Neidentificētie atvari, liči, avoti

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta vietvārdu kartotēka (K. Bukuma vākums, 1969):

Avots – upē pie Grilles pilskalna ierakti parastie aku betona apļi, kuru virsma augstāka par ūdens līmeni; *Balles līcis* – klīgeniešos pie Baznīckalna

ŪDENSTILPES

Zaubes pagastā nav lielu, plaši pazīstamu ezeru un dīķu. Ūdenstilpju skaits mainās, jo dīķi tiek uzpludināti vai nolaisti. Perspektīvā plānots dīķu skaitu pagastā palielināt. Lai saglabātu atmiņu par bijušajām ūdenstilpēm (piem., Bērza dzirnavezers, Baņezers), arī tās iekļautas sarakstā.

Šķirkļos aprakstīts ezeru un dīķu ģeogrāfiskais novietojums, platība, ietekošās un iztekošās upes. Raksturoti krasti, minēti tuvumā esošie ģeogrāfiskie un vēsturiskie objekti. Kopumā aprakstītas 26 ūdenstilpes.

Labākais izziņas avots šai nodaļai bija Rutas Avotiņas sastādītā vārdnīca "Latvijas PSR ūdenstilpju nosaukumi" (1986), kā arī Latvijas ūdenstilpju klasifikators un Ezeru pases (2005). Izmantoti kartogrāfiskie materiāli, tostarp senās Mellīna (1791) un Rikera (1839) kartes. Ziņas smeltas arī no dažādiem literatūras avotiem. Ūdenstilpju nosaukumi laika gaitā ir mainījušies. Tagad ir grūti secināt, vai tuvējo māju vārds ir devis nosaukumu ezeram vai otrādi. Ja senais un jaunais nosaukums tiek lietots paralēli, senākais nosaukums likts iekavās un lietojams kopā ar pamatnosaukumu, piem., Annas (Nelabais) ezers.

Annas dīķis, *Annas muižas dīķis, Jaunezers* – neliels dīķis Annu (c.) Z malā, Nītaures-Krūsāru-Zaubes ceļa kr. pusē, iepretī Annas (Nelabajam) ezeram. Uz ZR atrodas augstais, plašais Bākaskalns, Z – Mālkalns.

Dīķis izveidots muižas laikos un saukts par Jaunezeru. Pirmās Latvijas brīvvalsts laikā nolaists un izmantots kā pļava, padomju laikā no jauna uzpludināts, 20. gs. 80. gados padziļināts. Kādu laiku te bija "Rīgas elektrotīklu" zivju audzētava. Tagad dīķis pieder atpūtas bāzei "Annas muiža". Eksped. 2004 "Rīgas elektrotīklu" zivju audzētava; Pag. pad. 2005 Jaunezers, Annas dīķis, Annas muižas dīķis

Annas dīķis pie bij. Pīlukroga.

Annas (Nelabais) ezers, *Annas ezers, Nelabais ezers, Annasmuižas ezers* – 22,3 ha liels ezers 7 km ZA no Zaubes (c.). 200,6 m vjl. Stāvajā ZA krastā izvietojies Annas ciems. Gar šo krastu iet Nītaures-Annas-Kliģenes ceļš un reljefā izdalās Medņu kalns un Dzērveskalns. 0,5 km uz ZR atrodas Bākas kalns, uz DR – Baznīcas kalns (pilsk.). Ezers stiepts ZR-DA virzienā. Garums 0,8 km, platums 0,33 km, liel. dziļums 6,5 m, vid. dziļums 3,2 m. ZR gals ir stipri aizaudzis un veido garu līci. Pārējie krasti augsti. Pa gravām ietek nelieli beznosaukuma strauti. Iztek Stirve.

*Annas (Nelabā) ezera ZR gals.
V. Strautnieces foto.*

*Annas (Nelabais) ezers no
Cīrulišu pagalma.*

*Skats uz Annām (c.) pāri Annas
(Nelabajam) ezeram.*

1689. gadā zīmētajā zviedru plānā ir nosaukums *Nelapp S.*, 1839. gada Rikera kartē – *Nelaub S.* Senākais ezera nosaukums tātad ir Nelabais ezers, ko vecākie pagasta iedzīvotāji lieto vēl šodien, kamēr jaunie biežāk sauc par Annas ezeru (pēc ciema).

Stāsta, ka otrpus ezera vasaras vakaros čirkstinājuši zemesvēži, bet troksnis piedēvēts pašam nelabajam, jo cilvēki nezinājuši, kas to rada.

1689. g. zviedru plāns *Nelapp S.*; Mellin 1791 *Nelabbe*; Rikers 1839 *Nelaub S.*; Pag. apr. 1935 *Nelabais ez.*; LME III 730 *Nelabais ez.*; Ūd-tilpes I 15 *Annas, Annasmuižas, Nelabais ez.*; Pag. 25 *Nelabais ez.*; Ld III 114 *Annas ez.*; S50 *Nelabais (Annas) ez.*; Cēsu novads 2001 101 *Nelabais (Annas) ezers*; Lpag II 662 *Nelabais (Annas) ezers*; Ez. pase 2005 *Nelabais (Annasmuižas) ez.*; ŪTK 2005 *Annas ez.*; Pag. pad. 2005 *Annas ezers, Nelabais ezers*

Augšezers. *Kalna dīķis, Kalnezers, Zaubes dzirnavu ezers II* – 5,6 ha liels dzirnavu ezers *Zaubes (c.)* A daļā, muižas parka A malā, uz Silauzēnu upītes (Āmurupītes). 176,3 m vjl. Tas ir vecākais no *Zaubes dzirnavu dīķiem* (redzams jau 1690. gadā zīmētajā Jaunpils mācītājmuižas plānā). Uz DA ir Krievkalns ar pareizticīgo baznīcu, bet gar R krastu iet *Zaubes-Taurupes ceļš*. Krasta līnija ir izrobota, krasti lēzeni un vietām apauguši ar krūmiem. Silauzēnu upīte (Āmurupīte) to savieno ar Lejas ezeru. 20. gs. 70. gados tīrīts.

No Kravažiņas (Bērzupes augšteces) uz Augšezeru muižas laikos ir izrakts ap 1,5 km garš un 2 m dziļš kanāls ūdens papildināšanai. Ap dīķi veidoti vairāki apvadkanāli. R malā atrodas aizsprosts un senāk bija nelielas ūdensdzirnavas (to drupas vēl manāmas ceļa malā; kādu laiku ēka izmantota kā dzīvojamā māja ar nosaukumu *Mierupes*). No Augšezera uz baltām flīzēm izklāto Jaunpils muižas dīķīti bijis izmūrēts ūdens pievads. Tagad tas aizmūrēts un muižas dīķītis – sauss.

Skats pāri Augšezeram uz veco Zaubes pagasta namu.

Augšezers no vecā pagasta nama pagalma.

Augšezera tilts ar slūžām pie Grilles.

Nostāsts vēsta, ka ezerā Zviedru kara laikā nogremdētas lādes ar naudu.

LVI 1969 *Kalnezers*; Ūd-tilpes II 45, VI 35 *Kalna dīķis, Zaubes dz. ez., Zaubes dz. ez. (Kalna un Lejas d.)*; Pag. 25 *Augšezers*; S50 *Augšezers*; Lpag II 662, 664 *Augšezers*; Ez. pase 2005 *Zaubes dz. ez. II, Zaubes dīķis*; Pag. pad. 2005 *Augšezers*

Baņezers – bij. dīķis *Zaubē (c.)*, 350 m uz D no Lejas ez. aiz Vācu baronu kapiem, uz A no Putnu gravas. Tā lielums varētu būt bijis ap 1 ha. Atradās starp diviem ceļiem, kas veda uz Bēzrmuižu. Bija uzstādīnāts uz neliela strauta, kas ietek Dzirnavupē (Bērzupītē).

No pilsdrupām (t.s. “Grilles”) uz Baņezera tiltu ir bijusi izbūvēta apakšzemes eja. 20. gs. 80. gadu sākumā, veicot būvdarbus, to atraka, taču tuvāk neizpētīja.

LVI 1969 *Baņezers*; Pag. pad. 2005 *Baņezers*

Bērza dzirnavezers. *Bērmuižas dzirnavu ezers* – bija uz Bērzupes (Iesalnīcas), 6 km DR no Zaubes (c.), 1 km DR no Bērza (c.). Tuvākās mājas – *Bieranti*. Uzpludināts muižas laikos Bērza ūdensdzirnavu vajadzībām, bet padomju laikā noplūdis. Agrāk saukts par Bērmuižas dzirnavu ezeru, tagad – bijušais Bērza dzirnavezers. Sīkās ūdenstilpes Bērza dz. ez.; Eksped. 2002 Bērza dzirnavu ezers, Bērmuižas dzirnavu ezers; Ez. pase 2005 Bērza bij. dz. ez.; Pag. pad. 2005 Bērza dzirnavezers

Dzeņu dīķis – ap 8 ha liels dīķis pagasta ZR malā, 0,3 km uz D no Zaubes upes (tās kr. krastā), starp Strazdkalnu Z un Dzirnavu kalnu R. Uzpludināts padomju laikā uz nelielā Dzeņu strauta, kas ietek Zaubē. Krasta līnija izrobota. Gar ZA krastu iet lauku ceļš uz bij. Nemnaudu dzirnavām. Pag. pad. 2005 Dzeņu dīķis

Gobgravas dzirnavezers – 6,5 km ZA no Zaubes (c.), 1 km R no Annām (c.), uz Stirves (u.), dziļajā Gobgravā. 200,5 m vjl. 0,6 km uz A atrodas Annas (Nelabais) ez., no kura iztek Stirve. Dzirnavas un dzirnavezers ar akmens dambi ierīkoti muižas laikā. Pl. 0,8 ha, liel. platums 0,3 km. Tas aizņem pusi no 1 km garās un ap 10 m dziļās Gobgravas.

Gobgravas dzirnavezers.

Ūd-tilpes II 17 Gobgravas dz. ez.; Sīkās ūdenstilpes Gobgravas dzirnavezers; Ez. pase 2005 Gobgravas dz. ez.; Pag. pad. 2005 Gobgravas dzirnavezers

Inķēnu ezers. *Inķēnu ezers, Āmuru ezers, Līdaku ezers, Līdačezers* – 2,8 ha liels, apaļš meža ezeriņš 4 km uz ZZA no Zaubes (c.), pie Zaubes un Nītaures pag. robežas. 192,9 m vjl. Atrodas starppauguru ieplakā, tādēļ krasti ir pastāvi. Ezera R malā izrakts grāvis uz Silauzēnu upīti (Āmurupīti). 0,65 km uz DR atrodas *Lielinķēni* (vs.).

Literatūrā un kartēs ezers pēc tuvāko māju vārdiem tiek dēvēts gan par Inķēnu, gan par Āmuru ezeru. Vietējie iedzīvotāji to biežāk sauc par Inķēnu ezeru. Endzelīns min Līdačezeri un arī mājas *iņķēni* un *āmuri* [E 41]. 1839. gada kartē ezers apzīmēts kā *Lidak S.*, arī vietējie iedzīvotāji atceras nosaukumu *Līdaku ezers*.

Rikers 1839 (k) *Lidak S.*; E 41 *līdač-ez.*; LVI 1969 *Inķēnu ezers*; LME III 730 *Inķēnu ez.*, *Āmuru ez.*; Ūd-tilpes II 33 *Inķēnu, Inķēnu ez.*; Pag. 25 *Inķēnu ez.*; S50 *Inķēnu ez.*; Cēsu novads 2001 95 *Inķēnu ez.*; Lpag II 622 *Inķēnu ez.*; Pag. pad. 2005 *Inķēnu ezers, Līdaku ezers*

Kliģenes dīķis – 5 km DAA no Zaubes, Kliģenes (c.) R daļā, Zaubes-Kliģenes-Mazozolu ceļa l. pusē. Izveidots 20. gs. 60. gados. Uz DA atrodas Kliģenes kalns. Dīķis izveidots uz neliela strauta, kas ir Kazupītes kr. pieteka. Dīķi šķērso dambis, kas to sadala divās daļās. Eksped. 2002 Kliģenes dīķi; Pag. pad. 2005 Kliģenes dīķis

Kliģenes dīķis.

Kliģenes dzirnavezers – bijušais dzirnavu ezers 5,5 km A no Zaubes (c.), 2,8 km uz ZAA no Kliģenes (c.) centra, Kliģenes-Katriņas ceļa kr. pusē. Uzpludināts muižas laikā, vietā, kur Līčupē ietek Birzēnu strauts. Muižas laikā ar rokām izraktais 2,2 km garais Kliģenes dzirnavu derivācijas kanāls novadīja ūdeni uz Kliģenes ūdensdzirnavām. Tuvākās mājas ir *Nīgales* (uz ZA). Uz DR atrodas Dzirnalkalns un Lēļa kalns, uz ZR – Marleja (lauks), arī dzirnavu dambi sauc par Marlejas dambi (Marlejas bija mājas dambja tuvumā, iespējams, tās celtas dambja slūžu apkalpošanai). Dzirnavu ezers tagad nolaists. Eksped. 1996, 2002 bij. Kliģenes dzirnavezers; Pag. pad. 2005 Kliģenes dzirnavezers

Kupleju dīķis – 1 km ZZR no Zaubes (c.) centra, uz ZZR no Kuplejām (vs.), Zaubes-Nītaures ceļa kr. pusē. Uzpludināts uz Dzirietes (Vārnupītes augšteces). 172,7 m vjl. Pl. 5 ha, garums 450 m, vid. platums ap 120 m. R krasts ap 6 m augsts, apaudzis. Uz ZA atrodas Nabagmājas purvs un Kļaviņkalns. Eksped. 1996, 2002 Kupleju dīķi, Kuplejas dīķi; Pag. pad. 2005 Kupleju dīķis

Ķevu ezers, *Ķēvu ezers*, *Ķevju ezers* – neliels (1,5 ha), garens ezers ieplakā 6 km ZAA no Zaubes (c.), 1,2 km DR no Annas (Nelabā) ez., 0,5 km DA no Ķūžu ez. 191,3 m vjl. Ezera Z krastu veido augstais Baznīcas kalns (pilsk.). ZA tek Stirve, bet R – Ķūžupīte. Ap 0,2 km uz A atrodas viensētas *Lejas Ķevi* un *Kalna Ķevi*.

Endzelīns min mājas *ķevji* [E 46].

Ķevu ezers, aiz tā (kreisajā pusē) Baznīckalns.

LME III 730 Ķēvu ez.; Ūd-tilpes II 76 Ķevju, Ķevu, Ķēvu ez.; Pag. 25 Ķevu ez.; Sīkās ūdenstilpes Ķevju ez.; Eksped. 1996 Ķevu ez.; Lpag II 662 Ķevu ez.; Pag. pad. 2005 Ķevu ezers

Ķūžu ezers, *Ķužu ezers*, *Kužu ezers* – 6,8 ha liels, ieapaļš ezers, 6 km ZA no Zaubes (c.), ap 1,5 km R no Annas (Nelabā) ezera. 191,5 m vjl. Ezers iegūlis starppauguru ieplakā, tā A krastu veido augstais Baznīcas kalns (pilsk.), stāvs ir arī R krasts. 0,2 km uz DA atrodas nelielais Ķevu ezers. Ezerā ietek daži beznosaukuma strauti, bet D iztek Stirves pieteka Ķūžupīte.

Ķūžu ezers no Zosuļu kalna.

Ķūžu ezers no Baznīckalna puses.

Ķūžu ezers pirms negaisa.

Rikers 1839 Kiusche S.; Vētra 1956 88 Ķužu ez.; Šmits P. Latviešu pasakas un teikas XV 316 Ķūšu ez.; LME III 730 Ķūžu ez.; Ūd-tilpes II 79 Ķūžu, Ķužu, Kužu ez.; Pag. 25 Ķužu ez.; Ld III 114 Ķūžu ez.; S50 Ķūžu ez.;

Lāča dīķis – 10,7 ha liels, uz Līčupes uzpludināts dīķis 1,7 km DA no Kliģenes (c.). D krastā atrodas mācību treniņu bāze “Līčupe”. Šai posmā Līčupe tek pa dziļu, gleznainu gravu. Dīķis izveidots 20. gs. 80. gadu sākumā un nosaukts tā īpašnieka vārdā. Eksped. 1996 Lāča dīķis; Pag. pad. 2005 Lāča dīķis

Skats uz Lāča dīķi no kalna pie „Līčupes” (bij. Jaunās muižas).

Lauciņu dīķi – vairāki dīķi 3 km ZA no Zaubes (c.), Zaubes-Annas ceļa kr. pusē ap *Lauciņiem* (vs.).

Dīķi izveidoti dziļās starppauguru ieplakās, uzpludinot pļavas 20. gs. 60. gados. Nosaukti lielākoties tuvējo māju vārdos: *Lauciņu dīķis*, *Lauzēnu dīķis*, *Untiņu dīķi* (divi), *Nārstu dīķis*. Nedaudz uz ZA *Dzērvenītes dīķis* un *Tunču dīķis*, kuri pēdējos 10 gados ir paplašināti un padziļināti. Lauciņu dīķi ik pa laikam tiek gan nolaisti, gan paplašināti, gan labiekārtoti. Eksped. 1996, 2002 Lauciņu dīķi; Pag. pad. 2005 Lauciņu dīķi

Dīķa krastmala pie Lauciņiem ir sakopta, ierīkota laivu piestātne.

Lejas ezers, *Lejas dīķis*, *Lejsezers*, *Zaubes dzirnavu ezers I* – 3,2 ha liels dzirnavu ezers Zaubes (c.) R daļā. Uzstādināts uz Silauzēnu upītes (Āmurupītes) lejpus Augšezera. Iztek Dzirnavupe (Bērzupīte). 172,8 m vjl. D krastā atrodas Vācu baronu kapi. R krastā 1888. gadā uzcelts aizsprosts un Jaunpils ūdensdzirnavas. Slūžas pēc II pasaules kara atjaunotas, bet dzirnavas tagad vairs nedarbina. Krasti lēzeni, apauguši ar lieliem kokiem. Z krastā, Zaubes-Mālpils ceļa malā aug slavenais vecais Zaubes ozols. Skaista ainava. Gar R krastu iet Zaubes-Ķeipenes ceļš. 20. gs. 70. gados dīķis tika iztīrīts (darbu gaitā diemžēl pārrauts ūdensvads no Vācu kapsētas avota uz pienotavu).

Skats uz Lejas ezera slūžām.

Skats no dzirnavām uz Lejas ezeru.

Gājēju tiltiņš pār upīti, kas savieno Augšezera ar Lejas ezeru.

LVI 1969 Lejsezers; Ūd-tilpes III 11, VI 116 Lejas dīķis, Zaubes dz. ez., Zaubes dz. ez. (Kalna un Lejas dīķis); Eksped. 1987 Lejas dīķis; Pag. 25 Lejas ezers; S50 Lejas ezers; Ld VI 116 Lejas dīķis; Ez. pase 2005 Zaubes dz. ez. I; ŪTK 2001 Lejas dīķis, Lejas ezers; Pag. pad. 2005 Lejas ezers

Līcīšu ezers, *Līcītis*, *Āzītis* – mazāks par 1 ha, purvains meža ezeriņš 5 km ZA no Zaubes (c.), 1 km ZAA no Inķēnu ez. Izvietojies starppauguru ieplakā, 195,2 m vjl. Ezeriņa krasti, izņemot R krastu, ir pārpurvoti. A malā ietek Alūdzene, D malā iztek Āmurupīte (Silauzēnu upītes augštece). Uz Z no ezera bija mājas *Līcīši*. LVI 1969 Līcītis; Pag. 25 Līcīšu ez.; Eksped. 1996 Līcīšu ezers; Pag. pad. 2005 Līcīšu ezers, Āzītis

Ļūkānu ezers – 8,2 ha liels ezers 2,5 km Z no Zaubes (c.). Atrodas starppauguru ieplakā. 180,4 m vjl. Iztek Ļūkānu strauts. No Ļūkānu purva tajā ietek beznosaukuma strauts. R krastā atrodas Ozolkalns ar Ozolkalna senkapiem, 0,7 km uz DR – augstais Bākas (Durjēnu) kalns, 0,25 m uz ZR – *Kalna Ļūkānu* un *Lejas Ļūkānu* mājas. Ezera konfigurācija ir sirdsveidīga, ar pussalu Z krastā. R un A krasti ir stāvi, Z un D – lēzeni, mežaini. Ezera ZA daļā atrodas republikas nozīmes arheoloģijas piemineklis – Ļūkānu ezera mītne.

Ļūkānu ezers.

E 41 “lokaņu” ezers; Pag. apr. 1935 Ļūkānu ez.; LVI 1969 Ļūkānu ezers; LME III 730 Ļūkānu ez.; Sikās ūdenstilpes Ļūkānu ezers; Ūd-tilpes III 40 Ļūkānu, Ļūkānu, Lunānu ez.; Pag. 25 Ļūkānu ez.; S50 Ļūkānu ez.; Lpag II 662 Ļūkānu ezers; KPAI 36 Ļūkānu ezera mītne; Pag. pad. 2005 Ļūkānu ezers

Mazais Pipars, *Mazais Piparu ezers* – mazāks par 1 ha, purvains meža ezeriņš Zaubes pag. ZA malā, uz robežas ar Skujenes pag., 2,5 km ZAA no Annām (c.). 203,7 m vjl. Z krastā atrodas augstais Spinduļu kalns, 0,2 km uz A (Skujenes pag.) – Piparu ezers (5,2 ha). Starp Piparu ezeru un Mazo Piparu ir pārpurvojies pazeminājums, kas norāda, ka Piparu ezera R daļa ir aizaugusi, atstājot akaci – Mazo Piparu. Ap 0,6 km uz ZA kādreiz atradās *Lejas Pipari* (vs.), kurus min arī Endzelīns [E 46]. Eksped. 1987 Mazais Piparu ez., Mazais Pipars; Eksped. 1996 Mazais Pipars; Pag. pad. 2005 Mazais Pipars

Nemnaudis, *Nemnaudis*, *Nemnaudu dzirnavu ezers*, *Nemnaudu dzirnavu ezers*, *Nemnaudas dzirnavu ezers* – bij. dzirnavu ezers uz Zaubes (u.), 3,5 km ZR no Zaubes (c.), pie bij. Nemnaudu dzirnavām. 20. gs. 80. gados ezeru nolaida, līdz ar to dzirnavas pārstāja darboties. Dzirnavu ezera vietā Zaubes upes ieleja ir ap 14 m dziļa un to sauc par Nemnaudu gravu. Upes tecējuma virzienā tā pāriet vēl dziļākajā Elkšņa gravā. Uz DR atrodas Vērkalns. 0,5 km uz R ir *Nemnaudu* mājas, kuras atzīmētas jau Rikera kartē (1839).

Endzelīns min mājas *ņēmnaudi* [E 41], taču tagad vairāk lieto nosaukumu *Nemnaudi*.

Ūd-tilpes IV 6 Nemnaudis, Ņemnaudis; Sīkās ūdenstilpes Ņemnaudis; Eksped. 1996 Ņemnaudas dzirnavu ezers; Ez. pase 2005 Ņemnaudu bij. dz. ez.; Pag. pad. 2005 Nemnaudis

Ozolītis, *Ozoliņu ezers*, *Sūruma ezers*, *Sūrumu ezers* – atrodas pagasta ZA malā, 3 km A no Annām (c.), 300 m uz ZRR no Zvannieku ezera, uz ZA no *Ozoliņiem* (vs.). Mazāks par 1 ha. Novietojies starppauguru ieplakā, Amatas palejā, 205,3 m vjl. Apkārt ir purvaini meži. Apm. 1 km attālumā bij. *Sūrumu* mājas (*sūrumi* [E 46]), tagad – drupas.

Senāks varētu būt nosaukums *Sūrumu ezers*. Tagad biežāk lieto nosaukumu *Ozolītis*.

Eksped. 1987 *Sūrumu ezers*; Cēsu novads 2001 95 *Ozolītis*; Eksped. 2001 *Sūruma ezers*; Eksped. 2002 *Ozoliņu ezers*, *Ozolītis*; Pag. pad. 2005 *Ozolītis*

Peisumiņš – meža ezeriņš Zaubes pag. A malā uz Kaives pag. robežas, 6 km A no Kliģenes (c.). Mazāks par 1 ha. Cauri tek Līčupe – robežupe ar Kaives pag. Apkārt mežains apvidus, ko sauc par Prūsiju. Eksped. 1996, 2002 *Peisumiņš*; Pag. pad. 2005 *Peisumiņš*

Ūžēnu ezers, *Užēnu ezers* – mazāks par 1 ha, purvainš meža ezeriņš 6 km ZA no Zaubes (c.), 2,5 km ZRR no Annām (c.), 0,6 km uz DDR no Nītaures-Annas ceļa. Novietojies starppauguru ieplakā, Vilku kalna mežā, 197,1 m vjl. D malā iztek strauts uz tuvējo Alūdzeni (u.), bet Z krastā ietek beznosaukuma strautiņš. 0,5 km uz A kādreiz atradās *Kalnūžēni* (vs.).

Endzelīns min mājas *ūžēni* [E 46].

Ūd-tilpes VI 9 *Ūžēnu ez.*; Pag. 25 *Ūžēnu ez.*; Lpag II 662 *Ūžēnu ez.*; Pag. pad. 2005 *Ūžēnu ez.*

Ūžēnu ezers.

Voldemāru ezers, *Voldemāra ezers*, *Voldmāru ezers*, *Valdemāru ezers*, *Auka ezers*, *Auku ezers*, *Nukezers* – ap 1 ha liels ezeriņš 4,5 km ZA no Zaubes (c.), uz DA no *Voldemāriem* (vs.). Atrodas starppauguru ieplakā, mežā, 197,9 m vjl. Krasti lēzeni. Uz DR atrodas Burga mežs. DR malā iztek grāvis uz Silauzēnu upīti (*Āmurupīti*).

Voldemāru ezers.

Kādreiz saukts par *Auka ezeru*, jo tuvējo māju saimnieks no 1912. līdz 1949. gadam bijis *J. Hauka*, ko latviešu mēlē sauķuši par *Auku*. Tuvējās viensētas nosaukums agrāk bijis *Galžēni Nr. 55*, bet 20. gs. 30. gados tā pārdēvēta par *Voldemāriem*, līdz ar to arī ezers ieguvis tagadējo nosaukumu. Senākos laikos *Galžēnu* un *Ragaiņu* māju saimnieki ezerā mērcējuši linus. Pēc

I pasaules kara Hauka no ierakumiem savāktās dzeloņstieples kopā ar mietiem ziemā bija uzvedis uz ledus. Pavasarī tie nogrimuši ezerā, kur atrodami vēl tagad. (V. Veisenkopfa, 2005)

LME III 730 Voldemāru ez.; Sīkās ūdenstilpes Voldemāru ez.; Ūd-tilpes VI 32 Voldemāru, Voldemāra, Voldemāru ez.; Pag. 25 Auku ez.; Cēsu novads 2001 95 Voldemāru ez.; Lpag II 662 Voldemāru ez.; Zaubes skolas arhīvs Nukezers; Eksped. 1996, 2002 Voldemāru ezers; Pag. pad. 2005 Voldemāru ezers, Auka ezers

Zaubes dzirnavu ezeri – divi uz nelielās Silauzēnu upītes (Āmurupītes) muižas laikos uzstādināti dzirnavu ezeri – Augšezers un Lejas ezers. Atrodas Zaubes (c.) centrā, Zaubes muižas parkā, 150 m attālumā viens no otra. Līmeņu starpība 3,5 m. Lejpus dzirnavu ezeriem upītes nosaukums ir Dzirnavupe (Bērzupīte). Sīkās ūdenstilpes Zaubes dzirnavezers; Ūd-tilpes II 45, III 11, VI 35, 116 Kalna dīķis, Zaubes dz. ez., Lejas dīķis, Zaubes dz. ez., Zaubes dz. ez. (Kalna un Lejas d.); Ez. pase 2005 Zaubes dz. ez. I, Zaubes dz. ez. II

Zvannieku ezers, *Zvanenieku ezers*, *Zvanieku ezers*, *Zvanenieks*, *Zvejnieku ezers* – 15 ha liels ezers Zaubes pag. ZA malā, 3,5 km A no Annām (c.), mežā. 204,3 m vjl. Ezera DA krasts ir Zaubes pag. robeža ar Skujenes pag. Ezers stiepts ZR-DA virzienā. Garums 0,63 km, platums 0,31 km, liel. dziļums 1,5 m. Stāvs ir DA krasts – Spandāgu kalns (Skujenes pag.), pārējie krasti zemi un dūņaini. D malā iztek Zvannieku strauts. 0,35 km uz R ir mazs ezeriņš Ozolītis. Ezera DA krastā atrodas *Zvannieku* mājas.

Zvannieku ezers.

Endzelīns min mājas *zvānnieki* [E 16]. Dažās kartēs un literatūrā saukts arī par Zvanenieku ezeru.

Mellin 1791 Aister S.; LME III 362 Zvanenieku ez.; Ūd-tilpes VI 41 Zvanenieku, Zvanieku, Zvejnieku, Zvanenieks; Pag. 25 Zvanenieku ez.; S50 Zvanenieku ez.; Lpag II 662 Zvanenieku ez.; Eksped. 2001 Zvannieku ez.; Ez. pase 2005 Zvanenieku (Zvejnieku) ez.; ŪTK 2005 Zvanenieku ez.; Pag. pad. 2005 Zvannieku ezers

RELJEFA FORMAS (kalni, gravas, ielejas)

Vairums šajā nodaļā apskatīto reljefa formu izvietojušās Zaubes pagasta austrumu un vidusdaļā – Vidzemes augstienes R malā. Pagasta rietumdaļa atrodas Viduslatvijas nolaidenumā, kur dominē līdzenumi un ieplakas. Aprakstot reljefa formas, izmantota padomju laika topogrāfiskā karte mērogā 1:10 000, kas par apskatāmo teritoriju pagaidām ir precīzākā reljefa formu absolūto un relatīvo augstumu noteikšanai. Raksturots katra objekta ģeogrāfiskais stāvoklis, aprakstītas pauguru virsmas un nogāzes, nosaukti citi ievērojamākie objekti tuvākajā apkārtnē.

Arī reljefa formām nosaukumi gadu gaitā ir mainījušies. Piemēram, uzceļot skatu torni vai dzirnavas, kalnu sāk saukt par Bākas kalnu vai Dzirnavkalnu. Nosaukumi arī atkārtojas: Zaubes pagastā ir trīs Baznīckalni, trīs Bākas kalni, divi Vilku kalni. Nevar nepamanīt sakarību starp māju un kalnu nosaukumiem. Oficiāla kalnu nosaukumu saraksta nav, tādēļ kartēs un plānos tie mēdz būt dažādi. Izvērtējot pieejamo informāciju un respektējot pagasta iedzīvotāju viedokli, ir izvēlēti pamatnosaukumi. Tomēr jāatzīst, ka vienādie vai ļoti līdzīgie nosaukumi apgrūtina orientēšanos. Tas būtu jāņem vērā, nosakot reljefa formu oficiālos nosaukumus, – jāmeklē iespējas nosaukumus padarīt atšķirīgākus.

Kopumā aprakstīti 52 kalni, 6 gravas, 4 ielejas un ieplakas. Pagastā pauguru ar nosaukumiem ir daudz vairāk, bet tos parasti zina tikai tuvējā apkārtnē – tie ir t. s. mikrotoponīmi. Laika trūkuma dēļ neesam varējuši tos visus apzināt. Jāpiezīmē, ka bieži vien nelieliem pauguriem atklātās vietās ir nosaukumi, bet lielajiem, kas atrodas mežos, to nav. J. Endzelīna vietvārdu krājumā un LU Latviešu valodas institūta kartotēkā ir virkne kalnu nosaukumu bez piesaistes konkrētam objektam, tādēļ tagad tos ir grūti identificēt. Neatpazīto reljefa formu nosaukumu saraksts pievienots nodaļas beigās. Varbūt daļai zaubēniešu tie būs pazīstami.

Akmeņkalns – ap 10 m augsts paugurs 2 km D no Zaubes (c.), Zaubes-Taurupes ceļa l. pusē (0,4 km no tā), starp *Kalna Sulām* un *Kalna Pulekšiem* (vs.). Uz DA gar Irbīšu birzi tek Bērzupe (Kravažiņa) un ir Zaubes pag. robeža ar Ogres raj. Taurupes pag. Uz Z – Spēlēnu mežs. Abs. augst. 167,8 m vjl., garums 0,6 km. Klajš, stāvām nogāzēm. Agrāk bijušas ganības. Pag. pad. 2005 Akmeņkalns

Āpšu kalns, *Apšu kalns*, *Apškalns* – 5 km A no Kliģenes (c.), pie robežas ar Ogres raj. Mazozolu pag. 250 m uz Z atrodas Bauskas grants karjers un tek Līčupe. Gar A pusi iet Kliģenes-Katriņas ceļš. R un DR piekļaujas Lībiešu mežs. Abs. augst. 186,2 m vjl., rel. augst. 6 m. Gar ZA malu tek Līčupes kr. pieteka Mutuļupīte. 20. gs. 20.-30. gados kalnā bijušas *Āpškalna* mājas. LVI 1969 Āpšu kalns, Apšu kalns, Apškalns; Pag. pad. 2005 Āpšu kalns

Āžkalns, *Āžu kalns* – neliels uzkalniņš 0,3 km R no Zaubes (c.) un 0,4 km uz Z no Zaubes-Mālpils ceļa, Dzirietes (Vārnupītes augštecēs) kr. krastā. Uz tā – Āžkalna kapi, aug lieli koki. 0,5 km uz Z plašais Dzirieša kalns un Kupleju dīķis. Abs. augst. 180,7 m vjl., rel. augst. ap 12 m, D daļā – ap 13 m. Abas nogāzes ļoti stāvas, virsma ar kupriem “kā āža mugura”. Kalna pakājē divi nelieli dīķi.

LVI 1969 Āžu kalns; S50 Āžkalns; Pag. pad. 2005 Āžkalns

Āžkalns.

Āžmuguras kalns – ap 1,1 km gara pauguru virkne pagasta Z malā uz ZA no Ļūkānu ez., gar Ļūkānu purva R malu. Z gals ir apaudzis ar mežu, kuru arī sauc par Āžmuguru. Abs. augst. 198,6 m vjl., rel. augst. 8-12 m. Grēdas platums ap 300 m. Nosaukums cēlies no kalna formas, kas atgādina āža muguru. LVI 1980 Āža mugura; Pag. pad. 2005 Āžmugura

Bākas (Durjēnu) kalns, *Bākas kalns*, *Bākaskalns*, *Durjēnu kalns* – viens no augstākajiem (25 m) un lielākajiem pauguriem Zaubes pag., 1,5 km uz Z no Zaubes (c.) centra, starp ceļiem Zaube-Nītaure un Zaube-Āmuri. Gar Z nogāzi tek Ļūkānu strauts, gar D nogāzi – Dzirieta (Vārnupītes augštece). 0,5 km uz A ir Čulkstu mežs un Lapsaskalns, 0,7 km uz ZA – Ļūkānu ezers un Ozolkalns, 0,7 km uz ZR tek Zaube (u.), D atrodas Nabagmājas purvs. Klajā paugura abs. augst. 206,3 m vjl. Uz tā paceļas divas virsotnes. Diametrs ap 0,7 km, nogāzes stāvas. Uz kalna *Durjēni* (vs.) un *Kalna Čulksti* (vs.).

Bākas (Durjēnu) kalns.

*Ceļš uz Kalna Čulkstiem
pie Durjēnu kalna.*

*Skats no Bākas (Durjēnu)
kalna R virzienā uz bij.
Kalna Durjēniem (tag.
Vairogi).*

*Skats no Bākas
(Durjēnu) kalna A
virzienā uz Lapsaskalna
pusi (egles).*

Uz augstākās paugura virsotnes bijuši uzcelti vismaz trīs triangulācijas torņi (pēdējais nogāzās 20. gs. 70. gadu sākumā), tādēļ arī biežāk lietojamais nosaukums ir Bākas kalns. *Durjēnu* māju nosaukumu min Endzelīns [E 41]. Kartēs lietoti abi nosaukumi.

LVI 1969 Bākas kalns; Cēsu raj. 1997 Durjēnu k.; S50 Bākas kalns; Lpag II 662 Durjēnu k. (Bākaskalns); Cēsu novads 2001 95 Durjēnu k.; Pag. pad. 2005 Bākas kalns, Durjēnu kalns

Bākaskalns, *Bākas kalns* – plašs, līdz 26 m augsts, 0,8 km garš pauguru masīvs uz ZR no Annām (c.), Annas (Nelabā) ezera ZR krastā.

Augstākā vieta pie *Plienītēm* (vs.) ap 236 m vjl. Kalna R malā bija neliels triangulācijas tornis, kas sabruka 20. gs. 70. gados. Stāva, gravām izvagota ir A nogāze pret Leišleju un Spinduļleju. Uz Z un R ir Amatas paleja ar valsts dabas liegumu “Spinduļu meži”. Bākaskalns daļēji apaudzis ar mežu.

Bākaskalns pie Annām.

Kalnā atradies triangulācijas tornis (t.s. bāka). Viens celts ap 1900. gadu. 1839. gada Rikera kartē pie kalna dots uzraksts “Signal”.

Rikers 1839 Signal; S50 Bākaskalns; Lpag II 662 Bākaskalns; Cēsu novads 2001 95 Bākaskalns; Pag. pad. 2005 Bākaskalns

Bākaskalns. *Bākas kalns* – 2 km uz DR no Zaubes (c.) centra, pauguraines R nogāze, kas nolaižas no 150 līdz 110 m vjl. Pāri iet Zaubes-Bērza ceļš, kura l. pusē ir *Krūčēni* (vs.). Uz Z gleznainajā Putnu gravā tek Dziņnavupe (Bērzupīte). Nogāzes reljefs artikulēts. Aramzeme. Kalnā atrodas Krūčēnu viduslaiku kapsēta.

Cara laikos kalnā bijis triangulācijas tornis (t.s. bāka).

Skats uz Krūčēniem un Bākaskalnu no Lielajām pļavām.

LVI 1969 Bākas kalns; LVI 1980 Bākas kalns; Eksped. 1996 Bākaskalns; Lpag II 664 Bākaskalns, Krūčēnu viduslaiku kapsēta (Bākaskalns); KPAI arh. Krūčēnu viduslaiku kapsēta (Bākas kalns); Pag. pad. 2005 Bākaskalns

Banderkalns – 6 m augsts paugurs Zaubes pag. A malā, Zaubes-Katriņas ceļa l. pusē. 0,3 km uz A ir Zaubes pag. robeža ar Ogres raj. Mazozolu pag. Kalna Z pusē tek Līčupe ar kr. pieteku Mutulīti un atrodas nelielais Āpšu kalns. Uz R ir Lībiešu mežs un Banderkalnam pieguļošā Kuģīšmala. Abs. augst. 188,1 m vjl., garums 0,4 km, platums 100 m.

Uz klajā paugura bija viensēta *Banderi* (tagad drupas), kuru min arī Endzelīns [E 41].

Pag. pad. 2005 Banderkalns

Baznīckalns – līdz 10 m augsts, ap 500 m garš paugurs pagasta A malā, Vedzes (u.) l. krastā. Abs. augst. 184,4 m vjl. Klajš. Pāri iet Zaubes-Mazozolu ceļš. Tā kreisajā pusē viensēta *Baznīckalns*. 0,7 km uz ZA Vedzes (u.) krastā bija Dukuru muiža (tagad drupas), uz Z ir Dukuru mežs.

Nosaukums saistās ar senu nostāstu, ka uz šī kalna nolēmuši celt baznīcu, saveduši daudz akmeņu (tie redzami vēl tagad). Taču, cik pa dienu uzcēluši, tik velns pa nakti nojaucis un akmeņus sabēris Vedzē, kas tādēļ šai posmā esot stipri akmeņaina.

Pag. 25 Baznīckalns (vs.); S50 Baznīckalns (vs.); Pag. pad. 2005 Baznīckalns

Baznīcas kalns. *Baznīckalns, Baznīcas pilskalns, Ķaužu kalns* – ap 27 m augstais pilskalns atrodas pagasta ZA daļā, 1 km DR no Annām (c.), Stirves l. krastā, starp Ķūžu ez. (A) un Ķevu ez. (D). 0,6 km uz ZA ir Annas (Nelabais) ez. Stirve pie Baznīcas kalna tek pa Gobgravu. Abs. augst. 217,4 m vjl., garums DR-ZA virzienā ap 1 km, platums 0,5 km. Nogāzes ir stāvas (iespējams, mākslīgi nostāvinātas), bet virsa plakana. Paugurs pa pusei apaudzis ar egļu mežu. Tā R malā uz neliela uzkalniņa atrodas Annas muižas senkapi.

Endzelīns ir minējis Ķaužu kalnu, kas varētu būt senākais nosaukums.

Vecie iedzīvotāji stāsta, ka Baznīcas kalnā bijis daudz akmeņu, it kā pamati. 20. gs. sākumā ir ziņas par atraktām senlietām, tiek minēts, ka tas ir bijis sens pilskalns, “*kurā gribēts uzcelt baznīcu, bet cik pa dienu uzcēluši, tik nakti nojaukts. Tad iesprauduši kalnā krustu, bet krusts aiznests uz tagadējo Nītaures baznīcas vietu, kur tad baznīca arī uzcelta*”¹ [KPAI arh].

¹ Nītaures baznīca uzcelta 1770. gadā.

Ir nostāsts par senlatviešu dieva Ūšiņa ozolkoka tēlu, kas vēlāk aprakts zemē [KPAI arh]. 1892. gada laikrakstā lasām: “Priekš kādiem 70 gadiem Ķevu mājā pie sētas stāvējis liels ozola bluķis, izcirsts cilvēkam līdzīgs. Šo bluķi dēvējuši par Ūziņu un nesuši tam arī ziedus: gaļu, alu un medu. Vēlākos laikos tas bluķis aizvests uz Baznīcas kalnu un tur aprakts.” [Bērziņš R. V. Annēniešos. // “Balss”, 1892, Nr. 18].

P. Šmits raksta: “Baznīcas kalns atronas Annas pagasta vidū starp Ķevu mājām un Ķūšu ez. Baznīcas kalnā senāk bijusi baznīca un kapsēta, bet kara laikos ienaidnieki baznīcu nopostījuši, kapsētu noārdījuši, krustus nolauzuši un sadedzinājuši. Bet pēc tāda nedarba tad katru pusnakti sākušas kalnā ugunis degt. Ļaudis turējuši šīs ugunis par svētām, sacīdami - tās esot dvēseļu ugunis, jo dvēseles baznīcu un kapsētu apraudot un izpostītājus nolādot. Bet vēlākos gados ugunis vairs nerādījās, tad atkal tai vietā ieradies maldinātājs, kas pat dienas laikā daudz cilvēku maldinājis kalna tuvumā” [Šmits P. “Latviešu pasakas un teikas”, XV, 316].

Baznīckalns spoguļojas Ķūžu ezerā.

Skats uz Baznīckalnu pie Ķūžu ezera no Zviedru kapu (II) kalniņa pie Rubeņiem.

Baznīckalns pēc lietus. Šajā vietā pēc nostāstiem gribēts celt baznīcu.

DI 51 “ļaužu” k.; Vētra 1956 Baznīckalns; LME III 730 Baznīcas kalns; Avotiņa 1990 Baznīcas k., Baznīckalns; LVKPS 42 Baznīcas kalns – pilskalns; KPAI 36 Annas muižas senkapi (Baznīcas k.); KPAI arh. Baznīcas kalns; Zaubes skolas arhīvs Baznīckalns; S50 Baznīckalns; Cēsu novads 2001, 95 Baznīcas pilskalns; Lpag II 662 Baznīckalns; Eksped. 1996, 2002 Baznīckalns; Pag. pad. 2005 Baznīcas kalns, Baznīckalns

Buckalniņš – neliels, ap 3 m augsts paugurītis 2,2 km uz A Zaubes (c.), Vārnupītes l. krastā. Ap 250 m uz D vijas Zaubes-Mālpils ceļš, kura malā *Pauļi* (agrākā Pauļu muiža). Abs. augst. 133 m vjl. Te atrodas arheoloģijas piemineklis – Roķēnu viduslaiku kapsēta II (nosaukta pēc mājvārda). 0,6 km uz Z atrodas Čūsku kalniņš, uz kura ir Roķēnu viduslaiku kapsēta I [KPAI arh.]. KPAI arh. Buckalniņš, Pag. pad. 2005 Buckalniņš

Bullukalns – līdz 15 m augsts paugurs pagasta vidusdaļā uz D no Voldemāru ezera. Daļēji apaudzis. Gar R pakāji tek Āmurupīte (Silauzēnu upītes augštece), nepilnu 1 km uz D atrodas Lauciņu dīķi, DR – Burga mežs, bet uz DA – Tunču mežs. Abs. augst. 206,2 m vjl., diametrs ap 500 m.

Senāk te esot ganījušies liellopi, no kā arī kalna nosaukums.
Pag. pad. 2005 Bullukalns

Čūsku kalniņš, *Priežkalniņš* – ap 7 m augsts uzkalniņš 2,5 km uz R no Zaubes (c.), Zaubes-Mālpils ceļa l. pusē, uz DA no *Lejas Dukšām* (vs.). Abs. augst. 143,8 m vjl., garums ap 300 m, nogāzes lēzenas, apkārt tūrumi, uz kalna aug priedes (tuvākajā apkārtnē citur priežu nav). Uz paugura atrodas Roķēnu

viduslaiku kapsēta I [KPAI arh.] Gar DR-D malu saglabājušās kara laika tranšejas. 0,6 km uz D ir Buckalniņš, uz kura – Roķēnu viduslaiku kapsēta II.

Nostāsts vēsta, ka senāk apkārtnē bijis daudz čūsku, kas nākušas pat mājās – no tā arī cēlies nosaukums [KPAI 36].

E 41 *ruķēni* (vs.); KPAI 36 Roķēnu viduslaiku kapi (Čūsku kalniņš); KPAI arh. Roķēnu viduslaiku kapsēta I (Čūsku kalniņš); Eksped. 1996 Čūsku kalniņš; Lpag II 662 Roķēnu viduslaiku kapsēta (Čūsku kalniņš); Cēsu novads 2001 97 Roķēnu kapsēta; Pag. pad. 2005 Čūsku kalniņš

Dambakalns, *Dambjakalns* – ap 10 m augsts, klajš paugurs pagasta A daļā, 2,5 km DDA no Annām (c.) un Annas (Nelabā) ez., 1 km A no *Ķeipūnām* (vs.). Atrodas Kazu kalna meža masīva Z malā. Pāri iet lauku ceļš no *Ķeipūnām* uz *Saulainēm* (vs.), A tek Birzēnu strauts. Abs. augst. 198,5 m vjl., diametrs ap 0,5 km. Agrāk uz paugura atradušās viensētas *Dambakalns* un *Ceriņi*. Agrāk te bijis dīķis un mākslīgi rakts dambis.

Vietējie iedzīvotāji lieto nosaukumu *Dambakalns*, bet Endzelīna vākumā ir mājvārds *daṁbjakalns* [E 46].

Pag. pad. 2005 Dambakalns

Dilēnkalns – ap 10 m augsts paugurs 2,3 km DR no Zaubes (c.), Zaubes-Mālpils ceļa kr. pusē, ap 0,5 km no tā, Dzirnāvupes (Bērzupītes) l. krastā. Abs. augst. 126,1 m vjl., diametrs ap 300 m. R nogāze pret Lielajām pļavām ir 10 m augsta. Klajš. Kādreiz kalnā bijušas *Dilēnu* mājas, kas ir atzīmētas Rikera kartē (1839). E 41 “dilēn[a]” k.; Pag. pad. 2005 Dilēnkalns

Dzērveskalns, *Dzēres kalns*, *Dzērvu kalns* – Medņukalna R nogāze pagasta ZA daļā, Annu (c.) D malā, Annu-Nīgales ceļa l. pusē. Dzērveskalns veido Annas (Nelabā) ezera stāvo DA krastu, kur abs. augst. ir 223,6 m vjl., bet rel. augst. ap 22 m. Nogāzē ir *Dzērveskalna* mājas. Nogāze stāva, tās garums ap 0,2 km.

Endzelīns min nosaukumu *dzēres kalns*, kas noteikti ir senāks, bet laika gaitā pārtapis par Dzērveskalnu.

E 41 *dzēres kalns*; LVI 1969 Dzērveskalns; Pag. 25 Dzērves Kalns (vs.); Eksped. 1991 Dzērveskalns; S50 Dzērveskalns; Eksped. 1996, 2002 Dzērveskalns; Pag. pad. 2005 Dzērveskalns

Tālumā izceļas Dzērveskalns. Skats no bij. Ūzēnu mājvietas.

Dziriešu kalns, *Dzirieša kalns*, *Dzirietes kalns* – ap 10 m augsts pauguru masīvs 1 km uz R no Zaubes (c.) centra, Dzirietes (Vārnupītes augštecēs) l. krastā pie Kupleju dīķa. 0,2 km uz D ir Āžkalna kapi, bet 0,7 km uz ZA – Nabagmājas purvs un Kļaviņkalns. Abs. augst. 180,5 m vjl., garums 0,8 km, platums 0,4 km. Paugurs daļēji apaudzis, ar stāvu nogāzi pret upi, artikulētu virsmu. Uz tā atrodas *Dzirietes* (vs.). E 41 “dzirieša” k.; LVI 1969 Dziriešu kalns; Eksped. 1996 Dziriešu kalns; Eksped. 2002 Dzirieša kalns, Dzirietes kalns; Pag. pad. 2005 Dziriešu kalns

Dzirnavkalns. *Dzirnavu kalns* – ap 15 m augsts, garumā stiepts paugurs Zaubes pag. A daļā, 0,5 km ZA no Kliģenes (c.), Līčupes kr. krastā. Abs. augst. 180,5 m vjl. Gar D nogāzi cara laikā izrakts Kliģenes derivācijas kanāls. Uz kalna ir viensēta *Dzirnavkalns*, bet A nogāzē *Lejēni*. DR galā, kur Līčupē ietecēja derivācijas kanāls, atrodas Kliģenes dzirnavas. Ap 1 km garā un 0,3 km platā paugura virsma ir nelīdzena un klaja. LVI 1969 Dzirnavu kalns; Ld IV 114 Dzirnavkalns; Avotiņa 1990 Dzirnavkalns; Eksped. 2002 Dzirnavkalns; Pag. pad. 2005 Dzirnavkalns

Dzirnavu kalns – ap 10 m augsts, plašs paugurs 3 km ZR no Zaubes (c.), pie Nītaures pag. robežas, Zaubes (u.) kr. krastā pie Nemnaudu dzirnavu drupām un Nemnaudu gravas. 1 km uz A ir Nītaures-Zaubes ceļš. Paugura A pakājē uz Dzeņupītes uzpludināts Dzeņu dīķis. Abs. augst. 170,6 m vjl., diametrs 400 m. Lielākā daļa kalna apaugusi ar alkšņiem. Paugurainais reljefs un Zaubes upe, kas tek pa dziļu ieleju, veido krāšņas ainavas. Nosaukumu kalns ieguvis no bij. Nemnaudu dzirnavām. LVI 1969 Dzirnavu kalns; Pag. pad. 2005 Dzirnavu kalns

Elkšņu grava. *Elles grava* – apm. 3 km garš Zaubes (u.) ielejas posms 4 km ZR no Zaubes (c.), uz Zaubes un Nītaures pag. robežas. Gravā tek Zaube (u.) un tās l. pieteka Gāburupīte. D krastā atrodas *Elkšņugravas* (vs.), bet grava sākas jau pie *Nemnaudiem* (vs.). Ielejas dziļums ir 15-20 m, nogāzes izvagotas un apaugušas ar kokiem. Vietējie iedzīvotāji lieto nosaukumu Elkšņu grava. Ld VI 116 Elles grava; Eksped. 1996 Elkšņu grava; Eksped. 2002 Elkšņu grava, Elles grava; Pag. pad. 2005 Elkšņu grava

Galžēnkalns. *Galžēnu kalns* – daļa no plašas, augstas pauguru grēdas Zaubes pag. Z malā, netālu no Nītaures pag. robežas, starp Ķūžu, Līcīšu un Voldemāru ez. A pusē tek Ķūžupīte, R – Āmurupīte (Silauzēnu upītes augštece). Ap 2 km uz ZA ir Annas (c.) un Annas (Nelabais) ez., ZA – nelielais Rožkalns. Augstākā virsotne 214,4 m vjl., rel. augst. līdz 20 m. Pauguru grēda orientēta ZA-DR virzienā, ir 1,3 km gara, 0,7 km plata. Nogāzes stāvas, robotas. Par Galžēnkalnu sauc virsotni pie *Galžēniem* (vs.). Nogāzi uz R no tiem sauc par Gāli. *Galžēnu* mājas minētas jau Rikera kartē. Rikers 1839 Galschan (vs.); LVI 1969 Galžēnkalns; Pag. pad. 2005 Galžēnkalns, Galžēnu kalns

Ceļš no Galiņu puses ved Galžēnu kalnā. Augšā kādreiz bija Jātnieku mājas (senāk - Galžēni Nr. 53).

Gobgrava. *Gobu grava* – apm. 0,8 km garš un līdz 10 m dziļš Stirves (u.) ielejas posms Zaubes pag. ZA daļā, ap 0,5 km R no Annas (Nelabā) ezera un Annām (c.). DR pusē gravai piekļaujas Baznīcas kalns (pilsk.), aiz tā – Ķūžu un Ķevju ez., uz Z – Bākaskalns. 0,5 km no gravas garuma aizņem Gobgravas

dzirnavezers. Krasti ir stāvi un apauguši ar kokiem. No dzirnavu ēkas saglabājušies tikai mūri. LVI 1969 Gobu grava; Eksped. 2002 Gobgrava; Pag. pad. 2005 Gobgrava

Golgātas kalns, *Golgāta* – līdz 10 m augsts, stāvs paugurs pagasta A malā, ap 1,6 km no Vedzes (robežupes ar Ogres raj. Mazozolu pag.), Zaubes-Mazozolu ceļa 1. pusē, pie *Lejas Mūrniekiem* (vs.). Abs. augst. 181,6 m vjl. Paugurs apaudzis ar lieliem kokiem, uz tā atrodas privātie Mūrnieku kapi. Uz D Asarēnu mežs, Z – Lībiešu mežs. Ceļa otrā pusē senāk bijusi skola, bet 0,8 km uz DA, ceļa malā – Kaziņkrogs. Eksped. 2005 Golgātas kalns, Golgāta; Pag. pad. 2005 Golgātas kalns

Ceļš ved Golgātas kalnā uz Mūrnieku kapiem.

Gūtiņkalns – ap 10 m augsts, neliels paugurs 3,2 km R no Bērza (c.), Bērza purva R malā, pie pašas robežas ar Rīgas raj. Mālpils pag. Pāri iet lauku ceļš no Bērza (c.) uz *Sņikeriem* (vs.). Abs. augst. 108 m vjl., garums 0,5 km. Klajš paugurs starp mežiem, uz tā atradušās *Gūtiņu* mājas (tās min arī Endzelīns [E 41]). LVI 1969, 1980 Gūtiņkalns; Eksped. 2004 Gūtiņkalns; Pag. pad. 2005 Gūtiņkalns

Inģistēnu grava, *Inģistēnu grava*, *Inģistenu grava* – apm. 1,6 km garš Zaubes (u.) ielejas posms pagasta ZR malā, kur Zaube ir robežupe ar Nītaures pag. 0,4 km uz R atrodas Nītaures-Zaubes ceļš un tilts pār upi, bet gravas sākumā, upes l. krastā ir *Inģistēni* (vs. Nītaures pag.). Ap 0,3 km lejpus tilta sākas cits Zaubes ielejas posms – Nemnaudu grava. Gravas nogāzes stāvas, apaugušas ar kokiem (egles, bērzi). Rel. dziļums 10-15 m, upes gultne akmeņaina.

Gravas krastos iztek vairāki avoti, bet upē atrodas Lielo Egļu līcis un nelieli atvari. Nosaukums no mājvārda *Inģistēni*, kas minēts jau Rikera kartēs (1839). Šai posmā arī Zaubi (u.) vietējie iedzīvotāji sauc par Inģistēnu upi. LVI 1969 Inģistēnu grava; Eksped. 2004 Inģistenu grava, Inģistēnu grava; Pag. pad. 2005 Inģistēnu grava

Jānīškalns – mazs paguriņš 2 km DR no Annām (c.), Annu-Krūsāru ceļa kr. pusē, iepretī Ķeizarkalnam, uz D no *Atpūtām* (vs.). Abs. augst. 188,9 m vjl., rel. augst. ap 5 m. Paralēli ceļam tek Stirve. Pag. pad. 2005 Jānīškalns

Jāņa kalns, *Jāņkalns* – ap 22 m augsts, stāvs paugurs pagasta DA daļā, 2 km uz DDA no Kliģenes (c.), starp Līčupi (u.) un Kazupīti. A pakājē sporta bāze “Līčupe”. Pāri Jāņa kalna nogāzei iet lauku ceļš no Kliģenes (c.) uz *Tālkājām* (vs.). Uz A atrodas Kaļķu grava. Paugurs ir klajš, ar atsevišķiem lieliem kokiem. Abs. augst. 187,7 m vjl., diametrs ap 0,4 km. Nogāzes stāvas, sevišķi pret Kazupīti. Kalnā kopš sendienām svinēti Jāņi. Pag. pad. 2005 Jāņa kalns, Jāņkalns

Jāņkalns, Jāņa kalns – neliels paugurs uz Vidzemes augstienes nogāzes malas, nepilnu 1 km uz A no Bērza (c.), Reķu meža R pusē. Atrodas starp abiem ceļiem no Zaubes uz Bērzu (c.), pie *Robežkalniem* (vs.). Abs. augst. 112,1 m vjl. Klajš. Pag. pad. 2005 Jāņkalns, Jāņa kalns

Kaļķa grava, Kaļķu grava – ap 1 km gara, dziļa grava, pa kuru tek Līčupe. Atrodas Zaubes pag. DA daļā, 2,2 km uz DA no Kliģenes. Gravas dziļums līdz 16 m, nogāzes stāvas, apaugušas ar lieliem kokiem. Kaļķa gravu ietver skaists egļu mežs, kuru arī sauc par Kaļķa gravu. A pusē iet Kliģenes-Tālkājas ceļš un atrodas sporta bāze “Līčupe” (bij. Jaunā muiža). Uz ZR atrodas plašais Kliģenes kalns. Augšpus Kaļķa gravas, pie Kliģenes-Mazozolu ceļa uz Līčupes ir uzpludināts Lāča dīķis.

Gravā kādreiz ieguva un dedzināja kaļķi. Pēckara gados gravā slēpušies mežabrāļi. Pagasta perspektīvajā plānā ir iezīmēts dabas parks “Kaļķu grava”.

Eksped. 1996 Kaļķa grava, Kaļķu grava; S50 Kaļķu grava; Pag. pad. 2005 Kaļķa grava

Kaļļakalns, Kaļa kalns, Kaļļa kalns – 6 līdz 8 m augsts, iegarens paugurs pagasta DR stūrī, 1,5 km uz DR no Bērza (c.) centra. Abs. augst. 109,3 m vjl., garums ap 0,4 km, platums 0,2 km. 0,8 km uz Z ir Bērza purvs un lauku ceļš, ap 1 km uz D, aiz upes, ir Zaubes-Ķeipenes ceļš. Paugurs atrodas Bērzupes (Iesalnīcas) labajā krastā, no kurienes paveras skaists skats. Apmēram 0,8 km lejpus tā Bērzupei pietiek Ošupe. Kalnā atradušās *Kaļļakalna* mājas (tagad drupas). Eksped. 1996 Kaļļakalns, Kaļa kalns; Pag. pad. 2005 Kaļļakalns

Kangarīši, Mazie Kangari, Kangarīšu kalns, Kangarīšu mežs – ap 3 km gara Z-D virzienā orientēta vaļņveida reljefa forma pagasta R daļā, kas atdala Bērza purvu no Kangarīšu purva. Apaugusi ar mežu, kuru vietējie sauc par Mazajiem Kangariem. Pāri iet Bērza-Vāķu lauku ceļš. Lielākais abs. augst. 123,1 m vjl. ir Z galā, vidusdaļā – ap 115 m vjl. Rel. augst. no 10 m Z galā līdz 5 m vidusdaļā, platums ap 150 m. Z gals sākas Vārnupītes un Zaubes (u.) kr. krastā, kur bija ierīkots Vāķu grants karjers. Te atradies ap 5-10 m augsts paugurs, kas tagad norakts.

Kangarīša mugurā.

Zaubes skolas arhīva materiālos saukts par Kangarīšu mežu. Endzelīns Kangarīšus min kā kalnus. Kangarīšu purva A malā bija viensēta *Kangarīši*.

Atsevišķs stāvs paugurs Kangarīšu ZA galā tiek saukts par Baznīckalnu jeb Vecvāķu nostāstu vietu, kur it kā bijusi senlatviešu pils.

E 42 *kaņgarīši*; LVI 1969 Mazie Kangari; LVI 1980 Kangarīšu kalns; Zaubes skolas arhīvs Kangarīšu mežs; Eksped. 2002 Kangarīši; Pag. pad. 2005 Kangarīši

Karātavu kalns – ap 8 m augsts, līdzens paugurs Zaubē (c.), 100 m uz R no Lejas ez., Zaubes-Mālpils ceļa 1. pusē. Uz tā atrodas vairākas mājas, bet D – Viduskapi, uz R – Āžkalna kapi. Abs. augst. 173,7 m vjl., diametrs ap 300 m.

Bijušās pils kalpotājas Marijas Kaņepes (1878-1975) tēvs stāstījis, ka kalnā aiz upes, kur tagad atrodas *Eglīšu* mājas, muižai bijis Karātavu kalns. Tur senāk par lielākiem pārkāpumiem tikuši sodīti cilvēki, par mazākiem tikai pērti. Ap 1870. gadu fon Šteins esot atcēlis miesas sodus. Marija bijusi vēl maza meitene, kad karātavas tikušas pavisam nojauktas. Tagad gan kalna nosaukums ir piemirsts, to atceras tikai vecie ļaudis.

LVI 1969 Karātavu kalns; Zaubes skolas arhīvs Karātavu kalns; Pag. pad. 2005 Karātavu kalns

Kļaviņkalns – ap 17 m augsts paugurs 1 km uz Z no Zaubes (c.) centra, starp ceļiem Zaubes-Nītaure un Zaubes-Āmuri, Dzirietes (Vārnupītes augšteces) kr. krastā. Apkārt plešas Nabagmājas purvs, bet Z – augstais, stāvais Bākas (Durjēnu) kalns. Abs. augst. 195,6 m vjl., diametrs 0,35 km, nogāzes stāvas.

Kalnā ilgu gadu atradās Kļaviņkalna luterāņu draudzes skola. Ap skolu auguši lieli koki, arī kļavas, bet nosaukums varētu būt cēlies no skolotāja Kļaviņa uzvārda, kas tur nostrādājis 42 gadus.

LVI 1969 Kļaviņkalns; LVI 1980 Kļaviņu kalns; Eksped. 2002 Kļaviņkalns; Pag. pad. 2005 Kļaviņkalns

Kliģenes kalns, Rātskalns – 1,5 km garš, ZR-DA virzienā orientēts pauguru masīvs 6 km DAA no Zaubes (c.), starp Līčupi (u.) un Kazupīti (u.). Uz tā atrodas Kliģenes (c.) D daļa. Pāri kalnam iet Kliģenes-Mazozolu ceļš. Z galā izrakts Kliģenes dīķis. Abs. augst. 190,8 m vjl., rel. augst. – 27 m. Nogāzes izvagotas, kļajas.

Skats uz Kliģenes kalnu un bijušo muižu.

Skats no Rātskalna uz apkārtni.

Atsevišķām pauguru masīva virsotnēm ir savi nosaukumi: Pilskalns (Z), Rātskalns (D). Uz Kliģenes kalna atrodas viensētas: *Zaļumnieki, Rātskalns, Grantssalas un Zemgaļi*.

Vecie iedzīvotāji atceras, ka Kliģenes kungiem uz kalna bijusi “tiesas birztala”, kur tiesāti zemnieki. Kara laikā tā nocirsta. Kalnu sauc apdzīvotās vietas Kliģenes vārdā, taču senāks šķiet nosaukums Rātskalns, kuru tagad lieto retāk. Dažās kartēs kļūdaini atzīmēts kā Kātskalns.

Eksped. 1987 Kliģenes kalns; S50 Kliģenes kalns; Zaubes skolas arhīvs Rātskalns; Lpag II 664 Rātskalns; Pag. pad. 2005 Kliģenes kalns

Krievkalns, *Krievu kalns, Lēģerkalns* – neliels, ap 12 m augsts paugurs Zaubes (c.) A malā, abpus Zaubes-Kliģenes ceļam. Gar Z nogāzi tek Silauzēnu upīte (Āmurupīte) uz Augšezeru, bet D nogāzei piekļaujas nelielais Stādiņkalns, A – Zirgu purvs. Abs. augst. 190,4 m vjl., garums 0,5 km, platums 0,3 km.

Ziemeļu kara (1700-1721) laikā uz paugura atradās krievu karaspēka nometne, no kuras uzbruka bruņinieku pilij – tad arī radies senākais nosaukums Lēģerkalns. Par Krievkalnu sāka saukt pēc tam, kad 1866. gadā kalnā uzcēla pareizticīgo baznīcu, bet 1882. gadā atvēra Krievkalna pareizticīgo draudzes skolu [Lpag II 664].

LVI 1980 Krievu kalns; Eksped. 1996 Krievkalns, Lēģerkalns; Pag. pad. 2005 Krievkalns, agrāk Lēģerkalns

Keizarkalns – ap 22 m augsts, stāvs paugurs 5,5 km ZAA no Zaubes (c.), Annas-Kliģenes ceļa l. pusē, 2 km uz DR no Annas (Nelabā) ezera un Annām (c.). Abs. augst. 202,9 m vjl. Paugurs ir klajš, ar divām virsotnēm. Gar R nogāzi tek Stirve. Uz R ir Tunču mežs, D – apdzīvota vieta Krūsāri. ZR nogāze pret Stirvi un Ķeizarleju ir 27 m augsta un ļoti stāva, virsma artikulēta. Skaistas ainavas. Uz kalna *Jaunķeizaru* mājas. Endzelīns min mājas *ķeizari* [E 46]. Eksped. 1996, 2002

Ķeizarkalns; Pag. pad. 2005 Ķeizarkalns

Keizarleja – 5,5 km ZA no Zaubes (c.), 2 km DR no Annām (c.), Ķūžupītes lejtecē, pie tās ietekas Stirvē (u.), 0,5 km uz D no Ķevu ez. Tā ir ar grāvjiem nosusināta dziļa starppauguru ieplaka, kur ierīkotas pļavas. Ieplakas malas apaugušas ar krūmiem. Rel. dziļums ap 10-15 m. DA malā paceļas augstais Ķeizarkalns, kas veido ieplakas nogāzi 27 m augstumā. Endzelīns min mājas *ķeizari* [E 46]. S50 Ķeizarleja; Eksped. 2002 Ķeizarleja; Pag. pad. 2005 Ķeizarleja

Lapsaskalns, *Lapsas kalns, Lapsu kalns* – ap 18 m augsts paugurs 1,5 km ZA no Zaubes (c.), 0,2 km D no *Tiltiņiem* (vs.), Čulkstu mežā. Pāri iet Zaubes-Ūžēnu ceļš. Gar A nogāzi tek Silauzēnu upīte (Āmurupīte) un aiz tās atrodas Burga mežs. Abs. augst. 204,3 m vjl., diametrs ap 0,5 km, virsma nelīdzena. Daļēji apaudzis. LVI 1969, 1980 Lapsu kalns; S50 Lapsaskalns; Eksped. 2002 Lapsas kalns; Pag. pad. 2005 Lapsaskalns

Leišleja – ap 1,2 km gara, ZR-DA virzienā orientēta dziļa ieplaka Zaubes pag. ZA, 0,5 km uz ZA no Annām (c.). Ieplakas dabiskais turpinājums A virzienā (aiz Annu-Spinduļu lauku ceļa) ir Spinduļleja.

A galā atrodas *Palejas* (vs.), uz Z – Amatas paleja (mežs). Ielejas R nogāzi veido Bākaskalns, bet D – pauguraine, uz kuras izvietojušās Annas (c.). D nogāze ir ap 20 m augsta ar gravām, apaugusi ar kokiem. Ieplaka nosusināta, to norobežo kontūrgrāvji.

Nosaukums varētu būt cēlies no kādreizējām *Lejaslejas* mājām. Mājavārds sastopams pētījumā par Annas muižu, kur minēts, ka 1731. gada revīzijā *Lejaslejas* kopā ar dažām citām mājām rezervētas jaunās pusmuižas celtniecībai, bet 1744. gadā tās jau ir neapdzīvotas.

S50 Leišleja; Eksped. 2002 Leišleja, Spinduļleja; Pag. pad. 2005 Leišleja

Leišleja.

Lēļakalns, *Lēļa kalns*, *Lēļkalns*, *Lēļu kalns* – neliels, ap 15 m augsts paugurs Zaubes pag. A daļā, 2,3 km uz ZAA no Kliģenes (c.), Līčupes kr. krastā blakus Kliģenes derivācijas kanālam. Pāri iet Kliģenes-Katriņas ceļš. D piekļaujas Lībiešu mežs, Z – Marleja (lauks), aiz tā Kazu kalns (mežs). Z pakājē bija uzpludināts Kliģenes dzirnavezers. Abs. augst. ap 188 m vjl. Nogāzes stāvas. Kalns klajš. Uz kalna atradusies viensēta *Lēļakalns*, kuru min arī Endzelīns [E 41]. LVI 1969 Lēļu kalns; Eksped. 1996 Lēļa kalns, Lēļakalns; Pag. pad. 2005 Lēļakalns

Lībiešu pilskalns – atrodas Lībiešu meža masīvā, 3 km A no Kliģenes (c.), starp Zaubes-Katriņas un Zaubes-Mazozolu ceļu. 0,8 km uz ZR ir *Jaunlībiešu* mājas, no kurām netālu slējās triangulācijas tornis, kas tagad sabrucis. Abs. augst. 196,9 m vjl., rel. augst. 10 m. Kalna virsma plakana, tur auga lieli, veci bērzi, kas II pasaules kara laikā nocirsti. Arī tagad kalns apaudzis ar mežu.

Arheoloģiskie izrakumi gan nav izdarīti, bet vietējie iedzīvotāji sauc par pilskalnu un stāsta, ka tur vēl tagad ir manāmi pamati. 0,6 km uz Z atradusies Lībiešu pusmuiža. Mājavārdu *lībieši* min Endzelīns [E 41].

LVI 1969 Lībiešu pilskalns; Eksped. 1996 Pilskalns; Pag. pad. 2005 Lībiešu pilskalns

Līgokalns, *Līgo kalns* – ap 10 m augsts paugurs Zaubes pag. Z malā pie Nītaures pag. robežas, Zaubes (u.) l. krastā. Pacēlums ar Līgokalnu atrodas starp Zaubi (u.), tās l. pieteku Gāburupīti un Gāburupītes pieteku Domērupīti. Zaubes (u.) pretējā krastā atrodas *Nemnaudi* (vs.), bet 0,4 km tālāk – Nemnaudu dzirnavu drupas un Nemnaudu grava. 0,4 km uz R ir Elkšņu grava. Abs. augst. 164,1 m vjl., diametrs ap 400 m, nogāze pret Zaubi (u.) ap 15 m augsta. R nogāzē atrodas *Krastkalni* (vs.), bet Z – *Kalni* (vs.).

Nosaukumu kalns ieguvis jau sen, jo tuvējo māju ļaudis šeit vienmēr svinējuši Līgo svētkus un dedzinājuši ugunskurus.

Eksped. 2004 Līgo kalns

Māla kalns, *Mālkalns*, *Annas kalns* – plašs paugurs 1 km A no Annām (c.), starp Annas (Nelabo) ez. un Zvannieku ez. Pāri kalnam iet lauku ceļš no Annām uz *Zvanniekiem* (vs. Skujenes pag.). Tā ir augstākā vieta Annu (c.) apkārtnē. Abs. augst. 235,6 m vjl., garums 1 km, platums 0,4 km. Māla kalns veido Leišlejas un Spinduļlejas stāvo DA nogāzi, kur rel. augst. ir ap 25 m. Uz kalna kādreiz atradās Ozolmuiža, vēlāk viensēta *Vecozoli* (tagad drupas). Pēc tuvējā ciema sauc arī par

Annas kalnu. 20. gs. 70. gadu sākumā kalnā vēl bija triangulācijas tornis. Vietumis redzamas arī bedres, kur kādreiz rakti māli. Vētra 1956 87 Annas kalns, Māla kalns; Avotiņa 1990 Māla kalns, Annas kalns; Eksped. 1992 Māla kalns, Annas kalns; Latvijas fiz. ģeogr. karte M 1:400 000 Mālskalns; Pag. pad. 2005 Māla kalns

Mālskalns – līdz 14 m augsts paugurs ar samērā stāvām nogāzēm 4 km uz A no Zaubes (c.), Zaubes-Krūsāru ceļa l. pusē, pie bij. Lavīzītes pusmuižas (tagad drupas). 300 m uz A tek Stirve, uz D atrodas Zaubes sils un Šēmeles (mežs), ap 2 km DA – Kliģene (c.). Abs. augst. 194, 3 m vjl., diametrs ap 300 m. Paugura virsu klāj māls. Eksped. 2004 Mālskalns; Pag. pad. 2005 Mālskalns

Medņu kalns – ap 22 m augsts, stāvs paugurs Zaubes pag. ZA daļā, Annas (Nelabā) ez. DA krastā, uz D no Annām (c.), Annu-Nīgales ceļa kr. pusē. Tā R nogāzi sauc par Dzērveskalnu. Abs. augst. 220 m vjl. Paugura garums 0,7 km, platums ap 0,3 km. Klajš, nogāzes stāvas. Kalnā atrodas *Medņi* (vs.). Eksped. 1996 Medņu kalns; S50 Dzērveskalns; Pag. pad. 2005 Medņu kalns

Naudas bedres – 0,7 km gara starppauguru ieplaku virkne Zaubes silā, 4 km DAA no Zaubes (c.), 1 km R no Kliģenes (c.), abpus Zaubes-Kliģenes ceļam. 0,3 km uz ZA atrodas Šēmeles (mežs). Ieplaku rel. dziļums ir ap 5-10 m.

Nostāsts vēsta, ka te velns naudu žāvējis. Bedrē bijis iedzīts miets. Kad pie tā daudzīts, tad tā kā nauda skanējusi, bet kad tur rakuši, tad mošķi rādījušies.

LVI 1969 Naudas bedres; S50 Naudas Bedres; KPAI arh. Naudas bedres – nostāstu vieta; Eksped. 2002 Naudas bedres; Pag. pad. 2005 Naudas bedres

Nemnaudu grava, *Velna grava*, *Elles grava* – ap 0,7 km garš Zaubes (u.) ielejas posms 3 km ZR no Zaubes (c.), pie robežas ar Nītaures pag., pirms Nemnaudu dzirnavām. Grava līdz pat 20 m dziļa, stāvām, apaugušām nogāzēm. No kr. krasta ietek Dzeņu strauts. Šai posmā Zaubes (u.) gultne stipri akmeņaina.

Gravas galā 19. gs. bija uzceltas Nemnaudu ūdensdzirnavas.

LVI 1969 Nemnaudu grava; Eksped. 1996 Nemnaudu grava, Velna grava; Ld VI 116 Elles grava; Eksped. 2005 Nemnaudu grava, Velna grava, Elles grava

Ozolkalns – garens, ZA-DR virzienā orientēts, ap 8 m augsts uzkalniņš Zaubes pag. Z malā, 2,5 km ZZA no Zaubes (c.), Ļūkānu ez. DR krastā, 0,5 km uz DA no *Lejas Ļūkāniem* (vs.). 0,2 km R tek Ļūkānu strauts. Abs. augst. 194 m vjl. DA nogāzē aug simtgadīgi ozoli, ir lieli akmeņi. Pāri iet lauku ceļš uz *Lejas Ļūkāniem* (vs.), bet paugura ezera pusē atrodas Ozolkalna senkapi.

KPAI 36 Ozolkalna senkapi; KPAI arh. Ozolkalna senkapi; Eksped. 2002 Ozolkalns

Ozolkalns. V. Strautnieces foto.

Pilskalns – neliels paugurs Kliģenes (c.) centrā, Kliģenes diķa A krastā. Uz tā atradās Kliģenes muiža. Pakājē krustojas vairāki ceļi. 0,4 km uz A tek Līčupe, uz D atrodas augstais un stāvais Kliģenes kalns. Pilskalna abs. augst. 170,7 m vjl., rel. augst. 6 m. Stāvas nogāzes un plakana virsma.

Par Pilskalnu to sauc tāpēc, ka uz kalna bija Kliģenes muižas vecā pils ar citām tai piederošām ēkām.

Eksped. 1996 Pilskalns; Pag. pad. 2005 Pilskalns

Uzkalniņā pa labi (Pilskalnā) bijusi Kļiģenes muižas kungu dzīvojamā māja. Zem tās vēl tagad saglabājušies pagrabi.

Pulekšu kalns – neliels, stāvs, ap 5 m augsts paugurs ap 2 km uz D Zaubes. Pāri iet lauku ceļš no *Pluņķiem* (vs.) uz *Rudeņiem* (vs.). Uz D atrodas *Pulekšu* mājas. Abs. augst. 163,3 m vjl., diametrs ap 200 m. Klajš. No kalna paveras plaša panorāma, skaidrā laikā pāri mežiem var redzēt Ogres rajonā esošo Ķeipeni. Pag. pad. 2005 Pulekšu kalns

Skats no Pulekšu kalna Ķeipenes virzienā.

Putnu grava – ap 3 km garš un 15 m dziļš Dzirnauves (Bērzupītes) ielejas posms, kas sākas 0,5 km DR no Zaubes (c.). Gar gravas D malu iet Zaubes-Bērza ceļš, Z krastā novietojušies Viduskapi. Grava orientēta ZAA-DRR virzienā, tās stāvās nogāzes apaugušas ar kokiem. Skaistas ainavas.

Nostāsts vēsta, ka no ordeņa pils uz Putnu gravu vedusi slepena eja.

Pag. apr. 1935 Putnu grava; Eksped. 1987, 1996 Putnu grava; Zaubes skolas arhīvs Putnu grava; Lpag II 664 Putnu grava; Plaudis 1998 157 Putnu grava; Eksped. 2002 Putnu grava

Dzirnaupe (Bērzupīte) Putnu gravā.

Rožkalns – ap 10 m augsts paugurs Zaubes pag. vidusdaļā, 200 m DR no Ķūžu ez. Abs. augst. 210,1 m vjl., diametrs ap 250 m, nogāzes ļoti stāvas. Daļēji apaudzis. Gar ZA nogāzi iet lauku ceļš, tur atradās viensēta *Rožkalns* (tagad drupas). Eksped. 2004 Rožkalns; Pag. pad. 2005 Rožkalns

Rožkalns.

Silavkalns – ap 14 m augsts paugurs 0,7 km DA no Zaubes (c.), starp Stādiņkalnu (R) un Zirgu purvu (ZA). Uz Z atrodas Krievkalns ar pareizticīgo baznīcu. Abs. augst. 194,3 m vjl., garums 0,6 km, platums ap 0,2 km. Nogāzes stāvas, izrobotas. Paugurs apaudzis ar mežu. Pag. pad. 2005 Silavkalns

Sīļu kalns, *Sīļukalns* – līdz 24 m augsts, plašs pacēlums starp Stirvi (u.) un Krūsāriem, Annu-Zaubes ceļa l. pusē. Virsma nelīdzena, ar vairākām virsotnēm. Nogāze pret upi ļoti stāva, līdz 25 m augsta, apaugusi ar lieliem kokiem. Abs. augst. 194,8 m vjl., diametrs ap 0,8 km. Uz ZR, aiz Stirves (u.), atrodas Tunču mežs, ZA – Ķeizarkalns. Pag. pad. 2005 Sīļu kalns, Sīļukalns

Skats no Ķeipūnām uz Sīļukalnu.
V. Strautnieces foto.

Spindulleja – par 10 m dziļāka ieplaka 0,6 km ZA no Annām (c.), kuras dabiskais turpinājums uz R (aiz Annu-Spinduļu ceļa) ir Leišleja. Orientēta A-R virzienā, garums 0,5 km. Ap 30 m augsto D un A nogāzi veido Māļkalns. Uz Z atrodas *Kalna Spinduļi* (vs.). Pag. pad. 2005 Spindulleja

Stādiņkalns, *Stādiņu kalns* – ap 16 m augsts, stāvs paugurs 0,5 km DA no Zaubes (c.) centra, Zaubes-Taurupes ceļa kr. pusē, uz DA no *Stādiņiem* (vs.). A pusē atrodas Silavkalns, uz Z – Krievkalns ar Zaubes pareizticīgo baznīcu. Abs. augst. 196,3 m vjl., garums 0,9 km, platums 0,2 km, virsma nelīdzena. Klajš. Kalna R pusē ierīkots Stādiņu grants karjers. Eksped. 2004 Stādiņkalns; Pag. pad. 2005 Stādiņkalns, Stādiņu kalns

Stādiņkalns.

Strazdkalns, *Strazdukalns* – ap 16 m augsts, stāvs paugurs Zaubes kr. krasta līkumā pie Nemnaudu gravas, 0,3 km uz R no Nītaures-Zaubes ceļa. Uz D, aiz lauku ceļa, atrodas Dzeņu dīķis. Paugurs apaudzis, tam ir vairākas virsotnes, nogāzes stāvas, sevišķi pret upi. Abs. augst. 179,7 m vjl., diametrs ap 300 m. Pakājē pie upes ir viensēta *Strazdukalns*. Eksped. 2005 Strazdkalns

Sudrabkalns – ap 16 m augsta, garumā stiepta pauguru grēda Zaubes pag. DA daļā, 1 km uz A no Kliģenes (c.), 0,5 km A no Līčupes, uz D no Kliģenes derivācijas kanāla. Pāri iet Kliģenes-Katriņas ceļš. Abs. augst. 187,3 m vjl., garums 1,6 km, platums ap 0,3 km. Virsma pauguraina, klaja, nogāzes stāvas. No R puses grēdu ieskauj Baložu mežs, ZR – Dzirnaukalns, uz kalna atrodas *Tītēni* (vs.). Vētra 1956 41 Sudrabkalns; Avotiņa 1990 Sudrabkalns; Eksped. 2002 Sudrabkalns; Pag. pad. 2005 Sudrabkalns

Špīskalns – neliels, 12 m augsts, stāvs paugurs 1,8 km DA no Kliģenes (c.), starp Līčupi un Lāča dīķi A un Kazupīti R. Špīskalnu varētu uzskatīt par Kliģenes

pauguru grēdas D turpinājumu. Gar A nogāzi vijas Zaubes-Ērgļu ceļš. R nogāze pret Kazupīti ir ļoti stāva – līdz 26 m. Abs. augst. 190,1 m vjl., garums 0,5 km, platums 0,2 km. Kalnā viensēta *Zemgaļi*.

Nostāsts vēsta, ka kalns nosaukts pēc muižas pārvaldnieka uzvārda. No turienes viņš bieži “cierējis”, kā ļaudis strādā. Pēc D. Ozoliņa savāktajiem nostāstiem Kliģenes muižas pārvaldnieks Špīss nošauts 1905. gadā (pēc citiem avotiem – 1911. gadā). “*Šāvēju grupas vadītājs bijis Puntūzu mājas saimnieks Avotiņš. Kurš no grupas bijis šāvējs, nav zināms. Pēc nošaušanas grupa iebridusi Līčupē un līdz ar to meklētāji nav varējuši vairāk pēdas atrast. Pēc II pasaules kara čekisti Avotiņu apcietinājuši, bet pēc zināma laika atbrīvojuši. Čekisti esot noskaidrojuši, ka Špīss bijis kontrrevolucionārs un bijis nošaujams.*” [D. Ozoliņš, 2005].

Zaubes skolas arhīvs Špīskalns; Eksped. 2004 Špīskalns; Pag. pad. 2005 Špīskalns

Ūžēnu kalns – ap 10 m augsts paugurs 1,5 km R no Annām (c.), Alūdzenes kr. krastā, Nītaures-Annu ceļa 1. pusē, 0,5 km Z no Ķūžu ezera. 0,4 km uz ZR atrodas Ūžēnu ezeriņš, turpat arī Vilku kalns. Abs. augst. 216,4 m vjl., nogāze pret Alūdzeni līdz 15 m augsta. Klajš, ar divām virsotnēm. Kalnā bija *Kalnūžēnu* mājas. Pag. pad. 2005 Ūžēnu kalns

Ūžēnu kalns.

Vāku Baznīckalns. *Baznīckalns, Baznīcas kalns, Vecvāķu* nostāstu vieta – neliels, 8 m augsts, stāvs paugurs pagasta R daļā, 4 km DRR no Zaubes (c.), 0,5 km uz DA no *Vecvāķiem* (vs.), Kangarīšu purva Z malā, Vārnupītes kr. krastā (300 m no tās). 0,5 km uz Z ir Zaubes-Mālpils ceļš. Kalns ir Kangarīšu ZA atzars. Abs. augst. 117,2 m vjl., virsma plakana.

Kalna virsotnē vēl šobrīd var saziņēt ēkas pamatu apveidus (D. Ozoliņš, 2005), bet vietējie iedzīvotāji to dēvē arī par pilskalnu. Nostāsts vēsta, ka tur gribējuši celt baznīcu, uzlikuši krustu, vietu atzīmējuši, bet pa nakti krusts aiznests uz Zaubi, kur atrodas tagadējā baznīca. Vēl stāsta, ka vakaros dzirdēts kalnā dziedam [KPAI arhīvs]. “*Vākos gribējuši celt baznīcu, bet cik pa dienu uzcēla, tik pēc tam atraduši pa nakti nojauktu. Tā nolēmuši baznīcu celt citur.*” (Pēc tēvatēva stāstītā pierakstījusi A. Untiņa, 2005). Literatūrā lieto nosaukumu *Vecvāķu* nostāstu vieta (pēc tuvāko māju vārda).

S50 Baznīckalns; Lpag II 664 *Vecvāķu* nostāstu vieta – Baznīcas kalns; KPAI arh. Baznīcas kalns; Pag. pad. 2005 Baznīckalns

Vāku Baznīckalns. Nesen mežs izcirsts, tagad jaunaudze.

Vērkalns – ap 24 m augsts paugurs 3,5 km ZR no Zaubes (c.), pie Nītaures pag. robežas, Zaubes (u.) kr. krastā, starp *Nemnaudiem* (vs.) un bij. Nemnaudu dzirnavām. Zaube (u.) šai vietā līkumo pa izteiktu ieleju, kas nedaudz uz leju pāriet dziļajā Elkšņu gravā. Vērkalna R un A pusē ir izrakti dīķīši, bet D pakājē plešas neliela, aizaugusi pļava Dzērveņleja, DA – *Salzemnieki* (vs.). Paugura abs. augst. 162,6 m vjl. Tas ir daļēji apaudzis ar egļu, bērzu mežu.

Uz kalna un apkārtnē daudz laukakmeņu. Sens nostāsts vēstot, ka pa šo apkārtni nolijis zvaigžņu lietus, no kā ūpes krastos radušās bedres.

Eksped. 1996 Vērkalns; „Novadnieks”//Druva 23.10.2001 Vērkalns; Eksped. 2004 Vērkalns

Vilku kalns – līdz 22 m augsts paugurs pagasta Z malā, 2,5 km ZRR no Annām (c.), mežā. Abs. augst. 219,7 m vjl., diametrs ap 0,5 km, virsma nelīdzena. Gar Vilku kalna A pusi iet Nītaures-Annu ceļš. DR piekļaujas Sidrabbirze (mežs). 2,5 km uz A atrodas Annas (Nelabais) ez., D piekājē tek Alūdzene, te iegūlis arī nelielais Ūžēnu ez.

Vilku kalns no Ūžēnu kalna.

Eksped. 1996 Vilku kalns; S50 Vilku kalns; Eksped. 2002, 2004 Vilku kalns; Pag. pad. 2005 Vilku kalns

Vilku kalns – neliels, ap 4 m augsts paugurs 1,1 km ZA no Zaubes (c.), Silauzēnu upītes (Āmurupītes) l. krasta līkumā pie Silauzēnu mājām. Uz ZR atrodas Čulkstu mežs. Abs. augst. 186,2 m vjl., garums ap 400 m. Paugura virsma nelīdzena, ar vairākām virsotnēm, daļēji apaugusi ar mežu.

“Netālu no mājas ir bijis biezs mežs, kuru sauca par Vilku kalnu. Upīte, kas tek gar Silauzēnu mājām, apskauj Vilku kalnu un to sauc par Silauzēnu upīti. Kalnā pie upītes ir avotiņš.” (R. Maksīšs, 2005).

Pag. pad. 2005 Vilku kalns

Neidentificētie kalni

Endzelīns J. Latvijas vietu vārdi. I daļa. Vidzemes vārdi. – Rīga, 1922, 41.-42. lpp.:

dzēres kalns, “ķaužu” k., “berzuma” k., “kaņa” k., “budzas” k., “gribenes” k., “pūča” k., “bārnēl[a]” k., “pendēr[a]” k., “piesas” k., “jokas” k., “kazunes” k., “ķavaž[u]” k., “mīziš[a]” k., “dobā grava”.

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta vietvārdu kartotēka (K. Bukuma vākums, 1969):

Auna kalns – kligeniešos pie Tītēniem; *Aveņkalns*, *Aveņu kalns* – Kligeniešos pie Tītēniem; *Baznīckalns* – zaubēniešos, pie Kalna Jaudzēniem; *Bērzu kalns* – kligeniešos, pie dzirnavām; *Bungas kalns* – kligeniešos, pie Mūrniekiem; *Ceplīša kalns* – zaubēniešos, pie Ennēniem; *Dambīškalns* – kligeniešos, pa ceļam no Brīkumiem uz Dambīšiem; *Dzēres kalns* – kligeniešos, pie Brīkumiem; *Jāņa kalns* – zaubēniešos, pie Sulām; *Kapsētas kalns*, *Zviedru kapi* – kligeniešos, pie Vecdukuriem; *Lāca kalns*, *Lāča kalns* – zaubēniešos, pie Žurdiņiem; *Lazdu kalns* – kligeniešos, pie dzirnavām; *Metumkalns* – kligeniešos; *Mīzeņkalns* – kligeniešos, pie Lēļukalna; *Naudupes kalns* – kligeniešos, pie Tītēniem

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta vietvārdu kartotēka, 1980:

Augstais kalns, *Dēlīšu kalns*, *Dzegužu kalns*, *Garā šnore (kalns)*, *Namkalniņš*

MEŽI

Ar mežiem laika gaitā notiek ievērojamas pārvērtības – laiku pa laikam meži tiek izcirsti, citviet par mežu kļūst pamestās pļavas un tīrumi. Zaubes pagastā meži aizņem apmēram 56% no pagasta teritorijas. Pagasta perspektīvais plāns paredz mežu platību palielināšanos. Pagasta teritorijā atrodas valsts nozīmes aizsargājamais objekts “Spinduļu meži” un vietējas nozīmes aizsargājamais objekts – mežs “Amatas paleja”. Top vietējas nozīmes dabas parks “Kaļķu grava”. Šo liegumu mērķi un uzdevumi tuvāk apskatīti attiecīgajos šķirķļos. Mežiem nav oficiāli apstiprinātu nosaukumu, mežsaimnieki vairāk lieto kvartālu numurus, tomēr tautā savi nosaukumi mēdz būt gan lieliem mežiem, gan mežu masīvu nomalēm, gan daudziem nelieliem mežiņiem un birzītēm. Nosaukumi lielākoties saistīti ar tuvējo māju vārdiem, piem., *Kuģīšmala*, *Melderkalna mežs*, vai īpašnieku vārdiem, piem., *Burga mežs*.

Nodaļā aprakstīti 39 meži ar nosaukumiem. Raksturots ģeogrāfiskais novietojums, reljefs, dominējošās koku sugas. Konsultējoties ar vietējiem speciālistiem, norādītas aptuvenas mežu platības. Nodaļas beigās ievietots to mežu nosaukumu saraksts, kuri atrodami J. Endzelīna vārdnīcā, Latviešu valodas institūta kartotēkā vai Zaubes skolas arhīvā, bet kurus nav izdevies sasaistīt ar konkrētu vietu.

15. Maija birzs, *Skolas birzīte*, *Ulmaņa birzīte* – ap 0,5 ha liela bērzu birzs Zaubes ciema centrā starp skolu un “Sprīdīšiem”.

1936. gada 5. maijā mežu dienās to stādījuši skolnieki. Tagad – skaista bērzu birstala, kas vizuāli grezno Zaubi.

Pag. pad. 2005 15. Maija birzs, Ulmaņa birzīte, Skolas birzīte

Tikko iestādīta 15. Maija birzs 1936. gada 5. maijā. Foto no V. Vilnes ģimenes arhīva.

Aizturiešu mežs – neliels mežs 4 km DA no Klīgenes (c.), Līčupes kr. krastā. Upes pretējā krastā atrodas Brīvmežs, uz Z – nelielais Asarēnu mežs. Reljefs mežā samērā līdzens, ir atsevišķi nelieli pauguri. Mežā aug bērzi, egles, alkšņi. A pusē mežu norobežo kontūrgrāvji, bet 400 m uz A tek Vedze. Nosaukums saistāms ar bij. viensētu *Aizturieši*, ko min arī Endzelīns [E 41]. Zaubes skolas arhīvs Aizturiešu mežs; Eksped. 2004 Aizturiešu mežs; Pag. pad. 2005 Aizturiešu mežs

Amatas paleja, *Annas mežs* – liels meža masīvs Zaubes pag. ZA malā pie robežas ar Skujenes pag., Amatas augšteces l. krastā, ap 1 km uz Z no Annām (c.). Starp mežu un ciemu atrodas Leišleja un Spinduļleja, uz DR – augstais Bākaskalns. DA pusē ir Annu-Spinduļu ceļš, uz R – Piparu ez., DA – augstais Spinduļu kalns un Tirole (purvs). Cauri mežam uz Amatu tek Gnēzenes grāvis. Meža D malā ir *Palejas* (vs.) un *Kalna Spinduļi* (vs.). Reljefs ļoti daudzveidīgs, pauguri mijas ar pārpurvotām ieplakām un pazeminājumiem. Pārsvārā aug egles un bērzi. Kādreiz saukts par Annas mežu, jo piederēja Annas muižai.

2004. gadā šeit izveidots vietējas nozīmes dabas liegums ar aizsargājamiem meža biotopiem, kas aizņem daļu no kopējās Amatas palejas teritorijas. Dabas aizsardzības plāns liegumam izstrādāts laika periodam no 2005. līdz 2014. gadam, kopā ar Valsts nozīmes dabas liegumu “Spinduļu meži”, kas arī ietilpst Amatas palejā.

Lieguma "Amatas paleja" uzdevumi ir: panākt egles īpatsvara samazināšanos un lapu koku dominanti, saglabāt retās augu un putnu sugas, sekmēt aizsargājamo putnu ligzdošanu (melnais stārķis, pelēkā dzilna, melnā dzilna, trīspirkstu dzenis, baltmugurdzenis, vakarlēpis), saudzēt maz pārveidotos staigņos mežus, slīkšņas, novērtēt arī Amatas palejā ietilpstošā Tiroles purva dabisko procesu atjaunošanas pasākumus.

LVI 1969 Annas mežs; Lpag II 665 Amatas paleja; S50 Amatas paleja; Eksped. 2002 Amatas paleja; Dabas aizsardzības pārvalde 2005 Amatas paleja; Pag. pad. 2005 Amatas paleja

Skats uz Spinduļiem un Amatas paleju no Ozolmuižas jeb Māla kalna.

Asarēnu mežs – ap 70 ha liels mežs 4 km DA no Kliģenes (c.), uz D no Kliģenes-Ērgļu ceļa, D no *Miesniekiem* (vs.). DR tek Līčupe. Reljefs mežā paugurains, aug bērzi, alkšņi. Meža D malā bijušas *Asarēnu* mājas, kuras min arī Endzelīns [E 41]. Zaubes skolas arhīvs Asarēnu mežs; Pag. pad. 2005 Asarēnu mežs

Āžmugura, *Āža mugura* – liela mežu masīva A mala pie Ļūkānu purva, pie Zaubes pag. Z robežas, tāda paša nosaukuma pauguru virknes Z galā. 0,6 km uz D ir Ļūkānu ezers, uz D – *Kalna Ļūkāni* (vs.). Reljefs paugurains. Aug galvenokārt egles, arī bērzi. LVI 1980 Āža mugura; Pag. pad. 2005 Āžmugura

Bābas, *Bābas mežs* – ap 50 ha liels mežs 2,5 km DAA no Bērza (c.), pie Ogres raj. Taurupes pag. robežas, Bērzupes kr. krastā, uz A no *Mežciemiem* (vs.). Upes ieleja te ir ap 10 m dziļa. Pretējā krastā atrodas Pikiņu mežs. R malā ir Dampurs (nosusināts purvs). Reljefs lēzeni nolaidens R virzienā.

Stāsta, ka reizēm vakaros mežā pie Bērzupes kraujas bijušas dzirdamas īpatnējas atbalsis, kas atgādināja sievu tērgāšanu, no tā arī radies nosaukums.

LVI 1969 Bābas mežs; S50 Bābas; Pag. pad. 2005 Bābas

Baložu mežs – ap 120 ha liels meža masīvs pagasta DA daļā, 0,6 km uz A no Kliģenes (c.), Līčupes kr. krastā. Meža Z robeža ir Zaubes-Ērgļu ceļš, D robeža Zaubes-Mazozolu ceļš. Uz A sākas lielais Lībiešu meža masīvs. Reljefs viļņots. Jauktu koku mežs, dominē egle un bērzs. Latviešu valodas institūta kartotēkā minēts Baložu mežs 50 ha platībā (K. Bukuma vākums, 1969). LVI 1969 Baložu mežs; Lpag II 662 Baložu mežs; S50 Baložu mežs; Eksped. 1987, 2002 Baložu mežs; Pag. pad. 2005 Baložu mežs

Bērzu sils, *Bērza sils, Sils, Kangarīšu mežs* – meža josla pagasta R malā uz pauguru virknes – Kangarīšiem, kas atdala Bērza purvu no Kangarīšu purva. Garums ap 3 km. Pa to iet lauku ceļš no *Griķiem* (vs.) uz *Bērzu* (c.). D tek Bērzupe (Iesalnīca), Z – Vārnupīte, kuras kr. krastā atrodas Vāķu grants karjers un Vāķu Baznīckalns.

Bērza sils ceļa tuvumā uz Kangarīšiem.

Uz smilšainajiem pauguriem dominē priežu audzes, tāpēc to sauc par silu. Literatūrā sastopams arī nosaukums “Kangarišu mežs”.

LVI Bērzu sils; Pag. pad. 2005 Bērzu sils, Kangarišu mežs

Biedreņu mežs – ap 40 ha liels mežs 1 km uz R no Zaubes (c.), Dzirietes (Vārnupītes augsteces) l. krastā pie Dzirieša kalna (A). Reljefs viļņots, aug egles, bērzi u.c. Upītes pretējā krastā atrodas Āžkalna kapi, uz R – *Kalna Andricēni* un *Lejas Andricēni* (vs.). Rietumos mežu norobežo augstsprieguma līnija. Endzelīns min viensētu *Biedrenes* [E 41], kuras tagad vairs nepastāv. Zaubes skolas arhīvs Biedreņu mežs; Pag. pad. 2005 Biedreņu mežs

Brīvmežs – plašs meža masīvs (ap 200 ha) pagasta DA stūrī pie robežas ar Ogres raj. Taurupes un Mazozolu pag., 4 km DA no Kliģenes (c.), starp Kazupīti (R) un Līčupi (A). Reljefs viļņots, vietām pārpurvotas ieplakas. R stiepjas ceļš uz *Tālkājām* (vs.). Nosaukums varētu būt radies muižas laikos, kad tas bijis valsts mežs. LVI 1969 Brīvmežs; Lpag II 662 Brīvmežs; S50 Brīvmežs; Pag. pad. 2005 Brīvmežs

Burga mežs – ap 20 ha liels mežs 2 km ZA no Zaubes (c.), Silauzēnu upītes (Āmurupītes) kr. krastā, starp Lauciņu dīķiem un augstsprieguma līniju (A) un Čulkstu mežu un Lapsaskalnu (R). Meža DA robeža ir lauku ceļš no Zaubes uz *Tunčiem* (vs.). Z robežu veido Silauzēnu upīte (Āmurupīte), ZR – Zaubes-Āmuru ceļš un *Jurjēni* (vs.). Reljefs vietām paugurains, ar pārpurvotām ieplakām. Aug galvenokārt egles un bērzi. Nosaukums cēlies no meža īpašnieka uzvārda.

Lpag II 662 Burga mežs; S50 Burga mežs; Eksped. 1996, 2002 Burga mežs; Pag. pad. 2005 Burga mežs

Čulkstu mežs – ap 80 ha liels meža masīvs 0,8 km uz ZA no Zaubes (c.), Silauzēnu upītes (Āmurupītes) labajā krastā. Gar R malu stiepjas Zaubes-Lūkānu ceļš, bet aiz tā, 0,4 km uz ZR paceļas augstais Bākas (Durjēnu) kalns. DR novietojies nelielais Nabagmājas purviņš, A – Burga mežs, D – *Silauzēni* (vs.). Mežs daļēji klāj arī ap 20 m augsto Lapsaskalnu (Z). Reljefs mežā stipri paugurains, aug egles un bērzi. Uz R no meža ir vs. *Lejas Čulksti*.

II pasaules kara laikā mežā notikušas sīvas cīņas, koku stumbros pēc tam bijis daudz šķembu.

Eksped. 2002 Čulkstu mežs; Pag. pad. 2005 Čulkstu mežs

Deksnis, *Degsnis* – ap 300 ha liels meža masīvs Zaubes pag. A malā pie Skujenes pag. robežas, 4 km DA no Annām (c.). Cauri mežam uz Līčupi tek Zvannieku strauts. Meža D malā bija viensēta *Deksnis*. Mežā reljefs paugurains, vietām pārpurvots (ap Zvannieku strautu). Gar D malu tek Rijiņu strauts. Aug priedes, egles, bērzi. Endzelīns min “dekšņa” pļavu. Tagad par Deksnī sauc arī tīrumu ap bijušo viensētu *Deksnis*. E 42 “dekšņa” pļ.; Eksped. 2002 Deksnis, Degsnis, bij. Dekšņa pļavas; Pag. pad. 2005 Deksnis, Dekšņa pļava

Dukšu mežs – ap 120 ha liels meža masīvs Zaubes pag. ZR malā uz robežas ar Nītaures pag., 3 km uz R no Zaubes (c.). Meža D malā atrodas *Dukšas* (vs.), A – *Lejas Andricēni* (vs.). R robeža ir beznosaukuma upīte – Zaubes kr. pieteka, kas tek samērā izteiktā ielejā. Mežs izvietojies Vidzemes augstienes nogāzē uz Viduslatvijas nolaidenumu (kritums ap 30 m). Aug egles, bērzi, arī priedes. Endzelīns min mājvārdu *dukšas* [E 41].

Dukšu mežā.

Apaļlapu ziemcietes Dukšu bērzu birzīs.

*Dukšu ozols.
Trešais lielākais
Zaubes pagastā
pēc apkārtmēra.
Bija aizaudzis ar
krūmiem, tāpēc
nokaltuši
apakšējie zari.*

Zaubes skolas arhīvs Dukšu mežs; Eksped. 2004 Dukšu mežs; Pag. pad. 2005 Dukšu mežs

Dukuru mežs – ap 130 ha liels mežs pagasta DA malā pie Ogres raj. robežas, Kliģenes-Mazozolu ceļa kr. pusē, 5 km DAA no Kliģenes (c.), Vedzes l. krastā. ZA ir Strazdiņu sils, uz A atradās Dukuru muiža (vēlāk vs. *Dukuri*). Reljefs mežā nedaudz paugurains. Cauri tek strauts uz Vedzi (u.) – Ežupīte.

Meža nosaukums saistās ar Dukuru muižu, jo bija tās īpašums.

Lpag II 663 Dukuru mežs; S50 Dukuru mežs; Eksped. 2002 Dukuru mežs; Pag. pad. 2005 Dukuru mežs

Endzeliņš – Annas muižas parka D daļa (t.s. mežaparks) uz A no Annas (Nelabā) ez. un Annām (c.). Garām iet Nītaures-Zaubes ceļš pāri Medņu kalnam. Uz A atrodas *Riekstiņi* (vs.), Z – dziļā Leišleja un Spinduļleja, kā arī dabas liegums “Spinduļu meži”. Šī parka daļa, kas izvietojusies uz 10 m augsta paugura, nav īpaši pārveidota – bija ierīkoti tikai celiņi. Te atrodas Annas muižas kungu kapsēta, kuras teritorija tiek sakopta. E 46 “endzeliņš” (mežs); Eksped. 2000 Endzeliņš; Pag. pad. 2005 Endzeliņš

Irbīšu birze – neliela (ap 5 ha) birzs 3 km DDA no Zaubes (c.), Bērzupes (Kravažiņas) l. krastā. Šai posmā upi dēvē arī par Jurēnu upīti. Uz A no tā iet Zaubes-Taurupes ceļš. Birze novietojusies uz 5 m augstas upes ielejas nogāzes.

Pirms II pasaules kara tuvumā bija mājas, kuru saimnieces uzvārds – Irbe.

Eksped. 2002 Irbīšu birze; Pag. pad. 2005 Irbīšu birze

Jaunais ceļš, Sūrumu mežs – ap 250 ha liels meža masīvs pagasta DR malā pie Ogres raj. Ķeipenes un Taurupes pag. robežas, 3 km DA no Bērza (c.), Ošupes l. krastā. Uz ZR atrodas Kazrags (mežs), bet Z malā – Dampurs (tagad tīrums) un

Jaunmiķelēni (vs.). Uz ZA – Bābas (mežs). Reljefs viegli viļņots. Sastopamas pārpurvotas vietas un izcirtumi. Jauktu koku mežs.

Nosaukums radies, kad cauri mežam Z-D virzienā 20. gs. 70. gados izbūvēja lauku ceļu, kas iziet uz Zaubes-Ķeipenes ceļa. Agrākais nosaukums – Sūrumu mežs, jo uz D no tā atrodas *Sūrumi* (vs.).

Eksped. 2002 Jaunais ceļš; Pag. pad. 2005 Jaunais ceļš

Kaļķa grava, *Kaļķu grava* – ap 160 ha liels meža masīvs Zaubes pag. DA daļā, 2 km DA no Kliģenes, Līčupes abos krastos lejpus Kliģenes-Mazozolu ceļa. Līčupe šajā 1 km garajā posmā, līkumo pa dziļo (līdz 16 m), ļoti gleznaino Kaļķa gravu. Upes l. krastā atrodas sporta bāze “Līčupe” (bij. Jaunā muiža). Uz ZR ir augstais Kliģenes kalns, Z – Baložu mežs. Reljefs stipri paugurains ar slīpumu uz Līčupes ieleju. Skaists mežs, aug egles un lapu koki. Tagad dabas parks. Nosaukumu mežs ieguvis no tajā esošās Kaļķa gravas. S50 Kaļķu Grava; Eksped. 1996, 2002 Kaļķu grava, Kaļķa grava; Pag. pad. 2005 Kaļķu grava, Kaļķa grava

Kazrags – ap 80 ha liels meža masīvs pagasta DR daļā, 1 km DDA no Bērza (c.), Bērzupes kr. krastā. DA malā piekļaujas mežs Jaunais ceļš, ZA malā – Dampurs (tagad tīrums). Jauktu koku mežs, dominē egle un bērzs. Vietām ir cirsma. Reljefs līdzens, Mežā neliels purviņš, ko arī sauc par Kazragu. S50 Kazrags; Eksped. 1996, 2002 Kazrags; Pag. pad. 2005 Kazrags

Kazu kalns, *Kazu kalni*, *Kazunes kalns* – ap 200 ha liels meža masīvs pagasta A malā, 1 km uz ZA no Kliģenes (c.). R ir Annas-Kliģenes ceļš, D robežu veido Līčupe, A robeža ir Birzēnu strauts. Uz Z atrodas augstais Dambakalns, uz A – Deksnis (mežs). R malā atrodas plaša pauguru grēda (rel. augst. līdz 18 m), arī pārējā teritorijā ir paugurains reljefs. Aug galvenokārt bērzi, vietām arī egles.

Endzelīns min Kazunes kalnu, kas varētu būt senākais šīs vietas nosaukums. Par Kazu kalniem tagad sauc gan paugurus, gan meža masīvu uz tiem. Mežs ar nosaukumu *Kazu kalns* minēts arī Latviešu valodas institūta vietvārdu kartotēkā. Stāsta, ka meža nosaukums cēlies no tā, ka tajā bijis daudz stirnu.

E 41 “kazunes” k.; Pag. apr. 1935 71 Kazu kalni (reljefa formas); LVI 1969 Kazu kalns; S50 Kazu kalns; Eksped. 1996, 2002 Kazu kalns; Pag. pad. 2005 Kazu kalns

Kristas birze – neliels (ap 8 ha) meža masīvs pagasta R malā, Zaubes kr. krastā augšpus *Griķiem* (vs.). Tā D robeža ir Zaubes-Mālpils ceļš, A robeža – beznosaukuma grāvis gar meža malu un tālāk – Lielās pļavas un Vārnupīte. Reljefs līdzens. Šajā posmā Zaubes krasts ir ap 6 m augsts, bet lēzeni nolaidens.

Jaungriķīšos (bij. vs.) dzīvojusi meža īpašniece vārdā Krista.

S50 Kristas Birze; Eksped. 1996, 2002 Kristas birze; Pag. pad. 2005 Kristas birze

Kuģīšmala – Lībiešu meža A mala. Atrodas 5 km A no Kliģenes, netālu no Ogres raj. Mazozolu pag. robežas, uz Z no *Kuģīšiem* (vs.). Meža Z robeža ir

Kliģenes-Katriņas ceļš, tālāk uz A atrodas Strazdiņu sils, bet D – Dukuru mežs. Zaubes skolas arhīvs Kuģīšmala; Pag. pad. 2005 Kuģīšmala

Lībiešu mežs – liels meža masīvs (ap 800 ha) pagasta DA, 2 km uz A no Kliģenes, starp Kliģenes-Katriņas un Kliģenes-Mazozolu ceļu. Mežā uz pauguru masīva bija Lībiešu pusmuiža un vairākas viensētas, no tām saglabājušies tikai *Jaunlībieši*. Te atradās triangulācijas tornis, kas tagad sabrucis. Ap 0,8 km uz DA no *Jaunlībiešiem* (vs.) ir Lībiešu pilskalns, kas apaudzis ar eglēm un bērziem. Meža A robežu varētu noteikt līdz *Ročiem* (vs.), R robeža – Baložu mežs. Reljefs stipri paugurains, ieplakas vietām pārpurvotas. Jauktu koku mežs, pārsvarā egles un bērzi. DA malu sauc par Kuģīšmalu.

Nosaukums sens, Lībiešu pusmuiža atzīmēta jau Rikera kartē (1839).
E 42 “lībieš[u]” m.; LVI 1969 Lībiešu mežs; Eksped. 1996, 2002 Lībiešu mežs; Pag. pad. 2005 Lībiešu mežs

Melderkalna mežs, *Melderkalna mala*, *Melderpurva mežs* – Bērza purvu aptverošā meža mala 1 km R no Bērza (c.), 0,5 km uz ZR no *Melderkalna* (vs.). Mežs norobežots ar kontūrgrāvi. A pusē novietojies Kangarīšu purvs, ko no Bērza purva nodala pauguru virkne – Kangarīši. Reljefs mežā viegli viļņots. Jauktu koku mežs – apses, bērzi, alkšņi.

Nosaukums pēc mājvārda *Melderkalns*, netālu bijušas Bērza ūdensdzirnavas.
LVI 1980 Melderpurva mežs; Pag. pad. 2005 Melderkalna mežs

Miķelēnu birze – maza birzīte pagasta DR stūrī ap 2,3 km DA no Bērza (c.), Bērzupes l. krastā, uz R no Pikiņu malas (meža). Uz Z atrodas Reķu mežs un Zaubes-Spēlēnu-Bērza ceļš. Nosaukums saistāms ar tuvējām *Vecmiķelēnu* mājām.
Pag. pad. 2005 Miķelēnu birze

Ošupītes mežs, *Ošupes mežs* – vairāk nekā 100 ha liels mežs Zaubes pag. DR malā, 1 km DR no Bērza (c.), pie robežas ar Ogres raj. Ķeipenes pag., starp Ošupi (u.) un Bērzupi (Iesalnīcu). Cauri iet Zaubes-Ķeipenes ceļš. ZA malā ir mājas *Ošupi*. Reljefs mežā ir viegli viļņots, upju ielejas ap 4 m dziļas. Aug galvenokārt bērzi un egles, bet R stūrī – arī oši. Meža nosaukums radies no Ošupes jeb Ošupītes (u.) vārda. Lauku apsek. 2004 Ošupītes mežs, Ošupes mežs; Pag. pad. 2005 Ošupītes mežs

Pikiņu mežs, *Pikiņu mala* – neliels, garumā stiepts mežu masīvs 4 km D no Zaubes (c.), 2 km uz A no Bērza (c.) pie Ogres raj. robežas, Bērzupes (Jurēnu upītes) l. krastā, 0,3 km uz DA no *Pikiņām* (vs.). Pretējā upes krastā ir mežs – Bābas. Upes ieleja šai posmā ir ap 10 m dziļa. Mežs atrodas uz lēzena nolaidenuma un upes krasta. Endzelīns min mājas *pikiņas* [E 41]. Eksped. 2002 Pikiņu mala; Pag. pad. 2005 Pikiņu mežs, Pikiņu mala

Pīvu birze, *Pīvas birze* – neliela birzīte (ap 25 ha) pagasta DR daļā, ap 1 km uz ZZA no Bērza (c.), Dzirnāvupes (Bērzupītes) kr. krastā, 0,4 km uz DR no *Pīvām* (vs.), uz neliela, ap 8 m augsta paugura. A pusē ir Zaubes-Bērza ceļš, R atrodas Kangarīšu purvs, Z – Lielās pļavas. 0,4 km uz ZA atrodas mājas Pīvas, kuras minējis arī Endzelīns. LVI 1969 Pīvu birze; Eksped. 2002 Pīvas birze; Pag. pad. 2005 Pīvas birze

Putnu mežs – mežs, kas ietver ap 15 m dziļo Dzirnāvupes (Bērzupītes) ieleju Putnu gravu un apkārtējo teritoriju. Atrodas uz DR no Zaubes (c.) un uz D no Zaubes-Mālpils ceļa. Meža ZA stūrī iekārtoti Viduskapi, A malā – bij. lielferma “Ozolaine” (tagad gateris), D – *Krūčēni* (vs.) un Bākas kalns. Gravas stāvēs nogāzes apaugušas lieliem lapu kokiem, pārējā paugurainajā meža daļā aug egles, bērzi, priedes u.c. Skaistas ainavas. LVI 1969 Putnu mežs; Pag. pad. 2005 Putnu mežs

Putnu mežs.

Reķu mežs – meža masīvs (ap 90 ha) pagasta DR daļā, 1,2 km uz ZAA no Bērza (c.), 0,5 km uz DA no *Reķiem* (vs.). 0,6 km uz R ir Zaubes-Bērza ceļš, gar DA malu – Zaubes-Trilēču-Bērza ceļš. Meža R malā atrodas *Robežkalni* (vs.). Reljefs ir lēzeni nolaidens uz R, cauri tek daži strauti. Jauktu koku mežs.

Mežs piederēja *Reķu* māju saimniekiem, no tā arī meža nosaukums. Lpag II 662 Reķu mežs; S50 Reķu mežs; Eksped. 1996, 2002 Reķu mežs; Pag. pad. 2005 Reķu mežs

Sidrabbirzes mežs, *Sidrabbirze*, *Sudrabbirze* – neliela birzīte 1,1 km uz ZRR no Annu (c.) centra, Annu-Nītaures ceļa kr. pusē pie *Sidrabbirzes* (vs.), Alūdzenes l. krastā, Vilku kalna Z pakājē. Dominē bērzi. Eksped. 1996 Sudrabbirze; Eksped. 2004 Sidrabbirze; Pag. pad. 2005 Sidrabbirzes mežs

Spēlēnu mežs – ap 80 ha liels meža masīvs 1 km uz D no Zaubes (c.), starp Zaubes-Bērza un Zaubes-Taurupes ceļiem, uz ZAA no *Lejas Spēlēniem* (vs.). Meža D galā atrodas *Kalna Pulekši* (vs.). Reljefs paugurains. Jauktu koku mežs. Endzelīns min mājvārdu *spēlēni* [E 41]. Eksped. 2002 Spēlēnu mežs; Pag. pad. 2005 Spēlēnu mežs

Spinduļu meži – valsts nozīmes dabas liegums (130 ha) Zaubes pag. ZA malā pie robežas ar Skujenes pag., Amatas l. krastā, ap 1 km uz Z un ZR no Annām (c.). Tā ir daļa no Amatas palejas mežu masīva, kura A daļā ir noteikts vietējas nozīmes dabas liegums “Amatas paleja”. Spinduļu meži no ZR un Z apliec augsto Bākas kalnu. Reljefs artikulēts, meža A malā ir 18 m augsts paugurs, zemāki pauguri sastopami arī R malā, vietām ir ieplakas un pārpurvotas teritorijas. Dominē egles un bērzi.

Līgums dibināts 2004. gadā, lai aizsargātu ES Biotopu direktīvā noteiktos biotopus – boreālos mežus, purvainus mežus un pārejas purvus un slīkšņas. Teritorijā daudz vecu mežaudžu, kas atbilst dabisko meža biotopu kritērijiem. Sastopamas sešas aizsargājamas augu sugas.

Rikera kartē (1839) Spinduļi (*Spindul*) ir atzīmēta kā lielāka apdzīvota vieta.

Zaubes pag. teritoriālais plānojums 2005 Spinduļu meži

Strazdiņu sils – liels meža masīvs Zaubes pag. DA un Ogres raj. Mazozolu pag. Zaubes pagastā atrodas tikai tā R mala (ap 50 ha) – Kliģenes-Katriņas ceļa l. pusē, pie *Strazdiņiem* (vs.). Uz DR ir Dukuru mežs, R – Lībiešu mežs, bet Z ir Līčupes augštece. Reljefs samērā paugurains. Mājavārdu *strazdiņi* min arī Endzelīns [E 41]. Eksped. 1996 Strazdiņu sils; S50 Strazdiņu sils; Pag. pad. 2005 Strazdiņu sils

Šēmeles, *Šēmelnicas* – Zaubes sila A stūris, kas atrodas 4,5 km A no Zaubes (c.), Zaubes-Kliģenes ceļa kr. pusē, 0,6 km uz ZR no Kliģenes (c.), Stirves (Lavīzītes) l. krastā. No Zaubes sila to atdala izcirtums un stiga (Zaubes sils piederēja Jaunpils muižai, bet Šēmeles – Kliģenes muižai). Meža vidū ap 12 m augsts paugurs, bet upes ieleja ir pārpurvota. Senākais nosaukums mežam, ko min Endzelīns, bija “šēmelnicas”, tagad – *Šēmeles*. E 42 “šēmelnicas” (mežs); S50 Šēmeles; Pag. pad. 2005 Šēmeles

Šķendeņu mežs, *Šķendeņu birzs* – neliels mežiņš 0,4 km D no Zaubes (c.), uz Z no Spēlēnu meža, starp Zaubes-Bērza un Zaubes-Taurupes ceļu. Reljefs paugurains. Aug egles. Nosaukums saistāms ar tuvējām mājām (*Šķendenes*). Zaubes skolas arhīvs Šķendeņu mežs, Šķendeņu birzs; Pag. pad. 2005 Šķendeņu mežs

Tunču mežs, *Tunča mežs*, *Tunšu mežs* – ap 100 ha liels mežs pagasta vidusdaļā, 4 km ZAA no Zaubes (c.), Ķūžupītes un Stirves l. krastā. 0,5 km uz A iet Annu-Kliģenes ceļš. Starp mežu un ceļu ir augstais, stāvais Ķeizarkalns un dziļā Ķeizarleja. Uz R – Lauciņu dīķi. R no meža ir *Tunči* (vs.) un Tunču dīķis. Reljefs stipri artikulēts. Aug galvenokārt egles un bērzi. Endzelīns min mājas *tuņči* [E 41]. Lpag II 662 Tunča mežs; S50 Tunču mežs; Eksped. 1996, 2002 Tunču mežs; Pag. pad. 2005 Tunču mežs

Vanagu birze – neliela birzs Zaubes pag. DA malā, Kazupītes kr. krastā, uz robežas ar Ogres raj. Taurupes pag. D atrodas *Tālkājas* (vs.), DA – Brīvmežs, Z – *Mazdreimaņi* (vs.). Aug galvenokārt bērzi, arī egles. Pag. pad. 2005 Vanagu birze

Zaubes sils, *Muižas sils*, *Sils*, *Viegliņu sils* – ap 500 ha liels meža masīvs 1 km uz A no Zaubes (c.). Cauri vijas Zaubes-Kliģenes ceļš. Meža Z robeža ir Zaubes-Krūsāru ceļš, D – robeža ar Ogres raj. Taurupes pag., A – Kliģenes ciems. Ar pauguru virkni A nodalās Šēmeles (Zaubes sila stūris). No Zaubes (c.) silu šķir Zirgu purvs. Sarežģīts, artikulēts reljefs. Avotainā ieplakā Avotu purvā sākas Bērzupe, ko šeit sauc par Kravažiņu. Zaubes-Kliģenes ceļa labajā pusē ir ieplakas

– Naudas bedres. Mežā aug egles, bērzi, bet atsevišķās vietās ir priežu sils. Mežu šķērso Garā stiga un Lielā akmens stiga. Tā vidū, Zaubes-Kliģenes ceļa l. pusē ir *Viegliņi* (vs.), kur muižas laikos dzīvojis piķieris, kurš aprūpējis kunga medību suņus. Pieminekļu aizsardzības inspekcijas arhīva materiālos mežs dēvēts par Muižas silu, kas varētu būt senākais nosaukums. Zaubes sils kādreiz piederējis Zaubes muižai, bet Šemeles – Kliģenes muižai.

“Zaubes silā, uz D no Zaubes-Kliģenes ceļa, pie *Viegliņu* mājām, ir vieta, kuru tautā sauc par *Slepkavas trīsstūrī* (nepilni 7 ha). 20. gs. 20. gadu sākumā nodibinājās Zaubes mežniecība ar atrašanās vietu *Viegliņos*. Pirmais mežzinis bija Kiršteins; tam sieva minētajā trīsstūrī pakārās. 20. gadu beigās par mežzinu iecēla Hekeli. Viņa sievu un meitu 1941. gada vasarā *Viegliņos* nogalināja čekisti. Nākošais mežzinis šajā pašā trīsstūrī zaudēja savu jaunāko dēlu, kura dzīvību 1945. gada pavasarī izbeidza vācu armijas granātas šķembas.” (D. Ozoliņš, 2005).

Pag. apr. 1935 *Viegliņu sils*; KPAI arh. *Muižas sils*; S50 *Sils*; Eksped. 2002 *Zaubes sils*; Pag. pad. 2005 *Zaubes sils*

Neidentificētie meži

Endzelīns J. Latvijas vietu vārdi. I daļa. Vidzemes vārdi. – Rīga, 1922, 41. lpp.:

“pilrod[a]” m.

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta vietvārdu kartotēka (K. Bukuma vākums, 1969):

Bragu mežs, Noras mežs

Zaubes skolas arhīvs:

Ozoliņmežs

Valsts un vietējas nozīmes dižkoki Zaubes pagasta teritorijā

[Zaubes pagasta teritorijas plānojums (2005.-2017. gadam). Paskaidrojuma raksts. – Zaubes pagasta padome, 2005, 23.-25. lpp.]

Nr.	Nosaukums	Atrašanās vieta	Apkārtmērs (m)	Augstums (m)
1.	Medņu ozols	O,5 km DA no Annas muižas, 90 m Z no <i>Medņiem</i> , ceļmalas krūmājā	5.57	21.8
2.	Lībiešu veimutpriede	Kliģenes-Katrīnas ceļa labajā pusē, 300 m no bij. <i>Lībiešiem</i> , izcirtumā	2.7	32.9
3.	Mācītājmuižas 1. liepa	Alejā no baznīcas uz mācītājmuižu, 170 m Z no Jaunpils luterāņu baznīcas	4.19	26.6
4.	Mācītājmuižas 2. liepa	Alejā, netālu no mācītājmuižas 1. liepas	4.28	
5.	Jaunpils 2. ozols	Zaubes-Mālpils ceļa kr. pusē pie ezera, 40 m D no pienotavas	5.63	20.2
6.	Skudru ozols	Zaubes-Mālpils ceļa labajā pusē, 120 m D no <i>Skudrām</i>	5.48	22.4
7.	Skudru 2. ozols	30 m ZR no <i>Skudrām</i> , pagalma malā	4.34	
8.	Skudru 3. ozols	Zaubes-Mālpils alejā, 650 m no Ķeipenes pagrieziena	4.64	24
9.	Skudru 4. ozols	Zaubes-Mālpils alejā, 550 m no Ķeipenes pagrieziena	4.2	21

10.	<i>Dirbuļu ozols</i>	100 m no <i>Dirbuļiem</i> (nogāzies)	5.3	
11.	<i>Jaunpils osis</i>	20 m Z no Jaunpils baznīcas, uzkalniņā	4.40	23.1
12.	<i>Jaunpils dižozols</i>	Parkā, Lejas ezera krastā 50 m D no pienotavas	8.06	16.7
13.	<i>Jaunpils 4. ozols</i>	Zaubē, 40 m no Ķeipenes pagrieziena Mālpils virzienā, kr. pusē, ceļmalā	4.62	23
14.	<i>Jaunpils 5. ozols</i>	Zaubē pie Lejas ezera slūžām	4.17	20
15.	<i>Jaunpils kļava</i>	Pie Lejas ozola, netālu no Jaunpils 5. ozola	3.5	
16.	<i>Griķu muižas ozols</i>	150 m DA no bij. Griķu muižas	8.24	15.4
17.	<i>Griķu muižas 2. ozols</i>	150 m DA no bij. Griķu muižas, 15 m no Griķu mājsēļa	4.77	25.1
18.	<i>Jurjēnu lapegle</i>	30 m no <i>Jurjēniem</i>	3.0	
19.	<i>Jurjēnu osis</i>	<i>Jurjēnos</i>	4.0	
20.	<i>Augšezera Mazais ozols</i>	Augšējā Zaubes dīķa pussalā, krūmiem aizaugušā pļavā	4.2	
21.	<i>Augšezera Lielais ozols</i>	Augšējā Zaubes dīķa pussalā, krūmiem aizaugušā pļavā	5.25	23.1
22.	<i>Niedru ozols</i>	Pie <i>Niedrām</i> (daudzdzīvokļu mājas) Zaubes centrā	4.95	
23.	<i>Zosuļu goba</i>	Pie <i>Zosuļiem</i>	4.0	
24.	<i>Putnu gravas osis</i>	Dzirnavupītes kr. krasta kraujā, 170 m lejpus dzirnavām, Putnu gravas augšgalā	4.0	
25.	<i>Birzgaļu ozols</i>	Zaubē, pie <i>Birzgaļiem</i>	5.8	
26.	<i>Bākaskalnu ozols</i>	Annas-Nītaures ceļa kr. pusē, 1,5 km R no Annas muižas, 120 m D no ceļa	5.30	25.9
27.*	<i>Parastais ozols</i>	85 m Z no Ķeipenes pagrieziena, dīķīša nogāzē	5.9	17
28.*	<i>Parastais ozols</i>	Zaubē, Lejas ezera Z krastā, 200 m A no Ķeipenes pagrieziena	5.52	23
29.**	<i>Dukšu ozols</i>	Uz D no <i>Dukšām</i>	~7.0	
30.**	<i>Galžēnu ozols</i>	300 m ZR no <i>Galžēniem</i> , mežā, uz stāvas nogāzes (t.s. Gāles)	4.1	
31.**	<i>Zosuļu ozols</i>	1 km R no Annas muižas, 400 m A no <i>Zosuļiem</i>	5.85	

* informācija no Latvijas vides aģentūras datu bāzes „Īpaši aizsargājamie un retie koki”

** papildinājumi pēc pagasta pašvaldības sniegtajām ziņām 2005. gadā.

Vietējas nozīmes aizsargājamie dabas objekti ir koku aleja, kas ved uz kungu kapsētu Zaubes ciemā un aleja no luterāņu baznīcas uz mācītājmāju, kā arī ozolu rinda gar Zaubes-Mālpils ceļu. Ainaviski vērtīga ir bērzu aleja gar Līgatnes-Skrīveru ceļu posmā Zaube-Bērzs.

PURVI, PĻAVAS, TĪRUMI

Pagasta teritorijā ir tikai divi lieli purvi – Bērza purvs un Kangarīšu purvs, pārējie ir nelieli. Gadu gaitā daudzi purvi ir nosusināti un kļuvuši par pļavām vai tīrumiem, bet pļavas vai bijušie tīrumi ir pārpurvojušies un aizauguši ar krūmiem. Tomēr senie nosaukumi bieži vien ir saglabājušies. Piemēram, Dampurs, kas vairs nav purvs, bet dažādi izmantotas meliorētas platības. Senāk vienas saimniecības robežās katram tīrumam un pļaviņai mēdza dot raksturojošu nosaukumu, lai darba gaitās (dzenot lopus ganībās, arot tīrumus) vieglāk varētu orientēties apvidū. Visus tos šajā grāmatā aptvert nebija iespējams. Nodaļā aprakstīti 12 purvi, 8 pļavas un 1 tīrums. Nodaļas beigās dots neidentificēto purvu, pļavu u.tml. objektu saraksts no J. Endzelīna vietvārdu vārdnīcas, kā arī no Latviešu valodas institūta kartotēkas. Tajā ir ļoti interesanti un trāpīgi vietu raksturojoši toponīmi.

Aprakstot purvus (platību, purva tipu, kūdras dziļumu un apaugumu) izmantots 1980. gada “Kūdras fonda” izdevums. Taču bija jāprecizē nosaukumi – Kūdras fondā bieži vien tie doti pēc tuvējām mājām, piem., Ļūkānu purvs nodēvēts par Inķēnu purvu.

Aklītis, *Aklis, Aklīšu purvs, Akaču purvs* – mazs purviņš (1 ha) Zaubes (c.) DA malā starp Zaubes-Taurupes ceļu un Stādiņkalnā ierīkoto Stādiņu grants karjeru. Purviņš ir ļoti dziļš un staigns, uz ko norāda arī tā nosaukumi. LVI Aklītis, Akaču purvs; Eksped. 2004 Aklītis, Aklīšu purvs; Pag. pad. 2005 Aklis, Aklīšu purvs

Āmuru pļava, *Āmurlīcis* – mitra pļava Zaubes pag. Z malā, 0,2 km D no Līcīšu ezera, nelielā ieplakā, kurai cauri tek Āmurupīte (Silauzēnu upītes augštece). Apaugusi ar retiem krūmiem, apkārt mežs. Garums ap 300 m. Uz A ir Galžēnu kalna stāvā R nogāze – Gāle, 160 m uz R – Inķēnu ezers.

Nosaukums saistāms gan ar *Āmuriem* (vs.), gan ar Āmurupītes vārdu. LVI 1969 Āmurlīcis (pļava); Eksped. 2004 Āmuru pļava; Pag. pad. 2005 Āmuru pļava

Avotu purvs, *Akata* – mazs zemais purviņš (3 ha) Zaubes-Kliģenes ceļa l. pusē, 2 km A no Zaubes (c.). Atrodas Zaubes silā, starppauguru ieplakā, kur iztek 4-5 spēcīgi avoti ar ļoti tīru ūdeni. Tie dod sākumu Bērzupes augštecei Kravažiņai, no kuras muižas laikos ir izrakts kanāls, lai pievadītu ūdeni Augšezeram. Purviņš ir klajš. LVI Avotu purvs; Eksped. 2004 Akata, Avotu purvs; Pag. pad. 2005 Avotu purvs

Banderpurvs – neliels (ap 5 ha) purviņš, pārpurvotas Līčupes (Bebrupītes) ielejas posms pagasta A malā, uz robežas ar Ogres raj. Mazozolu pagastu, Līčupes kr. krastā, pie Mutuļupītes ietekas, ap 30 m uz A no Zaubes-Ērgļu ceļa un Bauskas grants karjera. Uz D ir Āpšu kalns un Banderkalns, uz kura atradās *Banderi* (vs.). LVI Banderpurvs; Pag. pad. 2005 Banderpurvs

Bērza purvs, *Bērzu purvs, Lielais purvs, Lielais purvs I* – 197 ha liels augstais purvs 1 km ZR no Bērza (c.), starp Zaubi (u.) un Bērzupi (Iesalnīcu). A robežu veido Kangarīši, pa kuru virsu iet ceļš. Tālāk uz A ir Kangarīšu purvs, kuru nosacīti varētu uzskatīt arī par Bērzu purva A malu. Purvs izveidojies lēzenā

reljefa pazeminājumā. Tā vidus ir klajš, apaudzis ar retām purva priedītēm, daudz akaču. Kūdras vid. biezums 5,1 m, lielākais – 8 m.

Purva Z malu pie *Kaktiņiem* (vs.) sauc par Akatām, ZR malu pie *Dēlišiem* (vs.) – par Dēlišu malu, D malu uz Z no *Melderkalna* (vs.) – par Melderkalna mežu. Šīs teritorijas faktiski ir purvaini meži ap augsto purvu. Līdz 20. gs. 40. gadiem purva D malā iegūta kūdra, pie *Melderkalna* (vs.) bijuši arī kūdras žāvēšanas šķūnīši.

P. Nomala uzskaitē (1943) un Kūdras fondā (1980) saukts par Lielo purvu, bet vietējie iedzīvotāji lieto nosaukumu Bērza purvs. Arī Latviešu valodas institūta kartotēkā minēts Bērza purvs (K. Bukuma vākums, 1969).

Pag. apr. 1935 Bērzu purvs; Nomals 1943 Nr. 449 Lielais p.; LVI 1969 Bērza purvs; Kūdras f. 1980 Nr. 1982 Lielais I purvs; S50 Bērza purvs; Lpag II 662 Bērza purvs; Eksped. 1987 Bērzu purvs; Eksped. 2002 Bērza purvs; Cēsu novads 2001 95 Bērza purvs; Pag. pad. 2005 Bērza purvs

Bērza purvs.

Dampurs, *Dambu purvs*, *Dampuru pļava* – bija neliels purvs (ap 20 ha) Zaubes pag. DR malā, 2 km DA no Bērza (c.), Bērzupes kr. krastā uz DR no *Vecmiķelēniem* (vs.). Uz R atrodas Kazrags (mežs), uz A – Bābas (mežs), D – Jaunais ceļš (mežs). Purvs norobežots ar kontūrgrāvjiem un nosusināts, tagad tā vietā ir tīrumi un mežs. Eksped. 2002 Dambu purvs; LVI 1969 Dampurs, Dampuru pļava; Pag. pad. 2005 Dampurs, Dambu purvs

Dzērvenleja, *Dzērenleja* – mitra pļava nelielā starppauguru ieplakā un mežs ap to 3,5 km ZR no Zaubes (c.), uz DR no *Nemnaudiem* (vs.), Zaubes (u.) kr. krastā, uz R no bij. Nemnaudu dzirnavām. A atrodas *Salzemnieki* (vs.). Pa pļavu tek strauts uz Zaubi (u.). Ieplaka ap 10 m dziļa, Z nogāzi veido augstais Vērkalns. Dzērvenleja nosusināta muižas laikā.

Senāks nosaukums bijis Dzērenleja; pļavā pulcējušās dzērves (Z. Grundšteina, 2004). S50 Dzērvenleja; Eksped. 2004 Dzērenleja; Pag. pad. 2005 Dzērvenleja, Dzērenleja

Garie Brīkumi – neliels zemais purviņš pagasta DA, Līčupes l. krastā, 3 km DA no Kliģenes (c.), Kliģenes-Talkāju ceļa kr. pusē, pie *Brīkumiem* (vs.). Uz D no purviņa atrodas lielais Brīvmežs, bet Z – Kaļķu grava, kurā tek Līčupe. Purvs ir klajš. Endzelīns minējis mājas *brīkumi* un purvu “garie brīkumi” [E 41]. E 41 “garie brīkumi” (purvs); LVI 1969 “garie brīkumi”; Eksped. 1996, 2004 Garie brīkumi; Pag. pad. 2005 Garie Brīkumi

Kangarīšu purvs, *Kangarīšu mala*, *Kangariešu purvs*, *Kaugarīšu purvs*, *Kaugariešu purvs* (*kļūdains nos.*) – 135 ha liels augstais (vienā daļā – pārejas) purvs 4 km DR no Zaubes (c.), Zaubes-Ķeipenes ceļa l. pusē, uz Z no Bērza (c.). Izvietojies lēzenā reljefa ieplakā. Centrālā daļa apaugusi retām purva priedītēm, pārējā platībā – mežs. Purva ZR malā atrodas Vāķu Baznīckalns un tek Zaube (u.) ar kr. pieteku Vārnupīti. R malā Kangarīši to atdala no Bērza purva. Z un R

robeža ir Kangarīšu grāvis un Dzirnaupe (Bērzupīte), bet D – Zaubes-Ķeipenes ceļš un Bēzupe (Iesalnīca). Nelielas platības nosusinātas ar vaļējiem kontūrgrāvjiem. Kūdras vid. biezums 3,7 m, bet lielākais 7,2 m. Purvs ir gandrīz neskarts, padomju laikā nedaudz rakta kūdra D malā pie ceļa.

Endzelīns min kalnu *kaņgarīši* un mājas “kangarītis” [E 41, 42]. Vietējie iedzīvotāji purvu sauc par Kangarīšu purvu vai arī par Kangarīšu malu (tādējādi norādot uz to kā Bērza purva malu). Kūdras fondā (1980) ir nepareizs nosaukums Kaugariešu purvs.

Nomals 1943 Nr. 450 Kaugarīšu purvs; LME III 730 Kangariešu purvs; Kūdras f. 1980 Nr. 1983 Kaugariešu purvs; KPAI arhīvs Kaugarīšu purvs; S50 Kangarīšu purvs; Lpag II 662 Kangarīšu purvs; Eksped. 2002 Kangarīšu mala; Pag. pad. 2005 Kangarīšu purvs

Laņģu pļavas, *Laņģīši*, *Laņģīši* – pļava 4,5 km R no Zaubes (c.), pie Nītaures pag. robežas, Zaubes (u.) l. krastā, 0,5 km uz ZZA no *Griķīšiem* (vs.). Pāri upei ir nelielā Kristas birze, aiz tās – Lielās pļavas. Pļava stiepjas Z-D virzienā apm. 1 km garumā. Tagad stipri aizaugusi.

Endzelīns min “laņģu” pļavas, bet vietējie iedzīvotāji tagad lieto arī nosaukumu *Laņģīši*. Zaubi (u.) šajā posmā mēdz dēvēt par *Laņģupīti*.

E 42 “laņģu” pļ.; Eksped. 2002 *Laņģīši*, *Laņģu pļavas*; Pag. pad. 2005 *Laņģu pļavas*

Lielās pļavas – lielas meliorētu pļavu platības 3 km DRR no Zaubes (c.), abpus Zaubes-Mālpils ceļam, uz R no *Pauļiem* (vs.). Izvietojušās starp Kristas birzi (R), bij. Pauļumuižu (A) un Kangarīšu purvu (DR). Pļavu ZR daļu šķērso Vārnupīte. Tagad te ir tīrumi.

Veci ļaudis stāstīja – ja pavasarī ar ragavām varēja pārbraukt Lielās pļavas, tad arī līdz Rīgai varēja aizbraukt ar ragavām, bet ja ne, tad bija jāmeklē rati, kuros pārjūgt zirgu.

Eksped. 1996, 2002 *Lielās pļavas*; Pag. pad. 2005 *Lielās pļavas*

Lielās pļavas.

Līvenes – ap 3 ha liela pļaviņa 3,5 km ZR no Zaubes (c.), starp Zaubi (u.) un Domērupīti, pie *Līvenēm* (bij. vs.). Izvietojusies starppauguru ieplakā. Daļēji aizaugusi. Mājas un pļavu ar šo nosaukumu min arī Endzelīns. E 42 “līvenes” (pļava); Eksped. 2002 *Līvenes*; Pag. pad. 2005 *Līvenes*

Ļūkānu purvs, *Ļūkānu purvs*, *Īņķēnu purvs* (*kļūdains nos.*) – 46 ha liels augstais purvs Zaubes pag. Z malā pie robežas ar Nītaures pag., 3 km ZZA no Zaubes (c.), 0,4 km uz ZA no Ļūkānu ez. Purva A malā atrodas *Lielīņķēni* (vs.), 0,7 km uz A – Īņķēnu ez. Cauri tek strauts uz Ļūkānu ez. Neskarts, apaudzis ar purva prieditēm. Kūdras vid. biezums 1,4 m.

Kūdras fondā (1980) nepareizi saukts par Īņķēnu purvu. Vietējie iedzīvotāji lieto nosaukumu Ļūkānu purvs. Endzelīns min mājas *lūkāni* (“lūkaiņi”) [E 41]. Pēc pagasta pašvaldības ziņām, *Lūkaiņi* bijusi māja Klīģenē, un tās nosaukums nav saistīts ar Ļūkānu purvu.

Kūdras f. 1980 Nr. 1984 Īņķēnu purvs; S50 Ļūkānu purvs; Lpag II 662 Ļūkānu purvs; Eksped. 1996, 2002 Ļūkānu purvs; Pag. pad. 2005 Ļūkānu purvs

Marleja – tīrums pagasta A daļā, 2,5 km uz ZAA no Kliģenes (c.), Līčupes l. krastā, pie Birzēnupītes ietekas, Kliģenes-Katriņas ceļa kr. pusē. Uz Z no Marlejas atrodas Kazu kalns (mežs). Tīruma virsma viegli viļņota.

Endzelīns min mājas *madlejas* (“marlejas”, “mariental”) [E 41]. No mājvārda nosaukumu dabūjis tīrums, kā arī vēlāk celtais Marlejas dambis (D. Ozoliņš, 2005).
Eksped. 2004 Marlejas; Pag. pad. 2005 Marleja

Medņu purvs – bija 26 ha liels zemais purvs, tagad – meliorēta pļava Zaubes (u.) labajā krastā, uz D no *Medņiem* (vs.), uz Zaubes pag. robežas ar Rīgas raj. Daļa purva atrodas Rīgas raj. Mālpils pag. Uz Z no tā ir Zaubes-Mālpils ceļš. Kūdras f. 1980 Nr. 1981 Medņu purvs; Eksped. 2002 Medņu purvs; Pag. pad. 2005 Medņu purvs

Miltneša pļava, *Miltenes*, *Miltnes* – pļava pagasta Z malā pie Zaubes pag. robežas ar Nītaures pag., 1,4 km R no Annām (c.), Alūdzenes kr. krastā, uz Z no Annu-Nītaures ceļa. Nosusināta ar vaļējiem grāvjiem. Aiz upītes atrodas Sidrabbirzes mežs un Vilka kalns.

20. gs. 60. gados par Milti saukta sekla, sīka upīte (iespējams, Alūdzene vai tās pieteka). Tiltu arī saukuši par Miltneša jeb Miltnes tiltu (V. Veisenkopfa, 2005).
E 46 *miltnes* (pļavas); Pag. pad. 2005 Miltneša pļava

Miltneša jeb Miltnes pļava pie Alūdzenes upes.

Nabagmājas purviņš, *Zaubes purvs* – 14 ha liels zemais purvs, apaudzis ar mežu. Atrodas pagasta vidusdaļā, Zaubes (c.) Z malā, starp Zaubes-Nītaures un Zaubes-Āmuru-Annu ceļu. ZR robežu veido Vārnupītes (ko šai posmā sauc par Dzirieti) augštece, DR – uz to izraktais grāvis. Uz Z atrodas augstais Bākas kalns, uz A – Čulkstu mežs, bet uz DA – Kupleju dīķis. Purva ZR malā ir stāvais Kļaviņkalns, kur agrāk atradās Kļaviņkalna skola, bet D malā *Gorkijas* – bij. pagasta nabagmāja, no kā arī cēlies purva nosaukums. Purvā sastopami atsevišķi pauguri. Kūdras f. 1980 Nr. 1986 Zaubes p.; Eksped. 1996, 2002 Nabagmājas purviņš; Pag. pad. 2005 Nabagmājas purviņš

Peslis – purvainas aizaugušas pļavas 2 km uz ZA no Zaubes (c.) centra, Silauzēnu upītes (Āmurupītes) krastos, 0,4 km uz ZA no *Silauzēniem* (vs.), starp Zaubes-Tunču un Zaubes-Galžēnu ceļu. Uz A ir Burga mežs, R – Čulkstu mežs.

“Muižas laikā *Peslis* bija sadalīts strēmelēs kalpiem, lai tie iegūtu sienu govīm. Šodien tur ir purvainā pļava.” (R. Maksiņš, 2005).

E 42 “peslis” (purvs); Eksped. 2004 Peslis; Pag. pad. 2005 Peslis

Stumbēnu pļava – neliela, purvainā meža pļaviņa 2 km R no Bērza (c.), Bērza purva DR malā pie Melderkalna meža. D robeža – lauku ceļš no Bērza (c.) uz *Sņikeriem* (vs.). No pļavas uz Mazo Juglu tek neliels strauts. Pag. pad. 2005 Stumbēnu pļava

Tirole, *Tīreļa purvs, Tīreļu purvs, Tirolītis* – 33 ha liels augstais purvs Amatas palejā (mežā), 2 km A no Annām (c.), 0,6 km ZA no Zvannieku ez. Purva DA malā – mazs ezeriņš Ozolītis un *Ozoliņi* (vs.). Purvs izveidojies starppauguru ieplakā.

Jau muižas laikos meliorēts. Pēc II pasaules kara līdz 20. gs. 60. gadu sākumam te ieguva kūdru. Kūdras vid. dziļums ap 1,8 m. Vidus klajš, gar malām reti koki. Grāvis purva ūdeņus novada uz Zvannieku strautu. Tirole ietilpst vietējas nozīmes dabas liegumā “Amatas paleja”. Pagasta dabas aizsardzības perspektīvajos plānos ir novērtētas purva atjaunošanas iespējas.

Kūdras f. 1980 Nr. 1991 Tīreļa p.; Eksped. 1996 Tirole, Tirolītis; S50 Tirole; Eksped. 2002 Tirole; Pag. pad. 2005 Tirole, Tirolītis

Zirgu purvs, *Stadiņu purvs (klūdains nos.)* – 10 ha liels augstais purvs 1 km DA no Zaubes (c.) centra, Zaubes-Klīgenes ceļa l. pusē, ap 0,4 km uz A no Krievkalna. Ietilpst lielajā Zaubes silā. Uz DR atrodas Silavkalns, uz R – *Kiriņi* (vs.) un *Mednieki* (vs.). Gar D stūri tek Bērzupes augštece – Kravažiņa. No tās Zirgu purvā ir izrakts kanāls uz Augšezeru. Purvs apaudzis ar mežu, neskarts.

Kūdras fondā (1980) nepareizi nosaukts par Stadiņu purvu (tuvējās viensētas *Stādiņi* nosaukumu pārrakstot krievu valodā, pazaudēta garumzīme).

Kūdras f. 1980 Nr. 1988 Stadiņu purvs; S50 Zirgu purvs; Eksped. 1996, 2002 Zirgu purvs; Pag. pad. 2005 Zirgu purvs

Neidentificēti purvi, pļavas, ganības, tīrumi

Endzelīns J. Latvijas vietu vārdi. I daļa. – Rīga, 1922:

Purvi: “akažu” p., “bragas” p., “čobul[a] p., “klījan[a]” p., “klīvan[u]” p., “ladagas” p., “rebas” p., “svirķu” p., “trītavs”

Pļavas: “bazulītis”, “dekšņa” pļ., “dūda”, “dzedziedes” pļ., “gaidenes” pļ., “grebe”, “greiza tērce”, “ķērenes” pļ., “ķevenica”, “nīraine”, “rakstenes” pļ., “stagare”, “svauģis”, “vargukša” pļ., “vētiklas”, “vībul[u] līcis”, “zemdaga”

Ganības: “ķutum[u] nora”, “vībulītis”

Tīrumi: “akmeņtācis”, “bokātņu” t., “grotenes”, “tērces” t., “vībenes”

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta vietvārdu kartotēka (K. Bukuma vākums, 1969):

Bada guberņa (pļava) – klīgeniešos pie Lieldreimaņiem; *Baņezera tīrums* – Bērza ceļā aiz dzirnavām; *Bungas kalna tīrums* – pie Mūrniekiem; *Čigānu tīrums* – pie Vecdukuriem; *Dekšņa pļava*; *Dūdas pļava* (*Dūda*); *Garā pļava* – zaubēniešos pie Ennēniem; *Greizais tīrums* – Zaubes silā, stigu krustojumā (aizaudzis); *Kalējpļava*, *Kalēja pļava* – Zaubes muižas kalēja pļava (aizaugusi); *Kazu kalns* (ganības) – pie bij. Klīgenes dzirnavām; *Krūsāru tīrums* – klīgeniešos; *Lavīzītes tīrums* – uz Zaubes-Annas lielceļa; *Liepas tīrums* – klīgeniešos pie Dreimaņiem; *Mālkalna tīrums* – zaubēniešos pie Saltupiem; *Metumkalna tīrums* – klīgeniešos; *Stirnas kājas pļava* – Zaubes silā (aizaugusi); *Klīvānu pļava* – klīgeniešos pie Brīkumiem; *Kravažiņas pļava* – zaubēniešos pie Viegliņiem (aizaugusi); *Kristes pļava* – klīgeniešos pie Lieldreimaņiem; *Mellie līči* (pļava)

KARJERI

Zaubes pagastā atrodas trīs smilts-grants karjeri, no kuriem pašlaik aktīvi izmantots tiek vienīgi Stādiņu karjers. Pagasta perspektīvajā plānā minētas vēl dažas iespējamās smilts-grants ieguves vietas, lielākā no tām – Kliģenes atradne, kur 21,1 ha platībā kopējie krājumi ir 1,6 m³.

Bauskas grants karjers – neliels grants karjers Zaubes pag. A malā, pie Ogres raj. Mazozolu pag. robežas, 4,5 km A no Kliģenes (c.), starp Līčupi (u.), Mutuļupīti un Kliģenes-Katriņas ceļu. Uz R Lībiešu mežs. Karjeru sāka izmantot padomju laikā. Tagad paugurs, kas atradās Līčupes kr. krastā pie *Bauskā* (bij. vs.), ir norakts, karjeru vairs neizmanto.

Mājavārdu *baūskas* min arī Endzelīns [E 41].

Eksped. 1996 Bauskas grants karjers; S50 Bauskas karjers; Eksped. 2002 Bauskas grants karjers; Pag. pad. 2005 Bauskas grants karjers

Stādiņu grants karjers – grants karjers 1 km DA no Zaubes (c.) centra, Zaubes-Taurupes ceļa kr. pusē pie *Stādiņiem* (vs.), Stādiņkalna R nogāzē. Uz R atrodas Zaubes sils un Zirgu purvs, A – mazs purviņš Aklītis.

2001. gadā “Ceļu projekts” veica ģeoloģisko izpēti un smilts-grants krājumus novērtēja ap 51,8 tūkst. m³, bet smilts – 10,2 tūkst. m³. Karjers iznomāts “Vidzemes ceļiem”². Nosaukums pēc *Stādiņu* mājām.

Eksped. 1996 Stādiņu grants karjers; S50 Stādiņu karjers; Lpag II 662 Stādiņu grants karjers; Eksped. 2002 Stādiņu grants karjers; Zaubes pag. terit. plānojums 2005.-2017. g. Stādiņu smilts un grants atradne

Vāku grants karjers, Kangarīši – Zaubes pag. R daļā, 4,5 km DRR no Zaubes (c.), Vārnupītes kr. krastā, uz DA no *Vecvākiem* (vs.), Kangarīšu pauguru virknes Z galā. Ap 0,8 km uz D sākas liels Bērza purvs, bet 0,5 km uz DR – Kangarīšu purvs. Noraktais paugurs bijis 5-10 m augsts. Karjers vairs nedarbojas.

Endzelīns min mājavārdu *vāki* [E 41].

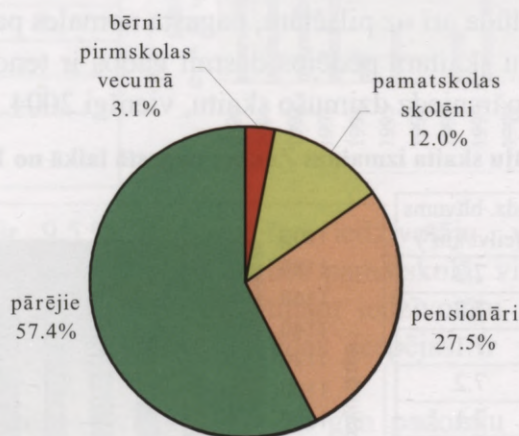
Eksped. 1996 Vāku grants karjers; S50 Vāku grants karjers; Lpag II 662 Vāku grants karjers; Eksped. 2002, 2004 Vāku grants karjers, Vāku karjers; Pag. pad. 2005 Vāku grants karjers

² Zaubes pagasta teritorijas plānojums (2005.-2017. gadam)

IEDZĪVOTĀJI

2005. gadā Zaubes pagastā dzīvo 1056 iedzīvotāji. No tiem 33 ir bērni pirmskolas vecumā. Zaubes pamatskolā mācās 127 bērni. 290 iedzīvotāji ir pensionāri.

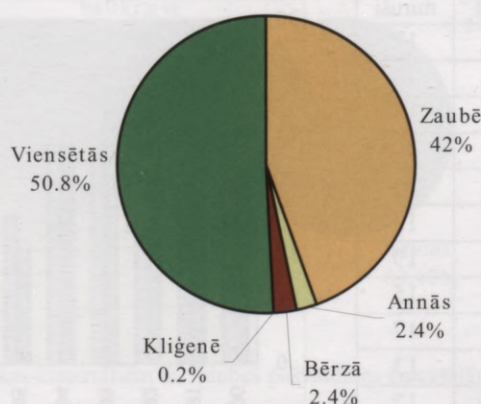
Iedzīvotāju vecuma struktūra Zaubes pagastā 2005. gadā

Ar pagasta padomes lēmumu (19.09.2001) Zaubes pagastā apstiprināti šādi ciemi: Zaube, Annas, Bērzs, Kliģene. To iedzīvotājus sauc attiecīgi: *zaubēnieši*¹, *annēnieši*, *kliģenieši* un *bērzēnieši* (senāk – *bērzļaudieši*). Lielākais centrs ir Zaube ar 468 iedzīvotājiem. Annās pastāvīgi dzīvo 25, Bērzā – 25, Kliģenē – 2 iedzīvotāji. Daudzas kādreizējās viensētas tagad tiek izmantotas kā vasarnīcas.

Iedzīvotāju skaits Zaubes pagasta apdzīvotās vietās 2005. gadā

Apdz. vieta	Iedz. skaits
Zaube	468
Annas	25
Bērzs	25
Kliģene	2
Viensētas	536

1935. gadā Zaubes pagastā dzīvoja 2388 iedzīvotāji, lai gan pagasta platība toreiz bija nedaudz mazāka (1935. gadā 155,18 km², 2005. gadā 162,76 km²).

¹ V. Dambes grāmatā "Latvijas apdzīvoto vietu un to iedzīvotāju nosaukumi" (1990) minēts arī vārds *zaubieši*, taču pagastā šo vārdu nelieto.

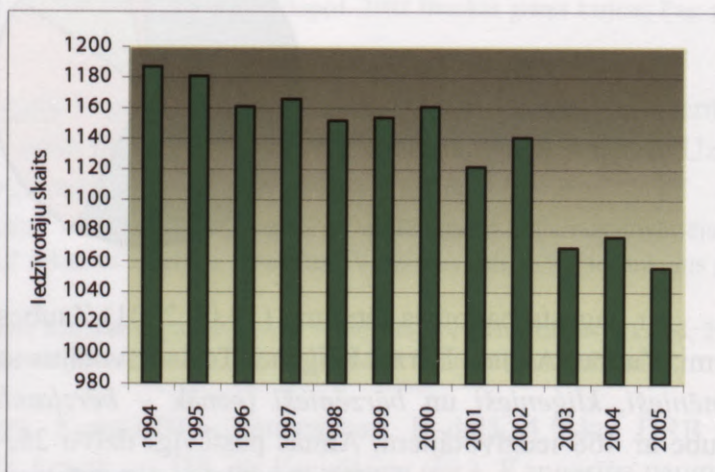
1935. gadā iedzīvotāju blīvums bija 15,4 cilv./km², 2005. gadā – tikai 6,5 cilv./km². Tātad apdzīvotība samazinājusies vismaz divas reizes.

Pašā Zaubes ciemā 1935. gadā dzīvoja 470 iedzīvotāji, gandrīz tikpat, cik šodien, taču toreiz tas bija tikai 20% visa pagasta iedzīvotāju, turpretī tagad – 44%. Ļoti būtiski ir izmainījusies apdzīvotības struktūra. Padomju laikā lauku iedzīvotājus centās koncentrēt ciemos, līdz ar to daudzas viensētas tika pamestas. Iedzīvotāji aizplūda arī uz pilsētām, pagasta nomaļos palika tukšas.

Iedzīvotāju skaitam pēdējos desmit gados ir tendence samazināties. Mirušo skaits ik gadus pārsniedz dzimušo skaitu, vienīgi 2004. gadā tas ir līdzsvarā.

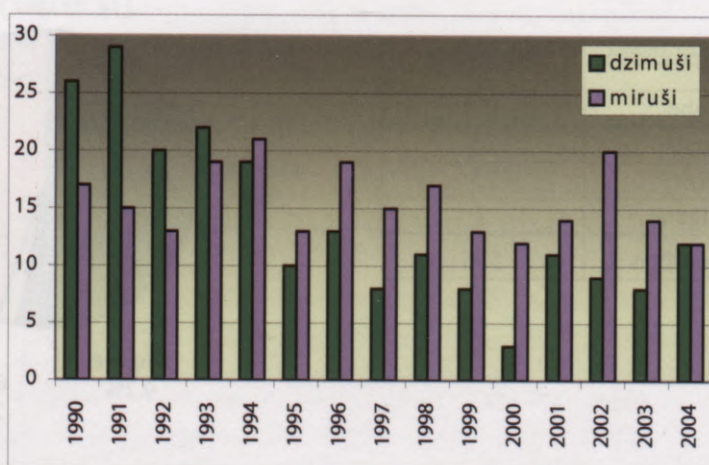
Iedzīvotāju skaita izmaiņas Zaubes pagastā laikā no 1994. līdz 2005. gadam

Gads	iedz. skaits	iedz. blīvums (cilv./km ²)
1994	1187	7.3
1995	1181	7.2
1996	1161	7.1
1997	1166	7.2
1998	1152	7.1
1999	1154	7.1
2000	1161	7.1
2001	1122	6.9
2002	1141	7
2003	1069	6.5
2004	1076	6.6
2005	1056	6.5

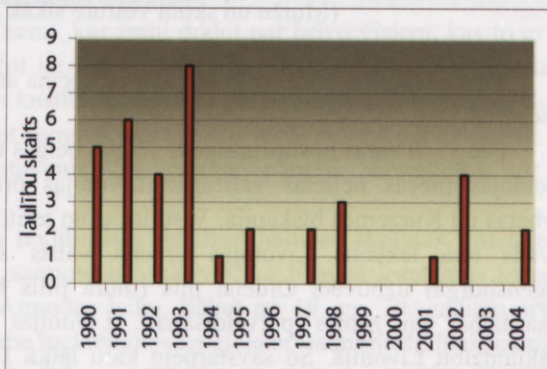
Dzimušo un mirušo skaits laikā no 1990. līdz 2004. gadam

Gads	dzimuši	miruši
1990	26	17
1991	29	15
1992	20	13
1993	22	19
1994	19	21
1995	10	13
1996	13	19
1997	8	15
1998	11	17
1999	8	13
2000	3	12
2001	11	14
2002	9	20
2003	8	14
2004	12	12
Kopā	209	234

Noslēgto laulību skaits laikā no 1990. līdz 2004. gadam

Gads	Noslēgto laulību skaits	Gads	Noslēgto laulību skaits
1990	5	1998	3
1991	6	1999	-
1992	4	2000	-
1993	8	2001	1
1994	1	2002	4
1995	2	2003	-
1996	-	2004	2
1997	2		

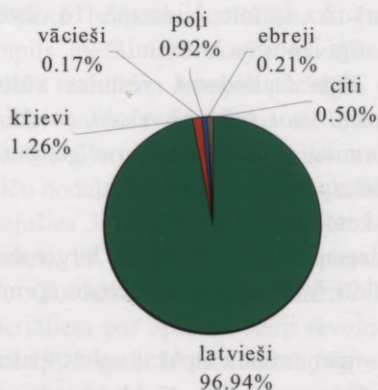

Augstākā izglītība ir 9,5 % darbaspējīgo iedzīvotāju, vidējā – 54 %. Pamatizglītību 9 klašu apjomā var apgūt Zaubes pamatskolā, vidējo izglītību – tuvāko pagastu vai pilsētu vidusskolās. Vairumam iedzīvotāju ir nepieciešama atkārtota apmācība vai pārkvalificēšanās. Tādas iespējas ir Cēsīs, bet tālā brauciena dēļ to ir grūti izmantot.

Etniskais sastāvs ir diezgan viendabīgs, lai gan padomju laikā tas kļuvis nedaudz raibāks. 1935. gadā 97 %, bet 2000. gadā – gandrīz 90 % pagasta iedzīvotāju bija latvieši. Pagastā vēl dzīvo krievi, baltkrievi, ukraiņi, poļi, lietuvieši, igauņi.

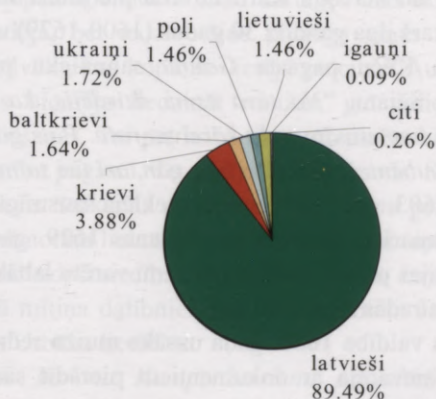
Etniskais sastāvs 1935. gadā

[Salnais V., Maldups A. Pagastu apraksti...]

Etniskais sastāvs 2000. gadā

[Valsts statistikas pārvaldes dati]

(pēc statistikas materiāliem un Zaubes pašvaldības sniegtajām ziņām sagatavoja
Otilija Kovaļevska)

IESKATS ZAUBES PAGASTA VĒSTURE

(Muižu un skolu vēsture sīkāk aprakstīta attiecīgajās nodaļās)

Zaubes novads apdzīvots sen. Par to liecina arī pilskalni, senkapi, viduslaiku apbedījumi un pilsdrupas.

Pēc vācu varas nostiprināšanās 13. gs. beigās teritorijā, ko tagad aizņem Latvija un Igaunija, izveidojās piecas nelielas valstiņas: Livonijas ordeņa valsts, Rīgas arhibīskapija, Sāmsalas, Tērbatas un Kurzemes bīskapija. Visu iekaroto teritoriju nosauca par Livoniju. Tagadējais Zaubes novads tika iekļauts Livonijas ordeņa valsts sastāvā. Jau **1257.** gadā Zaubē (toreizējā Jurgensburgā) uzbūvēta Ordeņa pils (mūra pils bija nepieciešamas ordeņa brāļu dzīvošanai, aizsardzībai un zemes pārvaldīšanai). Livonijas ordenis cīnījās ar Rīgas arhibīskapu par virskundzību Livonijā. Šo savstarpējo karu laikā **1482.** gadā Jurgensburgas pili postījuši Rīgas gvardi.

1558. gadā krievu cars Ivans Bargaiss sāka karu ar Livoniju. Šī kara laikā **1559.** gadā atkal tika izpostīta arī Jurgensburgas pils. **1561.** gadā pēdējais Livonijas ordeņa mestrs Gothards Ketlers atdeva Jaunpils un Bērzu muižas teritorijas Jostam Klotam.

Pēc Livonijas ordeņa sakāves Kurzemē un Zemgalē izveidojās no Polijas-Lietuvas valsts atkarīga hercogiste, bet Vidzeme un Latgale tika pievienotas Polijas-Lietuvas valstij un nosauktas par Pārdaugavas hercogisti. Polijas karalis Sigismunds Augusts **1568.** gadā apstiprināja Josta Klota īpašuma tiesības uz Jurgensburgas muižu.

Sakautā Livonijas ordeņa vietā karu ar Krieviju turpināja sadalītās zemes mantinieki – Zviedrija Igaunijā un Polija Pārdaugavas hercogistē. Zemi un zemnieku iedzīvi postīja un laupīja visi. Sevišķi lielu postu Vidzemei atnesa **1577.** gada krievu iebrukums. Tad arī pilnīgi un galīgi tika sagrauta Jurgensburgas pils (šobrīd no tās saglabājušies vien mūra fragmenti). Livonijas karš beidzās **1583.** gadā. Vidzeme un Latgale pēc 25 gadu ilgā kara bija pārvērsta par postāžu.

Cīņas ap Zviedrijas troni starp Polijas karali Sigismundu III (kurš mantoja Zviedrijas torni no sava tēva), un hercogu Kārli noveda pie jauna kara, kurš tika izcīnīts Vidzemē. Tā dēvētais Poļu-zviedru karš ilga gandrīz 30 gadus (1600-1629) un pamatīgi izpostīja Vidzemi.

No bij. Ķeču pagasta *Galīņu* saimnieku pēcteča Jāņa Galindoma vēstules vēstures skolotājam T. Sējam: “*No tēva esmu dzirdējis, ka zaubēnieši esot poļu pēcnācēji, jo 17. gs. Jaunpilī bijusi nometināta poļu kareivju rota. Pats gan nezinu, vai tā rota bija tik ražīga, bet par nītaurēniem zaubēnieši dūšīgāki bija gan, arī tīri saimnieciskā ziņā.*”

1601.-1603. gadā Vidzemi piemeklēja šausmīgs bads, kam sekoja mēris.

Pēc Altmarkas pamiera noslēgšanas **1629.** gadā Vidzeme un līdz ar to arī Jurgensburga nonāca Zviedrijas pārvaldījumā. Lai zemi varētu labāk pārvaldīt, Vidzemi sadalīja četros apriņķos. Jurgensburga atradās Rīgas apriņķī.

Zviedru valdība **1680.** gadā uzsāka muižu redukciju – pārņemšanu atpakaļ valsts īpašumā. Ja muižnieks nevarēja ar dokumentiem pierādīt savas tiesības uz muižu, tā kļuva par valsts īpašumu. Jurgensburga palika Klotu dzimtas īpašumā arī pēc redukcijas.

Zviedru varenība nepatika Krievijai, Polijai, Dānijai un vietējiem muižniekiem, kuri uzsāka Ziemeļu karu (1700-1721). Pēc Ziemeļu kara **1721.** gadā Vidzemi pievienoja Krievijai.

Dzimtbūšanas atcelšana **1819.** gadā zemniekiem deva personas brīvību, bet atņēma tiesības uz zemi. Zeme bija jāpērk vai jānomā no muižas. Muižnieks varēja uzstādīt nomas prasības, kādas vien vēlējās. Pieauga kļaušu noma. Šāds stāvoklis izraisīja zemnieku nemierus.

1822. gada beigās un **1823.** gada sākumā zemnieku nemieri Vidzemē skāra jau 34 muižu novadus, tostarp arī Jaunpili (Zaubi). Tiesnesis fon Hohenbahs savā ziņojumā ģenerālgubernatoram norādīja, ka tikai Jaunpils pagastā vien no kļaušu nomas atteikušies

27 saimnieki, kas salīguši par kalpiem pie citiem saimniekiem. Par aiziešanu no mājām kāds Jaunpils saimnieks Gustavs Ozoliņš sodīts ar 25 nūjas sitieniem.

1841. gadā izplatījās baumas par silto zemi, kur zemi dodot par brīvu visiem, kas to gribot apstrādāt. Simtiem zemnieku gatavojās izceļot uz Dienvidkrieviju, tāpēc valdība bija spiesta šo vēlmi apkarot ar varu. Zemnieku izceļošanas kustību izmantoja pareizticīgā garīdzniecība, dodot mājienu, ka pareizticība kā ķeizara ticība došot zemniekiem tiesības iegūt zemi tepat dzimtenē. Arī Jaunpilī, cerībā iegūt zemi, 1847. gadā aptuveni puse luterāņu pārgāja pareizticībā un tika izveidota pareizticīgo draudze.

19. gs. Zaubes pagasta teritorijā tika nodibinātas daudzas nelielas skoliņas. Inteligence pirmā saprata, ka tautai jāklūst izglītotai un saimnieciski aktīvai, ka tikai tā iespējams izmainīt savu dzīvi. Šo laiku vēsture nosaukusi par Atmodas laiku. Sākot no 19. gs. 70. gadiem arvien vairāk uz Rīgu (mazāk uz citām pilsētām), darba meklējumos izceļoja arī jaunpilieši, īpaši jaunieši. Uzlabojoties zemnieku saimnieciskajam stāvoklim, radās iespējas zemnieku bērnu tālākai izglītībai pilsētu skolās. Daudzi jaunpilieši mācījās garīgajā skolā pie Pareizticīgo garīgā semināra Rīgā, jo šeit ķeizara valdība nodrošināja bezmaksas izglītību "uzticīgiem" pavalstniekiem. Ļaužu kustība starp laukiem un pilsētām atnesa progresīvas un dumpīgas idejas arī uz Jaunpili.

Jaunpils (Zaube) 1905. gada revolūcijas vēsmās

Jaunpilī jau 1905. gada sākumā jūtami darbojās LSDSP¹ biedri. Daļa no tiem bija Madlienas LSDSP pulciņa "Sprungulis" biedri, bet jaunpilieši nodibināja arī savu pulciņu "Ausma". To galvenie vadītāji bijuši P. Pidriksons (Čīrgata), J. Rullis (Mežmalis, Melnais) un Jānis Bērzons (grāfs Dubinskis). 1905. gada maijā notika nemiernieku sadursme ar kazakiem pie Zaubes upes tilta, jūnijā – Jaunpils-Nītaures mežā. Jūlijā LSDSP biedri organizēja laukstrādnieku streiku Jaunpilī. Nesdami sarkanus karogus, streikotāji devās uz muižu un Grilles parkā noturēja pirmo mītiņu pagastā. Runu teica Jānis Liepiņš (*Steņka*). Mītiņā aicināja darbaļaudis vienoti uzstāties pret baroniem un cara patvaldību. Pēc streika J. Liepiņš kopā ar P. Pidriksonu, J. Rulli un J. Bērzonu turpināja organizēt jaunus pulciņus, uzturēja sakarus ar LSDSP Rīgas organizāciju, aģitēja uz bruņotu sacelšanos. Augustā Jaunpils sociāldemokrāti sarīkoja uzbrukumu kazakiem Jaunpils mežā. Uzbrukums kazakus nobiedēja, bet iedzīvotājos pieauga cīņas spars. Pēc 17. oktobra manifesta Jaunpilī parādījās jauni cilvēki, kas kopā ar vietējā pulciņa "Ausma" biedriem regulāri sasauca zemnieku mītiņus, kuros aicināja dedzināt muižas, gatavoties uz bruņotu sacelšanos, organizēja Rīcības komitejas vēlēšanas. Tai pat laikā tika organizēta bruņota Jaunpils miliču nodaļa, kuras uzdevums – uzturēt kārtību pagastā. To vadīja P. Pidriksons. Sākumā miličos iestājušies 36 cilvēki, t. sk. P. Ķuzis (vēlākais Sarkanās armijas izlūkdienesta priekšnieks Jānis Bērziņš). 19. novembrī Jaunpils pagasta namā notika liela sapulce, kas beidzās ar apšaudi.

To laiku notikumus ilustrē skolas novadpētniecības materiālos esošs izraksts no tiesas materiāliem par apšaudi starp revolucionārā mītiņa dalībniekiem un dragūniem Jaunpils pagasta namā 1905. gada 19. novembrī. No rotmistra Urbāna liecības:

"1905. gada 19. novembrī Urbāns barona Kampenhauzena pavadībā ar astoņiem dragūniem jāšus devies no Nītaures uz Jaunpils pagasta namu, kur bija paredzēts mītiņš ar ieroču izdalīšanu klātesošiem. Piebraucot liecinieks pamanījis sarkanu karogu pie ieejas akas pusē. Visi nokāpuši no zirgiem un Kampenhauzens iegāja priekšnamā, liecinieks aiz viņa. Uz Kampenhauzena klauvējienu ilgi neatvēra un atskanēja neapmierinātas balsis. Beidzot durvis atvērās un pa tām iznāca divi nepazīstami cilvēki: viens universitātes studenta formā, abi studenta cepurēm, priekšā blondīns, aiz viņa augumā mazāks, ar melnu bārdu. Kampenhauzens vaicāja, vai viņiem ir sapulces atļauja, kāda šajos laikos nepieciešama. Uz to viens no viņiem iekliedzās: "Kādi laiki!" un izšāva tieši uz Kampenhauzenu, pēc tam durvis noslēdza. Tūlīt pat atskanēja

¹ LSDSP - Latvijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija

šāvieniem no pagasta nama bēniņiem uz pagalmā stāvošajiem dragūniem, pēc kā tie aizveda zirgus aiz šķūņa, no kurienes sāka apšaudīt bēniņus. Ar skrotiem tika ievainots unteroficiers Lukašenoks un viens zirgs. Dragūni atkāpās 800 soļus uz virsotni, kas vienā līmenī ar bēniņiem, un no turienes izšāva 3-4 zāles, pēc tam kāpa zirgos un devās uz Jaunpils muižu.”

Apšaudē tikuši ievainoti arī divi revolucionāri – Konstantīns Balodis un Kārlis Kalniņš. Nākošajā naktī noticis uzbrukums Jaunpils muižai, kurā bija izvietoti kazaki. Tā kā pienākusi ziņa, ka no Siguldas tuvojas papildspēki kazakiem, tad miliči tiem uzbruka Jaunpils-Nītaures mežā. Sadursmē kritis viens kazaks, bet pārējie turpinājuši ceļu uz Jaunpili. Turpmākajās dienās notikuši daudzi mītiņi. 27. novembrī notika pirmās rīcības komitejas vēlēšanas. Rīcības komiteja atcēla nodokļus trūcīgajiem zemniekiem, uzlietot tos turīgākajiem, organizēja meža ciršanu, slēdza krogus Kliģenē, Jaunpilī, Slīpē un Bērzā. 1. decembrī tika nodedzināta Slīpes muiža. Jaunpilieši piedalījušies arī Drabešu muižas dedzināšanā. 1905. gada 6. un 7. decembrī pagastnamā notika otrreizējas, aizklātas vēlēšanas, lai nomainītu neaktīvos rīcības komitejas locekļus. Šai komitejai neiznāca ilgi strādāt, jo 1906. gada 12. janvārī Jaunpilī ieradās soda ekspedīcija. Sadursmē ar kazakiem krita Kārlis Lasmanis, bēgot no apcietinājuma tika nošauts Pēteris Tafels. Daļa revolucionāru no Jaunpils paspēja aizbraukt, daļa kļuva par mežabrāļiem. Pagastā sākās kratīšanas, aresti un dedzināšana. 14. janvārī Jaunpils parkā nošāva trīs revolucionārus, bet 7. februārī – piecus (dažādos avotos datumi un skaitļi variē).

Par revolucionāru nošaušanu raksta 1905. gada notikumu dalībniece Marta Dancīte¹:

“1906. gada 14. janvārī Jaunpilī nošauti: Kalniņš no Kliģenes Tītēnu mājām, Liepiņš no Bērza pagasta un Stalažs – Akenstakas muižas kalējs. 7. februārī nošauti: Jānis Balodis, Aleksandrs Sarkans, Nikolajs Sarkans, Jānis Bāne un Vasilis.

Es biju tad muižā zem zaldātu uzraudzības un tanī rītā, kad tos piecus pēdējos šāva, mani ar Sproģa Kristīni noveda uz pili, kur caur logu mums bija jānoskatās, kā nošauj mūsu biedrus. Balodim laikam striķi nepāršāva, un tas stāvēja pakāries, un uz viņu šāva vairākas reizes. Manam tēvam – vecam Dancīšam pavēlēja novest mājā brāļus Sarkanus un Balodi, neatminu par Vasili. Bāni nezināja, kur likt un kas citus pievāca, arī nezinu. Naktī pirms viņu šaušanas zaldāti laida, lai mēs pazūdam. Viņi domāja, ka mūs arī šaus, bet no rīta atnesa mums sveicienu un ardievas no notiesātiem un teica, ka mūs nešaus, jo nevar dabūt šāvējus.”

1906. gadā notika kara tiesas prāva pret 19. novembra tautas sapulces organizatoriem un bruņotās pretošanās dalībniekiem: Pēteri Kaņepu, Jāni Galiņu, Kārli Krūmiņu, Pēteri Roguli, Pāvelu Volkovu, Jāni Rubeni, Eduardu Rubeni, Eduardu Dancīti, Vilhelmu Strazdiņu, Jāni Malaci, Augustu Čanderu, Pēteri Balodi, Viļumu Prīlapu, Pēteri Pidriksonu. Dažiem piesprieda nāves sodu, citi nomira ieslodzījumā vai gāja bojā apcietināšanas laikā. 1906. gada 3. oktobrī Nītaurē izpildīja nāves sodu Durjēnu saimnieka dēlam Jānim Apalupam, 1907. gadā Ogrē nošāva Konstantīnu Balodi. Vairāki tā laika notikumu aktīvie dalībnieki izceļoja uz Ameriku, kā arī uz Krieviju (kur vēlāk tika iznīcināti 1937. gada Staļina represijās).

1905. gada revolūcijas aktīvistu un upuru piemiņa iemūžināta “Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmatā” (Rīga, 1976-1987).

Pirmais pasaules karš

1914. gada 19. jūlijā Vācija pieteica karu Krievijai, 21. jūlijā – Francijai. Sākās I pasaules karš, kas ilga vairāk nekā četrus gadus. Krievu cara karaspēks cieta zaudējumus, krita arī daudz latviešu, kas bija tajā iesaukti. 1915. gada aprīlī vācu karaspēks bija ieņēmis daļu Latvijas teritorijas. Vairāk nekā 760 000 cilvēku no visas Latvijas devās bēgļu gaitās, pametot sūrā darbā krāto iedzīvi. 1917. gada februārī Krievijā tika gāzts cars, taču Krievijas Pagaidu valdība nedomāja

¹ Fragments no Martas Dancītes vēstules, kas rakstīta 1956. gadā.

piešķirt Latvijai autonomiju. Tikmēr vācu neokupētajā Latvijas daļā varu pārņēma padomes un Vidzeme kļuva par Padomju Krievijas autonomu apgabalu. 1918. gada februārī vācu karaspēks ieņēma visu Latviju un Igauniju. 1918. gada 3. martā Brestā tika noslēgts Krievijas un Vācijas miera līgums, kurā vāci pieprasīja Krievijas atteikšanos no Baltijas. Taču Vācijā sākās revolūcija un pēc 1918. gada 11. novembrī parakstītā pamiera līguma Vācijai bija jāatstāj okupētās zemes. Radušos situāciju izmantoja latviešu pilsonība un inteliģence. 18. novembrī tika pasludināta Latvijas Republika kā patstāvīga un neatkarīga valsts.

Jaunpilī neskāra tieša I pasaules kara darbība, jo pēdējo vācu uzbrukumu 1917. gada 13. septembrī pie Nītaures apturēja 6. Tukuma pulks. Frontes līnijā Sigulda-More-Mālpils iestājās relatīvs klusums. Teritorija gan bija sagatavota karadarbībai, izraktas tranšejas, izbūvētas zemnīcas un dzeloņstieplu nocietinājumi, kuru pēdas Zaubes meži un pauguri vietām glabā vēl šodien. Armijas vajadzībām bija izbūvēts šaursliežu dzelzceļš (tautā saukts par zirgu bānīti) no Ieriķiem cauri Zaubei uz Skrīveriem. Nav gan ziņu, ka tas būtu kādreiz izmantots.

Jaunpilī atradās krievu armijas daļas – sibīriešu kavalēristi. No veciem ļaudīm savulaik ir dzirdēts, kā viņi palīdzējuši zemnieku mājās izmitinātajiem vienkāršajiem krievu zaldātiem rakstīt vēstules uz mājām krievu valodā, jo lielākā daļa zaldātu bijuši rakstīt un lasīt nepratēji.

Jaunpils muižas pilī bija iekārtota lazarete, kurā strādājuši 4 ķirurgi, kāds terapeits un vairāki fedšeri. Šeit apkopt ievainotos palīdzējuši arī toreizējā muižas kalpotāja Marija Kaņepe.

Ienākot vāciešiem, lazareti evakuēja. Kritušie un lazaretē mirušie karavīri apbedīti Sila kapos, 20. gs. 30. gados pie apbedījumu rindas uzstādīta piemiņas zīme.

Daži postījumi kara laikā tomēr nodarīti. Par to liecina tīši nodedzinātā Jaunpils muižas pils, Kliģenes luterāņu skola u. c.

Kad Latvijas lielākā daļa atradās lielinieku varā, arī Jaunpilī kādu laiku darbojušās padomes, bet lieliniekiem pretojusies „zaļā armija” – partizāni.

I pasaules karā tika mobilizēti arī Jaunpils un tās apkārtnes iedzīvotāji. Daudzi brīvprātīgi iestājās strēlniekos, krita pasaules kara un Krievijas pilsoņu kara frontēs. Daudzus, kuri pēc 1920. gada miera līguma ar Krieviju neatgriezās Latvijā, iznīcināja staļiniskajās represijās 1937. gadā.

Savulaik luterāņu baznīcā pie sienas uzstādīta piemiņas plāksne I pasaules karā kritušajiem jaunpiliešiem, taču tā nav saglabājusies.

Ievainotie un mediķi pie lazaretas 1917. gadā.

Zaube pirmās Latvijas brīvvalsts laikā

Pēc Latvijas valsts nodibināšanas valdība īstenoja agrārreformu – atsavināja muižas, pasludinot tās par valsts īpašumu. Kopā ar kroņa un mācītāja muižām tās veidoja “Valsts zemes fondu”. Agrākiem muižas īpašniekiem, ja viņi nebija cīnījušies pret Latvijas valsti, atstāja 50-100 ha zemes, draudzēm – ne vairāk par 50 ha. Mežus, purvus un ezerus valsts paturēja savā īpašumā. Visu pārējo zemi sadalīja jaunsaimniecībām, kas nedrīkstēja būt lielākas par 22 ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes. Zemes gabaliņi varēja būt mazāki, ja tie bija domāti dārzsaimniecībai, amatniekiem, apbūvei vai citādām vajadzībām. Tiesības iegūt zemi no Valsts zemes fonda par samērā zemu atlīdzību bija katram Latvijas pilsonim, kam savas zemes nebija. Priekšroka zemes iegūšanā bija pilsoņiem, kuri cīnījušies par Latvijas brīvību un ģimenēm, kuru locekļi krituši šajās cīņās. Uz rentes zemi priekšroka bija tās ilggadīgiem lietotājiem.

Arī visas Zaubes pagasta muižas tika sadalītas jaunsaimniecībās un amatnieku saimniecībās. Ap bijušo Jaunpils muižu vien saradās vismaz 80 jauno zemes īpašnieku. Ar lielu darba spar

jaunsaimnieki ķērās pie savu saimniecību iekopšanas, strauji izvērsās būvniecība. Valdība viņus atbalstīja gan kārtojot un saskaņojot saimniecisko darbību, gan izsniedzot aizdevumus.

Pagasta teritorijā darbojās septiņas ūdensdzirnavas, bija divi ķieģeļcepi. Bērzā Gustavam Tobim piederēja vīna darītava. Ļoti attīstīta bija piensaimniecība (moderniecība). Bērza krejotava par piena kvalitāti ieguva trešo vietu Latvijā. Aleksandrs Kalniņš nodarbojās ar lopu uzpirkšanu, viņam piederēja kautuve un desu izgatavošanas cehs un veikals. Visās apdzīvotās vietās atradās kalēju darbnīcas. Zaubē kalējs bijis Augusts Kalnciems, Bērzā – Kārlis Rinķis. Sekmīgi darbojās būvuzņēmējs Jānis Ansons. Zaubē bija divi labi skroderi: “Elles” Ķuzis un Nikolajs Mlečko. Reķos Vilis Mačernieks nodarbojās ar ādu apstrādi. (Pēc Ērika Grāvīša stāstījuma).

Viegliņos tika izveidota mežniecība (tā darbojās līdz 1944. gadam). Pirmie mežziņi bija A. Kiršteins un H. Hekelis.

1937. gadā Zaubē (toreizējās pagasta robežās) uzskaitīti mājlopi: 923 zirgi, 3764 liellopi, 1360 cūkas, 2879 aitas. Aramzeme 1937. gadā bijusi 4700 ha platībā. Audzēts: mieži 303 ha, rudzi 487 ha, kvieši 31 ha, auzas 1043 ha. Meži – 1340 ha, ganības – 3000 ha, zālāju sējumi – 1486 ha.

1939. gada ziemā sāka būvēt elektrolīnijas un 1940. gada aprīlī Zaubē parādījās elektrība.

“Baigais gads”

1939. gada 1. septembrī Vācija uzbruka Polijai – sākās II pasaules karš. Saskaņā ar Padomju Savienības un Vācijas parakstīto līgumu Baltija nonāca PSRS interešu sfērā un PSRS piespieda Baltijas valstis piekrist kara bāzu ierīkošanai to teritorijā. 1940. gada 17. jūnijā Latvijā ienāca padomju karaspēks. 21. jūlijā jaunievēlētā Saeima nelikumīgi pasludināja Latvijā padomju varu, bet 5. augustā Latviju uzņēma PSRS sastāvā. Sekoja pārveidojumi tautas saimniecībā: privātīpašumu nacionalizācija, zemes dalīšana sīksaimniecībās. Lai novērstu pretdarbību, sākās nacionāli domājošu cilvēku iznīcināšana un deportācija. Par noziedznieku atzina ikvienu policistu, aizsargu, tiesnesi u. c. 1941. gada naktī no 13. uz 14. jūniju 662 lopu vagonos uz PSRS austrumiem no Latvijas kopumā aizveda ap 15 000 cilvēku. No Zaubes 1941. gadā uz Sibīriju aizsūtīja Bērza vīna darītavas īpašnieka Gustava Tobja ģimeni no Bērza – sievu un divus bērnus (pats saimnieks aizbēga). Izsūtīja arī Volkova ģimeni (vecu māti un sievu Irmu) no *Vecvākiem* (saimniekam arī izdevās aizbēgt).

Par padomju darbību 1940./41. gadā Zaubes pagastā to dienu aculiecinieka Kārļa Birkenfelda (1909-1993) atmiņas pierakstījusi V. Samuša 1987. gadā:

“1940. gadā biju Zaubes pienotavas direktors. Pārkārtoju pienotavas darbu uz elektrību un pie manis sāka strādāt elektriķis Demidovs, kurš tūlīt pēc 1940. gada 21. jūlija aizbrauca strādāt uz Rīgu, liekas, ka uz partijas Centrālkomiteju. Tad man no turienes sāka nākt vēstules ar uzdevumiem. Pienotavā bija “sarkanais stūrītis”. Tur notika politnodarbības. Aktīvs lektors bija Grīnvalds no Bevilēniem. Arī Baumanis (dzīvoja Veltēs) lasīja kaut ko no Ļeņina un Staļina rakstiem. Izdevām savu sienas avīzi, kurā kritizējām trūkumus. Man Centrālkomiteja uzdeva pārņemt Krājaizdevumu sabiedrību. Tad uzdeva pārveidot pagastvaldi. Tur vēl baidījās kāds strādāt. Jaunsaimnieks Arvīds Leitis kļuva par pirmo ciema padomes priekšsēdētāju. Ja toreiz bija kas jādara, tad to darīja bez ierunām un pēc savas sirdsapziņas. Viņš bija par priekšsēdētāju līdz vācu ienākšanai. Aktīvisti bijām es, Ādolfs Zariņš, Jānis Deņisovs (tas bija milicis Bērzā), Jānis Spulle (palīgdienesta jeb milicijas priekšnieks Zaubē). Arī Oskars Spulle (Jāņa brālis) bija milicis.

Ciema padome atmērīja 10 ha zemi jaunsaimniekiem no lielākiem zemes īpašumiem, kontrolēja zemes apstrādi. Patērētāju biedrības priekšsēdētājs bija Jānis Kaņeps (dzīvoja Brūmsteros). Par pienotavā nodoto pienu varēja dabūt mākslīgos mēslus, kombinēto lopbarību. Iepriekšējā vara nogāja malā un neko nepretojās.

Gribējām noorganizēt komjaunatni, bet tas neizdevās. Skolā par pionieru vadītāju sarunājām vietējo iedzīvotāju Karlovu. Pirmās vēlēšanas notika Beverīnās. Bija jāvēl aprīņķa

valde, deputātu kandidātus ieteica Rīga, jo bijām Rīgas apriņķī. Vēlēšanu dienā organizējām bufeti un dejas. Nevienš neko nespieda. Sarakstu nebija, kas nāca, tas vēlēja. Braucām arī ar urnu uz mājām. Tad arī nedzēra, piedzērušos neredzēja. Nacionalizējām aptieku. Aptiekā palika strādāt bijušais īpašnieks Kapiņš. Veikalus nenacionalizējām.

Zemnieki bija apmierināti. Zemniekus apgādāja ar spēkbarību, produkti veikalā bija. Uz vietas bija ceptuve, desu gatavošana, kautuve. Pienotava gatavoja apmēram 900-1000 kg sviesta un ražoja kazeīnu, ko sūtīja uz Itāliju. Gaļu veda uz Rīgu. Bekonu spēcīgi brāķēja, tāpat graudus. Bija arī linu pieņemšanas punkts.

Zaubē bija daudz jaunatnes. Tagadējo darbnīcu vietā bija kultūras nams, kura celtniecībā līdzekļus ieguldīja skolotāji Odziņš un Kļaviņš. Kultūras nama celtniecībā piedalījās visi zaubēnieši. Kultūras dzīve bija aktīva.”¹

No Ērika Grāvīša atmiņām par 1940./41. gadu:

“Arī Zaubē uzradās t.s. padomju varas aktīvisti. Daudz jau viņu nebija, bet sarunās ar tādiem vajadzēja uzmanīties, lai neizpaustu savus uzskatus par jauno iekārtu, jo tā viegli varēja kļūt par padomju varas pretinieku. Laikam tiem aktīvistiem bija no partijas dots uzdevums izpētīt katra cilvēka personīgos uzskatus, lai tad vēlāk būtu skaidrs, kas ir par un kas pret padomju varu. Tamdēļ sarunās neviens necentās runāt par politiskiem tematiem, izņemot sarunas ar tuviniekiem, radiem un labi pazīstamiem cilvēkiem.

1941. gada ziemas otrajā pusē sāka izplatīties valodas par padomju varas drīzu beigšanos. Acīmredzot vajadzēja sākties karam. Tikai nevarēja saprast, ar ko īsti karš varētu notikt, jo tajā laikā tika sludināts, ka ar Vāciju pastāv draudzīgas attiecības un ar to karš nevarētu būt. Palika vēl Anglija, kuru PSRS dažādi noķengāja un kritizēja kā darbaļaužu nekaunīgu ekspluatatoru.

Ap to laiku Latvijā veikalos sāka aprūkt dažādas nepieciešamās preces. Latvijas naudas vienību latu jau bija nomainījis Krievijas rublis. Arvien pazeminājās iedzīvotāju pirkspēja. Ierobežoja arī pirkumu. 1941. gada maijā noteica, ka vienam cilvēkam nedrīkst pārdot vairāk par 0,5 kg gaļas, 0,2 kg žāvētas desas utt. Daudz produktu vajadzēja Sarkanās armijas apgādei.

1941. gada maijā Latvijas PSR iekšlietu orgānos bija radusies informācijas noplūde. Daudzi iedzīvotāji uzzināja par gaidāmajām apcietināšanām. To uzzināja arī Bērzmuižas vīna darītavas īpašnieks G. Tobis. Bija zināms arī aptuvenš apcietināšanas laiks. Jūnija sākumā agrā svētdienas rītā es biju aizgājis uz Iesalnīcas upi makšķerēt. Ap brokasta laiku pa ceļiem un taciņām vīri nelielos pulciņos vai pa vienam iet uz Bērzmuižas centra pusi. Cauri upmalas krūmiem Bērzmuižas centrs nav redzams. Jūtams, ka visi tie gājēji sapulcējušies Tobja muižas dārzā. Izrādās, ka Tobis savā dārzā bija izvietojis garus galdus, uzaicinājis visus Bērzmuižas apkārtnes vīrus uz vīna dzeršanu. No sākuma visi bija dzēruši cik tikai var, jo nevar jau zināt, vai vairāk dos. Bet bažas bijušas nevietā, jo Tobja puisis Pīgors nepārtraukti vīna krājumus papildinājis, nesdams no pagriba arvien jaunus spaiņus ar vīnu. Tajos laikos cilvēki bija taupīgi, negribēja izdot naudu par dzērieniem. Te uzreiz iespēja dzert, cik katrs vēlas, nemaksājot ne rubli naudas. Tas jau atgādina leiputriju, ko neviens prātīgs cilvēks neatstās neizmantotu. Pēc dzērēm Tobis iebēga mežā, lai izvairītos no apcietināšanas. Uz vietas muižā palika viņa sieva un divi puikas – 1. un 2. klases skolnieki. Nedēļu vēlāk 15. jūnijā uzzinājām, ka apcietināta un aizvesta Tobja sieva un abi puikas. Bija sākušās deportācijas visā Latvijā. Apcietinātos sadzina aizrestotos lopu vagonos un aizveda vergu darbos uz PSRS ziemeļu apgabaliem. Aizvesti tika sirmgalvji, sievietes, bērni. Vīriešus no ģimenēm atšķīra un aizveda uz dažādām nometnēm. Dažas dienas pēc 15. jūnija liela daļa Zaubes iedzīvotāju tika mobilizēti darbam aerodroma būvei Lielvārdē.”

¹ Zaubes skolas novadpētniecības materiāli

Otrais pasaules karš un padomju okupācija

1941. gada 22. jūnijā Vācija iebruka Padomju Savienības teritorijā. 26. jūnijā vācieši ieņēma Daugavpili, Rīga krita 1. jūlijā. Pāris nedēļās tika okupēta visa Latvijas teritorija. Jau jūnija beigās no Skrīveriem cauri Zaubei steigā atkāpās krievu armija. Atkāpjoties karavīri negēlīgi noslepkavoja Zaubes mežziņa Hekeļa ģimeni.

Stāsta aculieciniece Marta Osmane (1936-2005):

“Kādā saulainā jūnija dienā “Viegliņos” mežniecības pagalmā iebrauca mašīna ar bruņotiem vīriem. Viens no viņiem ienāca mūsu istabā un pateica, lai tuvāko divu stundu laikā neviens ārā nerādoties. Pa logu redzējām, kā pāri pagalmam ved mežzini, viņa sievu un viņu padsmītgađīgo meitu. Mežziņa sieva, zinādama, ka mēs pa logu uz viņiem noraugāties, pamāja, bet tūdaļ saņēma no aizmugures tik spēcīgu dunku, ka paklupa. Kad visi gājēji iegāja mežā un vairs nebija redzami, tūdaļ arī atskanēja šāvienī. Daudz, daudz šāvienu... Kad pagāja aizlieguma stundas, sapulcējās tuvāko māju ļaudis, lai meklētu nošautos. Pirmo atrada sievu, nogalinātu ar daudziem šāvieniem šķērsām pāri krūtīm. Meitu atrada krietnu gabaliņu nostāk – acīmredzot mēģinājusi bēgt. Mežzini meklēja ilgi, līdz beidzot atrada biezā skujkoku jaunaudzē. Sašautu, bet vēl dzīvu. Vēlāk atlabis mežzini stāstīja, kā viss noticis. Sapratuši, ka visus ved uz nošaušanu, čukstus sarunājuši, ka meita bēgs, bet vecāki viņu aizsegs. Tā arī noticis: meitene sākusī skriet, abi vecāki sašauti, bet, kamēr vajāta bēgošā, plaušās cauršautais tēvs paspējis aizrāpot līdz jaunaudzei. Slepka vas ilgi meklējuši pazudušo, līdz metuši mieru. Tā mežs izglābis savu kopēju, kas burtiski turpat ir gulējis – cauri jauno eglīšu biezajiem zariem nebijis pamanāms pat mežziņa gluda is pakausis. Ilgi tovasar nācās slepeni ārstēt sašauto mežzini gan Kaņepju Marijai ar savām tējiņām un zālītēm, gan ārstam, kam no Zaubes uz “Viegliņiem” piesardzības nolūkos bija jābrauc pa aplinkus ceļiem.”

Šo pašu notikumu atceras Dainis Ozoliņš:

“20. gadu beigās par mežzini iecēla Hekeli (tautā Hekeli uzskatīja par baltvācieti). Viņam bija sieva un meita. Pēc 1941. gada 14. jūnija izvešanas toreizējie pagasta vadītāji izplatīja baumas, ka tiek gatavots nākošais izvedamo saraksts, kurā ietverta arī Hekeļa ģimene. 22. jūnijā sākās karš. Pieļaujot varbūtību, ka var notikt solītā izvešana, Hekeļa ģimene paslēpās mežā. Fronte strauji tuvojās un vietējie varas vīri bija devušies austrumu virzienā. Hekeļa ģimene atgriezās mājās. Nākošajā dienā pēc viņu atgriešanās Viegliņos ieradās čekisti, arestēja visu ģimeni un lika iet kājām Zaubes-Kliģenes ceļa virzienā. Paejot ap 200 m no mājas, čekisti pavēlēja ģimenei iet mežā un tūlīt sāka šaut. Pirmās lodes tika raidītas pret pašu Hekeli, nākošās pret sievu un meitu. Hekelis pēc diviem trāpījumiem bija nokritis un notēlojis beigtu. Dzenoties pakaļ, ar pieciem trāpījumiem nošāva sievu. Meita, būdama jaunāka (ap 20 g.v.), bija pa mežu paguvusi aizbēgt tālāk, tomēr pēc 17 trāpījumiem arī mira. Hekelis, nonākot vācu armijas ārstu rokās, izdzīvoja un strādāja par mežzini turpat Viegliņos, kamēr atgriezās Sarkanā armija. Pēc tam, vācu armijai atkāpjoties, aizgāja uz Vāciju.”

No Ērika Grāvīša atmiņām par kara sākumu¹:

“22. jūnijā kļuva zināms, ka sācies karš starp Vāciju un PSRS. Šajā laikā no aerodroma būves darbiem atgriezās arī mobilizētie Zaubes iedzīvotāji. Tajā gadā Jāņu diena pagāja klusa, bez ierastās līgošanas un jautribas. Dažas dienas pēc Jāņiem pa lielceļu Skrīveri-Līgatne sākās Sarkanās armijas atkāpšanās. Gāja kājnieki un brauca smagās automašīnas ar munīciju, pie tam tādā steigā, ka viena mašīna ar lielgabalu lādiņu kastēm ceļa līkumā pie Klētniekiem iebrauca ceļmalas bērzā un apgāzās. Visapkārt mētājās munīcijas lādiņu kastes. Otra automašīna ar līdzīgu kravu Bērza centrā ceļa līkumā iedrāzās telefona stabā un arī apgāzās.

¹ Grāvītis Ē. *Atmiņas par Bērmuižu*. Baigais gads. Latvijas okupācija. – Manuskripts, 2005

Kādu rītu, kad vēl gulējām, virs mājas bija dzirdama lidmašīnu rūkoņa un atskanēja ložmetēju šāvienu troksnis, drīz pēc tam arī aviācijas bumbu grāvienu. Krievu iznīcinātājs bija sašāvis vācu bumbvedēju un tas krītot izmetis bumbu kravu. Pavisam 14 bombas tika izmestas Žanku māju pļavā. Mēs, vairāki puikas, gājām apskatīt sprādzienu vietas, kur cita pie citas vienā rindā rēgojās milzīgas bedres. Sašautais bumbvedējs bija nogāzies mežā pie Nītaures, tā kabīnē tika atrasti bojāgājušie apkalpes locekļi.

Puikām tajā laikā visu gribējās redzēt un apskatīt. Vienu pēcpusdienu gāju uz Bērmuižu apskatīt avarējušo automašīnu Bērza centrā ar izsvaidītajām munīcijas kastēm. Nonākot pie Skoliņas, mani apturēja vecais Bērmuižas kalējs Lauris Plūms. Uzzinājis, ka iešu skatīties apgāzto krievu mašīnu, viņš teica: "Vai, dieviņ, tur tu gan tagad tuvumā nerādies, redzi, kas tur pašlaik notiek!" Tad es arī ieraudzīju, ka pie Baltās mājas gala sienas nostādīti kādi septiņi vai astoņi cilvēki, bet tos aplenkuši ar izstieptām šautenēm nostādīti sarkanarmieši. Izskatās, ka uz viņiem taisās šaut. Skan krievu lamu vārdi un blāvienu. Daudz nedomādams, skrēju atpakaļ uz māju. Vēlāk izrādījās, ka lieta bijusi pavisam nopietna. Pie avārijas vietas sanākušos skatītājus sagūstījusi piebraukusi sarkanarmiešu vienība, kura uzskatījusi, ka skatītāji ir diversanti un uzbrukuši avarējušajai automašīnai. Trakākais, ka no aizturētajiem neviens nav pratis krieviski. Par laimi atnācis blakus mājā dzīvojošais dārznieks Meidrops un paskaidrojis, ka tie visi ir vietējie Bērza centra iedzīvotāji. Tā viss beidzies laimīgi. Lielceļa tuvumā esošo māju iedzīvotāji ar visiem lopiem aizgāja mežos, lai nezaudētu lopus un arī paši būtu daudz maz drošībā, jo boļševiki mājlopus atņēma un izlietoja pārtikai. Pēc regulārā karaspēka pa ceļu sāka plūst bēgļi, tērpušies privātās drēbēs. Daļa no bēgļiem bija žīdi un arī vietējie Latvijas krievi, to starpā arī privātos uzvalkos ģērbti bruņoti miliči. Pēc to aiziešanas iestājās kļusums. Vienu dienu mājas apstaigāja no Litenes nometnes izbēgušais bijušās Latvijas armijas karavīrs Arvīds Zuments. Viņš skaidroja, ka Sarkanā armija nu ir prom un sāksies atkal brīvās Latvijas laiks, tamdēļ karogu mastos atkal jāpaceļ Latvijas karogs. Karogu dažās mājās arī uzvilka."

"Vācu laiks"

Vācieši Zaubē ienāca 1941. gada 2. jūlijā. Daudzi tos sagaidīja kā atbrīvotājus. Vēl līdz vācu ienākšanai aizsargi apcietināja vietējos padomju varas aktīvistus. Arestēja Albertu Grīnvaldu, Ādolfu Zariņu, Kārli Birkenfeldu, mašīnu un zirgu iznomāšanas punkta vadītāju Arvīdu Baumanī. Apcietināti tika arī Jānis Juriks, Aleksandrs Nīgals, Vilma Upīte, u.c. No Zaubes tika izdzītas ebreju (zobārsta un kurpnieka) ģimenes un aiz Kliģenes nošautas. Pagastā nodibinājās agrākā pārvalde. Atkal tika iecelts kādreizējais pagasta vecākais Jānis Kalniņš (*Lejas Čulkstu* saimnieks). It kā atgriezās bijusī pirmskara iekārta. Atšķirība gan bija. Aizliedza nēsāt Latvijas Republikas laika militāros formas tērpus, izkārt Latvijas karogus. Latvijas vārds pazuda no iestāžu nosaukumiem. Vācu pārvaldi Latvijā vadīja ģenerālkomisārs, kuram bija pakļauti seši apgabalu komisāri – Liepājā, Jelgavā, Valmierā, Daugavpilī, Rīgas pilsētā un Rīgas lauku apgabalā. Pēdējā pēc administratīvā iedalījuma atradās arī Zaubes pagasts.

No Kārļa Birkenfelda (1909-1993) atmiņām (pierakstījusi V. Samuša, 1987):

"Kad ienāca vācieši, mani arestēja, arī Baumanī, Grīnvaldu, Ādolfu Zariņu¹. Tas notika 14. jūlijā. Sākumā mūs pratināja. Atļāva aiziet uz mājām, bet nekur nedrīkstēja izbraukt. Mani nosūtīja uz Centrālcietumu. Tur biju apmēram pusgadu. Tur dzīvojām neko nezinādami. Naktīs izsauca uz nošaušanu. Mani ievietoja 4. korpusā – nāvinieku barakā. Mēs strādājām pie kāpostu skābēšanas u.c. darbiem. Pēc tam mani kopā ar daudziem citiem pārveda uz Salaspils koncentrācijas nometni. Pirms mums tur bija tikai ebreji. Starp mums bija arī tādi, kuru vienīgā vaina bija tā, ka saņēmuši 10 ha zemes. Ar mums nerēķinājās kā ar cilvēkiem, lēja virsū samazgas, sargkareivji šāva ieslodzītos vienkārši sava prieka pēc. Strādājām akmeņlauztuvēs. Nometnē bija

¹ Pēc piederīgo sniegtām ziņām Ā. Zariņš nošauts 1941. gada oktobrī.

arī ārzemnieki. Bija sieviešu, vīriešu un bērnu barakas. Ieslodzītos baroja ar kāpostkacenu un reņģu galvu zupām. Mums pašiem likās neticami, ka dažus palaida uz mājām. No Salaspils nometnes mani izlaida 1942. gada oktobrī. Pēc iznākšanas līdz pat kara beigām katru svētdienu vajadzēja iet uz iecirkni reģistrēties.”

1941. gada 1. septembrī ieviesa kartītes, kas noteica preču daudzumu, ko varēja pirkt Latvijas iedzīvotāji. Zemniekiem nebija atļauts brīvi rīkoties ar saražotajiem produktiem, tie parniecīgu samaksu bija jānodod vācu iestādēm. Aizliedza mājās krejot pienu savām vajadzībām. Lai to kontrolētu, katram saimniekam bija jānodod varas iestādēm centrifūga no krejošanas aparāta.

Tikai 1943. gada sākumā tika izdots rīkojums par privātīpašumu atjaunošanu. 1943. gada maijā Rīgas novada komisārs Fusts arī Zaubē organizēja zemes atdošanu agrākajiem īpašniekiem.

Fusta apmeklējumu atceras Ēriks Grāvītis¹:

“1943. gada maija vidū tika paziņots, ka tautas namā jāierodas saimniekiem, kuriem boļševiku valdīšanas laikā 1940. gadā atņemtas zemes platības, kas pārsniedza 30 ha. Noteiktā dienā bija jāierodas Rīgas apriņķa komisāram Fustam, kurš iepazīstinās ar oficiālu dokumentu par atsavinātajām zemes platībām un to atgriešanu bijušajiem īpašniekiem. Fusta sagaidīšanai pie tautas nama pagalmā izveidoja tribīni, novietoja solus sēdēšanai un laukuma malas izpušķoja ar zaļumiem. Noteiktajā laikā sapulcējās cilvēki, organizēti bija ieradušies pamatskolas skolnieki, noorganizēts pūtēju orķestris un koris skolotāja K. Viegļā vadībā. Iznāca vienīgi domstarpības par to, kas komandēs aizsargu goda sardzi, kad Fusts no Zaubes centra ar mašīnu piebrauks pasākuma vietai. Kamēr visi gaidīja un skatījās uz centra pusi, Fusts jau bija piejājis ar zirgu no Bērza puses, zirgu piesējis pie koka un nāca klāt saaicinātai tautai. Pūtēju orķestris gan paspēja nospēlēt sagaidīšanas maršu, bet aizsargu goda sardzes dalībnieki uz otru pusi pārskriet nespēja. Fusts kāpa tribīnē, teica runu, koris nodziedāja Vācijas valsts himnu un nacionālsociālistiskās partijas himnu. Pēc svinīgās daļas beigām īpašumu atguvušie saimnieki pulcējās tautas nama zālē, kur notika goda mielasts, tajā piedalījās arī Fusts, kuram tādas dzīres patika. Fusts bija vidēja vecuma, stalta auguma vīrs, ģērbies dzeltenbrūnā nacionālsociālistu formas tērpā.

Otrā rītā, ejot uz skolu garām vakardienas svinību vietai, pamanīju, ka divi onkuļi tuntuļojas zem sola, bet viens pūlas uz tā taisni nosēdēt. Te, kur gadījies, kur ne, no centra puses pa ceļu nāk Sniedze Berka (Bernhards Sniedze) – dažādu amatu meistars, kurš veica dažādus gadījuma darbus un reizēm nodarbojās ar glezniecību. Ja bija vajadzība, tautas namā gleznoja dekorācijas teātru izrādēm. Tā nu Sniedze soļo uz appuškoto tribīni. Orķestris gan šorīt apsveikuma maršu nespēlē, jo tā nemaz tagad nav. Sniedze gan prot izlīdzēties – pacēlis roku vāciskam sveicienam, viņš orķestra uzdevumu izpilda pats, ejot dziedādams: “Tramdadi-tīrā, tīrā, tram, tram, tram”. Uzkāpis tribīnē, uzrunā uz sola kūņājošos veļus: “Liebes Bauer und Bauerinnen! Es atnācu atdot atpakaļ jums noņemto zemi un turpmāk to vairs nevienam neatdodiet! Un tagad kopīgi nodziedāsim “Deutschland, Deutschland über alles”. Es devos tālāk uz skolu un dziedāšanu nedzirdēju.

Zaubi Fusts apmeklēja diezgan bieži. Ar viņa palīdzību Zaubes dzirnavām tika iegādāts gateris. Fusts palīdzēja ierīkot elektrisko apgaismojumu Pauļu apkārtnes zemnieku saimniecībām.”

Šajā laikā vērojama saimnieciskās dzīves atjaunošanās Zaubē: dzirnavās bija uzstādīts un darbojās gateris, ievilkta elektrības līnijā Žankas-Pauļi-Krūčēni.

1943. gadā vācieši brīvprātīgo latviešu kārtības dienesta bataljonus apvienoja latviešu leģionā. Tad sākās latviešu mobilizācija, no kuras nevarēja izvairīties. Tikai neliela daļa iesaucamo mēģināja slēpties mežos. 1944. gadā vasarā vācieši sāka iesaukt pat 1927. gadā dzimušus 17-

¹ Grāvītis Ē. *Atmiņas par Bērmuižu*. – Manuskripts, 2005

gadīgus zēnus. Desmitiem jaunu puīšu un vīru no Zaubes devās karā, bet atgriezās tikai nedaudzi. Gandrīz no katras mājas kāds bija iesaukts, lai neatgrieztos.

1944. gada septembrī Zaubes apkārtnē notika sīvas kaujas. 23. septembrī vācu armijas specvienības Zaubē nodedzināja tautas namu, doktorātu, pastu, “Kīmeņannas” veikaliņu, Miķelsonam piederošo māju blakus pastam, pienotavu, patērētāju biedrības veikalu kopā ar krogu. 24. septembrī pie Zaubes pienāca krievu karaspēks un kaujas notika līdz 25. septembra vakaram. Naktī no 25. uz 26. septembri vācu karaspēks atstāja Zaubi.

Pēc kara pie *Āriņu* mājām ierīkoja kritušo karavīru Brāļu kapus. Tajos apglabāti gandrīz pieci simti Sarkanās armijas karavīru. Vācu karavīru kapu vietas netika atzīmētas, tās palikušas nezināmas, un tikai retumis vietējie iedzīvotāji vēl kādu no tām atceras.

Padomju varas atgriešanās

1944. gada rudenī atgriezās padomju vara. Atkal notika mobilizācija, šoreiz padomju armijā. Atkal cilvēki mēģināja paglābties mežā, cerot uz kara rezultātu izmaiņām. Tā pamazām mežos bija saradušies ļaudis, kuri, pastāvot padomju varai, vairs tik vienkārši nevarēja atgriezties legālā dzīvē. Atsākās cilvēku apcietināšanas par sadarbību ar fašistiem, “vainīgo” un “aizdomīgo” meklēšana. No Zaubes **1945. gada ziemā** apcietināti: Kārlis Galiņš, Vilis Ūdris (no izsūtījuma neatgriezās), Jānis Gailis no *Žurdiņiem* un daudzi citi. Tika apcietināti bijušie aizsargi.

Mežos slēpās “mežabrāļi” jeb nacionālie partizāni, kas bija gan bijušie leģionāri un aizsargi, gan no mobilizācijas izvairījušies, gan citi, kuriem bija iemesls vairīties no čekas, kā arī vienkārši nacionāli noskaņotas personas. Mežabrāļi aicināja iedzīvotājus nezaudēt cerības, ka Latvija ar Rietumu lielvalstu palīdzību atgūs brīvību, un izvērta bruņotus uzbrukumus padomju okupācijas varas iestādēm un to pārstāvjiem. Zaubes, Kēču un Skujenes apkārtnē pēckara periodā aktīvi darbojās annēnieša Kārļa Zariņa vadītais “mežabrāļu” grupējums. No partizānu lodēm Zaubes pagastā krita vairāki padomju aktīvisti un viņu ģimenes locekļi.

Tāpat kā citur Latvijā, arī Zaubē tika izveidota speciāla brīvprātīgo vienība – iznīcinātāju bataljons cīņai pret bandītiem un nacionālajiem partizāniem.

No bijušās iznīcinātājas Valentīnas Komarovas (*Pranes*) atmiņu stāsta¹ par pēckara notikumiem Zaubē: *“Zaubes pagasta izpildu komitejas vīri – priekšsēdētājs F. Ravinskis, sekretārs Bērziņš, milicijas pilnvarotais Ivanovs, partorgs Hāzenfuss sasauca pagasta iedzīvotājus uz kopīgu sapulci. Tajā piedalījās arī Rīgas apriņķa partijas komitejas, izpildu komitejas un komjaunatnes komitejas pārstāvji. Šajā sapulcē nodibināja Zaubes iznīcinātāju bataljonu, kurā brīvprātīgi iestājās ap 50 cilvēku, tanī skaitā arī es. Man toreiz bija mazliet vairāk par 15 gadiem. Mums visiem izsniedza vācu šautenes un 10 patronas. Mums noorganizēja šaušanas un ierindas apmācības. Mēs atradāmies kā īstā karadienestā. Dežūras bija organizētas dažādās vietās – izpildu komitejā, Zaubes drupās, baronu kapos, mežos, lielceļa grāvjos. Mājās iznīcinātāju bataljona kareivji lielāko tiesu gulēja bēniņos, siena šķūņos, kūtsaugšā, jo bandīti tieši viņus sāka sistemātiski iznīcināt.*

Lielās meža akcijās, kur bija īsti bandītu midzeņi, mani līdz neņēma. Es vienmēr tiku atstāta par dežurantu un sargu izpildu komitejas telpās. Svētdienās iznīcinātāju bataljona karavīri parasti sanāca uz savu kārtējo apspriedi un darba atskaiti par pagājušo nedēļu. Karš vēl nebija beidzies.”

Pēckara periodā nogalinātie Zaubes pagasta iedzīvotāji (par kuriem ir ievāktas ziņas):

Konstantīns Bokta, Slīpes ciema priekšsēdētājs. 1949. gadā sašauts un miris no ievainojuma Cēsu slimnīcā.

Milda Freivalde no Annas ciema *Zeltiņiem*. Nogalināta 1945. gada 6. jūlijā. It kā saistīta ar mežabrāļiem.

¹ V. Komarovas vēstule novadpētniekiem 1982. gadā. // Zaubes skolas arhīva materiāli.

Artūrs Gailis no *Kļaviņiem* (tagad Taurupes pag.). Strādājis zirgu iznomāšanas punktā Čulkstos, bija kolhoza "Uzvara" uzskaitvedis. Nošauts 1947. gadā Kliģenes kalēja mājiņā.

Grigorijs Ivanovs, milicijas pilnvarotais Zaubē. Nošauts 1945. gada pavasarī.

No Daiņa Ozoliņa atmiņām (2005): "*Cauri Zaubes centram Kliģenes virzienā izgāja divi vīrieši. Pēc neilga laika Ivanovs abus dzina sev pa priekšu ar pielādētu pistoli. Pārejot tiltu, pie Augšezera viņš divas reizes iešāva ūdenī. Pēc neilga laika no izpildu komitejas Muižnieku mājas virzienā aizskrēja divi cilvēki, viens vesels, otrs klibodams. Apmēram pēc stundas izpildu komitejā ieradās toreizējais iznīcinātāju komandieris, un aicināja palīgā zvejniekus, kuri tobrīd Augšezērā zvejoja, jo esot nošauts Ivanovs. Zvejnieki, ierodoties notikumu vietā, redzēja, ka Ivanovs guļ zemē bez dzīvības ar vairākiem ložu trāpījumiem. Sekojot pa pēdām abiem vīriem, kuri aizskrēja Muižnieku virzienā, apmēram 200 m no izpildu komitejas atrada gulošu ievainotu cilvēku, kurš runāja vācu valodā. Šim cilvēkam rokā bija "Parabellum" sistēmas pielādēta pistole. Noskaidrojās, ka Ivanovs atvedis uz izpildkomiteju abus aizturētos, atņēmis pistoles un paaicinājis palīgā tai brīdī dežūrējošo iznīcinātāju Komarovu Valliju."*

No bijušās iznīcinātājas Valentīnas Komarovas atmiņām: "*Tas notika 1945. gada pavasarī. Sestdienas naktī uz svētdienu es dežūrēju izpildu komitejas telpās, bet svētdien ap pusdienas laiku bija paredzēta mūsu kārtējā apspriede. Ap plkst. 11⁰⁰ milicijas pilnvarotais Ivanovs ienāca izpildu komitejā ar diviem ļoti labi apģērbtiem un spožos hroma zābakos apautiem vīriem. Apjautājies, kā man pagāja dežūra, viņš sāka runāties ar šiem vīriem. Izrādījās, ka tie ir vācieši. Viņi no savām mugursomām izkrāmēja dažāda izmēra stratēģiskās kartes, adreses, kur viņi bijuši un kur vēl var iegriezties pēc pārtikas un pārnakšņot, fotogrāfijas, siltu baltmaizi, olas, parfimēriju, labus apģērba gabalus. Ivanovs paaicināja garāko vācieti savā kabinetā uz pārrunām, nedodams man nekādus norādījumus attiecībā uz to otro, resno. Kad viņi abi izgāja blakus koridorā, lai nokļūtu Ivanova kabinetā, es drošības labad ielādēju šautenes stobrā lodi. Dzirdu, koridorā notiek cīņa. Man nekas nav redzams, jo atrodos aiz rakstāmgalda, vienā pusē siena, otrā resnais vācietis. Vācietim redzams viss, viņš stāv pretī koridora durvīm. Cīņa turpinās, resnais grib steigties palīgā. Mans uzsauciens "Halt!" liek viņam apstāties. Turu šauteni šaušanas gatavībā, cīņa turpinās, Ivanovs klusē. Resnajam viss redzams, viņš pielec man klāt un rauj no rokām šauteni. Es izšauju, resnais gāžas man virsū ar visu savu smagumu. Izrāpjos viņam no apakšas, visa asiņaina, pagriežusi koridora durvīm muguru, rauju laukā savu šauteni. Resnais guļ uz vēdera, abām rokām iekrampējies manā šautenē. Pēkšņi no aizmugures spēcīga roka sagrabj mani aiz pleca un uzsēdina uz galda. Garais vācietis! Viņš noliecas pār resno un mana šautene viņam rokā. Metos pa otrām durvīm uz priekštelpu, man pakaļ norīb divi šāvieni. Bet es jau esmu otrā stāvā, kur dzīvo izpildu komitejas sekretārs Bērziņš. Mājā tikai viņa sieva un dēls. Prasu, vai mājā nav kāds ierocis. Nav. Izliecos pa logu, garām iet mūsu iznīcinātāju bataljona kareīve Spulle Olga. Prasu, lai viņa steidzīgi iet uz telefona centrāli un apzvana tuvākos iznīcinātāju bataljona kareivjus, jo lejā divi bandīti uzbrūk vienam Ivanovam. Paķeru Bērziņa dēla garās bikses, žaketi, cepuri. Ātri pārgērbjos. Pielieku ausi pie grīdas, lejā raud bērni. Apakšā dzīvoja apkopēja Balode Paulīna ar četriem bērniem, domāju, ka vācieši pašlaik slepkavo bērnus. Nav laika gaidīt. Lecu no otrā stāva un pāri kalnam skrienu uz telefona centrāli, caur vaļējo logu ielecu iekšā. Telefoniste mani savieno ar Vilni (Vilni), Vitenburgu un manu tēvu. Lēni, pārāk lēni sanāca mūsu biedri. Eju ar viņiem kopā uz izpildu komitejas māju. Pie izpildu komitejas ēkas uz muguras guļ Ivanovs, nošauts. Viņa roka atrodas uz atvērtas pistoles maksts, bet pistoli nav paspējis izvilk. Telpā, kur atstāju resno vācieti, tikai asiņu peļķe. No Rīgas izbrauc Valsts drošības komitejas pārstāvji, rajona milicijas darbinieki. Sākās vietas apskate. Netālu krūmos mētājas mana šautene. Pļavā aiz izpildu komitejas, aiz nokvēpuša vācu tanka guļ resnais vācietis, dzīvs, bet smagi ievainots vēderā. Ataicina pilsoni Smonu, viņš labi runā vāciski. Nopratinot resno, noskaidrojas, ka mūsu mežos palikuši arī daudzi vācieši, kuri nepaspēja nokļūt līdz vācu armijai, jo tā pārāk strauji bēga.*

Tagad viņi kopā ar mūsu tautas bandītiem pēc noteikta plāna iznīcina padomju patriotus. Mani, pārģērbušos zēna drēbēs, viņš tomēr pazina. Pastāstīja, ka šitā "freulen" viņu ievainojusi, jo viņš gribējis steigties tam otram palīgā. Tas otrs, garais, panesis viņu kādu gabaliņu līdz tam tankam un tad pametis, jo nekāds gājējs ar ievainotu vēderu viņš vairs neesot. Resno apglabāja turpat pie izpildu komitejas, pamestā vācu tranšējā.

Pēc šī gadījuma uz nervu pamata kādu laiku slimoju. 1945. gada rudenī sāku mācīties Kļaviņkalna septiņgadīgās skolas 7. klasē, kuru pabeidzu 1946. gadā."

Elvīra Jursone, Annas ciema izpildkomitejas sekretāra palīdze, vēlāk pasta darbiniece. Nošauta 1946. gada maijā.

Izidors Kivlenieks, iznīcinātājs. Abi ar sievu Veru nošauti savās mājās Kalējos. Viņu mazgadīgajam dēlam, izmantojot tumsu, bija izdevies izbēgt un noslēpties pie mājas sienas augošajos ceriņu krūmos.

No D. Ozoliņa atmiņām (2005): "Gaili un Kivleniekus nošāva mežabrāļu grupējums, ko komandēja Kārlis Zariņš. Kliģenes veikals tika aplaupīts vairākas reizes un visas reizes to izdarīja šis pats grupējums. Šis grupējums aplaupīja arī Zaubes patērētāju biedrības veikalu."

Alfrēds Osis un Elīna Ose (Annas ciema Ķipenvēros, tag. Skujenes pag.). Nogalināti 1946. gada 15. septembrī, it kā par sakariem ar mežabrāļiem.

Panfils Rodionovs, iznīcinātājs. Nošauts 1950. gadā, aplencot Aizvēju māju, kurā slēpās mežabrāļi.

Jānis Švarcs (Annas ciema Zeltiņos, 56 g.v., tagad Skujenes pag.). Nogalināts 1945. gada 6. jūlijā. It kā bijis saistīts ar mežabrāļiem.

Pēteris Vilnis. Iestājies iznīcinātajos, vēlāk par milicijas pilnvaroto. Nošauts Ošupes mežā 1948. gada 28. maijā, braucot ar velosipēdu uz mājām.

1945. gada pavasarī atsāka darboties Zaubes pagasta izpildu komiteja. Pirmais priekšsēdētājs Arvīds Leitis, vietnieki – J. Juriks un A. Šreibers, V. Lapiņa – grāmatvede, Sk. Roga – rakstvede, Grīnvalds – partorgs. Smons bija sagādes pilnvarotais, Šmits – pasta priekšnieks, Ģipslis – skolas direktors, J. Timbers – pienotavas direktors, J. Kaņeps – patērētāju biedrības direktors, ārste Balode, feldšere Mazura – fedšerpunkts, Alīda Ķuze – bibliotekāre, Augusts Šreibers – zirgu nomas punkta vadītājs. (No V. Bormanē atmiņu pierakstiem).

Izpildu komiteju darbinieki pirmajos pēckara gados:

1945. gadā: Jakovļevs (līdz 9. maijam), pēc tam Filips Ravinskis – Zaubes ciema padomes priekšsēdētājs.

Zaubes pagasta vietējās padomes vēlēšanās 1947. gada martā tiek ievēlēti: Filips Ravinskis – priekšsēdētājs, Meta Meidrope – sekretāre, Marija Kalnača – grāmatvede, Ida Emsiņa – sekretāre, Jānis Spulle – partorgs. Deputāti: Pēteris Bundziņš, Georgs Dišreids, Ģipsle, Hāzenfuss, Artūrs Jirgenšons, Marija Kalnača, Jānis Lunte, Meta Meidrope, Jānis Miķelsons, Gaida Muižnieks, Roberts Pigors, Filips Ravinskis, Eduards Riņķis, Jānis Spulle, Vera Štībele, Augusts Šreibers, Ārijs Toms, Jānis Viegliņš, Pēteris Vilnis.

1948. gadā: Ārijs Toms¹ – priekšsēdētājs, Eduards Riņķis – vietnieks, Hāzenfuss – partorgs, Meidrope, Kalnača, Emsiņa.

1949. gadā: Miķelsons Jānis – priekšsēdētājs.

1950. gadā: Jānis Sviķītis – priekšsēdētājs.

Pēc kara zemniekiem tika uzliktas nesamērojami lielas nodevas un uzsākta lauksaimniecības kolektivizācija. Tomēr nodokļu ievākšana bija apgrūtināta, jo zemnieki nonāca aizvien lielākā nabadzībā. Lai varētu samaksāt uzliktās nodevas, pastiprināti tika izkauti lopu un pārdota tehnika, līdz saimniecība bija pilnīgi izpostīta. Tomēr no nodokļiem neatbrīvoja pat tad,

¹ Ārijs Toms bija priekšsēdētājs līdz 1949. gada 25. martam. Tā kā viņa sieva bija Dambīšu Krieviņa meita, bet Krieviņu ģimeni 25. martā izveda, tad Tomu kā politiski neuzticamu *noņēma* no darba. (no D. Ozoliņa atmiņām, 2005)

kad vairs nekā nebija atlicis. Lai galīgi iznīcinātu izputinātos „budžus” kā šķiru, Maskavā tika ieplānota jauna deportācija no Baltijas valstīm.

1945. gada 25. martā no Zaubes pagasta tagadējās teritorijas uz attāliem PSRS rajoniem izsūtīja apmēram 80 cilvēkus. Aizvestās ģimenes (pēc ļaužu atmiņām):

Kristīne Auziņa no *Veckožām*,

Bangersku ģimene (3 cilvēki) un Bangersku audžumeita Ieva no *Vedzītēm*,

Bērziņu ģimene (3 cilvēki) no *Birzēniem*,

Bērziņu ģimene (3 cilvēki) no *Bērza* (divi miruši izsūtījumā),

Brīvuļu ģimene no *Rudzīšiem*,

Gavariņa ģimene (2 cilvēki) no *Dzērveskalna*,

Gulbeņu ģimene (4 cilvēki) no *Žankām* (viens miris izsūtījumā),

Hauka Jānis un Līna no *Voldemāriem*,

Jagara ģimene (4 cilvēki) no *Bērziņiem* (jaunsaimnieki),

Kaņepu ģimene (6 cilvēki) no *Pura Putrēniem* (divi miruši izsūtījumā),

Karpovi (2 cilvēki) no *Lūkaiņiem*,

Krieviņu ģimene (3 cilvēki) no *Dambīšiem*,

Ķeipūnu saimnieks ar sievu (uzvārds piemirsts),

Lazdiņu ģimene (4 cilvēki) no *Miķelēniem*,

Liniņu ģimene (3 cilvēki) no *Dicēniem*,

Luntes ģimene (3 cilvēki) no *Zavadiņām*,

Lūšu ģimene (3 cilvēki) no *Dekmeriem* (tag. Skujenes pag.),

Lūšu ģimene (3 cilvēki) no *Lejēniem*,

Lutcu ģimene (3 cilvēki) no *Dambakalna*,

Eidis Mačs ar sievu Veru (bērnu viņiem nebija) no *Skanuļiem*,

Riemeru ģimene (3 cilvēki) no *Puntūžiem*,

Šopu ģimene (5 cilvēki) no *Bebriņiem* (divi dēli palikuši Krievijā, viens aizbraucis uz Vāciju),

Švartu ģimene (4 cilvēki) no *Krūčēniem*,

Upenieku ģimene (3 cilvēki) no *Sūrumiem* (viens miris izsūtījumā),

Ēvalds Zariņš no *Ķikšiem*.

No šajā sarakstā minētiem Zaubes pagastā 2005. gadā dzīvo Roberts Švarts un Ausma Riemere. Pagastā dzīvo arī politiski represētie, kuri tika izsūtīti no citām vietām: Edvīns un Irēna Ābeles, Zinaīda Cvetkova, Zenons Driķša, Laimons Mazpolis, Asja Miķelsone, Velta Šamšura, Nellija Šedjko. Ikviens no viņiem var pastāstīt kādu sāpīgu stāstu par piedzīvoto.

No Dainas Parādnieces atmiņām par represētajiem no toreizējā Annas ciema: *“Iespējams, ka izsūtīja vēl kādu no tām mājām, kas tagad ir Skujenes pagastā. Visus aizveda uz Ķēčiem, kur tālāk, nezinu. Es toreiz strādāju par ciema sekretāri. Tas bija baigs laiks, atcerēties negribas.”* (pierakstīja V. Veisenkopfa, 2005).

No represēto atmiņām:

Alīda Lunte (dz. 1909, mirusi 90. gados) no *Zavadiņām*: *“Tas notika 1949. gada 25. marta rītā. Sētā ar zirga pajūgu iebrauca karavīri un Deņisova Austrā no ciema padomes. Pateica, ka mūs izved. Laikam tāpēc, ka mūsu saimniecībā bija 20 govīs un 2 zirgi, aitas. Kalpu mums nebija. Mājās tobrīd bijām: es, māte un māsa Velta. Iejūdzām savu zirgu, salikām vezumā kaut ko no ēdamā un apģērba un braucām līdz Bērzam. Tur jau bija atvests Bērziņš ar dēlu no Bērzu kroga, Lazdiņa Elza ar tēvu, Auziņu Kriste no *Veckožām*. No Bērza mūs veda mašīnā uz Zaubi. Tur gaidījām citus. Atceros, kā atveda Švarta Roberta tēvu un māti (Robertu paņēma no Rīgas, kur viņš tobrīd dzīvoja) un Haukas Līnu. Tad braucām līdz Suntažu stacijai, kur kāpām vilcienā preču vagonos un tikām līdz Rīgai. Tur stāvējām vienu dienu, tad vismaz pāris nedēļas mūs veda, līdz Tomskā izkāpām. Mūs nometināja mežā, barakās. Kad atkusa Oba, sasēdināja baržās, veda tālāk*

un izmitināja Maļinovkas sādžā. Strādājām kolhozā gan uz lauka, gan pie lopiem. Maksāja ar maizi, graudiem. Atļāva apstrādāt pašiem savu dārziņu un turēt kādu lopiņu. Katru nedēļu tik vajadzēja reģistrēties. Tā nodzīvojām astoņus gadus, līdz pateica, ka varam braukt mājās un iedeva pat naudu ceļam. Dokumentus gan nekādus neizsniedza. Aizbraucām visi, tur nepalika neviens latvietis.” (pierakstīja skolotāja V. Samuša 1990. gada 18. janvārī)

Edvīns Ābele (represēts divreiz, no citas vietas): “Tēvam piederēja 15 govis, zirgi, traktors. Viņš bijis aizsargs. Pirmoreiz izsūtīja 1941. gada 14. jūnijā – tēvu, māti un trīs dēlus. Tēvu no ģimenes tūlīt nošķīra, satikāmies tikai 1942. gadā Krasnojarskas apgabalā. Mani ar brāli mobilizēja meža darbos. Kaut gan nepārvaldīju krievu valodu, iestājos tehnikumā, bet no Rīgas atbrauca Lūse un mēs abi ar brāli (kopā ar citiem izsūtīto latviešu bērniem) tikām nogādāti atpakaļ Latvijā un ievietoti 2. bērnu namā Pārdaugavā. Vēlāk atbrauca arī trešais brālis. 1947. gadā pārradās arī vecāki. 1947. gadā abi ar brāli iestājāmies Kazdangas tehnikumā, bet 1950. gadā mani kopā ar māti un tēvu, kas tajā laikā bija kolhoza priekšsēdētājs, atkal apcietināja un ielika Centrālcietumā. Pēc tam pārsūtīja no vienas vietas uz otru, līdz nonācām pašos ziemeļos – Krasnojarskas novadā. Strādāju sovhozā izmēģinājumu stacijā un neklātienē beidzu Ačinskas tehnikumu. Vispazemojošākais šai laikā bija tas, ka katru nedēļu noteiktā laikā bija jāierodas uz reģistrēšanos. Vienreiz mācību dēļ nokavēju, par ko trīs dienas dabūju nosēdēt arestā. 1953. gadā apprecējos ar Irēnu. Viņa bija izsūtīta jau 1941. gadā no Daugavpils. Kad 1957. gadā iestājos augstskolā Novosibirskā, tad reģistrēties vairs nevajadzēja, jo drīkstējām jau braukt mājās. Ceļa nauda bija jānopelna pašiem, tādēļ Latvijā atgriezies tikai 1959. gadā.” (pierakstīja Zaubes deviņgadīgās skolas skolniece Maija Smirnova)

Tā ir tikai redzamā tā laika upuru daļa. Kas gan vairs saskaitīs visus mežos kritušos, bez vēsts pazudušos, soda nometnēs un čekas iestādēs nomocītos...

Kolektivizācija

1948. gada rudenī un 1949. gada pavasarī, baidoties no represijām, cilvēki masveidā sāka stāties kolhozos. Zaubes pagastā izveidojās daudzas mazas kolektīvās saimniecības.

1948. gada septembrī Kļīgenes ciemā nodibināja kolhozu “Sarkanā Zvaigzne”. Par pirmo priekšsēdētāju ievēlēja Jāni Liepiņlauski.

Laikā līdz 1949. gada martam nodibināti sekojoši lauksaimniecības arteļi:

Zaubes ciemā: “Jaunā dzīve” (priekšsēdētājs E. Paeglītis), “Bīrtala” (J. Timbers), “LK(b)P X kongress” (J. Rušmanis), “IV piecgade” (M. Čepurnajs); Zaubes centrā – “Druva” (G. Dišreids).

Bērza ciemā: “Cerība” (Hāzenfuss), “Uzvara” (J. Komarovs), “Darbs” (R. Skrastiņš);

Kļīgenes ciemā: “Vienība” (K. Nīgalis), “17. jūnijs” (*Kaziņās*, P. Bokte), “Klints” (A. Gailis), J. Reinberga v. n. (*Smilškalnā*, V. Spalviņš);

Annas ciemā: “Drosme” (A. Brālēns, pēc tam J. Cimža), “Progress”, (ar kantori *Saulainēs*, P. Dukuls, vēlāk B. Perkovskis).

No 20. gs. 80. gados pierakstītām bijušā brigadiera Leona Kondrāta atmiņām par kolhozu laiku: “*Lopu fermas bija gandrīz katrā mājā. Lopkopējas pašas gādāja sienu un vēl piedalījās ražas novākšanas darbos. Pirmā samaksa – 4 kapeikas par izstrādes dienu. Gada beigās deva arī graudus, bet gada tiesu uz muguras varēja aiznest.*”

Ar laiku, mazajiem kolhoziem apvienojoties, veidojās daži lielāki. “Vienība”, “Bīrtala” un “IV piecgade” pievienojās kolhozam “LK(b)P X kongress”. Kļīgenes kolhozi pievienojās J. Reinberga vārdā nosauktajam kolhozam, kura kantoris no *Smilškalna* pārcēlās uz *Tītēniem*, bet pēc tam uz *Lāčplēšiem*. Zaubes “Jaunā dzīve” pievienojās kolhozam “Cerība”, kas kopā ar kolhoziem “Uzvara” un “Darbs” veidoja Staļina v. n. kolhozu, kuru vēlāk pārdēvēja par “Druvu”. “Druvas” kantoris atradās *Spodrās*, priekšsēdētājs bija Bormanis. “Klints” tika pievienota Taurupei.

1957. gada 3. februārī, apvienojot ekonomiski atpalikušos kolhozus: (LK(b)P X kongresa v.n., Reinberga v.n., “Drosme” un “Liesma”, tika izveidota padomju saimniecība “Zaube” ar centru Annās. Tās kantoris sākumā atradās *Skauļos*, vēlāk atjaunotajos *Ezermaļos*. Pirmais direktors – Ludis Pakalnietis.

No bijušās kolhoznieces Irēnas Bērziņas atmiņām: “Mūs, kolhozniekus, saaicināja Zaubes kluba zālē uz sapulci, kurā paziņoja par padomju saimniecības izveidošanu, stāstīja par jauno saimniekošanas un darba samaksas kārtību. Nevienam neticēja, ka turpmāk tiks maksāta regulāra alga, jo kolhozā strādājām tikpat kā par velti. Turpat bija jāraksta iesniegumi, lai pieņem darbā. Jaunais direktors Ludis Pakalnietis pirmajā sapulcē paziņoja: “Tie laiki ir pagājuši, kad kalns gāja pie Muhameda! Tagad Muhamedam jāiet pie kalna!” Tas nozīmēja to, ka turpmāk katru rītu strādniekiem jāierodas brigādes kantorī, lai saņemtu darba uzdevumu (kolhozā bija parasts, ka brigadieris staigāja pa mājām, darbus izrīkodams).”

1964. gada aprīlī padomju saimniecībai pievienoja kolhozu “Druva”, kura teritorija ietvēra Zaubes centru, Bērza un Pauļu galu. 1965. gadā janvārī no p/s “Zaube” atdalījās 4. nodaļa, kas tika pievienota Skujenes ciemam un p/s “Skujene”.

Padomju saimniecības “Zaube” teritorijas platība 1965. gada 1. janvārī bija 11448 ha, t. sk. lauksaimnieciski izmantojamā zeme 7520 ha. 1965. gada sākumā saimniecības rīcībā bija 53 traktori un 27 automašīnas, 5 labības kombaini. Saimniecībai lopkopības fermas atradās 40 vietās. Lielākā govju ferma bija *Pauļos* – 63 govīs, *Kliģenē*, *Vērmelēs*, *Čulkstos*, *Reķos* – katrā 50 govīs, pārējās novietnēs no 15 līdz 39 govīm. Mehanizētā slaukšana aptvēra 80% no govju skaita. Liellopu skaits uz 100 ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes bija 29, t. sk. 14 govīs.

1965. gada aprīlī saimniecības centrs no Annām pārcēlās uz Zaubi (bijušo pagastnamu) un līdz ar to tika izstrādāts jaunā centra apbūves ģenerālplāns un sākta būvniecība.

Padomju saimniecības “Zaube” direktori: L. Pakalnietis (1957-1959), Grīnbergs (1960-1967), U. Rubenis (1967-1974), J. Apinis (1975-1983), T. Sēja (1984-1992).

1992. gadā p/s “Zaube” tika pārveidota par paju sabiedrību “Zaube”, sākās lauksaimniecības privatizācijas process, kurš noslēdzās 1993. gada rudenī ar paju sabiedrības likvidāciju.

Viss privatizēts, pajas izmaksātas. Kolektīvā saimniekošanā pagājuši teju 45 gadi, aplis noslēdzies. Sākušies jauni laiki, kad katram, tāpat kā senāk, pašam jādomā par izdzīvošanu.

Privatizācijas gaitā izveidotās SIA “Nora” (zemes apstrādes un transporta pakalpojumi) un SIA “Zaubes ozols” (kokzāģētava) likvidētas pēc 2000. gada. Vienīgi tolaik izveidotā SIA “Kalējs” strādā arī tagad, sniedzot zaubēniešiem mehānisko darbnīcu pakalpojumus.

“Trešā atmoda”

20. gs. 80. gadu vidū sākās jauns pavērsiens Latvijas vēsturē, ko dēvē par Trešo atmodu. 1988. gada 8. un 9. oktobrī notika Latvijas Tautas frontes 1. kongress. Visā Latvijas teritorijā organizējās LTF atbalsta grupas un notika tautas sapulces, mītiņi un manifestācijas. Arī Zaubes iedzīvotāji aktīvi iesaistījās Atmodas notikumos.

1988. gada 14. oktobrī uz pirmo sanāksmi pulcējās Tautas frontes atbalstītāji. Zaubē izveidojās Tautas frontes grupa, ko organizēja Zaubes ambulances ārsts Māris Rēvalds, būvinženieris Bruno Bricis, arodbiedrības priekšsēdētāja Māra Vārpiņa, Ernests Zvaigzne u. c.

1989. gada 25. martā notika staļinisma upuriem veltīts tautfrontiešu organizēts mītiņš pie Zaubes ozola. Pasākuma norises vieta jau nedēļu iepriekš uzposta, izcērtot krūmus. Mītiņā piedalījās 100–150 iedzīvotāji, pirmoreiz tika nests sarkanbaltsarkanais karogs un dziedāta himna “Dievs, svētī Latviju”.

1989. gada 12. augustā Zaubes centrā svinīgi uzvilks Latvijas karogs. Karoga mastu metālā bija izkalis Juris Kreičmanis, svinīgo uzrunu teica M. Rēvalds. Karogu iesvētīja mācītājs Bērziņš. Arī kapusvētki šajā vasarā pirmo reizi notika mācītāja vadībā. 23. augustā ap sešiem pēcpusdienā

cauri Zaubei Līgatnes virzienā sāka nemitīgi plūst autobusu un vieglo automašīnu straume – visi devās piedalīties akcijā “Baltijas ceļš”. Arī daudzi Zaubes cilvēki brauca uz Līgatni, lai tur norādītajā vietā veidotu savu ķēdes posmu.

1989. gada 1. septembrī skola pārgāja uz piecu dienu nedēļu un deviņu klašu apmācību.

1990. gada 1. februārī Zaubē notika pirmās “neparastās” vēlēšanas (divi kandidāti uz vienu vietu). Jaunievelētais ciema priekšsēdētājs – Dainis Ozoliņš.

Jaunie laiki

1990. gada 4. maijā Rīgā pieņem deklarāciju par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu. 1990. gada vasarā Rīgā dziesmu svētkos piedalās arī Zaubes koris un pie ciema padomes sāk plīvot cits – sarkanbaltsarkanais karogs. 16. septembrī notiek dievkalpojums ārpusē pie Zaubes luterāņu baznīcas, jo baznīcā vēl atrodas patērētāju biedrības noliktava.

1991. gada 13. janvāra vakarā Rīgā sākas barikāžu laiks. Cilvēki brauc no visas Latvijas, lai aizstāvētu valdību pret iespējamo PSRS okupantu uzbrukumu. Janvāra barikāžu dienās arī zaubēnieši organizēti vairākas reizes brauc uz Rīgu dežūrēt. Arī tajā 20. janvāra naktī, kad notiek uzbrukums Iekšlietu ministrijai, Zaubes cilvēki atrodas tieši līdzās notikumu vietai. Tiek arī vākti produkti no iedzīvotājiem un vesti uz Rīgu barikāžu dalībnieku ēdināšanai.

1991. gada nogalē p/s “Zaube” tiek pārveidota par paju sabiedrību. Saimniecības darbiniekiem un bijušajiem kolhozniekiem aprēķina pajas pēc nostrādātiem gadiem un kolhozā nodotās mantas vērtības.

1992. gadā visā Latvijā, arī Zaubē sākas jaunie mērnieku laiki. Pagastā jāpiesakās visiem bijušajiem zemes īpašniekiem un mantiniekiem. Zemes ierīkotājs Juris Bergmanis gatavo jaunas kartes, precizē bijušo zemes īpašumu robežas. Sākas mantoto zemju atgūšana un privātā saimniekošana.

1992. gada vidū sākas paju sabiedrības “Zaube” īpašumu izpārdošana par pajām. 1992. gada 24. novembrī notiek pēdējā izsole. Kas ir manīgāks, lielos daudzumos uzpērk no fermām lopus un nodod gaļā. Daudzi tā īslaicīgi tiek pie “lielas” naudas, bet vēl vairāk ir tādu, kuri paliek gan bez darba, gan bez iztikas līdzekļiem. Bērnudārzs likvidēts jau maijā.

1993. gada rudenī tiek likvidēta paju sabiedrība. Tie, kuriem pirmās brīvās Latvijas laikā piederējusi zeme, ar cerībām un entuziasmu gatavojas saimniekot atgūtajos īpašumos, vairumam ir šāda tāda izsolē iegūta tehnika. Citi laimi izmēģina privātā biznesā tirdzniecībā, izveidojas vairāki nelieli veikaliņi.

1993. gada martā rindas kārtībā nezināmi ļaundari uzlauž seifus pagastā, aptiekā, saimniecības kantorī (*Krievkalnā*). Pēc laupītāju viesošanās kantorī izceļas ugunsgrēks, izglābt spējēj tikai dažas mēbeles un arhīvu...

Šajā pavasarī Zaubē visi pirmo reizi sēj tikai savos personīgajos tīrumos. Darbojas SIA “Nora” (R. Vitenburga), kas pēc privātiem pieprasījumiem veic zemes apstrādes pakalpojumus, mehāniskajās darbnīcās tagad ir SIA “Kalējs” (V. Spunde), arī bijušajā galdniecībā B. Bricis vada SIA “Zaubes ozols”. Reizi mēnesī no Cēsīm brauc Nodarbinātības dienesta darbinieks uzskaitīt bezdarbniekus.

Septembrī Zaubes bibliotēka pārceļas uz bijušā bērnudārza plašajām telpām. Tur tiek izvietots arī mežniecības kantoris un mūzikas skola (direktors A. Laumanis).

1994. gada 29. maijā notiek vietējās padomes vēlēšanas, kurās kandidē trīs saraksti. Atkārtoti par padomes priekšsēdētāju ievēl Daini Ozoliņu.

1995. gada 27. februārī Zaubes bibliotēka, kas līdz šim bija Cēsu centrālās bibliotēkas filiāle, pāriet pagasta īpašumā. Jūnijā arī Zaubes ambulanci rajons nodod pašvaldības īpašumā. Šeit par ārsti sāk strādāt Olita Elmere.

Jūnijā likvidējas “Zaubes piensaimnieks”, kurš kopš 1993. gada pienu savāca un veda pārstrādei uz Mālpili.

Kopš maija iznāk pagasta padomes informatīva avīzīte "Zaubes Vēstis". Bibliotekāre Benita Branta tai savāc materiālus, Aija Ozoliņa izveido avīzi mašīnrakstā, pats priekšsēdētājs kopē. Gadu vēlāk šai darba procesā ienāk dators.

1996. gada decembrī, lietum pārejot sniegā, uz kokiem un elektrolīnijām veidojas milzīgs apledojums. Neparasti biežais sniegš uz ilgāku laiku paralizē elektrības padevi visā Zaubes teritorijā. Tā dēļ pārstāj darboties abas centrālapkures katlumājas Zaubes centrā un pārsalst apkures sistēmas visās daudzdzīvokļu mājās un iestādēs. Neko nelīdz izsludinātā ārkārtējā situācija – elektrības nav nedēļām ilgi, cilvēki salst. Katrs meklē izeju kā var, Zaubē sākas "bleķa siltumkrāšņņu ēra".

1997. gada martā notiek kārtējās pašvaldību vēlēšanas, kurās no diviem pieteiktajiem sarakstiem ar lielu pārsvaru uzvar "Cerība" un par pagasta priekšsēdētāju ievēl līdzšinējo sporta bāzes "Līčupe" direktoru Valdi Lāci.

Aprīlī nodeg vairāki korpusi bijušajā liellopu kompleksā "Ozolaine". Maijā Zaubes centrā nodeg *Kapiņi*, kurā atradās divi veikaliņi.

Ar valsts piešķirto palīdzību Ls 30000 skolā atjauno centrālapkuri.

1998. gads. Pagasta darbinieki brauc uz datorapmācības kursiem. Arī zemniekiem uz vietas divas reizes nedēļā notiek apmācības lauksaimniecībā, par ko visi saņem kursu beigšanas sertifikātus.

2001. gadā Zaubes pagastā reģistrētas 79 zemnieku saimniecības. Lielākās un stabilākās piena ražošanā ir "Ceplīši" (J. Cīrulis), "Krūčēni" (S. Švarta), "Vizbulīši" (V. Lācis). Zemnieku saimniecībā "Kalna Bērziņi" Aelita Runce nodarbojas ar bioloģisko lauksaimniecību.

2003. gada 14. janvārī slēdz Kliģenes pasta nodaļu.

2004. gada 1. maijā sakarā ar Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā Zaubes centrā tiek uzvilks Eiropas Savienības karogs.

Dūjleju ganībās.

Gaļas liellopu ganāmpulks "Vālodžu pakalnos".

Saimnieciskā aktivitāte **2005. gadā:**

SIA "Kalējs" (vad. V. Spunde) sniedz mehānisko darbnīcu pakalpojumus; *Spodrās* atrodas neliels autoserviss. Darbojas lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības "Zaubes kooperatīvs" lopu kautuve un eksporta novietne (valdes priekšsēdētāja A. Runce). Zemnieku saimniecība "Atēnas" (V. Lācis) nodarbojas ar lauku tūrismu: ir viesu māja ar desmit vietām un mācību kalns – slaloms, snovbords, frīstails). Mācību treniņu bāze "Līčupe" ir Latvijas Sporta pedagoģijās akadēmijas pamatbāze studentu slēpošanas apmācībai (direktore R. Lāce). SIA "Atpūtas bāze *Annasmuiža*" – uzsākta rekonstrukcijas projekta realizācija. Z/s "Ozolaine" – kokogļu cehs (vad. J. Cērpiņš); SIA "Gold Wood" – kokzāģētava; medību klubs "Tunči" (vad. D. Ozoliņš); SIA "Jaunlauciņi" – veikals "Skorpions" (SIA sniedz arī transporta pakalpojumus kokmateriālu pārvadāšanā); individuālais uzņēmums "Lardo" – veikals; SIA "Elmas aptieka"

aptiekas filiāle; SIA "Vālodžu pakalni" – gaļas liellopu audzēšana; Z/s "Kalna Bērziņi" – gaļas liellopu audzēšana (A. Runce).

Lauku tējas ražošana Annas Ozoliņas (2004).

Lielākās zemnieku saimniecības: "Vizbulīši" (V. Lācis), "Ceplīši" (A. Cīrulis), "Vērmeles" (V. Freivalds), "Krūčēni" (R. Švarts, piena lopkopība). Ar biškopību nodarbojas z/s "Upmaļi" (E. Mednis) un "Tālkājas" (A. Mikoss). Lauku tēju pēc īpašas tehnoloģijas ražo z/s "Ozoliņi" (B. Lūkina,).

(sagatavoja Valda Veisenkopfa, izmantojot Benitas Brantas veidoto pagasta vēstures aprakstu, Zaubes skolas arhīva novadpētniecības materiālus un pagasta iedzīvotāju atmiņu stāstus)

Starp pagātni un nākotni

Sakarā ar Eiropas Savienības maksājumu ieviešanu pagastā¹ ir manāmi attīstījusies pagasta lauksaimnieciskā darbība. Pašlaik pagasta teritorijā ir apmēram 130 aktīvas lauku saimniecības, no kurām aptuveni 20 ir samērā lielas (lielākajā saimniecībā zemes kopplatība ir aptuveni 400 ha). Gandrīz puse no visām aktīvajām saimniecībām ir vidējas (no 20 līdz 60 ha zemes). Izsēnis pagasta iedzīvotāji nodarbojas ar piena ražošanu un liellopu audzēšanu gaļai, bet šībrīža tendence – arvien vairāk attīstīt gaļas šķirnes liellopu audzēšanu.

Pēdējo divu gadu laikā strauji pieaudzis bioloģisko saimniecību skaits, pašlaik tās ir 17 no visām aktīvajām pagasta saimniecībām. Pagastā darbojas mazjaudas bioloģiskā kautuve.

Neliels skaits aktīvo saimniecību nodarbojas ar zivkopību, kazkopību, aitkopību, biškopību, dārzeņu audzēšanu, krūmmelleņu audzēšanu un savvaļas augu vākšanu tējām.

Vairumu pagasta iedzīvotāju ar darba vietām nodrošina divi pagasta kokapstrādes uzņēmumi un kokogļu cehs, bet sakarā ar straujo mežu izzāgēšanu un kokmateriālu eksportu uz ārzemēm gateru darbība varētu apstāties, līdz ar to palielinātos bezdarba līmenis pagastā. Pašlaik tas ir 9% no apmēram 400 darbaspējīgiem iedzīvotājiem.

Ar pārtikas un saimniecības precēm Zaubes iedzīvotājus nodrošina divi centra veikali, kā arī autoveikali.

Visu nedēļu, izņemot svētdienas, ir pieejami pasta pakalpojumi, darbojas aptieka, nesen modernizēta bibliotēka. Ar interneta pieslēguma palīdzību ir iespējams ātrāk un efektīvāk uzzināt nepieciešamo informāciju, lai sekmētu pagasta saimnieciskās dzīves attīstību.

Viena no progresīvākajām pagasta attīstības tendencēm nākotnē varētu būt lauku tūrisms, kuru veicinātu ceļu infrastruktūras uzlabošana un modernizēšana.

(Vaira Zauere, lauku attīstības speciāliste, Zaubes pagasta padomes priekšsēdētāja vietniece)

¹ Pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā 2004. gadā.

SENVJETAS

Zaubes pagasta teritorija kādreiz piederējusi pie Jersikas pilsnovada, taču bijusi mežaina un reti apdzīvota. Par mūsu senču dzīvi, darbu un kultūru ticamas ziņas un liecības sniedz senlietas un senvietas, kurās tās atrod. Mūsdienās tās tiek ņemtas īpašā valsts aizsardzībā kā arheoloģijas pieminekļi. Zaubes pagastā tādi ir: Zaubes viduslaiku pils drupas, senā Ļūkānu ezera mītne un senpiņi senkapi.

Senkapus arheologi parasti nosauc pēc tuvējo māju vārdiem, bet bieži tautā tiek lietoti citi nosaukumi, piem., Miroņu kalniņš (Bērzmuižas viduslaiku kapsēta), Čūsku kalniņš (I Roķēnu viduslaiku kapsēta) u.c. Dažus paugurus vietējie dēvē par pilskalniem vai Baznīcas kalniem, kaut gan arheologi to nav apstiprinājuši. Ar tiem saistīti dažādi nostāsti. Laika gaitā, sevišķi pēdējos karos un meliorācijā, lielākā daļa senkapu ir izpostīti.

Jurgensburgas pilsdrupas, *Zaubes viduslaiku pils drupas, Zaubes pilsdrupas, Jaunpils (Zaubes) pilsdrupas, Grille*, agrāk - vāc. *Jürgensburg*, zviedr. *Jörgensborg*, *Giörgiens borg* – valsts nozīmes arheoloģijas piemineklis, atrodas Zaubes (c.) centrā.

Ordeņa pils uzcelta 1257. gadā. Tā atradās tagadējā Zaubes pagasta vidusdaļā, nelielās Silauzēnu upītes (Āmurupītes) labajā krastā, kuras ielejas nogāze (līdz 6 m augsta) tika izmantota aizsardzībai, bet ūdeņi – līdz 5 m dziļajiem aizsarggrāvjiem [KPAI arh.]. Pie pils bija arī baznīca. Pirmais zināmais pilsnovada nosaukums bija Jurgensburga.

Klotu dzimtas ģerbonis
[www.stael-von-holstein.de/Verwandschaftswapp...]

1561. gadā Livonijas ordeņa mestrs Gothards Ketlers šo īpašumu uzdāvināja ordeņa kancleram Jostam Klotam. 1568. gadā šo dāvinājumu apstiprināja karalis Sigismunds Augusts. Arī zviedru un daļēji krievu laikos līdz pat 1790. gadam te saimnieko Klotu (*Clodt von Jürgensburg*) dzimta¹.

Broce J. K. Josts Klots no Jurgensburgas. Kapakmens.

Pils gadsimtu gaitā daudz cietusi. 1482. gadā cīņā pret Livonijas ordeni to postīja Rīgas gvardi, 1559. un 1577. gadā – Ivana Bargā karaspēks. Zviedru laikos (1630-1710) pils izmantota par aizsardzības fortu. 18. gs. netālu no pilsdrupām uzcēla jaunu muižu – Jaunpili un ap to izveidoja parku.

¹ Klotu dzimtas saknes meklējamas Marka grāfistē Vestfālē, no kurienes Rolofs Klots 1515. gadā pārcēlies uz Livoniju. Pēc Jurgensburgas pils saņemšanas savam uzvārdam pievienoja titulu *von Jurgensburg*. Viņa mazmazdēls Johans Ādolfs (miris 1720) bija Rīgas vicegubernators, nokļuvis krievu gūstā un izsūtīts uz Maskavu. Zviedrijas karalis Kārlis XII viņam piešķīra barona titulu. Klotu dzimtas pārstāvis ir arī skulptors Pēteris Kārļa dēls Klots (1805-1867), kurš veidojis slavenās zirgu skulptūras Pēterburgā. Viņa dēls Mihails Klots (1835-1914) bija pazīstams gleznotājs.

Broce J. K. Jurgensburgas pilsdrupas 1796. gadā.

Pils pamatu kontūra iezīmē 50x70 m plašu teritoriju [KPAI arh.]. Tagad nodrupušie pils mūri tikai vietām sasniedz 3 m augstumu. Zviedru laikos pilsvietu sāka saukt par Grilli. Vēlāk tā tika izmantota kā brīvdabas sarīkojumu vieta.

Ieeja (vārtu aile) Zaubes pils pagalmā 2005. gadā.

Augstākais saglabājies pils mūra fragments.

Pils nocietinājumu aizsarggrāvis.

Pils mūri apauguši ar kokiem (starp rindām redzams mūris).

Ordeņa pils pagalms (Grille).

Lejpus Augšezera slūžām pie ceļa. Šeit senos laikos bijušas nelielas dziirnavas.

Augšezera austrumu krasts, kur kādreiz atradusies katoļu baznīca.

Ir nostāsti par divām apakšzemes ejām no pils pagrabiem uz 0,7 km attālo Baņezeru (tagad nolaists). Jaunpils muižas teritorijā 20. gs. 80. gados būvdarbu gaitā tika atklātas divas pazemes ejas (gan tālāk tās neizpētot). Dzirdēts arī nostāsts, ka viena eja bijusi zem Augšezera uz tā austrumu krastu, kur kādreiz atradusies katoļu baznīca (apmēram vietā, kur tagad lielie ozoli).

Ortslexikon 250 Jürgensburg, l. Jaunpils, 1498 Jurgesborg, Jorgensburch, 1601 Georgenberg, 1681 Giörgiens borg; Mellin 1791-1810 Jurgensburg (Jaunpille); Rikers 1839 Jurgensburg (Neuhof); Dunsdorf 1986, 143 Jürgensburg, Jürgensburg; KPAI Zaubes viduslaiku pils

Ļūkānu ezera mītne, *Ļūkānu ezermītne* – 3 km ZZA no Zaubes (c.), Ļūkānu ez. ZA krastā, nelielā līcī, kas pamazām aizaug. Atrastas uz pāļiem būvētu ēku atliekas. Pussalu norobežo sen rakts grāvis. Ļūkānu ez. R krastā – Ozolkalna senkapi. Nosaukums pēc Ļūkānu ezera. Arheoloģijas piemineklis.

Vietējie iedzīvotāji stāsta arī par senu pilskalnu ezera Z krastā, bet arheologu materiālos minēts uzkalns, kur redzams vāji izteikts kultūrlānis. Sīkāk nav pētīts.

KPAI 36 Ļūkānu ezera mītne; KPAI arh. Ļūkānu ezera mītne; Lpag II 664 Ļūkānu ezermītne; Eksped. 2002 Ļūkānu ezera mītne; Pag. pad. 2005 Ļūkānu ezera mītne, Ļūkānu ezermītne

SENKAPI

Annas muižas senkapi, *Annasmuižas senkapi, Baznīcas kalns, Baznīckalns* – pagasta ZA daļā, 1,3 km DR no Annas (Nelabā) ezera un Annām (c.), Ķūžu ezera A krastā, Baznīcas kalna R pusē uz neliela uzkalniņa (platība 50 x 30 m), kurš apaudzis ar kokiem.

Arheoloģijas pieminekļu uzskaitē minēti kopā ar Zviedru kapiem, kuri atrodas 0,3 km uz DR. Eksped. 1996 Baznīcas pilskalns; S50 Baznīckalns; KPAI 36 Annas muižas senkapi (Baznīcas kalns); KPAI arh. Annas muižas senkapi – Baznīcas kalns un Zviedru kapi; Cēsu raj. 1997 Baznīcas pilsk.; Cēsu novads 2001 95 Baznīcas pilskalns; Lpag II 664 Annasmuižas senkapi (Baznīcas kalns); Pag. pad. 2005 Annas muižas senkapi

Krūčēnu viduslaiku kapsēta, *Bākaskalns, Bākas kalns* – 1 km DR no Zaubes (c.), uz Bākaskalna, ap 100 m DR no *Krūčēniem* (vs., agrāk Krūčēnu pusmuiža), Zaubes-Bērza ceļa l. pusē. Kapsēta atrodas apkārtējā reljefa augstākajā vietā, taču ainavā grūti pamanāma. Arheoloģijas piemineklis. Nosaukums pēc tuvējām *Krūčēnu* mājām.

Pirms I pasaules kara te bija ierīkoti kartupeļu pagrabi, kara laikā uzbūvēja bunkuru, bet padomju laikā, veicot meliorāciju (1973. gadā), to visu nolīdzināja. Kapsētas vietā dažādos laikos atrasti cilvēku kauli, rotaslietas un darbarīki. Veikti arheoloģiskie izrakumi.

KPAI arh. Krūčēnu viduslaiku kapsēta (Bākas kalns); Eksped. 1996 Bākaskalns - viduslaiku kapi; Lpag II 664 Krūčēnu viduslaiku kapsēta (Bākaskalns); Pag. pad. 2005 Krūčēnu viduslaiku kapsēta

Mironkalniņš, *Miroņu kalniņš, Bēzrmuižas viduslaiku kapsēta, Bēzrmuižas senkapi* – 100 m uz DR no Bērza (c.) un 100 m no ceļa pagrieziena uz Ķeipeni, Kangarišu D galā. Pāri iet lauku ceļš no Bērza (c.) uz *Griķīti*. Reljefā paugurs maz izceļas – uz tā ir tīrums ap bij. *Ilūksnēm* (vs.). D pusē tek Bēzrupe (Iesalnīca). Arheoloģijas piemineklis.

Ziņas par seniem apbedījumiem no vietējiem iedzīvotājiem saņemtas 20. gs. 30. gados, kad, rokot granti, te atklājušies cilvēku kauli, darbarīki un rotaslietas. 1931.-1933. gadā izdarīti arheoloģiskie izrakumi (K. Riekstiņš, J. Jaunzems). 0,5 m dziļumā atklāti 14 kapi no 13.-14. gs.; cilvēki apbedīti bez šķirstiem A-R virzienā. Vīriešiem klāt likti darba rīki (dzelzs cirvji, dunči u.c.), bet sievietēm – rotaslietas. Atrasta arī nauda, kas bijusi apgrozībā pēc vācu ienākšanas [“Jaunākās Ziņas” Nr.150, 11.07.1931]. Vēlāk senkapi postīti, rokot kartupeļu bedres un ierīkojot amonjaka cisternas.

Pag. apr. 1935, 72 Bēzrmuižas senču kapenes; KPAI 36 Bēzrmuižas viduslaiku kapsēta; KPAI arh. Bēzrmuižas viduslaiku kapsēta; Eksped. 1996 Bēzrmuižas senkapi; Cēsu novads 2001 95 Bēzrmuižas vidusl.

apbedījumi; Lpag II 664 Bērmuižas viduslaiku kapsēta; Eksped. 2002 Bērmuižas viduslaiku kapsēta; Eksped. 2004 Bērmuižas senkapi; Eksped. 2005 Mironu kalniņš, Mironkalniņš; Pag. pad. 2005 Mironu kalniņš

Ozolkalna senkapi, Ļūkānu kapi – pagasta ZR malā, Ļūkānu ez. DR krastā uz Ozolkalna, D no *Lejas Ļūkāniem* (vs.), uz kuriem pāri pauguram iet lauku ceļš.

Senkapi atrodas ezera pusē 2,5 līdz 3,5 m augstā uzkalniņā, kura laukums ir 50 x 25 m. Paugura virsotnē un DA nogāzē aug lieli simtgadīgi ozoli, R nogāzi apstrādā. Arheoloģijas piemineklis.

Te kopš senatnes atrodas liels laukakmens, kuram apkārt tagad sabērti no laukiem nolasītie akmeņi. Ziņas no pagasta par senlietu atradumiem saglabājušās no 1936. gada.

Ozolkalnā. V. Strautnieces foto.

KPAI 36 Ozolkalnu senkapi; Lpag II 664 Ozolkalna senkapi; Eksped. 2002 Ozolkalns; Pag. pad. 2005 Ozolkalna senkapi

Roķēnu viduslaiku kapi (I), Čūsku kalniņš, Priežkalniņš, Roķēnu senkapi – 2,5 km R no Zaubes (c.), Zaubes-Mālpils ceļa 1. pusē, uz DA no *Lejas Dukšām* (vs.), Vārnupītes l. krastā. Arheoloģijas piemineklis.

Arheoloģijas pieminekļu uzskaitē minēts kopā ar otru viduslaiku kapsētu, kas atrodas 0,6 km uz D (uz Buckalniņa).

Kapi *Čūsku kalniņā* ir ierīkoti paugura augstākajā vietā (rel. augst. 3,5 m) 100 x 50 m lielā platībā, kas apaugusi ar kokiem un krūmiem. Apkārt tūrumi, kurus apstrādājot, daļa apbedījumu ir bojāti. Cilvēku kauli, darba rīki un rotaslietas te atrastas jau I pasaules kara laikā, rokot tranšejas, kā arī vēlāk. Nostāsts vēsta, ka senāk apkārtnē bijis daudz čūsku, kas nākušas pat mājās.

Čūsku kalniņš jeb Priežkalniņš (Roķēnu viduslaiku kapsēta I).

KPAI 36 Roķēnu viduslaiku kapi (Čūsku kalniņš); KPAI arh. Roķēnu viduslaiku kapsēta I (Čūsku kalniņš); Eksped. 1996 Roķēnu senkapi, Čūsku kalniņš; Lpag II 662 Roķēnu viduslaiku kapsēta (Čūsku kalniņš); Cēsu novads 2001 97 Roķēnu kapsēta; Pag. pad. 2005 Roķēnu viduslaiku kapi

Roķēnu viduslaiku kapi (II), Roķēnu senkapi, Buckalniņš – 2,2 km R no Zaubes (c.), pie *Roķēniem* (vs.), Zaubes-Mālpils ceļa 1. pusē (250 m no tā), Vārnupītes l. krastā. Arheoloģijas piemineklis.

0,6 km uz Z atrodas otra Roķēnu viduslaiku kapsēta (Čūsku kalniņš) [KPAI arh.].

KPAI 36 Roķēnu viduslaiku kapi; KPAI arh. Roķēnu viduslaiku kapsēta II (Buckalniņš); Cēsu novads 2001, 97 Roķēnu kapsēta; Lpag II 664 Roķēnu viduslaiku kapsēta; Pag. pad. 2005 Roķēnu viduslaiku kapi

Buckalniņš (Roķēnu viduslaiku kapsēta II).

Zviedru kapi, Rubeņu viduslaiku kapsēta,

Annas muižas senkapi – 2 km uz DR no Annām (c.), Ķūžu ezera D krastā, ap 100 m no ezera, uz 2-3 m augsta, garena uzkalniņa pie Rubeņiem (vs.), Ķūžupītes l. krastā.

Arheoloģijas pieminekļu uzskaitē minēti kopā ar Annas muižas senkapiem Baznīcas kalnā, kuri atrodas 0,3 km uz ZA.

No Zviedru kapu kalniņa pēc lietus veļas migla.

KPAI arh. Annas muižas senkapi – Baznīcas kalns un Zviedru kapi; Pag. pad. 2005 Zviedru kapi, Rubeņu viduslaiku kapsēta

KAPSĒTAS

Zaubes pagastā ir piecas kapsētas. Apbedīšana notiek tikai trijās. Bez tam vēl ir senie Vācu baronu kapi, Brāļu kapi II pasaules karā kritušajiem un privātie Mūrnieku kapi.

Agrāk katras pagasta daļas, kā arī katras konfesijas piederīgos apglabāja savā kapsētā; tagad šāda dalījuma vairs nav.

Āžkalna kapi, Āža kapsēta, Luterāņu vecā kapsēta - Āžu kalns, Zaubes kapsēta – atrodas 0,3 km uz R no Zaubes (c.), Zaubes-Mālpils ceļa l. pusē (ap 0,35 km no tā), uz nelielā, stāvā Āžkalna (rel. augst. 11 m), kuram A pusē ir dīķi. 0,2 km uz Z tek Dziriete (u.). Apkārt ir bērzu audze, arī kapos aug lieli koki.

Āžkalna kapi.

Āžkalna kapu kapliča.

Kapi iekārtoti jau cara laikā kā luterāņu kapi un ir vecākie Zaubes pagastā, kas vēl tiek izmantoti. Tajos galvenokārt apglabā Jaunpils draudzē ietilpstošo muižu teritoriju mirušos. Āžkalnā atdusas gleznotāja Vilhelma Purvīša, konfekšu fabrikanta Ķuzes, ģenerāļa Bangerska dzimtai piederīgie.

“Tālajos muižas laikos šajā kalnā kalpi ganījuši kazas. Kad izdomāts šeit ierīkot vienkāršo ļaužu kapsētu, to nosaukuši par Āžkalnu”. (Pēc veco ļaužu nostāstiem pierakstījis Modris Mednis).

Pag. 25 Zaubes kapsēta; Cēsu raj. 1994 Āžkalna kapi; Eksped. 1996 Zaubes kapsēta, Āžkalna kapi; Cēsu raj. 1997 Āža kapsēta; S50 Āžkalns; LVI 1969 Luterāņu vecā kapsēta - Āžu kalns; Zaubes skolas arhīvs Āža kalna kapi; Cēsu novads 2001 97 Zaubes kapi; Lpag II 664 Āžkalna kapi; Eksped. 2002 Āžkalna kapi; Pag. pad. 2005 Āžkalna kapi

Brāļu kapi – atrodas ap 0,6 km uz A no Zaubes (c.), Silauzēnu upītes (Āmurupītes) l. krastā (ap 0,2 km no tās). Garām iet lauku ceļš uz *Tunčiem* (vs.). Apbedījumi un piemiņas zīme novietoti neliela paugura nogāzē netālu no *Muižniekiem* (vs.). Te apglabāti ap 400 Otrajā pasaules karā kritušie sarkanarmieši.

Pag. 25 Brāļu kapi; Zaubes skolas arhīvs Brāļu kapi; Eksped. 1996, 2002 Brāļu kapi; Cēsu raj. 2003 Brāļu kapi; Pag. pad. 2005 Brāļu kapi

Piemiņas akmens Brāļu kapos.

Mūrnieku kapi – atrodas 4 km uz DA no Kliģenes (c.), Kliģenes-Mazozolu ceļa l. pusē pie *Lejas Mūrniekiem* (vs.) uz neliela stāva paugura – Gulgātas kalna. Neliela privāta kapsēta, kur tagad apbedīšana notiek reti.

Kapus ierīkojis *Lejas Mūrnieku* saimnieks Dāvis Kalniņš, kurš vēlējies gulēt pats savā zemē. Tie ir ne mazāk kā 100 gadus veci un tos iesvētījis pareizticīgo mācītājs. Senāk Mūrnieku kapos bijuši pat kapusvētki, pēc kuriem mācītājam *Mūrniekos* rīkotas pusdienas. Tur atdusas vieta ne tikai Kalniņa dzimtai, bet apglabāti aizgājēji arī no dažām kaimiņu mājām (*Kuģīšiem*, *Baznīckalna* u.c.) un II pasaules kara laikā – arī kāds vācu armijas feldšeris. (No Arnolda Emsiņa atmiņām, 2005)

Mūrnieku kapi.

Cik noprotams, Dāvis Kalniņš bijis sabiedrībā diezgan ievērojams, jo no 1878. gada līdz 20. gs. 20. gadiem *Lejas Mūrniekos* iznomātas telpas pareizticīgo skolai un, kamēr pagasts nebija uzcēlis savu nespējnieku patversmi, ik gadu izmitināti vairāki pagasta nabagi. Kāda pagasta kvīts par naudas izmaksu liecina, ka pagasta nabagu turētājs D. Kalniņš 1891. gada 26. martā saņēmis maksu par nabagu turēšanu 1890./91. gadā: 6 nabagi visu gadu – 180 rbļ., 2 nabagi 10 mēn. – 50 rbļ., 1 nabags 5½ mēn. – 13,75 rbļ., par 2 nabagu apglabāšanu 10,00 rbļ. kopā. (V. Veisenkopfa, 2005)

Zaubes skolas arhīvs Mūrnieku kapi; Lpag II 664 Privātā kapsēta Mūrniekos; Pag. pad. 2005 Mūrnieku kapi

Sila kapi, *Krievu kapsēta*, *Pareizticīgo kapsēta* – lieli kapi starp Zaubes-Ērgļu un Zaubes-Annu ceļu, ap 1 km uz A no Zaubes (c.), Zaubes sila malā. Netālu uz DR ir Zirgu purvs, bet Z tek nelielā Silauzēnu upīte (Āmurupīte). Ciema A malā, ap 1 km no kapiem, atrodas Sv. Nikolaja pareizticīgo baznīca, kas tagad nedarbojas.

Sila kapi iesvētīti kā Jaunpils jeb Jurgensburgas pareizticīgo draudzes kapsēta 1851. gada martā. Zemi tās ierīkošanai 1200 kvadrātasu platībā pie muižas sila Jurgensburgas-Gustavsbergas (Kliģenes) ceļa malā piešķīris muižas īpašnieks fon Šteins. Kapsēta norobežota ar grāvjiem (t.s. vecā kapsēta). Vēlāk tā atzīta par mazu un tās paplašināšanai nepieciešamo zemi 1871 kvadrātasu un 24 kvadrātpēdu platībā 1870. gadā fon Šteins bijis ar mieru par 150 sudraba rubļiem pārdot draudzei. Konsistorija, aizbildinoties ar līdzekļu trūkumu, atteicās šo zemi draudzes kapsētai pirkt un ieteica vietējam priesterim vākt līdzekļus šim mērķim no draudzes locekļiem. Acīmredzot tā arī ticis darīts, jo jaunā kapsēta (blakus vecajai) iesvētīta 1870. gada 25. oktobrī (pēc vecā stila).

Mūsdienās abas kapsētas saplūdušas, tomēr, vērīgāk ieskatoties, tās var atšķirt, jo vecās kapsētas grāvju vaļņi gar mežu un Krūsāru-Annu ceļu vēl ir samanāmi. Liepu ieskautajā laukumā, kur tagad tiek noturēti kapusvētku dievkalpojumi, pēc vecu ļaužu nostāstiem, esot bijusi vecās kapsētas kapliča. Žogs kapsētai nav bijis, un kapsētas vārtus simbolizē pavisam vienkārša koka guļbūves kapliča jaunās kapsētas priekšā. Starp kapsētu un Kliģenes ceļu bijusi teritorija apbedījumiem “aiz kapsētas žoga”. Šeit tikuši apbedīti arī trīs 1905. gadā soda ekspedīcijas nošautie – Vasilis, Kalniņš un vēl kāds trešais. Viņu kapavietas vairs nav atrodamas, jo radnieki baidījušies tās kopt. Izzūdot apbedījumiem “aiz kapsētas žoga”, padomju varas gados šī teritorija līdz pat ceļam ir pilnīgi aizņemta ar apbedījumiem (atlikusi tikai lielā bedre, kur tiek bērti “zaļie” atkritumi).

Kapu vecākajā daļā.

Sila kapu vecākajā daļā apbedīšana sāka no jauna.

Šeit sākas Sila kapu jaunā daļa.

Pēdējo 50 gadu laikā kapsētā apbedījumi veikti, neņemot vērā reliģisko piederību. Nedarbojas vairs arī pareizticīgo draudze. Pašlaik kapsētu apsaimnieko pagasta pašvaldība. Kapsētā ir I pasaules kara laikā kritušo un mirušo karavīru apbedījuma vieta (tolaik Zaubes muižā bijis hospitālis). Piemiņas zīme uzstādīta 1937. gadā. Kapos ir rakstnieka Pētera Bauģa dzimtas kapi ar piemiņas zīmi Ievai Bauģis. Šeit ir arī sv. Nikolaja pareizticīgo baznīcas ilggadīgā psalmotāja Pētera Vītola ģimenes apbedījums ar metāla sētiņu un lielu akmens krustu. Šo kapavietu 20. gs. 80. gadu vidū izrakņājuši dārgumu meklētāji. Līdzīgu “interesentu” zināšanai jāpiebilst, ka psalmotājs bijis vienkāršs baznīcas kalpotājs, un nekādu bagātību šeit neatrast. Pārstaigājot kapsētu, pēc piemiņas zīmēm varam noteikt ļaužu rocību un kapu kultūru dažādos laikos. Daudzi kādreiz turīgo dzimtu kapakmeņi no 20. gs. pirmās puses sen nekoztajās kapu vietās mēmi liecina: “Tā aiziet pasaules godība”. Kas pateiks, vai šo dzimtu pēcteči gājuši bojā, izmiruši vai vienkārši aizmirsuši savus senčus. (V. Veisenkopfa, 2005).

Kapu nosaukums cēlies no Zaubes sila vārda. Carā laikos tos sauca par “Krievu kapsētu”. Latvijas brīvvalsts laikā, kad kapsētas piederēja draudzēm un tajās glabāja tikai savas konfesijas piederīgos, tā bija “Pareizticīgo kapsēta”. Pēc 1940. gada sāka saukt par Sila kapiem. (D. Ozoliņš, 2005). Cēsu raj. 1994 Sila kapi; Zaubes skolas arhīvs Sila kapi; Lpag II 664 Sila kapi (bij. pareiztic.); Pag. pad. 2005 Sila kapi

Vācu baronu kapi, *Baronu kapi*, *Barona kapi*, *Vācu kapi* – senī baronu dzimtas un citu vācu tautības iedzīvotāju apbedījumi Zaubē (c.), ap 100 m no Lejas ezera D krasta, nelielā ar kokiem āpaugušā uzkalniņā. Netālu bija Jaunpils muiža un parks, bet pie ezera muižas ūdensdzirnavas. Kapos apbedīti arī Bēzrmuižas kungu (*von Seck*) dzimtai piederīgie.

Vācu baronu kapu kalniņš.

Uzkalna pakājē pie ezera atrodas Vācu kapsētas avots, no kura kādreiz ņemts ūdens pienotavai.

LVI Vācu kapi; Zaubes skolas arhīvs Baronu kapi; Eksped. 2002 Baronu kapi, Barona kapi; Pag. pad. 2005 Vācu baronu kapi

Viduskapi, Vidus kapi, Vecie kapi, Luterāņu jaunā kapsēta, Zaubes kapsēta – atrodas ap 0,3 km uz DR no Zaubes (c.), Zaubes-Mālpils ceļa kr. pusē (ap 200 m no tā), neliela paugura nogāzē. 0,2 km uz D pa gleznaino Putnu gravu tek Dzirnavupe (Bērzupīte), bet ap 0,5 km uz Z ir Āžkalna kapi, aiz kuriem tek Dziriete.

Tie bija luterāņu kapi, kuros apglabāti kādreiz Jaunpils draudzei piederējušo muižu teritoriju (arī Kliģenes, Dukuru, Slīpes un Jaunbērza), kā arī katoļticīgie mirušie. Kapi tiek izmantoti arī pašlaik. Viduskapi agrāk saukti par Vecajiem kapiem [Lpag II 664], taču izskatās jaunāki, jo pēdējos 30-50 gados apbedījumi vairāk veikti Viduskapos. Āžkalns šķita nepievilcīgāks, bija aizaudzis ar krūmiem.

Viduskapi.

Veca piemiņas zīme vācu valodā.

Viduskapu centrālajā ejā pirmajā uzkalniņā saskatāmi ar zāli apauguši akmens pamati. Pēc visa spriežot, senāk šeit bijusi kapliča vai tai līdzīga celtne, kaut arī nav izdevies atrast nevienu, kurš tādu atcerētos kādreiz šeit redzējis. Iespējams, ka sākotnēji kapos apbedīti pa lielākai daļai turīgāki ļaudis, varbūt nelatvieši.

LVI 1969 Luterāņu jaunā kapsēta; Pag. 25 Zaubes kapsēta; Eksped. 1996 Viduskapi; Lpag II 664 Vidus (agrāk Vecie kapi); Eksped. 2002 Viduskapi; Cēsu raj. 2003 Vidus kapi; Pag. pad. 2005 Viduskapi

BAZNĪCAS

Zaubes (Jaunpils) luterāņu baznīca – atrodas Zaubes (c.) centrā, 0,3 km uz Z no Lejas ez., Zaubes-Nītaures ceļa kr. pusē. Celta 1854. gadā no laukakmeņiem, gotikas stilā, ar ļoti interesantu zvanu torni. Altāri rotā divas kolonnas, altārglezna (autors nezināms). 1932. gadā baznīca ņemta valsts aizsardzībā kā arhitektūras piemineklis.

1257. gadā uzceltajā Jurgensburgas ordeņa pilī bijusi kapela.

Pirmā baznīca draudzei celta 1563. gadā no ozolkoka baļķiem (pēc citiem avotiem – no egles koka). Celtne bijusi bez torņa, tas uzcelts tikai 1577. gadā. Baznīca atradusies muižas pagalmā. Pirmo baznīcu pavēlējis celt toreizējais ordeņa kanclers Josts Klots. 1588. gadā viņa dēls līcis izrotāt baznīcu pateicībā par savu izglābšanos, izbēgot no Cēsu pils, kad tai uzbruka Ivana Bargā karaspēks. Ir ziņas, ka jaunas koka baznīcas ir celtas 1643. un 1696. gadā [KPAI arh]. Pēdējo cēlis landrāts Kārlis Gustavs fon Klots (*Carl Gustav von Clod't*). No šīs baznīcas ir saglabājušās ozolkoka durvis, kuras izgatavojuši latviešu amatnieki [Plaudis, 1988].

Baznīcu tagadējā vietā sāka celt 1693. gadā. Šo baznīcu 1796. gadā zīmējumos attēlojis J. K. Broce. Tā celta no koka, ar piebūvētu torni, kam galā gailis [KPAI arh]. Baznīcas zvani lieti 1696. un 1736. gadā.

Tagadējā baznīca celta no laukakmeņiem uz vecās baznīcas pamatiem, apmesta no ārpuses un iekšpusēs. Veci ļaudis stāstījuši, ka, to būvējot, aizmūrēja kapenes, kas bija zem baznīcas grīdas. Baznīca iesvētīta 1854. gada 19. septembrī. Tajā bija 275 sēdvietas. Broces zīmējumā redzams, ka akmeņi ap baznīcu žoga vietā jau tolaik bijuši salikti tā, kā tie ir vēl tagad. Žogs ap baznīcu nekad nav bijis.

Broce J. K. Skats uz Jurgensburgas baznīcu 1796. gadā.

Skats uz Zaubes ev. lut. baznīcu un bij. krogu 2005. gadā.

Broce J. K. Skats uz Jurgensburgas baznīcu 1796. gadā.

Luterāņu baznīcai bija slaidis tornis (pirms nozāgēšanas). 1963. gada foto.

1854. gadā celtajai luterāņu baznīcai ozolkoka durvis saglabājušās no iepriekšējās 1696. gadā celtās (Broces zīmējumā redzamās) baznīcas. Uz krusta virs durvīm ir torņa būvēšanas gadskaitlis "1913".

Zaubes luterāņu baznīca 2005. gadā.

Laulības Jaunpils luterāņu baznīcā 20. gs. 30. gados.

Mācītājs Jānis Kalve un skolotājs Jānis Dindonis ar jauniešiem iesvētībās 20. gs. 30. gadu sākumā.

Baznīcas tornis, kuram nav līdzīgu ne Baltijā, ne Zviedrijā, uzcelts 1913. gadā. Domājams, ka akmens blūķi, kas diezgan nekārtīgi izmēti ap baznīcu, ir palikuši pāri no torņa celtniecības. I pasaules kara laikā baznīca stipri cietusi, tāpēc pēc kara tā bija jāatjauno. Tika atliets jauns zvans un 1927. gadā uzstādīts tornis, kur tas atrodas arī patreiz. Baznīcas zvanam ir uzraksts "Jaunpils"

¹ Draudzei vecais nosaukums saglabājās līdz 1943. gadam.

ev. lut. baznīca 1927. g.” [KPAI arh.]. Vajadzēja arī jaunas ērģeles. Tās pasūtīja Jēkabam Jaugietim, kuru uzskata par otro lietpratīgāko un ražīgāko ērģelbūvētāju 20. gs. 30. gadu Latvijā¹. 1934. gada rudenī tās bija gatavas un 14. oktobrī iesvētītas. Zaubes ērģeles ir vienas no trim lielākajām J. Jaugieša ērģelēm, bet skanējuma ziņā tās bijušas labākas par pārējām. Baznīcā pie sienas bija baltas marmora plāksnes ar uzvārdiem un sekojošu tekstu: “*Atbrīvošanas cīņās un pasaules karā kritušajiem un bez vēsts pazudušajiem Zaubes pagasta dēliem*”. 1938. gadā Zaubes draudzē bija 1300 locekļu; kristīti 18, iesvētīti 21, laulāti 12, apglabāti 25, dievgaldu saņēmuši 295.

Otrā pasaules kara gados Zaubes baznīca pārāk daudz necieta un turpināja darboties līdz 1963. gada beigām. Pēdējais dievkalpojums notika 1963. gada Ziemassvētkos. Baznīca tika atsavināta un izdemolēta – logu vitrāžas izsistas, ērģeļu stabules izvazātas, ērģeles nodotas metāllūžņos. Torņa smaile kopā ar krustu tika aizzāģēta un brutāli nolauzta 1969. gada vasarā². Vēlāk tornim uztaisīja nelielu nobeigumu, lai aizsargātu no lietus un sniega. Tāds tornis izskatās arī tagad. Baznīcas telpas izmantoja kā sporta zāli. Vēlāk, kad uzcēla jauno skolu ar sporta zāli, baznīcas ēku atdeva rajona patērētāju biedrības savienībai, kura to izmantoja par pārtikas noliktavu. Šajā laikā pazuda arī piemiņas plāksnes I pasaules karā kritušajiem.

Draudze savu darbību atjaunoja drīz pēc atmodas sākšanās. Dievkalpojumi notika dažādās vietās, bet galvenokārt baznīcas durvju priekšā. 1991. gada 22. decembrī draudze atguva baznīcas ēku, kura bija nožēlojamā stāvoklī. Caurā jumta dēļ mitrums bija pamatīgi sabojājis sienas, un drausmīgā netīrība, kas valdīja pārtikas noliktavā, vispār nav aprakstāma. Ziemsvētku dievkalpojums notika izmāzgātās telpās.

1997. gadā baznīcai tika uzlikts jauns jumts, 1998. gadā izremontētas sienas. Atgūta un restaurēta altārglezna³. 2002. gadā draudze atguva arī mācītājmuižas ēkas, kur padomju laikā bijusi ierīkota gan skola, gan slimnīca, un draudze kļuva par pilntiesīgiem saimniekiem savos īpašumos. Jau vairākus gadus ir sadarbība ar māsu draudzi Jernā (Zviedrijā), ar kuras atbalstu uzlikts jauns jumts. Dāņi atsūtījuši dievnamam altāra sētiņu, solus.

Līdz pastorāta (mācītājmuižas) uzcelšanai Jaunpils baznīca bija Ērgļu draudzes filiālbaznīca, pēc tam pastāvīga draudze ar savu mācītāju. Pēdējais mācītājs, kurš pastāvīgi dzīvoja mācītājmuižā pirms II pasaules kara līdz 30. gadu sākumam, bija Jānis Kalve. Pēc tam draudzi apkalpoja Nītaures mācītājs Pēteris Nesaule, kurš 1944. gada rudenī emigrēja. Pēc Latvijas valsts atjaunošanas pirmais mācītājs bija Tālis Rēdmanis. Kopš 1990. gada Zaubes draudzē kalpojuši vai

Pirmais dievkalpojums pēc luterāņu baznīcas atdošanas draudzei 1991. gadā. Foto no I. Ūzes ģimenes arhīva.

¹ Liepājnieks Jēkabs Jaugietis ir viens no slavenākajiem latviešu ērģelbūvētājiem 20. gadsimta sākumā, strādājis visā Latvijas teritorijā.

² Iemesls tam šodienas skatījumā visai kuriozs – vajadzēja izvadīt kādu komunistu, bet citas tik lielas telpās kā bijusi baznīca neatrada. Taču rīkot atvadas no partijas biedra ēkā, kur tornī krusts, neuzdrošinājās. Cilvēks, kura izvadīšanai no baznīcas tika nogāzts tornis ar krustu, nebija nekāds ietekmīgs – tikai būvdarbu vadītājs, KP biedrs. Trako pasākumu iecerēja un realizēja kāds cits iztapīgs KP biedrs, kurš bija sovhoza saimniecības daļas vadītājs.

³ Altārgleznu pirms baznīcas demolēšanas bija paglābis mācītājs Jānis Beģis, un kopš 1963. gada tā glabājās sv. Jāņa baznīcā Cēsīs.

vadījuši dievkalpojumus prāvesti, mācītāji, evaņģēlisti: Tālis Rēdmanis, Gija Brokāne, Jānis Šmits, Agnis Zariņš, Ivars Jēkabsons, Raimonds Skrābāns, Pāvels Brūveris, Aigars Dāboliņš, Atis Grīnbergs, Gundars Cauka, Andris Krauliņš, Jānis Ginters, Guntis Dišlers, Elijs Godiņš, Andris Grots, pr. Aivars Beimanis, Reinhards Slenczka, Atis Vaichovskis, Jānis Vaskis, pr. em. Jānis Liepiņš, Ludvigs Sidrēvics, Juris Simakins, Viesturs Vāvere, Austris Rāviņš, Artis Eglītis, arī arhibīskaps Kārlis Gailītis. Svētdienas skolu vadīja Zenta Irbe un Silvija Zigrīda Bīriņa. Draudzes ērgelnieki – Ilmārs Bīriņš, Sintija Bīriņa, Iveta Kalteniece.

Kopš 2004. gada 1. jūlija Zaubes draudzē kalpo mācītājs Andris Krauliņš. Draudzē ir 34 locekļi, darbojas svētdienas skola, kuru apmeklē līdz 50 bērnu. 2004. gada 19. septembrī baznīcai svinēja 150 gadu jubileju. Svinību dievkalpojumā piedalījās 5 mācītāji.

(pēc Zaubes ev. lut. draudzes priekšnieka O. E. Bīriņa materiāliem)

Izmantotie avoti: Ķiploks E. Dzimtenes draudzes un baznīcas. – 1987.; Grauzdiņa I. Tūkstoš mēlēm ērģeles spēlē. – Rīga, "Liesma", 1987, 159.-160. lpp.; Feldmane S. Dievnama jubileja ieskicē nākotni. - www.edruva.lv/arhivs/5.10.2004/raksti/Raksts13.htm, 2004

Jaunpils mācītājmuiža, Mācītājmuiža, Zaubes mācītājmuiža, agrāk vāc. *Pastorat Jürgensburg* – Zaubes (c.) Z malā, Zaubes-Nītaures ceļa kr. pusē, 0,4 km no Zaubes (Jaunpils) luterāņu baznīcas. Pāri ceļam A pusē ir Nabagmājas purvs un *Kļaviņkalns*, uz kura atradās skola.

1601. gadā minēts mācītājs Heinrihs Vīgands (*Der pastor vonn der Jurgenßborch Heinrichus Wigandus*), 1820. gadā – mācītājs Stolls (*pastor Stoll*). Mācītājmuiža bija vienstāvu mūra ēka ar jumta izbūvi.

„Mācītāja māja” – Jaunpils mācītājmuižas ēka 2004. gadā.

Jurgensburga 1690. gada zviedru kartē.¹

Tajā attēlota mācītājmuiža (1) (*Pastoratet*), baznīca (2) un muiža (3) (*Görgensborg*), Augšezers (4) un dzirnavas (5) pie tā. Iezīmēta arī vecās pils vieta (6). Lejas ezers vēl nebija uzpludināts.

Pēc vācu literatūrā sastopamajām ziņām, pie pastorāta piederēja 243 ha zemes, ko apsaimniekoja astoņas zemnieku sētas: *Skrabiņi*, *Žankas* (3 mājas), *Kavoli* (2 mājas), *Dzeņi* (2 mājas). Mācītājmuižas zemnieku mājas sauca par *cālēniešiem*. Nosaukums cēlies no tā, ka renti maksāja ar pārtiku un rudenī katru nedēļu no citas mājas bija jādod arī cāļi.

Muižas ēku komplekss saglabājies un laika gaitā ticis dažādi izmantots – pēc kara kā skolas internāts, līdz 1974. gadam kā slimnīca, līdz 2000. gadam – ambulance.

¹ Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 7404. fonds, 1. apraksts, 1699. lieta

Broce J. K. Jurgensburgas pastorāts 1796. gadā.

Jaunieši luterāņu mācītājmuižā ap 1910. gadu. Vidū (no kreisās) skolotājs Juris Kļaviņš un draudzes mācītājs.

Broce J.K. Jurgensburgas pastorāts 1796. gadā.

Akmens alejā no luterāņu baznīcas uz mācītājmuižu. Tas redzams arī Broces zīmējumā, tikai alejas toreiz nebija un koki neaizsedza mācītājmuižu.

Jaunpils mācītājmuiža ap 1900. gadu. Pa kreisi – kalpu māja.

Mācītājmāja 20. gs. 30. gados. Vārtos uzraksts "Svētīts, kas nāk tā Kunga vārdā!" Foto no J. Zviedra ģimenes arhīva.

Bijusī Jaunpils mācītājmuižas kalpu māja, tagad divdzīvokļu īres māja. Nosaukums padomju laikā – "Pavasari" (kādu laiku līdz 1975. gadam tur bija ambulance, vēlāk dzīvokļi), tagad tai kopā ar mācītājmuižu ir nosaukums „Mācītāja māja”.

Nesen ēkas un zeme atdota atpakaļ draudzei. Tagad plašajā mācītājmuižā ir telpa draudzes sanāksmēm, dzīvoklis mācītājam, atvērta klase svētdienas skolai. Te ir klusa vecu koku ieskauda vieta.

Ortslexikon 250 Pastorat Jürgensburg; E I 41 jaunpils mājā; LT 75 Mācīt. māj.; Pag. apr. 1935 Jaunpils mācītājmuiža; Dunsdorf 1986, 143 Jörgensborg [Pastoratet], [Jaunpils (Zaubes)] mācītājmuiža; Pag. 25 Zaubes lauku slimnīca; Eksped. 1996 Jaunpils mācītājmuiža; Eksped. 2002 Jaunpils mācītājmuiža; Eksped. 2004 Mācītājmuiža

Zaubes sv. Nikolaja pareizticīgo baznīca – atrodas Zaubes (c.) A malā, Zaubes-Klīgenes ceļa 1. pusē, DA no Augšezera, uz Krievkalna.

Baznīca pašlaik nedarbojas, ēka ir sliktā tehniskā stāvoklī. Bija vietējas nozīmes arhitektūras piemineklis. Ārēji tai ir maz pareizticīgo dievnamiem raksturīgu iezīmju. Pie baznīcas apbūves kompleksa piederēja mācītājmāja, kas ir saglabājusies kā dzīvojamā ēka.

Zaubes sv. Nikolaja pareizticīgo baznīca ap 1900. gadu.

Zaubes pareizticīgo baznīca 2005. gadā.

1841.–1846. gadā iesākās latviešu zemnieku pāreja pareizticībā. Pārejas motīvi bija gan politiski un ekonomiski¹, gan arī nacionāli, un pilnā mērā ietekmēja toreizējā Rīgas apriņķa Jaunpils novada ļaudis. Pareizticībā pārgāja apmēram 62% Zaubes pagasta iedzīvotāju. 1851. gada 1. novembrī draudzē bija 1792 locekļi, tai skaitā 888 sievietes un 904 vīrieši. Sākumā lūgšanu telpas un mācītāja mitekļi ticis ierādīts Jaunpils muižā. 1854. gadā *Mālauzēnos* bija nodibināta pareizticīgo skola. 1859. gada aprīlī toreizējais pareizticīgo draudzes mācītājs Vasilijš Reinhauzens saņēma vēsti no Konsistorijas, ka ir piešķirti valsts kases līdzekļi Jurgensburgas pareizticīgo dievnama celšanai. Jurgensburgas muižas īpašnieks G. fon Šteins atvēlējis zemi baznīcas un pārējo ēku celtniecībai 1325,2 kvadrātasu platībā, 0,5 km uz A no muižas, Jurgensburgas-Gustavsbergas ceļa malā. Zemes gabalu arhitekts atzinis par mazu visu ēku izvietojumam, tāpēc muižas īpašniekam lūgts piešķirt vēl neliels zemes klāt (gar pašu ceļu).

1866. gadā bija uzcelta un tika iesvētīta sv. Nikolaja Jurgensburgas pareizticīgo baznīca. Tā ir akmens ēka, ar akmens mūra zvanu torni un skārda jumtu. Baznīcas zvans izgatavots Pēterburgā 1851. gadā un pirkt par 125 sudraba rubļiem. Māja baznīcas kalpotājiem, kā arī saimniecības ēkas – šķūnis un pirts – uzcelti par valsts kases līdzekļiem tajā pašā gadā. Blakus baznīcai 1881. gadā tika uzcelta pareizticīgo draudzes skola (ēka nodega 1993. gadā). Baznīcas kalpotāju mājā, kam tagad nosaukums *Beverīnas*, dzīvoja

Pareizticīgo mācītājs Andrejs Lasis ar meitu Fimu 20. gs. 30. gados. Foto no I. Ūzes ģimenes arhīva.

¹ Par to cara valdība solīja zemniekiem iespēju saņemt zemi. Ap 1847. gadu pāriešana pareizticībā beidzās, jo solītie labumi netika doti. Daļa konvertītu vēlējās atgriezties luterticībā, bet tas vairs nebija iespējams, jo valsts oficiālās reliģijas (pareizticības) nomaiņa tika uzskatīta par zaimošanu un nodevību.

mācītājs un divi psalmotāji, kuri izpildīja arī skolotāju amatu. Ar draudzes saimnieciskajām un naudas lietām nodarbojās vēlēts baznīcas vecākais, kuru Konsistorija apstiprināja uz trim gadiem.

Ilggadīgs baznīcas psalmotājs un skolotājs no 1855. gada līdz mūža galam bija Pēteris Vītols.

19. gs. beigās un 20. gs. sākumā draudzes mācītājs ilgāku laiku bija Platons Maķedonskis, kuru rakstura dēļ tautā saukuši par *trako Maķedonski*. Pazīstamais režisors Nikolajs Mūrnieks par viņu atstājis šādas atmiņas: “Pareizticīgo draudzes gans trakais Maķedonskis mēdzis teikt: *Te jūs nikādu laicīgu labumu nedabūsiet, tikai krievu ticību un zemi par velti – septiņi pēdi garu, trīs pēdi platu, dziļu, cik gribi. Gospodi, pomiluj!*” [grām.: Akurātere L. Dzīves izturīgie. – Rīga, 1988].

Pēc II pasaules kara draudzes darbība stipri panīka, tomēr, pateicoties uzticīgu draudzes locekļu saujiņai, tā nepārstāja darboties visus padomju varas gadus. Vēl 1981. gadā baznīcas zāle bija labā stāvoklī – ar altāri, vairākām gleznām, lustru un baznīcas piederumiem [KPAI arh]. Īpaši nopelni šeit bija Marijai Kalniņai, kura, cik vien spēja, līdz sava mūža galam rūpējās par baznīcu un glabāja tās atslēgas. Pēdējie dievkalpojumi šeit notika 1993. gadā.

Baznīcas ēkas bojāeja sākās 1992. gada novembrī, kad vētrā cieta baznīcas torņa skārda jumts. Tā kā no baznīcas virsvadības palīdzība netika sniegta un arī pēdējie uzticīgie draudzes locekļi bija aizgājuši mūžībā, nesagaidot paaudžu maiņu, dievnams nu stāv pamests likteņa varā un ir bīstamā avārijas stāvoklī (kuru katru brīdi var sagrūt baznīcas tornis).

Valda Veisenkopfa

Bijusī pareizticīgo draudzes mācītājmuiža (tag. Beverīnas) 2005. gadā.

Baznīcas tornis 2004. gadā.
V. Strautnieces foto.

BIJUŠĀS MUIŽAS UN PUSMUIŽAS

Vācu bruņinieki pēc Latvijas teritorijas iekarošanas sākotnēji dzīvoja nocietinātās mūra pilīs. To ārpusē atradušās noliktavas (klētis) un dzirnavas. No 14. gs vidus saglabājušās rakstiskas ziņas par muižnieku-kungu mājām, kas celtas “pēc Rietumeiropas lielgruntnieku lauku māju parauga” kā apaļkoku guļbūves ar krusta pakšiem, salmu vai lubu jumtiem, maziem logiem un mantelškursteni. Tās bija lielākas par zemnieku mājām. Vārds “muiža” latviešu valodā pārņemts no lībiešu *moiz* vai igauņu *mõiz* (Ķēniņš, 2003).

Liela daļa muižu tika nopostītas Ziemeļu kara (1700-1721) laikā. Greznākas mūra dzīvojamās mājas sāka celt ap 18. gs. vidu. Laika gaitā ēku interjerā parādījās baroka, gotikas vai klasicisma arhitektūras iezīmes. Pagalma apbūve parasti bija regulāra, ēkas novietotas simetriski pret galveno ieejas asi. Klētim un staļļiem bieži būvētas lokailes vai stabu virknes (piemēram, Annas muižas klētij). Saimniecisko ēku kompleksā ietilpa pārvaldnieka un kalpu māja, klētis, staļļi, kūtis, šķūņi, pienotava, rija u.c.

1920. gadā 48% no Latvijas zemes bija lielo muižu īpašumā. 1921. gadā Centrālā zemes ierīcības komiteja muižu zemes sadalīja, atstājot nesadalītus tikai lielāko muižu centrus.

Annas muiža, *Annasmuiža, Annas, Anna*, agrāk vāc. *Annenhof, Anenhof*, pirms tam *Frīdrihsberga* – atradās Annas (Nelabā) ez. A krastā pie Zaubes-Nītaures ceļa, tag. Annas ciemā. Muižas ēkas daļēji saglabājušās.

Annas muiža izveidota tikai pēc 1695. gada kā Nītaures pusmuiža. Līdz 17. gs. beigām Annas muižas teritorija ietilpa Nītaures muižas sastāvā, pēc tam tā kļuvusi patstāvīga muiža. Pēc “*Baltisches historisches Ortslexikon*” sniegtajām ziņām Annas muižai savulaik piederējušas trīs pusmuižas, viens krogs, 32 zemnieku sētas.

No I. Janeles un V. Kvaskovas¹ pētījuma par Annas muižas vēsturi:

Pēc 1681. gada Vidzemē tika uzsākta muižu redukcija, t.i., atsavināšana par labu valstij, un arī Nītaure nonāca valsts īpašumā. 1713. gada 2. aprīlī parakstīts nomas līgums, saskaņā ar kuru Nītaure un tās pusmuiža Annas muiža iznomāta “komisāram Kaspari” (*Commissario Caspari*) uz laiku no 1713. līdz 1714. gadam pret nomas maksu 259 dālderī 64,5 graši gadā, pusi maksājot naudā, bet otru pusi “graudā”. 1716. gada 30. jūnijā līgums par Nītaures un Annas muižas iznomāšanu ar Dāvidu Kaspari tika atjaunots vēl uz sešiem gadiem, taču šoreiz jau par 275 dālderiem gadā. 1724. gadā kā Nītaures un Annas muižas nomnieks minēts majors Burhards Ernsts fon Trautfeters (*Trautvetter*), kurš nomas tiesības ieguvis, samaksājot valstij Dāvida Kaspari nomas naudas parādu. 1731. gada Nītaures muižas revīzijas aktā teikts, ka Nītaure iznomāta ģenerālās ekonomijas direktoram fon Felkerzāmam (*Völkersahm*), bet Annas muižā dzīvo kāds zemnieks. 1738. gadā Nītaures un Annas muižas nomniece bija fon Felkerzāma atraitne baronese fon Mengdena (*Mangden*), kas minēta kā šo muižu nomniece arī 1744. gada muižas revīzijas dokumentos.

1751. gadā Annas muiža beidz pastāvēt kā Nītaures pusmuiža – revīziju aktos sākot ar šo gadu Nītaurei un Annas muižai atsevišķi uzskaitīti zemnieki, un katrai ir arī savs nomnieks: Nītaure 1751. gadā ir iznomāta viceprezidentam Ivanam de Malissiono (*Malissiono*), bet Annas muiža 12. jūnijā iznomāta Kornetam fon Albedilam (*Albedil*).

¹ Janele I., Kvaskova V. Bij. Annas muižas centra apbūves un parka vēsturiskā izpēte. – Rīga, SIA “LDU” izpētes un projektēšanas birojs “KROKS”, 1992

Drīz notika otrreizēja Annas muižas statusa maiņa – no valsts muižas tā kļuva par privāto jeb dzimtmuižu. 1759. gadā Krievijas ķeizariene Elizabete Petrovna uzdāvināja Nītauri, Annas muižu un Mori dzimtīpašumā ģenerālim Vilhelmam fon Fermoram (*Fermor*). Viņa sieva bija Doroteja Elizabete Bruka (*Bruco*) un viņiem bija dēls Vilhelms un meita Sāra Eleonora. Sārai par godu kāds viņas pielūdzējs 1763. gadā sacerējis Annas muižu slavinošu dzejojumu, kurā grāfs Vilhelms Fermors tiek saukts par “gudro kara vadoni” un “maigo ģimenes tēvu”, kurš Annas muižu saņēmis no “lieliskās ķeizarienes rokas”. Krievu mākslinieks Ivans Višņakovs (1699-1761) 1749. gadā gleznojis Sāras Eleonoras Fermoras portretu. Tas glabājas Pēterburgā Krievu muzejā un ir viens no skaistākajiem rokoko laikmeta krievu portretu glezniecības paraugiem. 1750. gadā I. Višņakovs gleznojis arī Sāras Eleonoras brāļa Vilhelma portretu.

Višņakovs I. Sāras Eleonoras Fermoras portrets.¹

1764. gada jūlijā notika Sāras Eleonoras Fermoras laulības ar grāfu Jakobu Pontusu Stenboku no senas un ievērojamas Zviedrijas muižnieku dzimtas. Jau 1764. gada 28. jūnijā grāfs Vilhelms fon Fermors parakstīja dokumentu, saskaņā ar kuru atdeva Annas muižu savai meitai Sārai Eleonorai kā viņas pūra tiesu. Lai gan ar 1764. gada 1. septembri Annas muiža tiek nodota Sāras Eleonoras vīra rīcībā, īpašuma tiesības uz muižu paliek Sāra Eleonorai un viņas pēcnācējiem. Dokumentā arī norādīts, ka gadījumā, ja viņi gribētu muižu pārdot, pirmtiesības uz pirkumu ir Sāras Eleonoras brālim Vilhelmam. Sāra Eleonora vairāk uzturējās Pēterburgā nekā Annas muižā, arī viņas dēls Magnuss Johans Stenboks dzimis Pēterburgā. Drīz vien Sāras Eleonoras un Jakoba Pontusa Stenboka laulība tika šķirta.

Višņakovs I. Vilhelma Fermora portrets (1750).²

Sāra Eleonora palika Pēterburgā, bet viņas vīrs ar bērniem dzīvoja Annas muižā. No 1775. līdz 1777. gadam starp laulātajiem draugiem ilga tiesas process, kurā lēma par Annas muižas pārdošanu. Muiža bija apkrauta ar milzīgiem parādiem, kuru dēļ Sāra Eleonora bija spiesta to pārdot. 1778. gada 2. maijā Pēterburgā tika noslēgts Annas muižas pirkšanas-pārdošanas līgums, un par 31 000 rubļiem to ieguva Vilhelms fon Fermors. Tā kā viņš pēc sava tēva nāves 1771. gadā bija mantojis arī Nītaures muižu, Annas muižu ilgi nepaturēja. 1780. vai 1781. gadā to nopirka Aleksandrs fon Tranzē (*Transehe*) par 28 100 valsts Alberta dālderiem un 500 sudraba rubļiem. Tranzē dzimtas īpašumā Annas muiža palika līdz 1905. gadam.

Tranzē dzimtas vēsture Vidzemē aizsākusies ar kādu Tīsu fon Tranzē (*Thies von Transehe*), kurš šeit ieradies, vēlākais, 16. gs. vidū. Viņa pēcnācēji bija ievērojami diplomāti, juristi un zviedru armijas virsnieki. 18. gs. otrajā pusē dzimtas materiālā labklājība sāka uzplaukt un pieauga to ietekme arī politiskajā un sabiedriskajā dzīvē. Annas muižas īpašnieks Aleksandrs fon Tranzē dzimis 1749. gadā. Viņa tēvs bija krievu armijas ģenerālleitnants Kārlis Augusts fon Tranzē (1717-1778), Vecvāles un Jaunvāles muižas īpašnieks, māte – Magdalēna fon Fineke (1725-1784) no Meklenburgas. Pēc studijām Kēnigsbergā Aleksandrs fon Tranzē atgriezās Vidzemē un kļuva bruņniecības notārs, 1783. gadā Cēsu apriņķa tiesnesis, bet pēc tam apriņķa maršals. 1779. gadā viņš salaulājās ar savu māsiņu – Dzelzavas īpašnieka meitu Šarloti Helēnu Elizabeti fon Tranzē (1758-1834). Viņiem bija 9 bērni, no kuriem 5 nomira agrā bērnībā. 18. gs.

¹ www.artrossia.ru/artists/picture

² http://www.rusmuseum.ru/eng/exhibitions/virtual/red/e_list05.html

beigās par Tranzē bērnu mājskolotāju Annas muižā strādāja Garlībs Merķelis. 1795. gadā viņš šeit uzrakstīja ievadu savam darbam "Latvieši". Aleksandrs fon Tranzē miris Annas muižā 1828. gadā, bet 1829. gadā noslēgts mantojuma dalīšanas līgums starp viņa mantiniekiem. Annas muižu, kas tika novērtēta par 42 000 rubļu, saņēma viņa vienīgais dēls Otto Aleksandrs fon Tranzē (1785-1838) – Vidzemes galma tiesas viceprezidents, kolēģijas asesors un apriņķa deputāts.

Tranzē dzimtas īpašumā Annas muiža palika līdz 1905. gada vasarai, kad to nopirka Emīls de Sankti Mauro Gajevskis par 220 100 rubļiem. Jaunais īpašnieks bija ieradies Vidzemē no Krievijas, kur viņš bija strādājis par dažādu muižu pārvaldnieku, kā arī nomājis muižas. Šī paša gada decembra sākumā muižas kungu dzīvojamo māju nodedzināja revolucionāri. Protokolā, kurš sastādīts 1906. gada aprīlī sakarā ar Annas muižas īpašnieka lūgumu piešķirt viņam aizdevumu ēku remontam un saimniecības atjaunošanai, teikts: "Kungu mājā viss, kas vien varējis degt, ir pilnīgi izdedzis. Pirmajā stāvā tikušas aizdedzinātas un izdegušas pat grīdas. Turpretī mūri ir diezgan labi saglabājušies un ēku varētu atjaunot." Komisija konstatēja, ka zaudējumi nodarīti 33 000 rubļu apmērā, bet līdzekļu trūkuma dēļ aizdevuma izsniegšanu atlika. Jūnijā tomēr tika piešķirts 5000 rubļu liels aizdevums. Lai gan Annas muiža bija apdrošināta Vidzemes savstarpējā apdrošināšanas biedrībā par 30 000 rubļiem, šo summu biedrība atteicās izmaksāt sakarā ar to, ka pili nodedzinājuši revolucionāri. Domājams, ka pēc pils nodedzināšanas par muižnieku dzīvojamo māju kļuva kādreizējā pārvaldnieka māja.

Pēc Emīla de Sankti Mauro Gajevska nāves 1910. gadā Annas muiža paliek viņa atraitnes Marijas de Sankti Mauro Gajevskas un dēlu Leonīda un Anatolija īpašumā. Par parādu nenomaksāšanu 1916. gadā bija ierosināta lieta par Annas muižas pārdošanu izolē, taču karš izglāba muižu no izūtrupēšanas. Atgriezusies no Krievijas, Annas muižas īpašniece lūdza Vidzemes muižnieku kredīt biedrībai maksājumu termiņa pagarināšanu sakarā ar to, ka saimniecība karā izpostīta.

1921. gadā, balstoties uz Latvijas Republikas 1920. gada likumu par agrārreformu, Annas muiža tika pārņemta valsts īpašumā un novērtēta par 115 545 rubļiem. Pārņemšanas aktā bija norādīts, ka Marija de Sankti Mauro Gajevska ir Krievijas pavalstniece, un jautājums par viņas uzņemšanu Latvijas pavalstniecībā vēl nav izlemts. 1922. gadā Vidzemes muižnieku kredīt biedrības likvidācijas komisija viņai paziņoja, ka ķīlas zīmes uz Annas muižu par 67 400 rubļiem ir dzēstas. Kā neatsavināmo daļu bijušajai Annas muižas īpašniecei piešķīra daļu no muižas centra, bet otru muižas centra daļu ar 1905. gadā nodedzinātās pils mūriem piešķīra Ķēču Izglītības biedrībai.

Pašreiz skatāmais **muižas ēku komplekss** veidojies 19. gs. No muižas pavēries plašs, skaists skats uz Annas (Nelabo) ezeru un pāri tam.

No I. Janeles un V. Kvaskovas pētījuma par Annas muižas **apbūves** izveidošanos:

Zviedru mērnieka H. Karlheima (*Carlheim*) 1681. gadā izgatavotajā plānā redzamas zemnieku saimniecības, uz kuru zemes pēc 1695. gada tika izveidota Annas muiža. Ezera nosaukums plānā rakstīts tā, kā, neprazdams latviešu valodu, to dzird svešinieks: *Nelaps*. Ezera ZA krastā parādītas Putras un Ezerēnu jeb Induļa mājas. Lielāko ceļu izvietojums ir apmēram tāds pats kā mūsdienās. Pēc Ziemeļu kara (1700-1721) Nītaures muižas revīzijā 1724. gadā aprakstītā saimnieciskā situācija kopumā ir bēdīga, daudzas mājas iznīcinātas. Ezerēnu jeb Induļa Pētera sēta gan ir apdzīvota – vai nu jau atkopusies, vai arī kara un mēra neskarta. Tur dzīvo 6 pieaugušie (2 vīrieši un

Annas muižas kungu dzīvojamās mājas drupas 1906. gadā. Nodedzināta 1905. gadā. [grām.: *Livlands zerstörte Schlösser. III Teil.* – Rīga, 1906, 6.S.]

4 sievietes) un 6 bērni līdz 15 gadu vecumam. Sētā ir 2 zirgi, 2 jaunzirgi, 7 govīs un 3 jaunlopi.

1731. gadā Putru un Ezerēnu jeb Induļa māju vietā ir jau ierīkota jauna pusmuiža (vecā Annas muiža atradusies citur – Nītaures Viļumā). Turpat revīzijā lasāms, ka jaunā pusmuiža, ko sauc par Frīdrihsbergu, esot ierīkota jau zviedru valdības laikā, bet vēlāk viss sabrucis. Šaubas par to gan rada fakts, ka vēl 1724. gadā vecajā vietā vēl pastāvēja Putras un Ezerēnu mājas. Toties 1731. gada revīzijā šo māju tiešām vairs nav – kopā ar Lejasleju, Oškālnu un Aluzēnu mājām un zemēm tās rezervētas jaunās pusmuižas celtniecībai. Ezeru jeb Induļa Pēteris 1730. gadā ir “noņemts” no savām mājām (*aus .. Gesinde genommen*) un ielikts par saimnieku tukšajās un neapbūvētajās Pēpu mājās. Jaunajā Frīdrihsbergas pusmuižā par muižas un lopu uzraugu noņemti kāds Hinrihs. 1731. gada revīzijā teikts, ka jaunās pusmuižas ēku celtniecība jau iesākta. Iespējams, ka sākumā pusmuižas vajadzībām tika izmantotas no mājām izliktā zemnieka ēkas, jo Hinriham ir tikai 2 zirgi un 3 govīs, bet Pēterim, kas ielikts Pēpos, bija pavisam 13 lopi. 1738. gada Nītaures muižas revīzijā iepriekšminēto Frīdrihsbergu atkal apsaimnieko zemnieki. Ceipu vakā atkal uzrādītas Putras Jēkaba un Ezerēnu Induļa Klāva mājas. Pa abām kopā ir 22 lopi (pusmuižas piecu vietā).

1751. gada 12. jūnijā veikta Annas muižas revīzija. Viss muižas apbūves centrs sastāv tikai no divām ēkām – rījas un laidara. Zvejas vietas un meži muižai ir kopīgi ar Nītaures muižu. Annas muižai ir trīs krogi – “Upset”, Asaru un Rezguļu, pie kam pēdējais atzīmēts kā tukšs.

Pēc ilgāka laika pirmā zemnieku uzskaitē Annas muižā veikta 1795. gadā, kad muižas īpašnieks jau ir Aleksandrs fon Tranzē. Šai uzskaitē redzams, ka nav vairs ne Putras, ne Ezerēnu māju, tātad muižas centra apbūve jau ir izveidojusies un aizņēmusi vismaz aptuveni to teritoriju, ko tā aptver vēl tagad. Annas muižai, kas vēl nesen bija Nītaures muižas pusmuiža Frīdrihsberga, nu jau ir parādījušās divas pašai savas pusmuižas – Zāras muiža (tagad Sērmuiža) un Jaunā muiža (tag. Nītaures pag. Merķeļos).

Maz ticams, ka Fermoru saimniekošanas laikā Annas muižā bijušas ķieģeļu vai akmens ēkas. Pirmā muižnieku dzīvojamā māja, ko uzcēla ne agrāk par 1752. gadu, varēja būt tai pašā vietā, kur vēlākā mūra māja, kuru 1905. gadā nodedzināja revolucionāri. Muižas centra apbūve ir nedaudz haotiska, iespējams, ka muižas centra ēkas celtas ne uzreiz kā vienots komplekss, bet pamazām, rodoties konkrētai nepieciešamībai. Izņēmums ir dažas no galvenajām ēkām – klēts, zirgu stalli un pārvaldnieka māja,

Annas muižas pārvaldnieka māja 20. gs. 70. gados. Zaubes skolas arhīva foto.

Viens no abiem pārvaldnieka mājas manteļskursteņiem (pēc drupu attīrīšanas 2005. gadā).

Ceļš Annas muižā no pārvaldnieka mājas uz pils vietu. Agrāk, līdz 20. gs. 60. gadiem ceļš atradās koku rindas labajā pusē, tieši gar dārznieka māju uz piena māju.

Bijusī Annas muižas “vešas” māja, tagad Ezernaļu kūtiņa.

taču nav izslēgta varbūtība, ka savstarpējo izskata līdzību tās ieguvušas ne uzreiz, bet vēlākās pārbūvēs. Tā izveidojās muižas centrs, kas, tuvojoties no Nītaures puses, vispirms sākas ar krogu un dzirnavām, tad ceļa vienā pusē atklājas kūtis, kalpu mājas un kalte, bet otrā pusē dažādi šķūņi un pārvaldnieka māja, aiz kuras atrodas pagrabi, kūtiņa un magazīnas klēts.

Iepretī pārvaldnieka mājai atradās dārznieka māja ar siltumnīcu, aiz kuras pret ezeru pavērstā nogāzē bija augļu dārzs. Tad beidzot pakalna virsotnē skatam pavērās parādes pagalmi ar pili labajā un divām vienāda izskata saimniecības ēkām (klēti un staļļiem) kreisajā pusē.

Muižas dzīvojamā ēka nodedzināta 1905. gadā, pēc tam netika atjaunota, drupas nojauktas. Līdz mūsdienām saglabājušās dažas saimniecības ēkas, no kurām vislabākajā stāvoklī ir klēts ar sešām kolonnām, kurā 20. gs. 20. gados Ķēču izglītības biedrība izbūvēja tautas namu. Arī padomju gados te bija tautas nams. 60. gados tas nodega, bet tika atjaunots. 70. gados ēkā ierīkota atpūtas bāze "Annas", kura pašlaik nedarbojas. Tagad te ir privātīpašums, notiek ēkas rekonstrukcija. Saimniekam ir lieli plāni vecās muižas atjaunošanai.

Vēl redzamas pārvaldnieka mājas drupas ar diviem mantelškursteņiem. Arhitekti D. Liepiņa un J. Zviedrāns 1991.-1992. gadā, veicot apsekošanu, secināja, ka pārvaldnieka māja varētu būt celta pat 18. gs. beigās vai arī 19. gs. pirmajā trešdaļā. Līdzīgi varētu datēt arī pili, klēti un nu jau izzudušo staļļu ēku.

Aiz klēts ir aizaudzis mežaparks, ko tagad sakopj un attīra. Saglabājušies fragmenti no egļu alejas, kas ved uz muižkungu kapiem.

Mežaparkā ir vieta ar nosaukumu *Suņa kaps*. Ir nostāsti, ka tur apbedīts nežēlīgs muižkungs. Kaps tagad izpostīts.

Stāsta Daina Parādniece (2005): "*Suņa kaps bija uz saliņas, apkārt kanāls. Lejā aiz klēts agrāk bija placis zaļumballēm un no tā uz saliņu bija glīts tiltiņš ar margām. Kad gāju skolā, skolas bērni kopa kungu kapus un apkārtni. Tur bija skaista vieta. To visu sauc par Endzeliņu. Kristīne Krūmiņa, kura bijusi muižā istabmeita, man kādreiz stāstīja, ka tur apbedīts muižas kungs, kurš bijis ļoti nejauks. No rītiem, kad viņš brokastojis, aizvien līcis kādu piesiet pie soda*

Bijusī Annas muižas kalte.

Bijusī Annas muižas piena māja, padomju laikā krejotava, pēc tam piena savāktuve, veikals, tag. dzīv. māja "Labklājības".

Bijusī Annas muižas klēts.

Annas muižas kungu kapsēta, izpostīta padomju gados. Atlikuši divi akmens stabi. Tagad izcirsti krūmi, vietu domāts sakopt.

staba un pērt, vainīgs vai nevainīgs. Pats pa logu vērojis sodīšanu. Es to soda stabu vēl tiku redzējusi. Tas bija akmens stabs un atradās pagalmā starp pils mūriem un klēti.” (Soda stabs vēl 20. gs. 60. gados atradies bijušās pils pagalmā. Vēlāk tas esot bijis apgāzts. Iedzīvotāji dzinuši govīs ganībās pār bijušo pagalmu. Pēc tam, kad kāda govys uz šī staba paklupusi, stabs ticis aizvilktis no turienes prom. Kur palicis, nav zināms.)

Pēc cita nostāsta, nežēlīgais muižkungs esot apbedīts kopā ar mīļoto zirgu un savu zobenu. Kapa vietā esot izrakta liela bedre (tagad dīķītis) un tad vidū izveidots apbedījums, kurš apbērts ar zemi. Apkārt palicis ar ūdeni pildīts grāvis. Tādējādi izveidojusies saliņa. Stāsta, ka zirgam bijuši apzeltīti pakavi. Apbedījums ar ūdeni apkārt laikam iecerēts, lai neviens nevarētu piekļūt cerībā iegūt mantu. (pierakstīja V. Veisenkopfa, 2005)

Mellin 1791 Anenhof; Rikers 1839 Annenhof; Ortslexikon 28, 29 Annenhof, I. Anna, 1909 Annas m.; E 46 annas muiža; LT 75 Annas muiža; LME III 730 Annas muiža; Zaubes skolas arhīvs Annas muiža; Cēsu novads 2001, 101 Annas muiža; Lpag II 664 Annasmuiža; Eksped. 2002 Annas muiža, Annasmuiža

Garlība Merķeļa gaitas Annas muižā

Ar Annas muižas vēsturi saistīts drosmīgā dzimtbūšanas pretinieka Garlība Merķeļa (1769-1850) vārds. Strādājot par Annas muižas īpašnieka Aleksandra fon Tranzē bērnu mājskolotāju no 1793. līdz 1796. gadam viņš rakstīja savu ievērojamāko darbu “*Latvieši, sevišķi Vidzemē filozofiskā gadsimteņa beigās*”, kurā pirmo reizi tiek apsūdzēta vācu muižniecība par nežēlīgo izturēšanos pret latviešu zemniekiem un kritizēta dzimtbūnieciskā iekārta.

Garlībs Helvigs Merķelis dzimis Lēdurgā (tag. Limbažu raj.) 01.11.1769., mācītāja ģimenē, bērnību pavadījis Vecpiebalgā. 1776. gadā viņš uzsāka skolas gaitas Rīgā. No 1788. līdz 1792. gadam bija mājskolotājs Liepupes draudzes mācītāja ģimenē, kur iepazinās ar jauno Liepupes dzimtskundu Fr. Meku, kurš ap sevi pulcināja liberālos mājskolotājus un savus studiju biedrus. 1793. gadā Merķelis sāka strādāt par mājskolotāju Annas muižā Nītaures draudzē. 1794. gadā iznāca viņa bijušā skolotāja K. F. Snella darbs “*Beschreibung der Russischen Provinzen an der Ostsee*”, kurā bija apcerēts zemnieku jautājums. G. Merķelim radās iecere uzrakstīt darbu par latviešiem, kuru viņš pabeidza un publicēja 1796. gadā Leipcigā ar nosaukumu “*Die Letten vorzüglich in Liefland am Ende des philosophischen Jahrhunderts*”.

Darbs ieguva plašu atbalsi un sekmēja 1804. gada Vidzemes zemnieku likuma izdošanu. Ārzemēs G. Merķelis sāka studēt medicīnu un nodarbojās ar žurnālistiku. Rīgā atgriezās 1807. gadā. Pēc zemnieku brīvības sarakstīja darbu “*Die freien Letten und Esten*”, par ko ieguva mūža pensiju. Apmeties uz dzīvi jau agrāk nopirktajā Depkina muižīņā pie Rīgas, Merķelis līdz mūža galam nodarbojās ar žurnālistiku un lauksaimniecību, kā arī uzrakstīja savu autobiogrāfiju. Miris 09.05.1850. un apbedīts Katlakalna kapos, kur Rīgas latviešu biedrība viņam uzcēla pieminekli ar uzrakstu: “*Par peemiņņu no pateizigeem latweescheem*”. [Saīsināti pēc: *Latviešu konversācijas vārdnīca*. 105. burtnīca, 26745.-26750. sleja].

Piemīņas plāksne Garlībam Merķelim. V. Strautnieces foto.

Annas muižā¹ pavadīto laiku G. Merķelis pats nosaucis par visdziļāko lauku vientulību. Autobiogrāfiskajā rakstā “*Mana otrā mājskolotāja vieta*” autors raksturojis Tranzē ģimeni un dzīvi muižā. No tajā rakstītā saprotams, ka Aleksandra fon Tranzē ģimene (ļoti bagāti un ietekmīgi

¹ Daļu laika G. Merķelis pavadījis arī Jaunajām muižā (tag. Nītaures pag. Merķeļos), kas bijusi Annas muižas lopu muižīņa vai vasarnīca (Skujenes-Nītaures ceļa kr. pusē, uz R no Rezguļu ez.). Pirmās Latvijas brīvvalsts laikā rakstnieka uzvārds iemūžināts ciema nosaukumā Merķeļi. 20. gs. 50. gados te bijis padomju saimniecības “Merķeļi” centrs, kur uzceltas trīs jaunas astoņu dzīvokļu mājas.

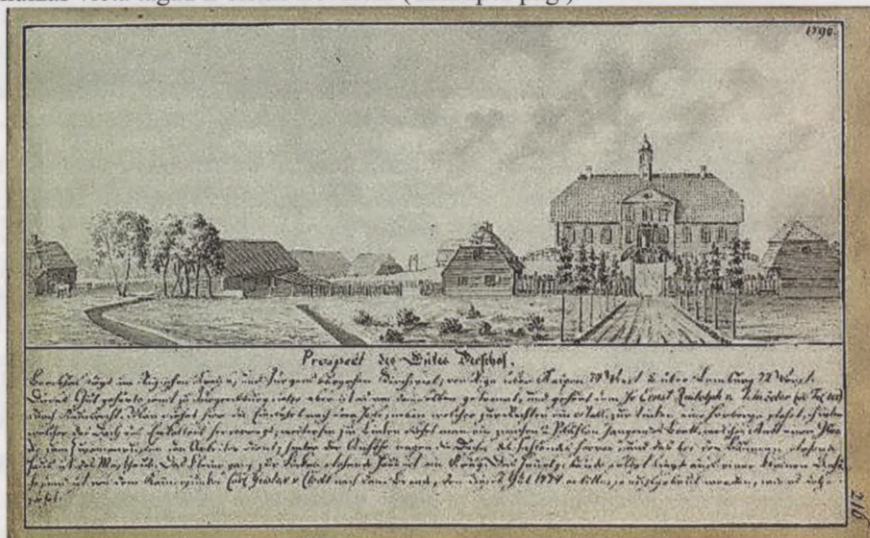
ļaudis) dzīvoja ļoti noslēgti un atturīgi, kādēļ muižā viesi bija liels retums. Šeit nemēdza viesoties apkārtnes muižnieki vai draudzes mācītājs. Tādēļ arī G. Merķelim reta bija iespēja satikties ar citiem izglītotiem cilvēkiem. Tā kā viņš dzīvoja muižas pārvaldnieka mājā, tad arī savus audzēkņus redzēja vienīgi mācību stundās. Šādi dzīvojot, G. Merķelim bija daudz laika nepamanīti nodoties savam rakstniecības darbam. Iepriekš pieminētajā autobiogrāfiskajā rakstā viņš aprakstījis arī grāmatas “Latvieši” rašanās cēloņus un tapšanas vēsturi. 1796. gada martā, sagaidījis no baznīcas ģenerālsuperintendenta slepeni sava darba novērtējumu, G. Merķelis uzteica Tranzē mājskolotāja darbu, lai dotos uz Leipciģi publicēt uzrakstīto grāmatu.

G. Merķeļa darbā ir iekļuvuši vērojumi arī no zemnieku dzīves Annas muižā un apkārtnes muižās. Nodaļā “Vidzemes zemnieku klaudas un nodevas” Merķelis atstāsta, kā muižnieks izmantojis zemniekus ...*bergas* muižā 1794.-96. gadā. Muižnieku vārdus un muižu nosaukumus viņš nenosauc atklāti, bet ar saīsinājumiem, tādēļ lasītājam paliek mīkla, no kuras muižas ņemts minētais gadījums. Otrajā nodaļā “Latviešu raksturojums” pieminēts gadījums, kad A. muižā 1794. gadā noslīcis kāds latvietis. Par šo gadījumu var droši teikt, ka tas noticis Annas muižā, jo Merķelis pats mēģinājis nelaimīgo atdzīvināt. Aprakstītais gadījums varētu būt viens no retajiem noslīkšanas gadījumiem Nelabajā jeb Annas ezerā.

(sagatavoja Valda Veisenkopfa, izmantojot grām.: *Merķelis G. Izlase. – Rīga, 1969*)

Bērmuiža, Bērza muiža, Bērzu muiža, Vecbērza muiža, agrāk - vāc. *Bersenhof*, *Bersehof*, kriev. *Берзамышча* – atradās Zaubes pag. DR daļā, tagadējā Bērza (c.) teritorijā pie Dzirnavupes un Zaubes-Ķeipenes ceļa, 6 km DR no Zaubes. Gandrīz visa muižas apbūve gājusi bojā.

Bērmuiža bija uzcelta Kangarišu purva D malā, līdzenā apvidū. Kad 5 km attālumā uzcēla Jaunbērza (*Jaun-Bērza*, *Neu Bersenhof*) pusmuižu, Bērmuižu sāka saukt par Vecbērza muižu. Jaunbērza muižas vietā tagad ir ciems Bēvulēni (Taurupes pag.).

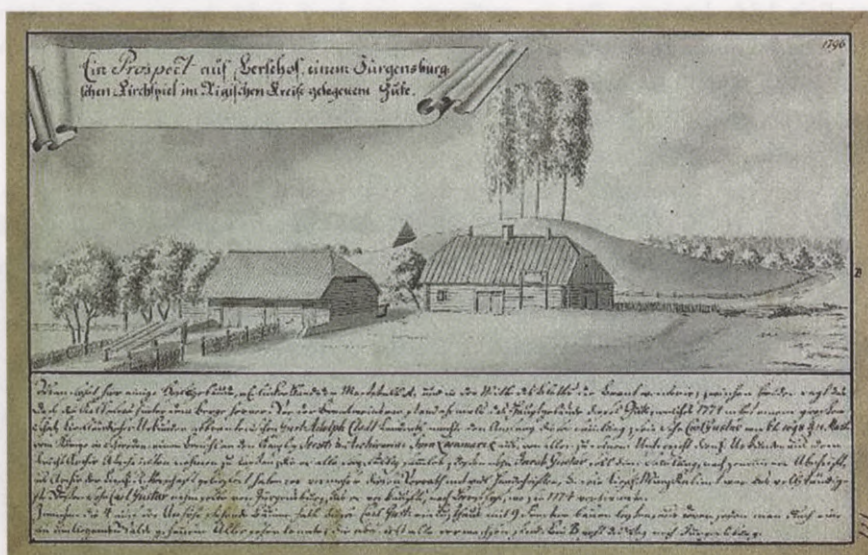
Broce J. K. Skats uz Bērmuižu 1796. gadā.

Bērmuižas teritorija ietilpa Livonijas Ordeņa mestra Ropažu (*Rodenpois*) apgabalā. Bērmuiža kā Rīgas apriņķa Jurgensburgas lēņu muižas daļa kopš 1561. gada atradās fon Klotu dzimtas valdījumā (1599. g. minēts īpašnieks Stefans Klots). 1638. gadā izveidota kā atsevišķa muiža uz Jurgensburgas muižas zemnieku zemes, likvidējot trīs zemnieku sētas. No Jurgensburgas muižas Bērmuiža atdalīta kā patstāvīga muiža 1783. gadā, un no Klotiem to nopircis kāds

Bergmans, kurš to vēlāk pārdevis Nitzem. No šī laika saglabājušies J. K. Broces 1796. gada Bērmuižas zīmējumi.

1819. gadā muižu no fon Lenca (*Lentz*) savā valdījumā pārņēmis fon Magnuss (*Magnus*). Kopš 1831. gada līdz 20. gs. 20. gadu agrārreformai muiža atradās fon Sekkes (*Seck, Seek, Sekke*, tautā saukts arī *Seķis*) dzimtas īpašumā. Zemes reformas gaitā pēdējā fon Sekkes dēlam tika atstāta I pasaules kara laikā izdegušī muižas ēka ar apmēram 6 ha zemes, kuru viņš vēlāk pārdeva un pārcēlās uz dzīvi Rīgā.

Bērmuiža ietilpa Jaunpils baznīcu draudzēs, no 1909. gada arī Jaunpils pagastā. Muižai dažādos laikos bijušas arī pusmuižas, krogi un dzirnavas, 24 zemnieku sētas. 1826. gadā minēta Griķu muiža (*Grikkenhof*) un Ķinderēnu* (*Kinderehn*) pusmuiža¹. Savulaik vēl bijušas Krūčēnu pusmuiža un Jaunbērza* muiža. Muižai piederēja Bērmuižas krogs, Griķu krogs un Krūčēnu krodziņš.

Broce J. K. Skats pie Bērmuižas 1796. gadā.

Pareizticīgo draudzes dokumentos 1851. gadā minētas Bērmuižai piederošas mājas: *Vec-Miķelēni, Jaunmiķelēni, Ziediņi, Pluņķi, Melderkalni, Kaļakalns, Veckožas, Jaunkožas, Ceplis, Pīvas, Ēķenes, Kalna Vanadzēni, Lejas Vanadzēni, Pulekši, Čakstiņi, Vāķi, Kausuļi, Pikiņas, Kangariši, Dzirnavas, Krūčēnu pusmuiža, Pudeļu rūpnīca, Griķu krogs, Upītes, Enķenieki*, K-Peilēni*, Bēvuļēni*, Dzeņi*, Jurēni*, Lejas Gaļēži*, Kalna Gaļēži*, Lejas Dicēni*, Kalna Dicēni*, Virticēni*, Vārnas*, Ķikši*, Kukši*, Krapas*, Pumpenes*, Varenes**.

Muižā 19. gs. attīstījās ražošana vietējām vajadzībām. Bērmuižai bija savs ķieģeļu ceplis, kur ražoja ķieģeļus ēku būvniecībai, bija alus brūzis, kura produkciju tirgoja krogi, dzirnavas pārstrādāja graudus, bijis arī savs gateris dēļu zāģēšanai. Iespējams, ražotas arī alus pudeles, jo pareizticīgo baznīcas dokumentos minēti Bērmuižas *Upītes* pudeļu fabrikas zemnieki, kuri 1859. gada aprīlī salaulāti.

No Ērika Grāvīša atmiņām: “Pati muižas dzīvojamā ēka atradās uzkalnā. Tai apkārt bija izvietotas pārējās ēkas – “Baltā māja”, dārznieka māja, alus brūzis. Otrpus upītes pašā ceļa malā

¹ Ar zvaigznīti (*) atzīmētās pusmuižas un viensētas tagad atrodas Taurupes pagastā.

bija Bērzakrogs un liels pagrabs, kurā uzglabāja izbrūvēto alu. Muižas ēka bija būvēta no ķieģeļiem, ko gatavoja savā ķieģeļu ceplī 1 km uz austrumiem no muižas. Ēkas apakšējā daļā bija izbūvēti sekcioni pagrabī. Blakus muižai atradās zirgu stallis, aiz tā liellopu kūts. Aiz dārznieka mājas atradās laukakmeņu ēka ar dakstiņu jumtu, un tā saucās “magaziņa”, jo tur glabāja labību. Attālāk no muižas atradās lieli šķūņi ar mūra stabiem un guļbaļķu sienām, kuros uzglabāja lopbarību – sienu, salmus.”

Bēdīgs bija **muižas ēku liktenis**.

Kungu dzīvojamā ēka I pasaules kara laikā nodega. Pēc muižas zemju sadalīšanas nodeguši ēka tika atstāta bijušā īpašnieka von Sekkes dēlam līdz ar dažiem hektāriem zemes. Vēlāk šo īpašumu nopirka Tobis, atstājot to mantojumā dēlam Gustavam Tobim, kurš šeit ierīkoja vīna un augļu sulu ražotni. Tagad palikušas tikai drupas.

Bērzmuižas kungu mājas drupas.

Bērzmuižas kungu mājas kāpnes.
Kāpņu greznojums nogāzts un
sasists.

Dzirnavupē pie Lejas Dārza
mājām guļ Bērzmuižas kāpņu
rotājuma elements.

“Baltā māja” – muižas kalpotāju dzīvojamā māja, atradās iepretī dārznieka mājai tieši ceļmalā pie upes. Būvēta no ķieģeļiem, apmesta ar kaļķu javu, ar dakstiņu jumtu. Tā pārdzīvoja abus karus, bet caurā jumta dēļ sabruka 20. gs. 70. gados un tika nolīdzināta ar buldozeru. Pirmās Latvijas brīvvalsts laikā šeit bija frizētava, bet pārējās istabas īrēja neprecēti vīrieši.

Alus brūzis bija divstāvu mūra ēka. Celts no laukakmeņiem un ķieģeļiem, ar skaidu jumtu. Pirmajā stāvā vārīja un raudzēja alu, otrajā – kaltēja miežu graudus un diedzēja iesalu. Brūzī bija telpa arī saiešanām. Brūzī norūgušais alus pa zemē ieraktām caurulēm novadīts uz pagrabu, kur pildīts milzīgās ozolkoka mucās. Caurules bija ierīkotas zem Dzirnavupes (Bērzupītes). Pēc I pasaules kara ēka vairs netika remontēta. Daži “Baltās mājas” iedzīvotāji šeit mitināja savus sīklopus. Meliorācijas laikā ēka sagrauta un nolīdzināta.

Smēde – bija neliela ķieģeļu dzīvojamā ēka ar kalēja darbnīcu vienā galā. Ēka laika gaitā nopostīta.

Muižas alus pagrabs – ēka ar biežām laukakmens mūra sienām un ļoti augstiem siltinātiem griestiem. Labi saglabāja zemu temperatūru. Padomju laikā šeit kolhozs uzglabāja kartupeļus. Tagad vairs netiek izmantots, jumts caurs un griesti iebrukuši.

Muižas liellopu kūts – laukakmens mūra ēka, bijusi piešķirta jaunsaimniekam. 20. gs. 80. gados padomju saimniecība “Zaube” uzlika jaunu jumtu, lai ēkā iekārtotu noliktavu, tādēļ tā vēl saglabājusies, lai gan izmantota netiek. 2005. gada ziemā tai iebruka jumts.

Bērzakrogs. Pēc I pasaules kara līdz 20. gs. 90. gadiem bija patērētāju biedrības veikals un dzīvokļi. Pēc II pasaules kara līdz 80. gadu vidum šeit bija arī piena savākтуve. Bijušās stadulas

Akmens mūra žoga fragments.

Vārtu aile akmens mūra žogā.

telpā bijusi ierīkota kalēja darbnīca, kas darbojusies arī kolhoza laikā līdz 60. gadiem. Pašlaik ēku apdzīvo viena ģimene. Gals, kurā atradās stadula, pamazām sabrūk.

Vecbērzi – bijušais vecais Bērza krodziņš, tika izmantots kā dzīvojamā māja. Nodedzis 20. gs. 90. gadu beigās. Vēl redzama saimniecības ēka.

Vienīgā ēka, kas saglabājusies labā stāvoklī, ir bijusī dārznieka māja (tagad *Lejas Dārzs*).

Bērzmuižas zemi sadalīja 1920. gadā sakarā ar zemes reformu. Tās teritorijā izveidojās 31 jaunsaimniecība, to vidējais lielums bija ap 20 ha. Zemi ieguva karavīri, bijušie muižas kalpi u.c.

Kara laikā nodegušo muižas ēku un ap 6 ha zemes iedalīja Bērzmuižas īpašnieka fon Sekkes dēlam (piedāvāti gan tika līdz pat 50 ha, bet viņš vairāk neesot gribējis). Jaunsaimniekiem ēku būvei tika piešķirti kokmateriāli no valsts meža. Bērzmuižas teritorijā bija arī ap 20 vecsaimniecību ar 60-100 ha zemes. Zaubes lauksaimnieki nodarbojās galvenokārt ar piena lopkopību. Bērzmuižā bija arī pienotava (nodega 1945. gada pavasarī, drupas nolīdzinātas). Graudaugus sēja pašu vajadzībām, tāpat – linus. Uz vietas arī auda. Pirmās Latvijas brīvvalsts laikā bijušais Bērzmuižas krogs piederēja Jaunpils patērētāju biedrībai un tajā bija veikals. Alu vairs nebrūvēja. G. Tobis attīstīja vīna un augļu sulu ražošanu no vietējiem dārza un meža augļiem, ko uzpirka no iedzīvotājiem. (Ē. Grāvītis, 2004)

Par dzīvi Bērzmuižā Ēriks Grāvītis raksta:

“Šinī saulē ierados 1929. gada 27. decembrī Zaubes pagasta Magonēs. Mani vecāki – Kristīne un Atis Grāvīši. Tēva vecāki – Kristīne un Miķelis Grāvīši, kuru ģimenē bija četri dēli un divas meitas, no kurām viena mirusi bērnībā. Mātes vecāki – Ieva un Ādams Bebris, kuru ģimenē bija divas meitas un divi dēli. Abu ģimeņu vecāki bija bez sava īpašuma un pirms I pasaules kara strādājuši gan pie saimniekiem, gan muižā. Muižas darbavietas bijušas lauku darbi, lopkopība, darbs ķieģeļu ceplī “Ceplītis”, Bērza dzirnavās, muižas alus brūzī, kā arī meža darbi ziemas laikā. Muižas kārtība bijusi diezgan stingra, ievēroti kā valsts likumi, tā muižas iekšējie kārtības noteikumi. Tā piemēram, muižas mežos nav bijis atļauts pirms noteiktā termiņa lasīt ogas un riekstus, nemaz nerunājot par koku ciršanu.

Par dzīvi un notikumiem muižā uzzināju no saviem vecākiem un arī citiem vecāka gadagājuma cilvēkiem. Tikai viena nelaime – bieži šajos stāstos neieklaušījos, tāpēc atmiņā man palikusi tikai vispārēja tā laika aina un daži notikumi.

Tajos laikos visā Zaubes pagastā bijis daudz krogu, kas gar ceļmalām izvietoti ap 4 km attālumā viens no otra. Vēl tagad saglabājušās vecās krogu ēkas – Bērzmuižas krogs, Griķu krogs, Ennēnu krogs. Vienīgi Krūčēnu krodziņa ēkas vairs nav. Pie visiem krogiem bija stadulas zirgu un pajūgu novietošanai, lai tālākie garāmbraucēji varētu pārgulēt nakti. Ar alu šos krogus apgādāja Bērzmuižas alus brūzis, kas bija vienīgais Zaubes pagastā. Krogi bija muižu īpašums un no muižām tos iznomāja krodzinieki. Tāpat arī dzirnavas bija muižu īpašumā.

Muižu laikos ģimenēs bija daudz bērnu, bet arī diezgan liela bērnu mirstība, jo toreiz neārstējamas slimības bija tuberkuloze, difterija u.c. Ārsti gan bijuši gandrīz katrā pagastā, taču nav bijis tāds medikamentu krājums kā mūsdienās.

Bērzmuižas kalpi dzīvojuši lielākajā muižas dzīvojamā mājā, kura saukusies par Balto māju, jo tā bijusi baltā krāsā, kapitāli celta ķieģeļu ēka ar dakstiņu jumtu. Kalpu ģimenes dzīvojušas diezgan saspīesti. Vēl muižas kalpu mājas bijušas Ilūksnē, Kangarīšos un Stallīšos, tās līdz mūsdienām nav saglabājušās. Pie muižas bijusi arī skola, kura saukta par Skoliņu, tāpat kā

tagadējos laikos. Skoliņā mācījās arī mana māte. Daudzi Bērmuižas iedzīvotāji strādājuši arī vecsaimniecībās par kalpiem.

Muižas īpašnieks bijis lielkungs von Seck, tautā saukts par Seķi. Seķis bijis diezgan kaprīzs un untumains, pretstatā savam dēlam, kurš bijis laipns un ļoti pretimnākošs Bērza iedzīvotājiem – kopīgi priecājies ar kalpu jauniešiem, kopā gājis ogot uz mežiem ogu lasīšanas atklāšanas termiņā. Muižā bijis savs deju orķestris, kurā vijoles spēlējuši arī mans vecaistēvs un tēvs. Dancošanai atvēlēta alus brūža telpa otrajā stāvā, kur rudenos žāvēti mieži alus brūvēšanai. Bijis vīru koris, ko izveidojis vietējais skolotājs Lukstiņš.

No saviem puikas gadiem atceros, ka tēvam galda atvilktnē glabājās dziesmu pierakstu burtnīca. Atceros gan tikai vienas dziesmas vārdus. Tā saucās “It kā ērglis gaisā dziesma paceļas”. Lielākā daļa Bērza cilvēki bijuši lieli dziedātāji jau no muižas laikiem un dziesmas turpinājuši dziedāt visos vēlākajos gados.

Muižas strādnieki un kalpi ar kungiem sadzīvojuši labi. To stāstījuši visi, kas tajos laikos muižā strādājuši. Tamdēļ arī 1905. gada revolūcijas laikā nevienam nav nācis prātā dedzināt muižas ēkas.”

Ortslexikon 70 Bersehof, I. Bērmuiža, 1681 Berssen hoff, 1782 Bergshof, 1909 Behrse m.; Mellin 1791 Berzehof; Rikers 1839 Bersenhof; E 41 *bērmuiža*; LT 75 Bērmu mž.; C 300 Bērmu mž.; LME III 730 Bērm; LVI 1969 Vec-Bērza muiža; LVI 1980 Bērmuiža; Eksped. 1996 Bērmuiža, Bērmu muiža; Zaubes skolas arhīvs Bērza muiža; Cēsu novads 2001, 97 Bērmuiža; Lpag II 663 Bērza muiža; Eksped. 2002, 2004 Bērmuiža

Cerēnu pusmuiža, *Cerēni*, agrāk vāc.

Zerren – atradās Zaubes-Mālpils ceļa l. pusē, ap 1 km uz DR no Zaubes.

Piederējusi Jaunpils muižai, rakstos minēta 1791. un 1826. gadā¹. Ap 1900. gadu vēl bija mūra ēkas. Pēc 1920. gada tā sadalīta jaunsaimniecībās. Kādu laiku te bijis krodziņš. Tagad pie paša ceļa redzams vien kūts mūra stūris un pamati.

Cerēnu pusmuižas vieta.

Mellin 1791 Zerran; Rikers 1839 Zerren; Ortslexikon 727 Zerren, I. Cerēni; E 41 *cērēni*; Pag. pad. 2005 Cerēnu pusmuiža

Dukuru muiža, *Dukurmuiža*, *Dukuri*, agrāk vāc.

Duckern, *Alt-Duckern* – atradās pie pagasta A robežas, Vedzes l. krastā, ap 1,4 km uz R no Kliģenes-Mazozolu ceļa. Uz ZR ir Dukuru mežs.

Dukurmuiža piederēja Jaunpils muižai. Pirmo reizi kā māja *Dukkur* un *Dukkur unter Gustavsberg* minēta 1681. gadā. Vēlāk tā tiek saukta par Dukuru pusmuižu. 1851. gadā minēta pudeļu rūpnīca *Dukuri*. 1870. gadā Dukurmuižu no Jurgensburgas muižas nopircis Pēteris Reinsens.

¹ *Baltisches Historisches Ortslexikon*, 727. lpp.

Kādā 1888. gada pagasttiesas dokumentā minēti *Peter Reinssen* mantinieki – atraitne *Julie*, bērni *Johanna*, 13 gadi, un *Hugo*, 9 gadi. Reinsenu īpašumā pati Dukurmuiža palika arī pēc zemes reformas, 30. gados tās īpašnieks bijis *Uno Reinsens*. Reinseni atstājuši Dukurmuižu 1939. gadā, kā repatrianti uz Vāciju. Reinsenu dzimtas kapu vieta ir *Zaubes Vidus kapos*. Tur vēl ir divi čuguna krusti ar apbedīto vārdiem un saglabājušies vairāki kapavietu norobežošie akmens stabi, kas bijuši savienoti ar ķēdēm.

Dukurmuižas pēdējo īpašnieku Reinsenu kapavieta Viduskapos.

No Martas Emsiņas atmiņām (2005):

Dukurmuižas kungu māja bijusi koka ēka un atradies uzkalna virsotnē *Baznīckalna-Strazdiņu* ceļa malā. Otrpus ceļam bijusi vēl viena dzīvojamā māja (iespējams – kalpu māja). Muižas tuvumā bijis ļoti skaists dīķis, varējuši peldēties, bet zivju kārotāji nolaiduši ūdeni un izpostījuši. Pārējās muižas ēkas bijušas mūra. Vēl redzami divu lopu mītņu mūri pie paša ceļa. Diezgan labi saglabājušies klēts mūri bez logiem, tikai ar nelieliem apaļiem, no ķieģeļiem veidotiem vēdināšanas caurumiem mūrī. Aiz muižas galvenās ēkas nogāzē stāv piena mājas mūri ar pagrabiem, būvēti no plēstiem laukakmeņiem. Šeit no 20. gs. 20.-30. gados bijusi krejotava. Kungu mājas vienā galā līdz 40. gadu vidum bijis pasts un telefona centrāle. Kolhoza laikā otrajā mājā kādu laiku bijusi vīstus ferma, bet pēc tam atkal dzīvoklis fermas lopkopējam. Dukuru kūtiņš kolhozam bija teļu fermas. Kungu māja sabruka ap 60. gadu sākumu. Pēc tam nojaukta atstātus stāvošā rija. Pēdējie iedzīvotāji Dukurus pameta 70. gadu beigās. Mājiņa tika izlaupīta (izplēsts viss iespējamais) un sabruka.

Dukuru muižai piederējuši: *Mūrnieki, Strazdiņi, Vērmeles, Dalbi, Izveri, Piecēni, Jaundukuru pusmuiža*.

No muižas ēkām tagad palikušas tikai drupas – akmeņu sienas un pagrabs zem bijušās muižas ēkas.

Dukurmuižas drupu kopskats. Vidū – koki ieskauj muižas īpašnieku dzīvojamās ēkas drupas, pa kreisi klēts, pa labi ēka, kurā 20. gs. 20. gados darbojās krejotava un telefona centrāle.

Dukurmuižas klēts drupas.

Klēts vēdināšanas lodziņš.

Rikers 1839 Duckern; Ortslexikon 129 Duckern, Alt-, 1. Dukuru mž., 1681 Ges. Duckur, Dukkur unter Gustavsberg; E 41 *dukuri*; LT 75 Dukuru mž.; Dunsdorfs 1986, 143 Duckern, Dukuru muiža; Eksped. 1996 Dukuru pusmuiža; Eksped. 2002 Dukuri, Dukurmuiža

Griku muiža, Griķītis, Griķīši, Griķi – bij. pusmuiža 5,5 km DRR no Zaubes (c.), Zaubes (u.) kr. krastā pie Vārnupītes ietekas, kur sākas ap 3 km garā pauguru virkne Kangarīši.

J.K. Broce. Skats pie Griķumuižas 1796. gadā.

Griķi 2005. gadā (turpat, kur Griķumuižu zīmējis Broce).

Griķu muižas ozols. Labākā stāvoklī nekā Zaubes ozols.

No muižas ēkas nekas nav saglabājies. Uz tās pamatiem uzcelta viensēta *Griķi*. Vēl joprojām aug vecais ozols, kas bija pie muižas. Muižai piederošais Griķukrogs, kas atzīmēts jau 1791. gada Mellīna kartē, atrodas Zaubes-Mālpils ceļa kreisajā malā un pēc pārbūves ir daļēji saglabājies.

Literatūrā¹ 1681. gadā minēta zemnieku sēta² *Grickj*, *Grikke*. Kā latviskais nosaukums 1791. un 1826. gadā atzīmēts *Melpaut* un *Melpaute*. Endzelīns min vienīgi *griķi* un *griķukrogs*.

Ortslexikon 198 Grickenhof, l. Griķi, 1681 Ges. Grickj, Grikke, 1798 l. Melpaut, 1826 Melpaute; Mellin 1791 Grikkenhof (Melpaut); Rikers 1839 Grickenhof (Griķu muiža); E 41 *griķi*, *griķukrogs*; LT 75 Griķukrogs; M 250 Griķi; Mant. 1: 42 000 Griķa krogs, Griķa muiža; LVI 1980 Griķītis; Pag. 25 Griķi; Cēsu raj. 1994 Griķi, Griķīši; S50 Griķi; Zaubes skolas arhīvs Griķu muiža; Eksped 2004 Griķi, Griķītis; Eksped. 2005 Griķu muiža

Jaunā muiža, Kliģenes muižas Jaunā muiža, Jaunāmuiža, Jaunmuiža, vāc. *Neuhof* – bij. muiža 2 km uz DA no Kliģenes (c.), Līčupes l. krastā. Garām ved Kliģenes-Taurupes ceļš, kuram paralēli tek Līčupes l. pieteka Kazupīte. Z un A ir dziļā, gleznainā Kaļķu grava. Celta 19. gs. beigās.

Muižas pārvaldnieks bijis barons Špīss, kurš bijis ļoti nejauks un vienmēr ar štoku pie rokas gājis no augstākā paugura iztālēm vērot, vai kalpi pietiekami naski strādā. Pēc 1905. gada Špīss ļoti baidījies no atriebības un līcis aizmūrēt pils logu istabai, kurā dzīvojis. Špīsa logs bijis pirmajā stāvā sētas pusē. Tomēr šāda piesardzība viņam nav palīdzējusi. Špīss nošauts 1911. gadā, gaišā dienas laikā, "pildot darba pienākumus".

¹ *Baltisches Historisches Ortslexikon*, 198. lpp.

² vāc. *Gesinde* (=Bauernhof)

Jaunās muižas saimniecības ēkas zemes reformas gaitā sadalītas trīs jaunsaimniekiem. Viens no tiem bijis Kligēnes skolas skolotājs Kaņeps, kurš uzcēlis *Lāčplēšu* māju, Kārlis Kalniņš uzcēlis *Jāņkalnu*, bet pie stāvās nogāzes esošajā mājā, kura agrāk piederējusi muižai, dzīvojis kāds Šveiders. No šīs mājas nekas vairs nav palicis. (V. Veisenkopfa, 2005).

Muižas pilī no 1921. līdz 1966. gadam darbojās Kligēnes četrklasīgā pamatskola. Pēc tam dažus gadus tā stāvēja tukša.

20. gs. 70. gadu sākumā ēkā ierīkota sporta bāze, tagad Latvijas Sporta pedagogijas akadēmijas mācību treniņu bāze „Līčupe”. Ēka pēc remonta ir labā stāvoklī. Uzkalnā blakus muižai 20. gs. 90. gados uzbūvētas lauku mājas *Atēnas* un viesu māja, kas piedāvā labas iespējas atpūtai dabā.

Ortslexikon 422 Neu-hof, I. Jaunāmuiža; E 41 *jaunā-muiža*; LT 75 Jaunāmuiža; Zaubes skolas arhīvs Jaunā muiža; Lpag II 663 Jaunā muiža; Pag. pad. 2005 bij. Jaunā muiža, Jaunmuiža, tagad sporta bāze “Līčupe”

Bijusī Kligēnes Jaunā muiža, tagad Latvijas Sporta pedagogijas akadēmijas mācību treniņu bāze „Līčupe”.

Jaundukuri, *Kaziņkrogs*, agrāk vāc. *Neu-Duckern* – atradās pagasta DA malā, 5 km no Kligēnes (c.), Kligēnes-Mazozolu ceļa 1. pusē. 1 km uz A ir robežupe Vedze, ZA – Dukuru mežs, aiz kura bija Dukuru muiža.

Jaundukuru pusmuiža atradās vietā, kur vēlāk bija Kaziņkrogs. Tā bija gara mūra ēka ceļa malā. Pusmuižai bijušas pamatīgas, lielas, no laukakmeņiem būvētas mūra kūtis, liels mūra šķūnis. To drupas vēl redzamas. Krodziņš darbojies vēl pirms II pasaules kara.

Pēc 1920. gada dzīvojamai ēkai bijuši divi īpašnieki un katram ēkas galam – savs mājvārds. Tīkānam piederējusi daļa saukta *Jaundukuri*, otra – *Kaziņas*. Pēc II pasaules kara te bija vairāki dzīvokļi un kopsaimniecības brigādes centrs, kur līdz 20. gs. 70. gadiem rādītas arī kinofilmas, pēc kurām notikušas dejas. Kūtis kopsaimniecība audzēja liellopus. (Pēc A. Emsiņa stāstītā, 2005)

Ēkas pamestas 20. gs. 70. gados un sabrukušas.

Bijušais Kaziņkrogs jeb Jaundukuri, vēlāk Kaziņas. Tagad drupas.

Rikers 1839 Neu-Duckern; Ortslexikon 129 Duckern, Neu-; Mant. 42 Kaziņas (vs.); Pag. pad. 2005 Jaundukuru pusmuiža, Kaziņkrogs

Jaunpils muiža, *Jurgensburgas muiža, Zaubes muiža*, vāc. *Jürgensburg, Georgenberg, Neuhoof, Jaunpiļskaja* – Zaubes ciema centrā, netālu no Zaubes (Jurgensburgas) viduslaiku pils drupām. Apbūve saglabājusies tikai daļēji.

Sastopamie nosaukumi dažādos periodos: 1498 – *Jurgesborg, Jorgensburch*; 1601 – *Georgenberg*; 1681 – *Giörgiens borg*, kas var norādīt uz saistību ar personvārdu *Georgs, Juris*. Kad 1926. gadā pagastu un ciemu pārdēvēja par Zaubi, sāka lietot arī nosaukumu *Zaubes muiža*.

Jurgensburgas muiža kā lēņa muiža senos laikos ietilpa Livonijas ordeņa mestra Ropažu (*Rodenpois*) apgabālā. 1561. gadā pēdējais ordeņa mestrs Gothards Ketlers izlēņoja muižu ordeņa kancleram Jostam Klotam (*Jost Clodt*). 1568. gadā karalis Sigismunds Augusts apstiprinājis Klotu dzimtai īpašuma tiesības uz šo novadu. Kopš tā laika šī dzimta nes vārdu *Clodt von Jurgensburg* un tās īpašumā novads paliek līdz 1790. gadam.

1577. gadā krievu karaspēks sagrāva ordeņa pili, un muižas jaunā apbūve veidojās blakus ordeņa pils drupām upītes kreisajā krastā. 1563. gadā uzcelta ozola koka baznīca bez torņa. Baznīcai torni uzcēlis Stefāns Klots pateicībā Dievam par to, ka 1577. gadā laimīgi izglābies no krievu aplenktās Cēsu pils, naktī rāpus izlīdzdams cauri krievu nometnei. 1638. gadā 24 arklu vērtīgās muižas īpašnieks bijis Gustavs Klots. 1696. gadā landrāts Karls Gustavs Klots licis celt jaunu ozola koka baznīcu vietā, kur baznīca ir tagad. Šo baznīcu savos zīmējumos attēlojis J. K. Broce. 1690. gadā muiža vērtēta – 24 vecie jeb 27,5 jaunie arkli. Starp 1638. un 1689. gadu¹ izveidotas Bērmuiža (*Bershof*) un Gustavsbergas muiža. 1681. gadā jau parādās arī Dukuru novads pie Gustavsbergas. No Jurgensburgas muižas pirms 1765. gada atdalīta Gustavsberga, 1783. gadā – Bērmuiža, jo tikušas pārdotas. Dukuru novads palicis pie Jurgensburgas līdz 1870. gadam, kad pārdots Pēterim Reinsenam. Cik noprotams no dažām atrastajām ziņām, 18. gs. beigās Klotu dzimta palikusi bez vīriešu kārtas mantiniekiem, jo īpašumus turpmāk apsaimnieko fon Ulrihs un fon Bremsens.

J. K. Broce 1796. gada baznīcas zīmējumam pievienojis ziņas par draudzi. Šeit minēta draudzes prezidente Kristīne Šarlote fon Ulriha (dzim. *Clodt von Jürgensburg*), un Johans fon Ulrihs. 1802. gadā kā īpašnieks minēts Johans fon Ulrihs, 1820. gadā Jurgensburga kopā ar Dukurmuižu vērtēta 10,88 arkli kā draudzes tiesneša fon Ulriha konkursa masa². 1821. gadā to par 60 000 rubļiem nopircis Georgs fon Bremsens un ieķīlājis Ernstam fon Budenbrokam. 1839. gadā īpašnieks ir Augusts fon Leviss of Menārs. 1847. gadā par 90 000 rbļ. muižu savā īpašumā ieguvis P. fon Šteins. Pareizticīgo draudzes dokumentos atrastas liecības, ka 1884. gadā muižas īpašnieks Oskars fon Šteins tiesājis par medus izzagšanu. No Šteina muižu par 175 000 rbļ. nopircis Rīgas rātes kungs P. Švarcs. Švarca laikā muižā celtas jaunas ēkas.

1903. gadā par 255 000 rbļ. muižu iegādājies profesors Pauls fon Sokolovskis, kura īpašumā tā palika līdz Latvijas 20. gadu agrārreformai, kad tika sadalīta jaunsaimniekiem un amatniekiem.

Pauls fon Sokolovskis (*Sokolowski*), profesors, tiesību zinātnieks, dzimis 1860. gadā Raunas mācītāja muižā. Viņa senči 18. gs. ieceļojuši no Prūsijas un bija mācītāji Vidzemē. Tēvs bija mācītājs Lugažos (1848-1852), Raunā (1852-1869) un Rīgā Ģertrūdes baznīcā. Pauls fon Sokolovskis studējis vēsturi un tiesību zinātnes Tērbatā, 1891. gadā kļuvis tiesību zinātņu maģistrs, bet 1894. gadā doktors. No 1891. līdz 1893. gadam strādājis Kijevas universitātē kā privātdocents, no 1894. gada profesors. No 1896. līdz 1906. gadam profesors Maskavā, 1906.-1907. – ārštata profesors Berlīnē, 1907.-1909. – Karaļauču universitātes profesors romiešu tiesībās, 1908.-1916. – Harkovas mācību apgabala kurators.

Sokolovskis savās Vidzemes muižās dzīvojis laikā no 1916. līdz 1919. gadam. Bez Jaunpils muižas viņam piederēja arī Vatrānes muiža. 1919. gadā no aprīļa līdz jūlijam Sokolovskis piedalījies provāciskajā Andrieva Niedras valdībā kā tieslietu ministrs. 1921. gadā Sokolovskis bijis Rīgas Herdera biedrības un

¹ Dunsdorfs E. Lielvidzemes kartes (17. un 18. gadsimtenī). - Melburna, 1986, 143. lpp.

² Konkursa masa – manta, uz kuru vērš piedziņu nolūkā apmierināt kreditoru mantiskos prasījumus.

Herdera institūta līdzdibinātājs, profesors un pirmais rektors, bet no 1927. gada bijis Kauņas universitātes profesors. Miris 1934. gadā Kauņā. Savas dzīves laikā Sokolovskis publicējis vairākus darbus romiešu un civilo tiesību jomā.

20. gs. sākumā Jaunpils muižai bijušas divas blakusmuižas, divas pusmuižas, trīs palīgsaimniecības vai lopu muižas (*Hoflage*), viens krogs un 49 zemnieku sētas.¹

No bijušās pils kalpotājas Marijas Kaņepes (1878-1975) atmiņām par 1905. gadu:

1905. gadā nemieri sākās arī Jaunpilī. Pats Sokolovskis šajā laikā bijis Varšavā, muižā palikusi tikai lielmāte, pēc tautības vāciete. 1905. gada nemieros pils palika neskarta. Te dažreiz ievietoja arestētos revolucionārus.

I pasaules kara laikā muižas kungu dzīvojamā mājā jeb pilī bija ierīkota krievu armijas lauka lazarete.

Jaunpils muižas klēts 1917. gadā. Pagalmā – lazaretes evakuācijai sagatavoti zirgu pajūgi. Foto no Zaubes skolas arhīva.

Lai gan tieša karadarbība aizvirzījās sāņus no Jaunpils, tomēr 1917. gadā pils un stalli tika nodedzināti. Par Jaunpils muižu saglabājies maz liecību. Pēc nopostīšanas tā vairs netika atjaunota. Pils mūrus 20. gs. 60. gadu beigās nojauca, pamatus apbēra. Kopsaimniecības pastāvēšanas pēdējos gados pils vietā uzcēla smago automašīnu garāžu.

Bijusī pils kalpotāja Marija Kaņepe (1878-1975), kura pilī ierīkotajā lazaretē palīdzējusi kopt ievainotos, bijusi aculieciniece arī pils nodedzināšanai. Vispirms aizdzinuši prom visus lopus, bet mantas palikušas pilī. Lielmāte bijusi tā pārbijusies no dedzinātājiem, ka kopā ar savu meiteni uzrāpusies uz pils jumta. Kad degusi jau visa pils, lielmāte ar Marijas palīdzību pa pieliktām koka kāpnēm norāpusies no jumta un pēc tam aizbraukusi uz Cēsīm.

Jaunpils muižas kungu māja no dārza puses 20. gs. sākumā.

Jaunpils muižas kungu māja no dīķīša puses 20. gs. sākumā.

Jaunpils muižas drupas 1927. gadā. Foto no Ē. Grāviša ģimenes arhīva.

¹ *Baltisches Historisches Ortslexikon*, 250. lpp.

Līdz mūsdienām saglabājušās dažas pamatīgi celtās muižas mūra dzīvojamās un saimniecības ēkas ar vienkāršu, bet skaistu arhitektūru, ko pazinēji sauc par neogotikas stilu.

Zaļā māja (tag. *Jasmīnas*) pēc 1920. gada zemes reformas piešķirta muižas kalpam Kārlim Kaņepam, kura meita Marija Kaņepe, muižas bērnaukle un kalpotāja, šeit nodzīvoja visu mūžu. Māju apdzīvo viņas mantinieki.

Aleja no Zaļās mājas
Grilles virzienā.

Stallu ēka (tag. *Lejnieki*) 20. gs. 20. gados piešķirta Gailītim, kur viņam bijis dzīvoklis un kalēja smēde. Padomju laikā šeit bija tehnikas rezerves daļu noliktava. Pašlaik neizmanto.

Īdenssūkņa namiņš pie *Palejām*.

“Tā ir kvadrātveida celtne ar masīviem torņiem skaldnēs; torņi paceļas virs dzegām, un tos sedz stāvs četrslīpju jumtiņš. Celtne nav liela, bet pārējo vidū tā izceļas ar romantisko, no teiku un pasaku pasaules aizgūto veidolu. Uzlūkojot namiņu, tā funkcija nav nosakāma; tas drīzāk asociējas ar rotaļu vai atpūtas vietu.”

[Zilgalvis J. Neogotika Latvijas arhitektūrā. – R., Zinātne, 2005, 105. lpp.]

Piena māja (tag. *Palejas*) piešķirta muižas galdniekam Lindem. Tagad dzīvojamā māja. Netālu no mājas saglabājies zemē iedziļināts pagrabs.

“Palejām” piederoša māja, agrāk galdniekmeistara Lindes darbnīca. Attēlā pa labi – pagrabs no muižas laikiem.

Īdenssūkņa namiņam nepieciešama palīdzība, jo tas lēni iet bojā. Diemžēl to aizkavē nesakārtotās īpašumu lietas.

Muižas kūts. Padomju laikā bijusi ierīkota graudu kalte, vēlāk noliktava. Vienā galā 70. gadu beigās ierīkota lopbarības virtuve. Mazgājot kartupeļus un bietes, dubļi pa grāvi plūda bijušajā muižas dīķītī pie *Jasmīnām*. Dīķītis aizsērēja, aizauga ar zāli un tagad izskatās pēc pļaviņas. Pašlaik ēka netiek izmantota.

Bijusi muižas klēts. Mazāk cietušajā galā bija ierīkota galdniecība.

Muižas klēts gals.

Netālu no ūdenssūkņa namiņa ir muižas pagrabs, iedziļināts zemē. Padomju laikā tur bija riepu noliktava, un vīri no darbnīcām, uz pagrabiņa sēdēdami, paslepen tukšoja ne vienu vien mēriņu.

Kāda no bijušās Jaunpils muižas saimniecības ēkām, kādreiz bijusi pirts (tag. dzīvojamā māja *Ielejas*).

Muižas klēts – skaista sarkana ķieģeļu ēka, kura daļēji sapostīta, kopsaimniecības laikā izbūvējot tehnikas remontdarbniecību un nojaucot tai traucējošās arkas. Ēka celta 1896. gadā, tās sākotnējais izskats redzams 1917. gada fotogrāfijā (sk. 118. lpp.). Tās kādreizējo greznumu raksturo citāts no J. Zilgalvja grāmatas “Neogotika Latvijas arhitektūrā”, kur šī ēka saukta par stalli:

“Otra šās grupas saimniecības ēka, kas pelna ievērību kā raksturīgs sava laika stilistisko meklējumu un tradīciju saliedējuma paraugs ir Vidzemes Jaunpils (Zaubes) muižas stallis (19. gs. pēdējais ceturksnis). Šīs ēkas t.s. staļļa priekšu veido iedziļināta vidējo telpu iekšsiena. Zināmu dzīvīgumu un tuvību mūsdienām šīs ēkas arhitektūrā rada celtniecības materiāls – tas ir nevis apmetums vai laukakmeņi kā iepriekš, bet gan sarkanie ķieģeļi. Šī apdares materiāla izmantošana saistās ar racionālisma idejām, kas vistiešāk izpaužas t.s. ķieģeļu stilā. Staļļa garenfasādi veido smailloka arkāde, arkas apvij arhivoltas, akcentēts slēgakmens. Arkādes ritmiku pastiprina pilastrī, kas ar nelielu jumtiņu beidzas zem jumta dzegas. Pilastrī un smailloka arkas asociējas ar vārtu stabiem. Galafasādi “uzirdina” oriģināls, ķieģeļu salikumā veidots dekors. Jaunpils muižas stallis ir raksturīgs eklektisma stila piemineklis”.¹

Ēkas aizmugure un gali arī šodien ir saglabājušies gandrīz nemainīgi un ir apskatīšanas vērti. Ēkas izmantošana pašlaik nenoteikta.

¹ Zilgalvis J. Neogotika Latvijas arhitektūrā. – R., Zinātne, 2005, 103., 104. lpp.

Garā māja (tag. *Ancīši*), zaubēniešiem tik pierasta, bet ieskatoties – skaista māja (paceliet acis uz mājas galu!).

Bijusī kalpu māja ar divpadsmit dzīvokļiem. Tagad ēkā ir dzīvokļi bez ērtībām, pasta nodaļa, automātiskā telefona centrāle. Šeit vairāk kā 40 gadus atradās skolas zēnu darbmācības klase, kura tikai 2005. gadā pārcēlās uz labiekārtotu telpu pie skolas.

Ozols pie Garās mājas, zem kura pēc nostāstiem muižkungs augstos svētkos saaicinājis kalpus un apdāvinājis labākos ar miltiem, medu u.c. (R. Maksinš, 2005)

Uz muižas staļļu mūriem 1929. gadā uzcēla tautas namu, kas nodega 1944. gadā. Ilgu laiku stāvēja kaili mūri, kamēr 70. gadu sākumā kopsaimniecība uzcēla mehāniskās darbnīcas. Darbnīcu sienās iebūvēta daļa no vecajiem mūriem.

1944. gadā nodega arī vecā muižas dzirnavu ēka Mierupes, kas atradās pie Augšezera slūžām, kā arī muižas Ezermalas māja, kur bija doktorāts, un pārejās bijušās muižas mūra ēkas Zaubes centrā.

Tautas nama (bij. muižas staļļu) mūri 1965. gadā.

Muižas vārti – akmens vārtu stabi pils ceļa galā. Sākot no vārtiem gar lielceļa malu Grilles aizsarggrāvī bija nožogojums ar mūra pamatu visā garumā un betona stabiem, kurus savienoja metāla caurules (labi noderēja zirgu pajūgu piesiešanai). Tāds tas bija redzams vēl 20. gs. 70. gados. Vairākkārt remontējot un asfaltējot ceļu, tas pamazām apbērts un izpostīts. Vietām pamatu var redzēt krietni zem ceļa līmeņa, bet grāvī – arī kādu stabu. No vārtiem bija ceļš uz muižu un tilts pār upīti. Kara laikā tilts izpostīts. Tagad tajā vietā ir gājēju tiltiņš.

Muižas vārti.

Nožogojuma paliekas gar lielceļu.

Gājēju tiltiņš uz muižu (bijusī muižas tilta vieta).

Saglabājusies aleja no Zaļās mājas gar dīķīti uz klēti. Tā atradās pils austrumu pusē. Stāsta, ka muižas dīķis bijis izklāts ar akmens flīzēm kā kungu peldbaseins, uz kuru vedušas divas ejas no pils pagrabiem. Ieejas pagrabos aizbrukušas, bet ir skaidri redzamas (50.-60. gados daži mēģinājuši līst pils pagrabu ejās, bet tālu neesot tikuši). Dīķis un aleja redzami pils 20. gs. sākuma

fotogrāfijā. Dīķa ūdens papildināšanai un maiņai kalpojusi īpaša ūdensvadu sistēma. Augšezērā bijusi grodu aka, caur kuru ūdens ticis izvadīts cauri Kliģenes ceļam uz *Stabiņu* pusi, no turienes pa grāvi, tas šķērsoja Taurupes ceļu dīķīša virzienā. Dīķi ar upīti savieno grāvis gar klēts aizmuguri. Stāsta, ka no muižas pils bijusi slepena eja uz Grilli.

Ap muižu 12,6 ha platībā bijis parks, kurā auguši daudzu sugu svešzemju augi. Parka teritorijā ietilpst arī Lejas ezers ar slaveno Zaubes ozolu un akmens solu zem tā, kā arī muižkungu kapi. No parka daudz nekas nav palicis pāri, parka koku bojāēju veicinājusi saimnieciskā darbība padomju laikā.

Muižas parks, klēts¹, sūkņu namiņš, bijusī smēde (*Lejnieki*) un muižas vārtu stabi līdz 1998. gadam bija Valsts kultūras pieminekļu uzskaitē kā vietējas nozīmes arhitektūras pieminekļi.

Ortslexikon 250 Jürgensburg, l. Jaunpils, 1498 Jurgesborg, Jorgensburch, 1601 Georgenberg, 1681 Giörgiens borg, 1909 Jaunpils m., 1940 Zaube; Mellin 1791 Jurgensburg (Jaunpille); Rikers 1839 Jurgensburg (Neuhof); E 41 *jaunpils*; LT 75 Jaunpils mž.; LVI 1969 Jaunpils muiža; Dunsdorfs 1986, 143 Jörgensburg, Jürgensburg, Jaunpils, Jaunpils muiža, Zaube; Zaubes skolas arhīvs Jaunpils muiža; Cēsu novads 2001 Zaubes muiža; Lpag II 662 Jaunpils muiža; Pag. pad. 2005 Jurgensburgas muiža, Jaunpils muiža

Kliģenes muiža, *Kliģene*, agrāk *Gustavsberga*, *Kliggermuise*, *Kreyschau*, *Kreuschau* – atradās 6 km DAA no Zaubes, Līčupes l. krastā, uz neliela paugura tagadējā Kliģenes ciemā. Uz D plešas augstais Kliģenes kalns, 0,5 km uz ZA ir Dzirnalkalns.

Bijusi neliela muiža, kas sākotnēji piederējusi pie Jurgensburgas muižas. Izveidota starp 1638. un 1689. gadu. Nosaukumu *Gustavsberg*, iespējams, tā ieguvusi no īpašnieka Gustava Ādolfā Klota (*von Clodt*).

1681. gadā minēta kā *Gustafzbergh*. 1689. gadā muižā atzīmētas desmit zemnieku mājas, no kurām 1638. gadā Jaunpils muižā bija reģistrētas sešas, bet pārējās četras 1638. gada revīzijā nebija minētas.

Kliģenes muiža atdalīta no Jurgensburgas muižas 1765. gadā, kad to iegādājies leitnants fon Goldbergs. 1803. gadā īpašnieces ir Kristiāna fon Kreiša (*von Kreusch*) un Hedviga fon Goldberga. 1820. gadā kā īpašnieks minēts kapteinis fon Kreišs. Līdz 1920. gada zemes reformai īpašums piederēja fon Kreiša dzimtai, tāpēc muižas apzīmēšanai lietots vārds arī *Kreyschau* vai *Kreuschau*.

1851. gadā pareizticīgo draudzes locekļu uzskaitē minētas Kliģenes muižas mājas: *Stūri*, *Lejēni*, *Tītēni*, *Puntūži*, *Asarēni*, *Saulzari*, *Putrēni*, *Aisturieši*, *Podnieki*, *Brikumi*, *Dreimaņi*, muižas krogs, *Stūra* pusmuiža.

18. gs. beigās un 19. gs. Kliģenē darbojās stikla kausētava ar 16 krāsnīm, kas ražoja logu stiklu. Stiklu kausēja lielā rijā pie *Kalējiem* (vs.). Šī ēka nojaukta 20. gs. 80. gados. Kliģenē bija arī ūdensdzirnavas (dzirnavu ēka ir daļēji saglabājusies, apdzīvota).

20. gs. sākumā muižai bija 1982 ha muižas zemes, 170 ha nepārdotas un 982 ha pārdotas zemnieku zemes, 3 pusmuižas – Lībieši (*Lübeck*), Valdenburga (*Smilškalnu* apkaimē) un Jaunā muiža.²

¹ Valsts kultūras pieminekļu uzskaitē saukts par stalli.

² *Baltisches Historisches Ortslexikon*, 207. lpp.

Bijusī Kliģenes muižas saimniecības ēka, pārbūvēta par dzīvojamo māju "Pilskalni".

Bijusī Kliģenes muižas kūts (tag. Rožzari) Sienas daļēji piebūvētas, ēku atjaunojot.

Saglabājusies ēka ar muižas arhitektūrai raksturīgiem logiem. Pēdējā laikā tiek izmantota kā kūtiņa.

Dīķītis muižas pagalmā.

Skats no Kliģenes muižas vietas uz attālāk stāvošām muižai piederējušām ēkām: krogu, kalēja māju, ielejā – rijas un šķūņa pamati.

Kungu dzīvojamā māja atradusies uzkalniņā starp *Pilskalnu* māju un *Kliģenes Kalna* māju, kur vēl tagad redzami pamati ar pagrabiem.

1842. gadā celtais muižas stallis tagad pārbūvēts dzīvošanai un saucas *Pilskalni*. Ēka ir no laukakmens mūra, ar pagrabu, tai bijušas divas kolonnas. Tagadējā *Kliģenes Kalna* māja ir bijusī muižas saimniecības ēka ar klēti vienā galā un pienotavu ar pagrabiem otrā galā. Pagalmā ir neliels dīķis ar meniķi. *Rožzari* ir pārbūvēta lopu kūts. Otrā pusē ceļam, kur *Bitnieku* mājas, bijušas vēl citas akmens mūra saimniecības ēkas, no kurām palikušas tikai drupas. Blakus pils pamatiem saglabājusies kāda neliela, apmesta dzeltena ēka ar muižām raksturīgām smailloku logu ailēm, kuras agrākā nozīme nav zināma.

Pie muižas apbūves ansambļa pieder arī ēkas kalna piekājē – *Smidras* (bijušais muižas krogs) un *Kalēji* (kuru laukakmens mūra saimniecības ēkā ar raksturīgo arkveida lodziņu laikam būs bijusi kalēja smēde). Līdz 1981. gadam kalna piekājē pie paša lielceļa, iepretim krogam, bija lielā muižas rija ar šķūni. Tajā vēlāk bijusi *Pilskalnu* saimnieka Ķirsīša akmeņkaļa darbnīca. Padomju laikā tur glabāja minerālmēslus (līdz kamēr ēka sagāzās).

Nav noskaidrots, kas notika ar muižas kungu dzīvojamo māju – vai tā bija no koka un sabruka, vai nodega? Kāpēc cēla Jauno muižu citā vietā?

Ortslexikon 207 Gustavsberg, I. Kliģene, 1681 Gustafzbergh, 1914 Kreyschau, Kreuzschau; Mellin 1791 Gustavsberg (Klinge M.); Rikers 1839 Gustavsberg; E 41 *kliģene*; LT 75 Kliģenes mž.; Pag. apr. 1935 Kliģenes muiža; C. 300 Kliģenes mc.; LVI 1969 Kliģenes muiža; Dunsdorfs 1986, 143 Gustavsberg, Kliggermuise, Jaunemoise, Kliģene, Kliģenes muiža; Ekspēd. 1996 Kliģenes muiža; Zaubes skolas arhīvs Kliģenes muiža; Lpag II 663 Kliģenes muiža; Pag. pad. 2005 Kliģenes muiža

Krūčēnu pusmuiža

– atradās ap 0,2 km uz DR no Zaubes (c.) robežas, Zaubes-Bērza ceļa 1. pusē, uz Bākas kalna, kur tagad *Krūčēni* (vs.). 0,3 km uz Z tek Dzirnavupe (Bērzupīte) pa Putnu gravu. Ceļa malā, 0,4 km tālāk bijis nelielais Krūčēnu krodziņš. Pie muižas ir arheoloģijas piemineklis – Krūčēnu viduslaiku kapsēta.

1839. gadā izdotajā Vidzemes kartē šī muiža un krodziņš nav atzīmēti. Par pusmuižas apbūvi nekādas ziņas nav saglabājušās. Vēlāk šai vietā tika uzbūvēta viensēta *Krūčēni*.

E 41 *krūčēni*, S 50 Krūčēni, Pag. 25 Krūčēni, Pag. pad. 2005 Krūčēnu pusmuiža.

Lavīzītes pusmuiža, *Lavīzītes muiža*, *Lavīzītes*, agrāk vāc. *Luisenthal* –

atradās Zaubes pag. vidusdaļā, 3,5 km uz A no Zaubes (c.), Zaubes-Annas ceļa malā. 0,35 km uz A tek Stirve (šai posmā saukta par Lavīzīti). 1 km uz ZA atrodas Krūsāri. ZR – Laučiņu dīķi, bet D lielais Zaubes sils.

Skats uz Lavīzītes pusmuižas vietu.

Lavīzītes pusmuižas kūts mūri 2004. gadā. Aiz tiem viensēta – Jaunlavīzītes (nojaukta 2005. gada pavasarī). V. Strautnieces foto.

Lavīzītes šķūnis, bij. pusmuižas ēka.

Dzīvojamā ēka atradās Zaubes-Krūsāru ceļa 1. pusē, tieši pie ceļa (pēc zemes reformas tās nosaukums *Vec-Lavīzītes*). Ēkas un kūtis bija mūra, tās sabrukušas 20. gs. 70. gados. Agrāk pusmuižai bijis arī krogs.

Mellin 1791 Lowisenthal; Rikers 1839 Louisenthal; Ortslexikon 369 Luisenthal, l. Lavīzīte; E 41 *lavīzīte*; LT 75 Lavīzītes pusmuiža; C 300 Lavīzītes pmž.; LVI 1980 Jaunlavīzītes muiža; Pag. 25 Lavīzītes (vs.); Eksped. 1996 Lavīzītes pusmuiža; Zaubes skolas arhīvs Lavīzītes; Eksped. 2002 Lavīzītes, Lavīzītes muiža, Lavīzīte

Lībiešu pusmuiža, *Lībieši*, agrāk vāc.

Lübeck – bij. Gustavsbergai piederoša pusmuiža. Atradās pagasta A malā, ap 3,5 km uz A no Kliģenes (c.), lielajā Lībiešu mežā, starp Kliģenes-Mazozolu un Kliģenes-Katriņas ceļu. Te meža vidū uz paugura atradušās trīs viensētas ar nosaukumu *Lībieši* (no tām saglabājušies tikai *Jaunlībieši*).

Lībiešu kūts drupas. Māja sabrukusi 20. gs. 70. gados.

Avotos Lībiešu pusmuiža minēta 1826., 1909. gadā.¹

No pusmuižas palikuši vien pamati un veci kūts mūri. 0,6 km uz D atrodas Lībiešu pilskalns.

Rikers 1839 Lübeck; Ortslexikon 366 Lübeck, Libbesch, l. Lībieši; E 41 *lībieši*; LVI 1969 lībieši; Pag. pad. 2005 Lībiešu pusmuiža

Ozolmuiža, *Vecozoli*, agrāk vāc. *Hoheneichen* – bij. pusmuiža pagasta ZA stūrī, ap 1 km uz A no Annām (c.) un Annas (Nelabā) ez., uz augstā Māla kalna. Uz ZA dabas liegums Amatas paleja (mežs). Turpat arī dziļā Leišleja, Spinduļleja un Bākaskalns.

Bijusi Annas muižas lopu muiža. Visas ēkas pamestas un sagruvušas. Dzīvojamā ēka sabruka 20. gs. 90. gados. Ēkā bija mantelškurstenis. Kūts bija būvēta uz laukakmens mūra pamatiem, bet sienas veidotas no māla kleķa un egļu zariem.

Endzelīns min *Ozolmuižu*, vēlāk mājai ticis dots nosaukums *Vecozoli*.

Ozolmuižas drupas ap 2000. gadu. 2005. gadā ir vairs tikai akmeņu kaudze.

Ortslexikon 222 Hoheneichen, l. Vecozoli, Ozolmuiža; E 46 *uozuolmuiža*; LT 75 Vecozoli (vs.); Zaubes skolas arhīvs Ozolmuiža; Eksped. 1996, 2002 Ozolmuiža

Paulu muiža, *Paulūmuiža, Pauļmuiža, Pauļi*, agrāk vāc. *Paulhof* – bij. pusmuiža (tagad vs. *Pauļi*) pagasta R daļā, nepilnus 3 km no Zaubes (c.), Zaubes-Mālpils ceļa kr. pusē. Uz D ir Lielās pļavas, aiz kurām Kangarišu purvs.

Paulu muiža celta 1896. gadā kā Jaunpils muižas īpašnieku atpūtas vieta, kas praktiskos nolūkos apvienota ar lopu muižas funkcijām. Nosaukums varētu būt radies no muižnieka vārda.

Muiža uzcelta *Slīkumu* māju vietā. Domājams, ka līdz ar to savu nozīmi zaudējušas un nojauktas arī *Dilēnu* mājas, kas atradušās jaunās muižas tiešā tuvumā, kalniņā pie Dzirnavupītes (Bērzupītes), Pauļu-Pīvu ceļa kreisajā pusē. *Dilēnu* un *Slīkumu* mājas šajā vietā atzīmētas Rikera kartē 1839. gadā.

Vietējie iedzīvotāji atceras īpašnieku Šteinu.

Skats uz Pauļu muižu 2005. gadā.

¹ *Baltisches Historisches Ortslexikon*, 366. lpp

Muižas dzīvojamā ēka ir saglabājusies, tajā ir vairāki dzīvokļi. Celta uz laukakmens pamatiem, ar pagrabu, sienas no akmens, kaļķu javas, dažādu ķieģeļu un būvgružu maisījuma. Sienu apdare ar apmetumu bijusi krāsota gaiši dzeltena. Ēka ir pusotra stāva, ar parādes ieeju – lieveni, kuram ir arkveida logu ailes un ieejas arka starp daļēji iebūvētām kolonnām. Līdz mūsdienām tam saglabājušies divi logi ar īpašu sadalījumu rūtīs (vidū aplveida rūtīs), pārējās logu ailes aizmūrētas. Abos mājas galos ir ieeja no sarkano ķieģeļu piebūves ar akmens bluku kāpnēm. Saglabājušās arī oriģinālās parādes durvis ar stiklojuma diagonālu sadalījumu un sadīlūšās vecās koka kāpnes ar margām. Padomju laikā virs parādes ieejas un ēkas pretējā pusē piebūvētas jumta izbūves, lai iegūtu papildus dzīvokļus. Senāk pretī muižas parādes ieejai līdz lielceļam bijis parks, kurā kungi ar draugiem izklaidējušies gan jāšus uz zirgiem, gan citādi. Muižā tās īpašnieki nedzīvoja, tikai reizēm atpūtās.

Pauļu muižas strādnieki, tā saucamie “prajantnieki”, dzīvojuši *Roķēnos* (vs.) un par darbu saņēmuši nevis naudu, bet pārtikas produktus.

Muižai bijis daudz saimniecības ēku, kas celtas no laukakmeņiem. Pauļu-Pīvu ceļa labā pusē atradušās divas liellopu kūtis, no tām viena ar sakņu pagrabu galā. Tās nodegušas 1944. gadā kara darbības laikā. Saglabājusies neliela akmens ēka, kura senāk bijusi velas māja, tagad *Stalidzēnu* kūtiņa. No muižas klēts un stallja palikušas drupas. Stallī bijis izbūvēts kučiera dzīvoklis un stallim sānos zem jumta slīpuma piebūvēta ratnīca. Tas, tāpat kā muižas ēka, bijis ar dzeltenī krāsotu apmetumu. Stallī līdz 20. gs. 80. gadu sākumam turēja kopsaimniecības zirgus. Šīs ēkas sabruka neremontēto jumtu dēļ 80. gados, kad kopsaimniecība tās vairs neizmantoja.

No muižas laika saglabājusies arī tagadējo *Stalidzēnu* un *Rundānu* māju pagrabi. Otrpus muižas ēkai atrodas kāda mūra saimniecības ēka, kurā ir kūts. Attālāk atradās liela muižas kūts, uz kuras pamatiem kopsaimniecība 20. gs. 60. gados bija izbūvējusi slaucamo govju fermu “*Pauļi*”. Tā pēc privatizācijas bija pamesta un sagrūvusi, bet tagad zemnieku saimniecība “*Vizbulīši*” to atjaunojusi kā liellopu fermu. Muižas šķūņi visi gājuši bojā.

Pauļu muižas ēkas pēc 20. gs. 20. gadu zemes reformas tika sadalītas jaunsaimniekiem. Blakus muižai uzcēla *Rundānu* un *Stalidzēnu* dzīvojamās mājas.

Pēc kolhozu nodibināšanas muižas dzīvojamā ēkā bija kolhoza, vēlāk brigādes kantoris. Šeit tika ierīkoti dzīvokļi Pauļu fermas lopkopējiem un strādniekiem. Iemītnieki bieži mainījās. Iedzīvotāju nesaudzīgā attieksme, pārbūves un laika zobs ēku stipri bojājuši. 2005. gadā te dzīvo 18 iedzīvotāji. Tagad dzīvojamā māja ar nosaukumu *Pauļi* ir privātpašums.

Ortslexikon 455 Paulhof, I. Pauļumuiža, Pauļi; E 41 *paūļumuiža*; LT 75 Pauļumuiža; Pag. apr. 1935 Pauļmuiža; Zaubes skolas arhīvs Pauļi muiža; Eksped. 2002 Pauļumuiža

Bij. Pauļu muiža 20. gs. 60. gados. Zaubes skolas arhīva foto.

Bij. Pauļu muiža (tag. vs. Pauļi) 2005. gadā.

Sērmuiža, *Sēru muiža*, agrāk *Zāras muiža*, vāc. *Sarenhof* – atradās pagasta A malā ap 1,1 km uz ZA no Annas (Nelabā) ez. un Annām (c.), Annu-Skujenes ceļa kr. pusē. DA tek Birzēnu strauts.

1759. gadā Krievijas ķeizariene Elizabete Petrovna Annas muižu uzdāvina ģenerālim grāfam fon Fermoram. No Annas muižas atdalītā pusmuiža (lopu muiža) nosaukta viņa meitas Sāras Eleonoras vārdā¹. Muižas vietā kādreiz atradušās mājas *Pēpi*.²

No muižas apbūves saglabājusies tikai kūts, kurā padomju laikos bija ferma. Muižas dzīvojamā ēka sabruka 20.gs. 50. gados. Lopkopēju dzīvošanai uz kādas saimniecības ēkas pamatiem tika uzcelta viensēta, kas tagad pamesta.

Sērmuižas kūts 2005. gadā.

Mellin 1791 *Sarenhof*; Ortslexikon 545 *Sarenhof*, l. *Sērmuiža*, *Sērmuižnieki*, 1681 Ges. *Saringk*, *Sarring*; Rikers 1839 *Sarenhof*; E 46 *sēru-muiža*; LT 75 *Sērmuiža*; Mant. 1: 42 000 *Sērmuiža*; Eksped. 1996, 2002 *Sērmuiža*; Pag. pad. 2005 *Sērmuiža*

Valdenburga – bij. *Gustavsbergai* piederoša pusmuiža. Atrodas pagasta A malā, Līčupes l. krastā pirms Rijiņu strauta ietekas. Netālu no muižas, ceļa malā, kur tagad *Zaķīši* (vs.), bijis neliels krodziņš.

Šī pusmuiža bija ar rūpniecisku novirzienu, jo te muižas laikos 18. gs. beigās un 19. gs. darbojās stikla kausētava ar 10 krāsnīm, kas ražojusi logu stiklus arī *Pēterburgai* [Lpag 663]. Smiltis ieguva tuvējā apkārtnē. Stikls kausēts lielā rijā ar piebūvi (vēlāk tajā bija ķieģeļceplis). Vēlāko *Valdenburgas* saimnieku pagastā saukājuši par *Stikla veci*. Tīrumos ap bijušo stikla ražotni vēl ilgi bijuši atrodami stikla pikuči.

Muižas dzīvojamā ēka bija no koka; ne tā, ne arī saimniecības ēkas nav saglabājušās. Uz muižas pamatiem uzcelta dzīvojamā māja *Smilškalni*.

Ortslexikon 674 *Waldenburg*, l. *Valdenburga*; E 41 “*valdenburga*”; A75 1926 *Valdenburga*; Mant. 42 *Valdenburga*; Pag. pad. 2005 *Valdenburga*, tagad *Smilškalns*, *Smilškalni*

(materiālu par muižu vēsturi sagatavoja Valda Veisenkopfa)

¹ Janele I., Kvaskova V. *Bij. Annas muižas centra apbūves un parka vēsturiskā izpēte*. – Rīga, SIA “LDU” izpētes un projektēšanas birojs “KROKS”, 1992

² E. Dunsdorfs. *Divas gudras latviešu galvas. Muižu dibināšana zviedru Vidzemē*. 1986

PARKI

Annas muižas parks, *Annasmuižas parks, Annas parks* – atrodas Annās (c.) ap bijušo muižu, Annas (Nelabā) ezera stāvajā A krastā.

Parku 10,4 ha platībā ar 0,1 ha lielo dīķi ierīkoja muižnieku Tranzē dzimta. Tika iestādītas divas Holandes liepu alejas un egļu gatve uz muižnieku kapiem, kā arī izveidoti celiņi. Pēdējā īpašniece Gajevska bija sastādījusi rozes uz terasēm pie alejām. Dažos dārzos Annās vēl ir saglabājušies kādi trīs šo rožu veidi. Parkā aug daži svešzemju augi.

Liepu aleja uz Annas ezeru. V. Strautnieces foto.

Parka mazāk pārveidoto daļu (mežaparku) sauc par ***Endzeliņu***.

Parkā aug *Merķeļa ozols*. Ir nostāsts, ka zem tā bijis akmens blūķis, uz kura G. Merķelim paticis sēdēt un rakstīt. Blūķis tur atradies vēl 20. gs. 80. gados, bet pēc tam pazudis. Tautas atmodas laikā te novietots dzirnakmens, kurš pārvietots no citas parka daļas, bet 2004. gadā atklājās, ka arī tas pazudis. 20. gs. 90. gadu sākumā bija izgatavota ozolkoka zīme “Merķeļa akmens”, kas tā arī nekad netika uzstādīta. Stāsta Daina Parādniece (2005): “*Aiz Dārzniekiem zem ozola agrāk bija akmens blūķis kā galds un četri mazāki blūķīši sēdēšanai. Agrāk tur tikām kompānijās sēdējuši. Kur tie tagad palikuši, nezinu.*”

Saskaņā ar Annas muižas atjaunošanas plāniem tiek tīrīts aizaugušais parks un dīķis, kurus nodomāts atjaunot to agrākajā izskatā.

Zaubes parks, *Jaunpils muižas parks* – Zaubes centrā, starp Zaubes dzirnavu ezeriem – Augšezeru un Lejas ezeru. Platība 12,6 ha. Valsts aizsardzībā kopš 1977. gada.

Grille – Zaubes viduslaiku pils vieta.

Grillē 1969. gadā uzcēla brīvdabas estrādi, kura pastāvēja līdz 20. gs. 80. gadiem.

Parks veidots Jaunpils muižas laikā, tajā bijuši iestādīti 18 vietējo un 76 svešzemju sugu augi (tagad tādu skaitu svešzemju sugu šeit vairs neatrast, saglabājušās tikai dažas). Parka teritorijā atrodas arī Livonijas laika mūra pils

drupas, kas tikai vietām sasniedz 3 m augstumu. Pilsdrupās, t.s. Grillē, padomju laikos bijusi brīvdabas sarīkojumu vieta.

Tagad parks aizaudzis un nekopts. Jaunpils muižas drupu A pusē ir neliels, aizaudzis dīķītis.

Stāsta, ka no Grilles ir pazemes ejas – viena uz Putnu mežu un otra uz Augšezera austrumu krastu, kur aug lielas ozoli. Tajā dīķa krastā senāk it kā bijusi katoļu baznīca. Vairāki zaubēnieši stāstījuši, ka 20. gs. 50. un 60. gados, zēni būdami, mēģinājuši iet pa šīm ejām, bet pēc neliela gabaliņa kļuvis ļoti auksti, nepatīkami un baisi. Drošības pēc dziļāk nav gājuši. Vēlāk Grillē pazemes ejas aizbērtas, lai nenotiktu nelaime. 20. gs. 80. gadu sākumā, ierīkojot ūdensvada atzaru uz Avotiņiem, tika pārraktas divas pazemes ejas. Viena bijusi sausa, bet otra līdz pusei ar dubļiem. Tā kā izpēte netika veikta, ejas atkal aizbērtas.

Lejas ezera Z krastā parka teritorijā aug **Zaubes ozols**, kas ir 19 m augsts ar apkārtmēru 8,05 m un vainaga projekciju 8 x 17 m. Taču tas ir ļoti sliktā stāvoklī ar daudziem nokaltušiem zariem. J. K. Broces zīmējumos redzam, kāds izskatījās šis ozols 1796. gadā.

Broce J. K. Ainava pie Jurgensburgas muižas 1796. gadā.
Attēlā redzams skats uz muižu pāri Lejas ezeram. Pa kreisi
aug lielais Zaubes ozols.

Pastaiga Zaubes muižas parkā

Viena no jaukākajām Zaubes ciema vietām ir bijušais **Jaunpils muižas parks**. Kaut arī muižas vairs nav, joprojām Zaubes-Mālpils ceļa malā aiz **Grilles** (Livonijas ordeņa pilsdrupām) gājējus sagaida varenie pils akmens vārtu stabi, tautā saukti **Zviedru vārti**. Caur tiem celiņš ved līdz gājēju tiltiņam. Senāk šeit bijis braucamais tilts uz pili pār upīti, kas savieno **Augšezero** un **Lejas ezeru**.

Ja gājējs pirms **tiltiņa** apstāsies un pavērsies pa labi, tad uz paša upītes krasta acis piesaistīs trīs taisnā rindā cieši augoši vareni koki – divi ozoli un liepa, kuru zari tik cieši kopā, ka vasarā gandrīz neatšķirt, kur liepas, kur ozolu zari. Nostāsts vēstī, ka šeit apbedīti trīs miruši muižnieka bērni, kuru piemiņai iedēstīti koki – ozoli dēliem, liepa meitai. Ar nožēlu jāsaka, ka dažreiz šeit veltīgi rakņājušies apslēptās mantas meklētāji. Šo vietu savā zīmējumā attēlojis arī J. K. Broce (zīmējums ar akmeņu krāvumu un obelisku, tālumā redzama baznīca), tur koki vēl pavisam mazi.

Jaunpils muižas vārti 20. gs. sākumā.

Jaunpils muižas vārtu stabi, t.s. Zviedru vārti 2005. gadā.

Broce J. K. Skats pie Jurgensburgas baznīcas 1796. gadā. Attēlā redzamais akmeņu krāvums mūsdienās ir vieta ar trim milzu kokiem rindā pie gājēju tiltiņa.

Trīs koki – divi ozoli un liepa, kurus, pēc nostāsta, stādījis muižnieks savu mirušo bērnu piemiņai.

Taciņa gar Lejas ezera krastu.

Skats pār Lejas ezeru. Otrā krastā redzamas Zaubes dzirnavas.

Skats uz Zaubi pār Lejas ezeru.

Ja gājējs vēlas doties tālāk, tad var izvēlēties – iet pa aleju, kas iesākas tepat blakus un ved kalnup, vai pa makšķernieku iemītu taciņu turpināt ceļu gar ezeru uz dzirnavām. Ja izvēlas pēdējo, tad drīz vien, ejot caur krūmāju, izbrīnā jāapstājas pie liela avota, no kura cauru gadu uz ezeru plūst sīks strautiņš. Kādreiz izbūvētais avots savulaik ūdeni devis pienotavai otrpus ezera. Tautā tas saukts par **Vācu kapsētas avotu**. No šejienes var doties ārā uz lielceļu pie dzirnavām, bet var arī griezties atpakaļ, lai nonāktu ēnainajā alejā.

Vācu kapsētas avots un strautiņš no tā uz Lejas ezeru.

Aleja no ezera ved uz Baronu kapiem.

Aleja, kas iesākas pie ezera, ved uz **muižnieku kapsētu** kalna galā. Ļaužu iemīta taciņa aizved garām kapiem, bet interesenti var iegriezties aplūkot, kas tad te ir. Daudz jau gan vairs nav palicis pāri no tā, kā bijis. Laikam ritot, vērtības ir mainījušās, un kapsēta daudziem vairs nav svēta vieta. Padomju gados arī šeit vandāļi rakņājušies, vērtslietas meklējot, marmora kapu plāksnes aizvāktas, krusti un citas piemiņas zīmes nolauztas, sasistas un pazudušas. Atlikuši vien divi milzīgi akmens krusti, daži piemiņas zīmju pamati un pāris kapu plāksnes ar uzrakstiem no izpostītās Zaubes muižas īpašnieku kapenēm, kuras kādreiz norobežojušie akmens stabi vēl skatāmi. Nogāztais krusts, kurš veltīts Bērza muižas īpašniekam *G. von Seck*, arī reiz jau bijis novilkts lejā pie lielceļa. Skumji.

Vācu baronu kapu kalniņš.

Gājēju taciņa ved garām baronu kapiem (pa labi).

Baronu kapos tik vien atlicis. Priekšplānā krusts liecina, ka šeit guļ kāds Daniels Hoppe ar kundzi.

Viena no divām atlikušajām kapu plāksnēm no Jaunpils muižnieku apbedījumu vietas.

Krustam vienā pusē uzraksts "Bersehof", otrā – *G. von Seck* – Bērzmuižas īpašnieka kapa vieta.

Skats no baronu kapu kalna uz Bērza lielceļu.

Akmens stabiņi nožogo Jaunpils muižas kungu apbedījumu vietu.

Uzraksts uz krusta.

Vēl pavērosim apkārtni no kalna virsotnes. Automašīnas pa lielceļu brauc kaut kur tālu lejā, it kā citā pasaulē.

Turpinot ceļu uz priekšu, gājējs nonāk varenu koku **alejā**, kas sākas no kapsētas un ved lejup pa kalna nogāzi uz Bērza lielceļa pusi. Aleja izbeidzas pie lielceļa kādreizējā **Baņezera** tilta vietas (tagad caurtekas) tuvumā. Nostāsts vēsta, ka šeit senos laikos gājusi bojā jauna – Jaunpils muižas kunga meita. Kariete bijusi ceļā uz Bērza muižu, bet pie tilta zirgi kaut kādu iemeslu dēļ satrakojušies, kariete apgāzusies, un meitene bijusi pagalam.

Cits nostāsts ir par spokošanos šajā vietā 20. gs. 30. gados. *Vanadzēnu saimnieks Grīnbergs reiz, kā parasti, bijis tā ilgāk Zaubes krogā aizsēdējies un vēlu tumsā braucis ar zirgu mājup. Ticis līdz tiltam, kad viņam pēkšņi parādījušies caurspīdīga jauna baltā kleitā un lūgusi: "Ņem mani! Ņem mani!". Braucējs stipri pārbijies, kārtīgi uzšāvis zirgam ar pātagu un pārbraucis mājā gandrīz bez valodas, pēc tam stāstījis mājiniekiem piedzīvoto un kādu laiku centies krogā tik ilgi neaizķerties. (Teicēja Ināra Ķuze, 2004)*

No lielceļa paveras aina uz aleju un kapu kalnu tās galā.

Atgriezīsimies atpakaļ uz Zaubes centru pa lielceļu gar Dzirnāvām un Lejas ezera otru krastu. Gājēju noteikti apstādinās **Zaubes dižozols** ar akmens solu zem tā. Dzirdēts nostāsts par to, ka uz šī akmens sola veikta operācija kādam duelī cietušam kungam.

Aleja no baronu kapiem uz lielceļu Bērza virzienā.

Atskats uz baronu kapu kalnu.

Aleja no lielceļa uz Vācu baronu kapiem visā godībā.

Zaubes dižozols 2005. gadā. Pa kreisi – akmens sols.

Akmens sols zem ozola.

J. K. Broce savulaik zīmējis skatu no šīs vietas pāri dīķim uz Jurgensburgas muižu. Vairāk nekā divsimt gadu senajā zīmējumā skatāms mūsu lielais ozols pašos spēka gados un vēl otrs ļoti resns ozols. Akmens sols gan tolaik šeit nebūs bijis, jo Broces zīmējumi ir samērā precīzi. Šobrīd pagasta lepnums ir sava mūža norietā, zaļo vairs tikai daži zari. Bet neskumstiet, Zaubes pagastā diženu ozolu netrūkst!

Pastaiga ir galā, un pēc pārsimts metriem gājējs atgriezīsies sava ceļa sākumā pie pils vārtu stabiem.

Valda Veisenkopfa

KROGI

Krogi senāk bija neatņemama lauku dzīves sastāvdaļa. Muižnieki, kam piederēja krogi, to apsaimniekošanu uzticēja kādam no muižas ļaudīm vai arī krogus iznomāja. Krodzinieks drīkstēja paturēt 10% no ieņēmumiem. A. Teivens grāmatā "Latvijas lauku krogi un ceļi" krogus ir iedalījis pēc to nozīmes: baznīcas, plostas, dzirnavu un lielceļa krogos. Zaubes pagasta teritorijā galvenokārt bija lielceļa krogi, izvietoti apmēram ik pēc 5 km. Tajos ceļinieki varēja rast naktsmājas, par samaksu dabūt ēdienu un dzērienu.

Muižas laikos Zaubes pagastā bijis ap 10 krogu, kas gadu gaitā gan beidza pastāvēt, gan radās no jauna. Lielākos centros, piem., Jaunpilī (tag. Zaubē), pa laikam bija pat vairāki krogi. 1892. gadā A. Krēgera (*Kröger*) izdotajās adrešu grāmatās minēti: Griķu krogs, krogs Bērzu muižā (*Bershof*) un trīs krogi Jaunpilī (*Jürgensburg*) [Teivens 1995, 202]. Bez savām tiešajām funkcijām – atvieglot tālus braucienus ar pajūgiem vai jāšus, krogi lauku ļaudīm bija arī sava veida pulcēšanās vieta, kur kontaktēties un apmainīties ar informāciju. Lielas praktiskās nozīmes dēļ tie norādīti arī dažās senajās kartēs. G. Merķelis darbā "Latvieši" (kuru rakstījis, būdams mājiskolotājs Annas muižā), ir atainojis arī krogu dzīvi.

20. gs. 20. gadu zemes reformas laikā krogus piešķīra jaunsaimniekiem vai pārveidoja par veikaliem u.tml. iestādēm, un tie zaudēja savu sākotnējo nozīmi. Nomainīja arī krogu nosaukumus, taču vecie krogu vārdi ļaužu atmiņā ir saglabājušies. Lielākā daļa krogu ēku gan gājušas bojā vai pārbūvētas.

Nodaļā apskatīti 8 krogi.

Bērmuižas krogs, *Bērza krogs*, *Bēzrkrogs* – 6 km DR no Zaubes, tag. Bērza (c.) teritorijā, Dzirnavupes (Bērzupītes) l. krastā, pie Zaubes-Madlienādas ceļa. Ietilpa Bērmuižas apbūves kompleksā.

Bērmuižas (*Bersenhof*) krogs minēts A. Krēgera 1892. gadā izdotajā adrešu grāmatā [Teivens, 1995]. Kroga īpašnieks tolaik bijis *A. von Seck*, krodzinieks E. Šics (*Schütz*).

Bijušais Bērmuižas krogs (tag. Bērzs).

Dekoratīvs mūra stabs Bērmuižas kroga sienā.

Blakus Bērmuižas krogam bijis Bērmuižas vecais krodziņš, vēlāk dzīvojamā māja Bērzi (20. gs. 80. gados). Nodegusi 90. gadu beigās. Foto no Zaubes skolas arhīva.

Tā kā muižai bijis savs ķieģeļceplis, tad, tāpat kā lielākā daļa muižas ēku, arī krogs bija būvēts no ķieģeļiem. Muižai bija arī alus brūzis un kroga tuvumā no skaldītiem laukakmeņiem būvēts liels pagrabs, uz kuriem pa zemē ieraktām caurulēm no brūža piegādāja alu. Pagrabā bija nemainīga temperatūra, un krogā vienmēr dabūjams kvalitatīvs alus.

LVI 1969 Bērza krogs; Eksped. 1996 Bērmuižas krogs; Bērza krogs; Pag. pad. 2005 Bērza krogs

Vecā krodziņa šķūnis 2005. gadā.

Ennēnu krogs, *Ennēnu krodziņš* –

1,3 km uz D no Zaubes (c.), Zaubes-Taurupes ceļa l. pusē, kur tagad *Kalna Ennēni* (vs.). Uz R ir Spēlēnu mežs, bet A – Bērzupes augštece Kravažiņa. Krogs atradās uz neliela, ap 10 m augsta paugura. Darbojies neilgu laiku. Tagad drupas.

Rikera 1839. gada kartē atrodams nosaukums *Ehnen* un kroga apzīmējums. Endzelīns minējis mājvārdu *ennēni* [E 41].

LVI 1969 Ennēnu krogs; Zaubes skolas arhīvs Ennēnu krodziņš; Pag. pad. 2005 Ennēnu krodziņš

Bijušais Ennēnu krogs Zaubes-Taurupes lielceļa malā.

Griukukrogs, *Griķu krogs*, *Griķītis* – 4,7 km R no Zaubes (c.), netālu no pagasta R robežas, Zaubes-Mālpils ceļa malā. Te Zaubes upē ietek tās kreisā pieteka Vārnupīte. Uz Z atrodas Kristas birze, uz D (mežā) – Vāķu grants karjers un Kangarīši, bet uz R – Lielās pļavas. DR, aiz Vārnupītes atrodas *Griķi* (vs.).

Krogs uzcelts pie Griķu muižas, kas rakstos minēta 1681. gadā. A. Krēgera 1892. gadā izdotajā adrešu grāmatā minēts Griķu krogs ar krodzinieku K. Ošu (*Osche*). Kroga ēka nav saglabājusies. Uz tās pamatiem uzcelta viensēta *Griķīši*.

Rikera 1839. gada kartē pie Griķu muižas ir kroga apzīmējums.

Teivens 1995, 202 Griķu kr.; E I 41 *griķukrogs*; LT 75 Griukukrogs; C 300 Griķu krogs; Ortslexikon 198 Grickenhof, I. Griķi; LVI 1969 Griukukrogs; Eksped. 1996 Griukukrogs; Pag. pad. 2005 Griukukrogs, Griķītis.

Jaunpils krogs, *Zaubes krogs* – vissenākais Zaubes (agrāk Jaunpils) krogs, atrodas ciema centrā, uz Z no Zaubes dzirnavu ezeriem.

Jaunpils krogs 20. gs. 20. gadu sākumā. Redzams izdangāts ceļš no pagastmājas uz krogu. Zaubes skolas arhīva foto.

Bijušais Jaunpils krogs 20. gs. 20.-30. gados – Jaunpils patērētāju biedrības nams. V. Liepiņa foto.

Bijušais Jaunpils krogs (tag. Kooperatīvi), 2005. gadā.

A. Teivens atzīmē, ka J. K. Broces zīmējumā redzams Jaunpils muižas vecais krogs kā koka guļbūve ar salmu jumtu, bet jaunais krogs jau kā mūra ēka ar dakstiņu jumtu¹. Tas ir bijis lielceļa krogs. A. Krēgera 1892. gadā izdotajā adrešu grāmatā Jaunpilī (Jurgensburgā) minēti trīs krogi un to krodzinieki – M. Šlope (*Schlope*), A. Čanders (*Tschander*) un J. Celms (*Zelm*).

LT 75 Jaunpils krg.; LVI 1969 Jaunpils krogs / Zaubes krogs; Teivens 1995 Jaunpils krogi; Pag. pad. 2005 Jaunpils krogs, Zaubes krogs

¹ Teivens A. Latvijas lauku krogi un ceļi. – Rīga, Māksla, 1995, 80. lpp.

Kliģenes krogs – atradās pagasta DA malā, Kliģenes ciemā, Līčupes l. krastā.

Šeit krustojās ceļi no Nītaures uz Ērgļiem, Mazozoliem un Zaubi, tādēļ šim lielceļa krogam bija būtiska nozīme pagasta dzīvē. Krogs piederēja pie Kliģenes muižas apbūves kompleksa. Vēlāk ēka ar nosaukumu *Smidras*. Padomju laikā tās vienā galā bija ierīkotas mehāniskās darbnīcas, vidū bija kantoris, otrā galā – patērētāju biedrības veikals. 1990. gadā ēka nodega.

Bijušais Kliģenes krogs (tag. Smidras).

E I 41 *kliģene*; LT 75 Kliģenes mž.; LVI 1969 Kliģenes krogs; Pag. pad. 2005 Kliģenes krogs

Krūčēnu krogs, *Krūčenkrodziņš* – pagasta vidusdaļā, ap 0,3 km uz DR no Zaubes (c.) robežas, Zaubes-Bērza ceļa kr. pusē. 0,4 km uz ZA, ceļa malā uz Bākas kalna ir viensēta *Krūčēni* (agrāk bija nelielā Krūčēnu pusmuiža). Netālu atrodas arī Krūčēnu viduslaiku kapsēta (arheol. pieminekļi). Krogs celts no akmeņiem, tagad redzami tikai pamati. Iespējams, ka tas bijis neliels un darbojies neilgu laiku.

Mājvārdu *krūčēni* min arī Endzelīns [E 41].

LVI 1969 Krūčēnu krogs; Zaubes skolas arhīvs Krūčenkrodziņš; Pag. pad. 2005 Krūčēnu krogs

Pīļu krogs, *Annasmuižas krogs* – Annās (c.), Annu-Nītaures ceļa kr. pusē, iepretim Annas dīķim.

Pēc zemes reformas 20. gs. 20. gados piešķirts kara dalībniekam Jānim Virsniekam, kurš sākumā kādu laiku vēl turējis krogu. 30. gados, nosaukumu “skaistināšanas” periodā pārdēvēts par *Strautiņiem*, jo garām plūst strauts – grāvis no dīķa.

Ēkas iekštelpas nav pārbūvētas. Ceļa pusē vienā galā līdz 20. gs. 60. gadu vidum bija iekārtots patērētāju biedrības veikals.

Eksped. 2005 Pīļu krogs

Bijušais Annas muižas Pīļu krogs (tag. Strautiņi).

ZAUBER PÄGASTS

Ziņas par senākajām dzirnavām, kuras atradās ārpus Rīgas, ir visai trūcīgas, kaut gan to loma Livonijas vēsturē bijusi nozīmīga. Ordeņa pirmie nocietinājumi un atbalsta punkti pie svarīgiem ceļiem bijuši arvien apvienoti ar dzirnavām bruņinieku uztura nodrošināšanai. Ordenis zemi izlēņoja vasaļiem un deva tiesības ievākt no zemniekiem labības nodevu un celt dzirnavas graudu pārstrādāšanai miltos². Arī, izveidojoties muižām, sevišķa saimnieciska nozīme bija dzirnavām. Pie tām varēja ierīkot dažādas noderīgas ierīces: zāģētavas, vilnas veltuves u.c. Piemēram, Zaubes pagasta Bērza dzirnavās bija arī gateris. Karos nopostītas, dzirnavas arvien celtas atkal no jauna. Sākotnēji dzirnavu ēkas bija guļbūves ar salmu vai lubu jumtiem, bet vēlāk – laukakmeņu celtnes.

Zaubes pagasta teritorijā ir zināmas sešas ūdensdzirnavas, no kurām nevienas pašlaik nedarbojas. Dzirnavezeri ir saglabājušies Zaubē un Gobgravā.

Bērza dzirnavas, Bērzu dzirnavas, Bērmuižas dzirnavas, Bērmuižas ūdensdzirnavas – atradās 1 km uz R no Bērza (agrākās Bērmuižas), Bērzupes (Iesalnīcas) l. krastā, Kangarīšu un Bērza purva D malā (ap 0,7 km no tā).

Dzirnavas ietilpa Bērmuižas apbūves kompleksā. Dzirnavu vajadzībām uz Bērzupes (Iesalnīcas) bija uzstādīnāts dzirnavezers ar dzirnavu slūžām un brīvsļūžām. Ēka bija celta no Bērmuižā ražotiem ķieģeļiem (J. K. Broces zīmējumā 1796. gadā tā vēl redzama kā vienkāršu koka ēka). Dzirnavās mala rupja maluma miltus; pie tām bija arī gateris, kur zāģēja dēļus.

Broce J. K. Skats uz Bērmuižas dzirnavām 1796. gadā.

Dzirnavas muižai piederēja līdz I pasaules karam, pēc tam tās piešķīra melderim Ducenam, kurš tās apsaimniekoja līdz 1944. gadam. Dzirnavas nodega 1944. gada rudenī, vēlāk dzirnavu dambi ļaunprātīgi uzspridzināja kāds vietējais iedzīvotājs. Saglabājušies tikai dzirnavu ēku pamati.

Senajās Mellīna (1791) un Rikera (1839) kartēs pie Bērzmuižas ir atzīmētas arī dzirnavas (bez nosaukuma).

Teivens 1985, 90 Bērmuižas ūdensdzirnavas; KPAI arh. Bērmuižas dzirnavas; Eksped. 1996 Bērzu
Dzirnavas; Eksped. 2002, 2004 Bērza dzirnavas; Pag. pad. 2005 Bērza dzirnavas

² Teivens A. Latvijas dzirnavas. – Stokholma : Daugava, 1985

Gobgravas dzirnavas, Gobasgravas dzirnavas, Annas ūdensdzirnavas – atradās Zaubes pag. ZA malā 0,6 km uz R no Annas (Nelabā) ez., 0,9 km no Annām (c.) un Nītaures-Kliģenes ceļa. Uz Z ir Bākas kalns, R – Baznīcas kalns. Aizdambējot no Annas (Nelabā) ez. iztekošo Stirvi, Gobgravā izveidots Gobgravas dzirnavezers.

Dzirnavas ierīkotas muižas laikā un sauktas par Annas dzirnavām. Dzirnavu vecums ir ap 200 gadu, tās darbojušās vēl pēc II pasaules kara, ražojot arī elektrību. Dzirnavu ēka neapdzīvota kopš 20. gs. 70. gadiem. Vēl 90. gados tā bija vesela, un daļēji bija saglabājušās arī iekārtas. Tagad saglabājušās tikai ēkas ārsienas un jumts. Akmeņu dambis un dzirnavezers vēl pastāv.

Gobgravas dzirnavas.

Vietējie iedzīvotāji pārsvarā lieto nosaukumu *Gobgravas dzirnavas*, taču literatūrā sastopams nosaukums *Gobasgravas dzirnavas* un arī mājvārds *Gobasgravas*. Senākais nosaukums ir *Annas dzirnavas*. Senajās Mellīna (1791) un Rikera (1839) kartēs uz Stirves ir atzīmētas arī šīs dzirnavas (bez nosaukuma).

Vētra 1956, 86 Gobas graves dzirnavas; Pag. 25 Gobasgravas dzirnavas; Eksped. 1996, 2002 Gobgravas dzirnavas; Grāvītis Ē. 2004 Annas ūdensdzirnavas; Pag. pad. 2005 Gobgravas dzirnavas

Kliģenes dzirnavas – atrodas pie Zaubes pag. D robežas, 0,5 km ZA no Kliģenes (c.), Līčupes kr. krastā, kur beidzas Kliģenes derivācijas kanāls. 0,2 km uz D ir Kliģenes-Katriņas ceļš. Uzbūvētas augstā Dzirnavkalna DR pakājē. Starp Dzirnavkalnu un Līčupi plešas Baložu mežs, uz Z ir Kazu kalna mežs.

Kliģenes dzirnavas. Mašintelpa daļēji sabrukusi.

Kliģenes dzirnavas ziemā.

Kliģenes dzirnavām piederoša māja.

Lai ūdensdzirnavas darbotos, muižas laikos tika veikti ievērojami hidrotehniskie darbi – ar rokām izraka dziļu, platu, 2,3 km garu derivācijas kanālu no Līčupes, un uzpludināja Kliģenes dzirnavu ezeru. No derivācijas kanāla ūdens Līčupē krita no 6-7 m augstuma. Dzirnavās mala rupjā maluma miltus un bija arī gateris. Dzirnavu dambi sauca par Marlejdambi, meliorācijas darbu rezultātā tas tagad izpostīts, kanāls daļēji aizaudzis.

Dzirnavu ēka daļēji saglabājusies un apdzīvota. Daļēji saglabājušās arī dzirnavu iekārtas.

KPAI arh. Kliģenes dzirnavas; S50 Kliģenes dzirnavas; Cēsu raj. 2003 Kliģenes dz.; Pag. pad. Kliģenes dzirnavas

Nemnaudu dzirnavas, *Nemnaudu dzirnavas*, *Nemnaudas dzirnavas*, *Nemnaudas dzirnavas* – atradās 3,5 km ZR no Zaubes (c.), Zaubes (u.) krastā, 1,2 km R no Nītaures-Zaubes ceļa. Augšpus dzirnavām Zaube (u.) tek līdz 20 m dziļajā Nemnaudu gravā, bet 0,5 km uz leju sākas ar kokiem apaugusi Elksņu grava. Ap 0,5 km uz R atrodas *Nemnaudu* mājas.

Ūdensdzirnavas uzceltas 1875. gadā, uz Zaubes uzstādinot *Nemnaudu* dzirnavu ezeru. Pēdējais īpašnieks bija Teodors Kalniņš. Tās darbojās vēl pēc II pasaules kara. Ap 1993. gadu dzirnavu ēka un iekārtas vēl bija darba kārtībā, taču nedarbojās, jo dzirnavezers bija nolaists. Tagad saglabājušies tikai dzirnavu mūri.

Nemnaudu dzirnavas 2005. gadā.

LVI 1969 *Nemnaudu dzirnavas*; Pag. 25 *Nemnaudu dzirnavas*; Zaubes skolas arhīvs *Nemnaudu dzirnavas*; Eksped. 2002, 2004 *Nemnaudas dzirnavas*; Pag. pad. 2005 *Nemnaudu dzirnavas*

Zaubes dzirnavas, agrāk *Jaunpils muižas dzirnavas*, *Jaunpils ūdensdzirnavas* – Zaubes (c.) R malā, Zaubes-Mālpils un Zaubes-Bērza ceļu krustojumā.

Zaubes dzirnavas.

Skats uz bijušajām Zaubes dzirnavām pār Lejas ezeru 2005. gadā.

No Augšezera slūžām lietusgāzu laikā upīte mutuļo balta pār akmeņiem. Pretējā krastā senāk bijušas nelielas dzirnavas.

Uz Silauzēnu upītes (Āmurupītes) dažādos laikos izrakti un uzpludināti tā sauktie Zaubes dzirnavu ezeri – Augšezers un Lejas ezers, pie kura R krasta 1888. gadā tika uzceltas ūdensdzirnavas. Tās ietilpa muižas apbūves kompleksā. 20. gs. 20.-30. gados ar dzirnavu ražoto elektroenerģiju darbināja gateri un vilnas kārstuvi. Pēc II pasaules kara tika atjaunotas slūžas. Pašlaik dzirnavas nedarbojas.

Muižas laikos nelielas dzirnavas bijušas pie Augšezera³. Iespējams, ka tās redzamas Broces zīmējumā (pie ordeņa pils drupām). Ēka nodedzināta 1944. gadā. Stāsta, ka šeit ražota elektrība muižai. Dzirnakmens no šīm dzirnavām novietots blakus esošās *Gobiņu* mājas pagalmā.

Pag. apr. 1935 *Jaunpils ūdensdzirnavas*; Plaudis 1998, 157 *Zaubes dzirnavas*; Eksped. 1996 *Zaubes dzirnavas*; Eksped. 2002 *Zaubes dzirnavas*, *Jaunpils muižas dzirnavas*; Pag. pad. 2005 *Zaubes dzirnavas*

³ Pie Augšezera dzirnavu apzīmējums ir Mellīna 1791. gada kartē. Dzirnavas pie Lejas ezera atzīmētas Rikera 1839. gada kartē (bez nosaukuma). Savukārt Lejas ezeru zīmējis jau Broce 1796. gadā (skats ar ozolu pār dīķi uz Jurgensburgas muižu).

CIEMI

Ciems kā teritoriāla vienība laika gaitā izveidojās no senākajām zemkopju apmetnēm. Ģimenes īpašumā bija aramzeme, mājlopi, ēkas un citas būves, kā arī saimnieciskais inventārs un sadzīves priekšmeti. Kopīpašumā bija meži, pļavas, ganības, upes, ezeri. Jēdziens "ciems" ietvēra sevī divas cieši saistītas daļas: pašu apdzīvoto vietu un "ciema novadu" – teritoriju, kurā norisēja iedzīvotāju saimnieciskā darbība.

Līdz ar muižu attīstību aizsākās seno ciemu izjukšanas un viensētu veidošanās process, kas sevišķi intensīvi noritēja 16. gs. un turpinājās sekojošajos gadsimtos. Savukārt arī ap muižu centriem ar laiku veidojās koncentrētāka apbūve.

Ciema jēdziena izpratne laika gaitā ir mainījusies. Latviešu konversācijas vārdnīcā *ciems* minēts kā viens no lauku apdzīvoto vietu veidiem: "*ciems – tuvā apkārtnē celta ciematu grupa ar kopēju novadu.*" [Konv. 3901]. Vārds *ciemats* šeit lietots ar nozīmi *viensēta*. 1945. gadā pagastus sadalīja sīkākās vienībās, kuras nosauca par ciemiem. Līdz ar pagastu likvidēšanu *ciemi* jeb *ciema padomes* kļuva par administratīvi teritoriālā iedalījuma pamatvienībām līdz pat 1992. gadam. Savukārt lauku apdzīvotās vietas ar koncentrētu apbūvi apzīmēja ar vārdu *ciemats*. Mūsdienās ar vārdu *ciems* saprot lauku apdzīvotu vietu ar vismaz vairākām mājām un vienojošu nosaukumu.

Zaubes pagastā ir 4 ciemi – Zaube, Annas, Bērzs un Klīgene – kuros dzīvo 49,2 % pagasta iedzīvotāju. Zaubes pagasta ciemi ir veidojušies ap muižām. Vēl kā lielāka apdzīvota vieta, kas gan oficiāli nav ieskaitīta ciemu kategorijā, ir Krūsāri (tā izveidojusies padomju laikā, uzcelot fermu un daudzdzīvokļu māju lopkopjiem).

Annas, *Anna*, *Annasmuiža*, *Annas muiža* – neliels ciems (25 pastāvīgi iedzīvotāji) pagasta ZA stūrī, 9 km ZA no Zaubes (c.), Annas (Nelabā) ezera ZA krastā, abpus Zaubes-Nītaures ceļam. Uz ZA atrodas dziļā Leišleja un Spindulēja, aiz tās plešas Amatas paleja (mežs). 1,5 km DR esošie Annas muižas senkapi liecina par šī apvidus senu apdzīvotību.

Pēc 20. gs. 20. gadu zemes reformas Annas muižas ēkas un zemi sadalīja dažādiem īpašniekiem. Muižas klēti un dārznieka māju (tag. *Dārznieki*) piešķīra Ķēču izglītības biedrībai, muižas piena māju (*Labklājības*), kaltētavu, darba zirgu

Krustceles Annās netālu no bijušā Pīlukroga (nav redzams). Priekšplānā bijusī muižas graudu kalte, aiz tās muižas kūts, kur padomju laikā bija mehāniskās darbnīcas.

stalli un liellopu kūti (*Ezermaļi*), kas bija sliktā stāvoklī, stāvoklī ieguva Ķēču piensaimnieku sabiedrība "Labklājība". Pāris necilu ēku ar zemi ieguva dārzsaimniecība. Pīļu krogs, ūdensdzirnavas un kalēja smēde nonāca privātpašumā, muižas pārvaldnieka māja tika atstāta bijušiem muižas īpašniekiem kā neatsavināmā daļa ar nosaukumu *Annas muiža*.

Muižas centra apkārtnē mājas uzbūvēja jaunsaimnieki. Joprojām darbojās luterāņu un pareizticīgo pamatskolas.

Ķēču izglītības biedrība Annas muižā darbojusies jau krietnu laiku pirms zemes reformas. Biedrības izriņķojumi notikuši lielajā muižas labības šķūnī, kas atradies kalnā pareizticīgo skolas (*Vizuļu*) ceļa galā. Šķūnis ticis pielāgots tautas nama vajadzībām, bijusi arī skatuve. Šeit vietējo teātri un citus pasākumus aktīvi vadījis Annas luterāņu

skolas skolotājs Jānis Rudzītis. Izrīkojumiem vienmēr bijusi liela piekrišana no plašas apkārtnes, visiem kaimiņu pagastiem. Zirgu pajūgi sabraukuši kā uz lielu gadatirgu.

Piensaimnieku sabiedrība 20. gs. 20. gados pārbūvēja lopu kūti pie ezera par pienotavu. Ūdens pienotavai tika piegādāts ar paštecī pa kapara caurulēm no avotiem, kas atradās uz Z no Annas dīķa. Pirmā pienotavas vadītāja bija Berta Gailis, kura atstāja savu amatu pēc laulībām ar Jāni Ezergaili¹ no Zvanniekiem.

Zvannieku Ezergailis un Annas pienotavas vadītāja Berta Gailis 1926. gadā. Foto no V. Veisenkopfas ģimenes arhīva.

Ķēču izglītības biedrības piensaimniecības kursu dalībnieces pie Annas pienotavas 20. gs. 30. gadu sākumā. Foto no V. Veisenkopfas ģimenes arhīva.

Izglītības biedrība muižas klēti laikā no 1927. līdz 1931. gadam pārbūvēja par tautas namu ar bibliotēku. Biedrība aktīvi nodarbojās ar ļaužu izglītības un kultūras līmeņa celšanu. Viens no lielākajiem tā laika pasākumiem bijuši kulinārijas kursi, kuru nobeigumā rīkota liela balle ar kursa beidzēju klātiem viesību galdiem. Goda galdu klāšanu un smalku ēdienu gatavošanu vēlējušās apgūt gan padzīvojušas saimnieces, gan jaunas meitas.

Kulinārijas kursu noslēguma balle Annas muižas tautas namā 20. gs. 30. gados. Foto no V. Veisenkopfas ģimenes arhīva.

Ķēču izglītības biedrības kulinārijas kursu dalībnieces 20. gs. 30. gadu sākumā Annas muižas tautas namā kursu noslēguma vakarā. Foto no V. Veisenkopfas ģimenes arhīva.

20.-30. gados muižas bijušās ēkas ieguva savus tagadējos nosaukumus. Pīļu krogs pārtapa par *Strautiņiem*, pienotava par *Ezermaļiem*, bijusī piena māja ieguva tās īpašnieces – piensaimnieku sabiedrības vārdu *Labklājības*, smēde – *Skanuļi*, dārznieka māja – *Dārznieki*. 1939. gadā Ķēču pagasta valde pārdeva Annas bijušās pareizticīgo skolas ēku un tā tika pārdēvēta par *Vizuļiem*.

¹ Jānis Ezergailis (1898. Kosas pag. *Augšzvanniekos* – 1984. Klīvlendā, ASV) – piensaimnieks, sabiedriska darbinieks. 1926. gadā pārcēlies uz Jēkabpils apriņķa Rites pagastu, kur vadījis pienotavu līdz 1944. Pēc tam nokļuva Vācijā. 1949 izceļoja uz ASV. Darbojies latviešu draudzē, Daugavas vanagos, vecajos latviešu strēlniekos, Klīvlendas Latviešu apvienībā. Līdz 1984 rakstījis Klīvlendas hroniku *Latvijai Amerikā*. Līdz 70. gadu nogalei latviešu grāmatu izplatītājs. Sarakstījis *Grāmatu par Andrievu Niedru* (1960) un atmiņas. [Tooms V. *Vidusvidzemnieku biogrāfiskā vārdnīca*]

Pēc Annas pamatskolas izveidošanas vecā luterāņu draudzes skolas ēka bija kļuvusi par šauru un 1936. gadā tika atklāta jaunā divstāvu skola, kas piebūvēta vecajai.

1944. gadā vācieši nodedzināja Annas pienotavu un pamatskolu. Pēc kara skola tika atvērta *Dārzniekos*.

1945. gadā pēc pagastu likvidēšanas kā administratīvi teritoriālo vienību izveidoja Annas ciemu ar ciema padomes izpildkomiteju Annas muižā.

1950. gadā priekšsēdētājs ir Alekss Barakovskis, sekretāri B. Izāks, A. Brālēns, D. Parādniece; kluba vadītāja Barbars Elvīra. 1951.– A. Baranovskis, sekr. D. Parādniece, kluba vad. Anna Ceriņa. 1952. gadā – Jānis Bičevskis, A. Liepiņš, sekr. Irēna Bleikšs; kluba vad. E. Siņēvičs. 1953.– A. Liepiņš, V. Karps, sekr. Dz. Šreibere, Laimdota Liepiņa, kluba vad. Šreibere, Jānis Puriņš; 1954.– pr.-tājs V. Karps, sekr. Šreibere, kluba vad. Eglītis.

Nodibinoties kolhozam “Drosme”, tā kantoris tika ierīkots *Skanuļos*. Annas ciems 1954. gadā tika pievienots Kliģenes ciemam. Kolhozs “Drosme” apvienojās ar Kliģenes J. Reinberga vārdā nosaukto kolhozu. 1957. gadā izveidojās padomju saimniecība “Zaube” ar centru Annās. Padomju saimniecība uz *Ezermaļu* drupām uzbūvēja kantori un dzīvokļus speciālistiem. Ūdeni *Ezermaļiem* piegādāja agrākais ūdensvads no avotiem līdz pat 80. gadu vidum, kad, tūrot dīķi, tika izpostīts. Saimniecības rīcībā bija tautas nams un bibliotēka. *Dārzniekos* atvēra bērnudārzu, bijušajā muižas lopu kūtī ierīkoja mehāniskās darbnīcas, uzcēla garāžu smagajām automašīnām, uzbūvēja divas labiekārtotas daudzdzīvokļu mājas – *Rozītes* un *Ošus*, kā arī ierīkoja ūdensapgādi no artēziskā urbuma. Tika uzbūvēta jauna, tolaik moderna ēdnīca, pirts ar frizētavu (nogāzē pie ezera). Bijusī muižas pārvaldnieka māja (*Annas*) bija sadalīta dzīvokļos, tur atradās arī pasta nodaļa. Dažādās nelielās muižas saimniecības ēkas tika izmantotas kā noliktavas un kūtiņas. Veikals tolaik atradās *Strautiņos*, ar ieeju no ceļa. *Labklājībās* tika atjaunota piena pārstrāde, atverot tur krejotavu. Blakus uzcēla dzīvojamo māju *Alejas* – krejotavas vadītājam. Kalnā bijušā muižas šķūņa vietā darbojās gateris. Tautas nams nodega, bet tika atkal atjaunots.

Dzīve kūsāja pilnā sparā, līdz atkal bija klāt kārtējā apvienošanās. Padomju saimniecībai pievienoja Bērza gala kolhozu, un, lai saimniecības kantoris nebūtu nomalē, to 1964. gadā pārcēla uz Zaubi. Ar to beidzās Annas ciema ziedu laiki. Zaubē sākās celtniecība un iedzīvotāji pamazām aizplūda uz Zaubi vai devās uz citiem novadiem vai pilsētām. Veikals tika pārcelts uz ēdnīcas telpām. Krejotavā palika tikai piena savāktuve (arī to likvidēja 80. gadu sākumā). Bērnudārzs turpināja darboties līdz Zaubes jaunā bērnudārza uzcelšanai 1969. gadā. Vēl kādu laiku strādāja gateris un mehāniskās darbnīcas. 1976. gadā nodega automašīnu garāža, kur mašīnas novietoja Annās dzīvojošie padomju saimniecības šoferi. Ap to pašu laiku tukša un ar cauru jumtu, pamesta likteņa varā, jau stāvēja bijusī muižas pārvaldnieka māja. Līdz 1982. gadam Annas ciemā atradās saimniecības inventāra un būvmateriālu noliktavas (tikai tāpēc, ka te dzīvoja ilggadīgais noliktavas pārzinis M. Krieviņš). Piena savāktuves ēkā ievācās patērētāju biedrības veikals, pametot grausta stadijā savu līdzšinējo ēku (to nojauca 2005. gada vasarā). Pēc sporta zāles uzcelšanas Zaubē vairs netika izmantots Annas tautas nams. 70. gadu vidū interesi par to izrādīja sporta biedrības “Dinamo” cīņas sporta klubs. Pēc tam “Rīgas elektrotīkli” šeit ierīkoja atpūtas bāzi saviem strādniekiem. Līdz 80. gadu sākumam Annas ciemam bija autobusu satiksme caur Kliģeni uz Zaubi un Cēsīm trīs reizes dienā. Līdz 1992. gadam strādniekus un skolēnus no rītiem un vakaros pārvadāja saimniecības autobuss.

Annas ciema dzīve pilnīgi panīka pēc padomju saimniecības likvidācijas, jo strādājošiem vairs nebija darba vietu, satiksmes autobusi kursēja pāris reizes nedēļā, skola (Zaubē) pārāk tālu. Pircēju trūkuma dēļ 90. gadu vidū slēdza pārtikas veikalu.

2005. gadā ciema teritorijā ir 9 mājas (no tām četras apdzīvotas tikai brīvdienās) un SIA “Atpūtas bāze *Annas muiža*” rekonstruējamā ēka. Ciemā faktiski dzīvo 25 iedzīvotāji, no tiem 17 pensionāri, 6 darbspējīgā vecumā un 2

bērni. Autobusu satiksme ir vienu reizi dienā caur Zaubi uz Cēsīm tikai darbdienās mācību gada laikā, bet skolēnu brīvdienų periodā 2 reizes nedēļā. Iedzīvotājus dažas reizes nedēļā apkalpo autoveikals, pastu ik dienas piegādā pastnieks no gandrīz 10 km attālās Zaubes pasta nodaļas.

Atpūtas bāzes “Annas muiža” saimnieki lolo plānus šo skaisto, bet pamesto vietu pie Annas (Nelabā) ezera izveidot par jauku vietu atpūtnieku un tūristu uzņemšanai. Iecerēta vērienīga būvniecība, lai atjaunotu muižas apbūvi un sakoptu teritoriju. Tam vajadzīgi milzīgi finanšu līdzekļi un veiksmē. Kaut viņiem izdotos!

Interesantākie apskates objekti: pārbūvēta bijusī muižas klēts u.c. muižas apbūves fragmenti ar ceļu tīklu, parka liepu alejas, muižkungu kapsēta, Annas (Nelabais) ezers, bijušais Pīļu krogs. Pagaidām no pārvaldnieka mājas drupām ir atsegti un apskatāmi divi apvalkdūmeņi jeb manteļskursteņi.

LME III 730 Anna; Pag. 25 Anna; S50 Annas; Cēsu novads 2001 Annas; Lpag II 663 Annas; Pag. pad. 2005 Annas

Bērzs, *Bēzrmuiža, Bērzi, Bērzu muiža* – neliels ciems (25 pastāvīgi iedzīvotāji) 6 km DR no Zaubes (c.), ap 0,6 km uz D no Kangarīšu un Bērza purva, Bērzupes (Iesalnīcas) l. krastā.

Apkārtējā teritorija agrāk bijusi purvainā, tagad meliorēta. Uz D, pāri Bērzupei atrodas Kazrags (mežs). Apkārtņē daudz bērzu birztalu, iespējams tāpēc nosaukums ir Bēzrmuiža. Pirmās Latvijas brīvvalsts laikā kartēs – *Bērza muiža*, pēc tam *Bērzs* vai *Bērzi*.

Ciems veidojies ap Bēzrmuižu, par kuru senākās rakstītās ziņas ir no 1561. gada. Pie Bēzrmuižas viduslaikos bija kapsēta (tagad t.s. *Miroņu kalniņš*), kura tiek datēta jau ar 13.-14. gs. 19. gs. 2. pusē Bēzrmuižā pastāvēja pareizticīgo draudzes skola *Peilēnos* un luterāņu pagastskola (tagadējā *Skoliņā*).

1920. gadā muižas zemi sadalīja jaunsaimniecībās, bijusī Bēzrmuiža jeb Bērzs saglabājās kā biežāk apdzīvota vieta jeb ciems. 20.-30. gados darbojās Bērza pienotava, kas II pasaules kara laikā gāja bojā. Vēlāk bijušajā krogā ierīkoja krejotavu. Dzirnavas izmantoja līdz 1944. gadam (tagad – drupas).

No Ērika Grāvīša atmiņām par Bērzu 20. gs. 20.-30. gados:

Pēc I pasaules kara, kad pēc muižas zemes sadalīšanas izveidojās **jaunsaimniecības**, sākās straujš celtniecības laiks. Katram jaunsaimniekam bija jāuzceļ ēkas dzīvošanai un mītnes lopiēm. Mājlopu gan toreiz bijis ļoti maz, jo kur gan kalpi un bezzemnieki tos uzreiz lai ņemtu. Lopus izaudzēja tikai vēlākajos pirmās Latvijas brīvvalsts gados. Arī bijušajam lielkungam Seķim tika iedalīta zeme un daļa no muižas dzīvojamās mājas, kuru gan viņš vēlāk pārdeva līdz ar 6 ha zemes un pats aizgāja dzīvot uz Rīgu. Kā daudzi jaunsaimnieki, arī mani vecāki sākumā uzcēla tikai vienu ēku, kuras vienā galā atradās mājlopu kūts, bet otrā galā telpa pašu dzīvošanai.

Latvijas valsts pastāvēšanas pirmajos gados bieži mainījās valdības. Nekādu lielu panākumu valsts labklājības celšanā nebija. Arī Bēzrmuižas iedzīvotāju dzīves līmenis daudz neuzlabojās. Jaunsaimnieki gan ar neatlaidīgu darbu bija uzcēlušī dzīvojamās ēkas, daudz maz iekopušī zemi un palielinājuši mājlopu skaitu. Daudzi jaunsaimnieki mēģināja dažādos papildu

darbos iegūt peļņu, nodarbojās ar mājamatniecību, gāja peļņā valsts darbos. Ienākumi no lauksaimniecības bija samērā mazi.

Kad par ministru prezidentu kļuva Kārlis Ulmanis (1934-1940), tika likvidētas visas partijas, un valsts tika nosaukta par atjaunoto Latviju. 15. maiju, kad notika valsts apvērsums, sāka atzīmēt kā svinamu dienu, kad pie ēkām bija jāizkar Latvijas valsts karogs. Tauta ar notikušo bija apmierināta, jo tika nodibināta kārtība un pats ministru prezidents raudzījās, lai stingri tiktu ievērota likumība. Pēc 1934. gada 15. maija Ulmanis apmeklēja gandrīz visus Latvijas pagastus. Arī Zaubes tautas namā viņš noturējās iedzīvotāju sapulci. Mana mamma stāstīja, ka šajā sapulcē viņš teicis: *“Es jums neko nedošu, bet radīšu apstākļus, lai jūs paši varētu sagādāt sev visu nepieciešamo”*. Savu vārdu viņš turēja. Mūsu mājās radās iespēja uzbūvēt zirgu stalli ar betona sienām un plašu sakņu pagrabu no skaldītu akmeņu mūra. Tāpat dažus gadus vēlāk tika iegādāta zāles plaujmašīna, pēc tam siena kasāmā mašīna, izgatavota tepat Latvijā, fabrikā “Vairogs”. Nākošā gadā kopā ar kaimiņu saimnieku Kaņepu Konstantīnu – arī kartupeļu rokāmā mašīna. Visā valstī bija jūtama strauja lauksaimniecības augšupeja. Laukos sāka rasties darbaroku trūkums. Tamdēļ valdība noslēdza līgumu ar Poliju par strādnieku ievešanu Latvijā. Daudzi saimnieki savos īpašumos sāka nodarbināt poļu laukstrādniekus, kuri ātri iemācījās latviešu valodu un spēja saprasties ar darba devējiem. Starp laukstrādniekiem bija iebraucis arī skroderis Mļečko Nikolajs, ļoti labs sava amata meistars, ar kuru grūti bija sacensties pat Rīgas drēbniekiem. Viņa specialitāte bija kažoku šūšana, sporta uzvalku un jo sevišķi “galifē” bikšu šūšana, kuras vietējie skroderi tā neprata šūt.

Mūsu mājās strādāja latviešu tautības laukstrādnieki – Čanders Jānis un viņa brālis Kārlis. Vienīgi kalpone mums bija no Polijas iebraukusī Nadja. Laukstrādnieku algas pēdējos Ulmaņa laika gados bija 60 Ls mēnesī vīriešiem un 40 Ls sievietēm. K. Ulmanis deva norādījumu saimniekiem, pie kuriem strādāja precēti gājēji, uzcelt ģimenes mājiņas. Kā viena no tādām uzbūvēta *Trilēcos*, kas saglabājusies vēl šodien. Lielākā daļa poļu laukstrādnieku jau pēc gada bija iegādājušies jaunus uzvalkus, divriteņus un citas nepieciešamās mantas savai lietošanai. To viņi nebija spējuši panākt Polijā.

Latviešu tautības laukstrādnieku skaits pamazām samazinājās – daļa atrada darbu pilsētās, daļa iesaistījās valsts darbos mežu izstrādē un aizgāja arī uz valsts celtniecības objektiem. Ķeguma celtniecības darbos no Bērzmuižas aizbrauca brāļi Jānis un Andris Bebri, kuri tā arī vairs Bērzmuižā neatgriezās.

Bērza *Baltajā mājā* dzīvoja **mežstrādnieku** brigāde. Mežā viņi strādāja tikai trīs ziemas mēnešus un pelnīja 10 Ls dienā. Strādāja arī svētdienās. Gatavoja papīra malku (apses koks), finiera gatavošanai bērza klučus un stutmalku (štenceles), ko sūtīja uz ārzemēm ogļraktuvju eju balstīšanai. Toreiz dienā pārtikai bija jāizlieto 1 Ls, ja produktus pirka veikalā. Veikalos toreiz bija ļoti liela pārtikas izvēle – dažādu šķirņu desas, sierī, maize, baltmaize, kliņģeri, bulkas, ļoti iecienīts bija mākslīgais medus, kas garšas ziņā neatpalika no dabīgā medus. Katrs mežstrādnieks ziemā šajos trīs mēnešos nopelnīja ap 900 Ls, pārtikai izlietojot 90 Ls. Tātad, gadā strādājot trīs mēnešus, varēja izdzīvot veselu gadu un vēl iegādāt apģērbu, apavus u.c. Bet tā vis nenotika. Pēc ziemas darba gribējās kārtīgi atpūsties, iedzert. Tāpat ar divriteņiem aizbraukt uz Siguldu vai citur papriecāties. Un tā ap augusta mēnesi ziemas peļņa bija cauri. Lai izdzīvotu, līdz ziemas darbu sākumam vajadzēja strādāt pie saimniekiem rudens kulšanas darbos par 5 Ls dienā (tas gan bija pie brīvas ēšanas un dzeršanas). Tā kā tajos gados Zaubē notika strauja celtniecība (būvēja tam laikam modernas liellopu kūtis ar betona sienām un

Dēlu zāģēšana 20. gs. 30. gados.

šīfera jumtiem *Vecvākos, Dēlīšos, Trilēčos, Bērziņos* u.c.), tad daudzi piedalījās šajā darbā. Kā būvuzņēmēji Zaubē strādāja Ansons Jānis, kura vadībā uzbūvētas daudzas ēkas – *Spodras, Jaunezeriņi, Trilēči, Celmiņi* u.c. Strādniekiem alga izmaksāta katru sestdienu. Kā stāstīja Elmārs Turķis, pēc algas saņemšanas par nedēļā nostrādāto viņš steigdzies uz Zaubes veikalu “Kooperatīvs” un nopircis jaunu uzvalku, ko svētdien iet uz balli.

Bērmuižas apkārtnes notikumus sāku daudz maz atcerēties ar sesto dzīves gadu. Tad iepazinu kaimiņus, ievēroju **darba ritmu** tēva mājās *Magonēs*. Atceros, kā pie mājām esošajā kūdras purvīnā izraka paprāvu dīķi. Visu to veica ar rokām ziemas laikā, kad nebija lauku darbu. Pie dīķa rakšanas bija pieaicināti arī daži algoti strādnieki. Izrakto kūdru ziemā veda uz mālainu lauku, kur vēlākos gados izveidojās ļoti laba augsne, kur labi auga gan labība, gan lopbarības saknes. Dīķa ūdens bija vajadzīgs lopu dzirdināšanai. Vasaras laikā tajā peldējās ne tikai paši, bet arī kaimiņi. 1937. gadā tēvs no Rīgas pārveda līņu mazuļus un ielaida dīķī. Vēlāk es dīķī biju salaidis visvisādas zivis – raudas, asarus, līdakas.

Jau no pašiem bērnības gadiem man un māsa bija jāstrādā savām spējām atbilstoši darbi – jāpienes istabā malka, pavasarī un vasarā jāgana lopī. **Ganīšana** gan bija samērā viegla, jo lopi ganījās aplokos. Bija jāuzmana tikai, lai kāda palaidnīgāka govs neizlien caur sētu un neieiet labības vai āboliņa laukā. Tāpat arī aitas jāuzmana, lai neizlien pa sētas apakšu. Ganos bija jāceļas ap plkst. 5.30 no rīta, jāgana līdz pusdienai. Pēc pusdienām pāris stundu bija dienvīdus, kad arī mūs ar māsu dzina gulēt, bet nenāca jau miegs, un šo laiku pavadījām dažādās izklaidēs. Tad varēja arī satikties ar kaimiņu bērniem.

Bērnības gados visskaistākie svētki bija **Ziemassvētki**. Līdz ar pirmo sniegu tie tika gaidīti ar lielu nepacietību. Mamma mācīja pantiņus, ko skaitīt pie svētku eglītes, jo tikai tā varēja saņemt skaistas, bārkstainas konfektes, piparkūkas un dāvanas. Piparkūkas cepa arī mājās, ja negribēja iztikt ar veikalā pirktajām. Veikalos bija nopērkams sīrups, pildīts skaistās trīslitru skārda bundžās, tādās pašās bundžās bija nopērkams iesala ekstrakts, kas garšas ziņā pārspēja pat ļoti iecienīto sīrupu. Uz Ziemassvētkiem visos veikalos bija tāda saldumu, eglīšu rotājumu un dāvanu pārpilnība, ka acis žilba, visu to skatot. Svētku eglīti dedzināja katrā mājā, bet tāda ar plašāku viesu piedalīšanos tika dedzināta retāk. Šajās reizēs tika ielūgti radnieki un tuvākie kaimiņi. Uz šādiem svētku pasākumiem mums ar lielāko māsu bija jāiet uz kaimiņiem uzlūgt viesus. Tas arī bija liels notikums, kas izraisīja sajūsmu. Un kur tad vēl lielie prieki, piedaloties eglītes izgreznošanā. Svētku vakarā ar lielu nepacietību tika gaidīta viesu ierašanās. Svinīgi tika iededzinātas svecītes eglītes zaros. Pieaugušie un bērni uzsāka dziedāt “Klusa nakts”. Visi svētki tajos laikos tika svinēti trīs dienas. Otrajos un trešajos svētkos parasti atnāca viens otrs ciemiņš vai atbrauca attālāk dzīvojošie radnieki, kas atveda arī dažādus saldumus un dāvanas. Uz vieniem Ziemassvētkiem mans vecākais brālēns, būdams jau jauneklis, uzdāvināja man vienu slidu, lai mācoties slidot, un tad vēlāk došot arī otru slidu. To gan es nekad tā arī nedabāju (man tā vien liekas, ka viņš to bija nozaudējis un nevarēja vairs atrast). Nākošā gadā plašākus eglītes dedzināšanas svētkus rīkoja citi kaimiņi. Pēc svētkiem sākās atkal parastās darba dienas un aizgājušo svētku bija žēl.

Jaunais gads pie svētkiem nepiederēja, to atzīmēja tikai vienā dienā. Toties **Liieldienas** bija īsti svētki, jo vajadzēja svinēt trīs dienas. Pirms Liieldienām bija tā saucamā Klusā nedēļa, kad bija jāietur gavēnis. To gan ievēroja tikai divās dienās – Zaļajā ceturtdienā un Lielajā piektdienā. Šajās dienās bija jāēd tikai gavēņa “pikas” (sagrūstas kaņepju sēklas, samīcītas kopā ar vārītiem zirņiem). Kā jau Liieldienās pienākas, tika kārtas šūpoles un krāsotas olas. Olas krāsoja Liieldienu sestdienā ar dabīgiem krāsošanas līdzekļiem (sīpolu mizās, alksņu mizās, auzu salmu novārījumā). Tad vēl krāsoja ar veikalā pirtām krāsainām, ātri žūstošām lakām. Bērza centrā aiz *Cīruļu* mājām katru gadu uzkāra šūpoles pieaugušajiem. Pie tām sapulcējās vienmēr liels ļaužu pūlis – gan izšūpoties, gan paskatīties, kā šūpojas citi. Liieldienas vienmēr tika nosvētītas jautri. Par vispārējo

jautrību parasti gādāja Deņisovs Jānis no *Lapām*. Bērzā viņu sauca par Dzeņa Jāni. Jānim bija dabas dotas jokdara dāvanas. Jebkurā notikumā viņam bija sakāms attiecīgajai situācijai piemērots vārds, un klāt nāca arī visādas jocīgas izdarības, piemēram, ļoti dabīga krišana zemē. Nezinātājs vienmēr nodomāja, ka tas viņam tā, pašam negribot, gadījies. Patiesībā tā bija labi iestudēta izdarība, kura izskatījās ļoti ticama un jocīga.

Vasarsvētki vienmēr bija iesvētāmo jauniešu laiks baznīcā. Pirms iesvētīšanas jauniešiem bija divas nedēļas jāiet uz mācītāja muižu mācībā. Šajā laikā bija jāatkārto pamatskolā mācītie Bībeles stāsti, jāmacās garīgās dziesmas. Mācītājs arī deva dzīvei noderīgus padomus. Daudzreiz Vasarsvētkos tika rīkotas arī kāzas. Pēc iesvētīšanas jaunās meitas skaitījās pilngadīgas un varēja precēties.

Vienas kāzas pieredzēju arī es 1936. gada Vasarsvētkos.

Tajā gadā svētki bija agri, vēl nebija īsti izplaukušas koku lapas. Precējās mana tēva brālēns Roberts no *Rūķšiem*. Viņš bija jau krietni gados un vēl par apsievosanos pats īsti nebija domājis, bet sagādījis apstākļi, kas neļāva vilcināties. Mājas saimniecību vadīja Roberta māte Anna. Pirms Vasarsvētkiem viņa pēkšņi saslima un uzstādīja dēlam ultimātu: "*Vai nu tu tūlīt gādā sev sievu, vai saimniecībā lopi jālikvidē, es vairāk šo darbu uzņemties nevaru*". Roberts saposās braukšanai precībās pie Zariņu Elzas *Kikšos*, un pirmajos Vasarsvētkos notika laulību ceremonija Zaubes luterāņu baznīcā.

Uz lielceļa netālu no *Reķiem* tika uzbūvēti pamatīgi godavārti no apšu baļķiem, appuškoti ar pusplaukušu bērzu zariem un izrotāti vēl ar pirmajām baltajām meža puķītēm. Kāzinieku piebraukšanu pie godavārtiem neredzēju, jo vecāmāte nelaida – maisīšoties tikai lielajiem pa kājām. Mamma un tēvs arī bija aizbraukuši uz kāzām. Nākošie vārti bija Bēzrmuižas centrā, izgatavoti no abās lielceļa pusēs iespraustām bērzu meijām ar kopā sasietām galotnēm. Piebraucot kāziniekiem, vārtu priekšā dancojis Dzeņa Jānis, plīks, tikai kalēja smēdē nosmērējies melns ar kalēja ēzes kvēpiem. Kaklā bijuši sakārti plīts riņķi, arī pie ausīm piekarināti mazie plīts riņķīši. Pēc danča viņš uzaicinājis jauno pāri medusmēnesi pavadīt moru zemē. Uzaicinātie no ielūguma atteikušies, jo drīz jau būšot Jāņi un pēc tam jau jāsākot gatavoties uz siena plaušanu. Par šīm notikumiem bagātajām kāzām vēl ilgu laiku Bērzā tika runāts. Dzeņa Jāņa kaimiņš Stepanovičs Jānis, saukts par Stepanjāni, teica: "*Aber, tik špāsīgu jaktēšanu es vēl kāzās nebiju redzējis*".

Pēc Vasarsvētkiem tika nobeigti arī pēdējie lauku darbi, un līdz siena plaušanas uzsākšanai dažas nedēļas bija brīvākas. Šajā laikā jaunāki cilvēki no Bēzrmuižas brauca ar divriteņiem

Iesvētību balle Reķos (Bērza galā) 20. gs. 30. gados.

Kāzas bērzļaudiešos 20. gs. 20. gados.

Kāzu brauciens 20. gs. 20. gados.

ekskursijās. Sevišķi iecienīta vieta bija Sigulda, kur Gaujas malā varēja apskatīt dabīgi izveidojušās alas, pie tām nofotografēties un apskatīt Siguldas skaisto dabu. Šajā laikā tur tika rīkoti arī dažādi koncerti, bieži vien uzstājās tā laika slavenais šlāģermūzikas komponists un dziesmu izpildītājs Alfrēds Vinters, kurš komponēja arī tajā laikā populāro valsi "Gaujas laivinieks". Uz Siguldu ekskursijās brauca arī gados vecāki cilvēki. Turp nokļūt varēja ar automobili, jo zaubēnietim Jakovičam Augustam piederēja smagā automašīna, kurā viņš bija ievietojis solus sēdēšanai. Sliktākos laika apstākļos varēja uzvilkt brezenta jumtu. Apciemot tālākus radus tad zirga pajūgos brauca arī ģimenes cilvēki. Tā ātri vien pienāca viena no latviešu skaistākajām dienām – **Jāņu diena**, kad līksmoja visa tauta. Uz Jāņiem gatavojās jau laicīgi – brūvēja mājas alu, cepa plāceņus, sēja Jāņu sieru, lai godam sagaidītu līgotājus. Toreiz visās malās skanēja līgo dziesmas. Līgotāji staigāja no mājas uz māju, aplīgoja mājas saimnieci un saimnieku. Samērā maz tika dzerts degvīns. Saimnieks katru līgotāju pacienāja ar glāzīti šņabja. Reti kad deva vēl otru glāzīti. Visvairāk tika dzerts mājas alus, bet tas bija ar ļoti mazu alkohola saturu, toties ļoti salds un labi garšoja bērniem.

Jāņu dienā līdz pusdienai parasti bija klusums, nakts līgotāji gulēja. Pēcpusdienā līgošana atkal atsākās, tikai tagad līgotāju pulks jau bija lielāks, jo piedalījās arī vecāki ļaudis, kuri Jāņu nakti bija gulējuši. Atkal staigāja pulciņos līgodami no mājas uz māju. Jāņu dienas pievakarē parasti visi sanāca *Magoņu* mājās, kur sākās dancošana mājas pagalmā. Par deju mūziku gādāja mans tēvs, kurš spēlēja vijoli, mātes brāļi Saša un Nikolajs, kas spēlēja mandolīnas, Cīrulis no *Ceplīšiem* ar ģitāru, kaimiņš Kaņeps Konstantīns no *Klētniekiem* pūta ragu. Parasti dejas iesākās ar valsi – vai nu "Šalc zaļais mežs" vai "Donavas vilņi". Kā vienmēr, kaimiņš Dzeņa Jānis bija klāt ar plaši izvērstu joku programmu. Stepanjānis atkal lietpratīgi izrīkoja deju orķestri: "*Abar tagad spēlējiēt ar vijolēm vien, un tagad atkal ar akordijoniem*". Jā, jautri bija toreiz Jāņi.

Drīz vien pēc Jāņiem sākās **siena plaušana**. Visās plāvās un āboliņa laikos tarkšķēja plaujmašīnas un gaiss bija pilns ar vītušas zāles smaržu. Pamazām vien apkārtnes plāvās parādījās izžuvušā siena gubiņas, kuras pēc laika saveda māju šķūņos vai sameta kaudzēs turpat plāvā. Dažreiz siena laikā uznāca pērkonu lietūs, kas pārtrauca siena vākšanu. Tādās dienās bieži vien zvejas mīļotāji devās uz zveju tuvējās upēs vai arī gāja vēžot. Tajos laikos mūsu pusē vēžus parasti ķēra ar rokām, bāžot roku alās un pacerēs. Vēžu un zivju bagātība tajos laikos bija diezgan liela. Man siena laiks likās visjaukākais gada laiks, jo bija liels karstums un varēja peldēties. Vienu vasaru gan man tās peldēšanās bija ticis par daudz, saslimu ar bronhītu, un tēvs aizveda mani pie ārsta *Pīvās*, kur dzīvoja pensionēts profesors Jankovičs. Ar tā ārstēšanu tad atkal tiklu pie veselības.

Jūlija mēnesī gatavas nāca meža ogas – mellenes un lācenēs. Brīvākās dienās, kad nebija darba pie siena vākšanas, sievietes devās uz mežiem vai purviem vākt bagātīgās dabas dāvanas. Mežs, kurā auga mellenes, bija diezgan tālu, un mellenes lasīt parasti brauca ar zirga pajūgu. Kā jau pats nosaukums rāda, mellenes bija melnas un, tās lasot, pirksti palika melni, bet ēdot – arī mute. Daudz garšīgākas man likās purvā augošās lācenēs. Tās bija saldākas par mellenēm, un man to lasīšana vairāk saistījās ar nepārtrauktu ēšanu, bet groziņā ogu krājās pavisam maz. Īsts "siena laiks" ogu ievākšanā bija Bērza vīnrūpniekam Gustam Tobim. Viņš šajā laikā ogu lasīšanai bija noorganizējis veselās "veceņu brigādes". Salasītās ogas tās pārdeva vīna brūža īpašniekam, kurš brūvēja dažādu ogu vīnus un gatavoja sulas, ko pildīja pudelēs ar uzlīmētām skaistām etiķetēm. **Ogu un augļu pārstrāde** notika bijušajā Bērzmuižas kunga pilī. Šo ēku līdz ar 6 ha lielo zemes platību un dažām citām ēkām no lielkunga Seķa bija nopircis Tobja tēvs. Pils ēka gan I pasaules karā bija nodegusi, bet pēc tam jaunie īpašnieki to izremontēja, iebūvēja iekārtas augļu pārstrādei. Izbrūvēto vīnu uzglabāja ozolkoka mucās pagrabos, kas izvietoti zem ēkas. Pēc vairāku gadu izturēšanas vīnu no mucām pildīja pudelēs un izplatīja tuvākos un tālākos veikalos. Darbus pie vīna un augļu sulu izgatavošanas veica pats īpašnieks kopā ar algotu puisi Pīgoru, kaimiņu saimnieka dēlu. Tā šo rūpniecisko ražotni Bērzmuižā bija izveidojis izglītots enerģisks cilvēks,

kurš dažus gadus bija studējis agronomiju. Tobis piederēja arī pie aizsargu organizācijas komandējošā sastāva, kuram vēlākos gados bija traģisks liktenis. Viņš bija autoritāte ne tikai Bērmuižā, bet arī visā Zaubes pagastā.

Tīri nemanot pagāja siena laiks un druvās gatavojās labība. Pirmos sāka novākt rudzus. Tos plāva ar vienroču izkaptīm. Tās bija iesietas īsos kātos ar rokturi. Plāva ar vienu roku (labo), bet otrā rokā turēja mazu grābeklīti, ar kuru pieturēja rudzu stiebrus. Kad bija sapļauts kūlīša daudzums, ar grābeklīti un izkapti to savēla kūlīti. Kūlīšus pēc tam ar salmu grīsti sasēja un sastādīja statīņos žūšanai. Tajos laikos graudu kaltes nebija, visa labība izžuva uz lauka, pēc tam to saveda labības šķūņos. Labības plaušana notika augusta beigās un septembrī. Tad iesākās arī **labības kulšana**.

Ulmaņa laikos Bērza apkaimē darbojās divas kuļmašīnas – *Krūčēnu* Švorta kuļmašīna, kuru darbināja pašgājēja lokomobile (dampis) un Labrenča kuļmašīna ar petrolejas motora piedziņu. Sākumā ar Labrenča kuļmašīnu kūla Jakovičs Augusts, kurš bija apprecējis Labrenča meitu. Pēc dažiem gadiem Augusts bija iekrājis naudu un nopirka smago automašīnu, ar kuru no Rīgas pieveda preces Zaubes patērētāju biedrības veikalam. Par kuļmašīnas mašīnistu sāka strādāt Labrenča dēls. Kuļmašīnu un motoru no mājas uz māju pārveda ar zirgiem.

Kulšanas talka katrā mājā bija ievērojams notikums. Uz talku tika uzaicināti tuvākie kaimiņi, dažreiz arī strādnieki par maksu (mežstrādnieki no Bērza, kuri mežā vēl nestrādāja, gaidīja ziemu). Kuļmašīnas apkalpošanai vajadzēja 10-12 cilvēku. Kulšanas talkas parasti bija jautras, sevišķi, ja tajās piedalījās arī meitas. Jaunsaimniecībās kulšanu pabeidza vienā dienā. Ja labība bija labāk paaugusi, dažreiz darbs ieilga līdz vēlai naktij.

Kulšanas talka.

Tumsas laikā šķūni apgaismoja ar vējlukturēm, vēlākos gados ar t.s. “gāzes lampām”, kurās kā enerģijas avots bija izmantots karbīds. Talcinieku ēdināšanai parasti vārīja jēra gaļas zupu un cepa plāceņus (baltmaizes), brūvēja mājas alu. Arī degvīnu sagatavoja paši mājās no spirta, kas bija nopērkams veikalos. Kulšanas talkās nekāda liela dzeršana nenotika, jo nākošā dienā atkal visiem bija jāstrādā pie kulšanas kaimiņos. Cik atceros, kulšanas laikā septembrī un oktobrī parasti bija saulains laiks. Lēnos rudens bezvēja vakaros viss gaiss bija pilns ar izkaltsušas labības salmu smaržu. Darbs pie kuļmašīnas gan bija putekļains un smags, bet to neviens neizjuta kā slogu. Toreiz jau visi bija raduši pie smaga darba.

Parasti septembra pēdējā nedēļā sākās kartupeļu lasīšana, un šis darbs bija jānobeidz līdz **Zaubes gadatirgum**, kas parasti notika 3. oktobrī. Pa lielākai daļai to arī varēja izdarīt. Oktobrī sākās lopbarības sakņu – runkuļu, biešu, lopu burkānu u. c. novākšana un iezīmošana. Tiem, kuriem bija sakņu pagrabi, šis darbs bija vienkāršs. Tie, kam pagrabu nebija, kartupeļus un saknes uz zemes sabēra kaudzītēs, kuras apkrāva ar salmiem un apmeta ar zemi. Ziemā, kad saknes vajadzēja barot lopiem, kaudzītē izsita caurumu un vajadzīgo daudzumu paņēma. Pēc tam caurumu atkal nopakoja ar salmiem līdz nākošajai reizei. Dažās ziemās gan šie lopbarības krājumi arī sasala. Bez tam bija arī neērtības, kaudzi atverot un pēc tam atkal aizsedzot.”

Pēc II pasaules kara Bērzs neilgu laiku bija ciema¹ centrs ar ciema padomes izpildkomiteju *Reķos*². *Skoliņā* darbojās pasts, bijušajā krogā līdz 20. gs. 80. gadu vidum bija piena savāktuve, līdz 90. gadu sākumam – veikals. Pēc kolhozu

¹ Šeit *ciems* – tā laika izpratnē kā teritorijas vienība.

² Bērza ciema izpildkomiteja sākusi darboties 1945. gada 15. maijā. Priekšsēdētājs bijis Kārlis Karlovs, A. Jurjevičs, I. Komarovs, T. Jakubovičs, sekretārs Alfrēds Ošiņš. 1950. gadā – Jānis Ozoliņš, T. Jakubovičs, sekretāre Irma Irbe; 1951. gadā Jānis Ozoliņš, sekretāre I. Irbe, kluba vadītāja Elvīra Barbans.

nodibināšanas Bērzā kādu laiku bija kolhoza centrs, bet pēc kolhozu apvienošanās – brigādes centrs. Blakus muižas drupām tika uzcelta daudzdzīvokļu māja (*Vītoli*) ar kantortelpu kā piebūvi mājas galā. Tur līdz 1981. gadam notika arī kinoizrādes. 60. gadu vidū uzcēla brigādes mehāniskās darbnīcas – angāru, kurā pēc paju sabiedrības “Zaube” likvidācijas 1993. gadā neilgu laiku bija neliela kokzāģētava. Angārs nojaukts promvešanai 2003. gadā.

Šeit vēl 20. gs. 70. gadu sākumā bija Bērza muižas Baltā māja. Tā sabruka un drupas tika izlīdzinātas ar buldozeru. Pamati vēl redzami.

Bēzrmuižas kroga fasādē saglabājies uzraksts: “Jaunpils patērētāju biedrības nams 1938”.

Tagad pie Bērza (c.) pieskaita šādas viensētas: *Lejas Dārzs, Vītoli, Cīruļi, Rozes, Jaundzintari*. 2005. gadā Bērzā dzīvo 25 iedzīvotāji.

LME III 730 Bērzi; Pag. 25 Bērzi; S50 Bērzs; Lpag II 664 Bērzs; Pag. pad. 2005 Bērzs

Klīgene, *Klīgenes muiža* – mazs ciems (2 pastāvīgie iedzīvotāji) pagasta D malā, 6 km DAA no Zaubes, Līčupes l. krastā, Zaubes-Katriņas un Annu-Klīgenes ceļu krustojumā. Uz ZR atrodas Šēmeles (mežs), uz A, pāri Līčupei – Baložu mežs, D plašais un augstais Klīgenes kalns.

Klīgenes ciems dabiski izveidojies vecās Klīgenes muižas centrā, tajā ietilpst bijusī muižas apbūve, no kuras gan maz kas palicis pāri. 20. gs. 20. gadu zemes reformas gaitā Klīgenes muiža tika sadalīta jaunsaimniekiem.

1921. gadā, pēc Klīgenes skolu apvienošanas vienā pamatskolā, skola tika atvērta Klīgenes Jaunajā muižā, kas atradās apm. 2 km no Klīgenes. Piena māju ar klēti (tag. *Klīgeneskalns*) ieguva Klīgenes piensaimnieku sabiedrība. Šeit atradās pasta nodaļa ar telefona centrāli un 30. gados sāka darboties Klīgenes pienotava. Stalli (tag. *Pilskalni*) savā īpašumā ieguva E. Ķirsītis. Viņam piederēja arī akmeņkaļa darbnīca bijušajā muižas šķūnī – rijā, kas atradās ceļa malā starp muižu un kalēja smēdi, bet mājā viņš bija atvēris krodziņu. Bijušajā krogā (*Smidrās*) bija Jaunpils patērētāju biedrības tirgotava. Netālu darbojās Klīgenes ūdensdzirnavas. Muižas centra tuvumā būvējās jaunsaimniecības – *Priednieki, Pumpuri, Satekas, Zaļumnieki, Rātskalns, Grantssalas, Zemgaļi*, pie Jaunās muižas – *Lāčplēši, Jāņkalns* u.c. 1932. gadā nodibināja Latvju nacionālās jaunatnes savienības Klīgenes nodaļu.

1945. gadā, likvidējot Zaubes pagastu, tika izveidoti vairāki ciemi. Viens no tiem bija Klīgenes ciems, ciema izpildkomiteja atradās *Smidrās*. Ciems pastāvēja līdz 1964. gadam, kad to

pievienoja Zaube ciemam. Klīgenē līdz 1962. gadam darbojās klubs, līdz 1965. gadam – bibliotēka.

1945. gada maijā priekšsēdētājs ir Jānis Liepiņlausks, sekretāre Skaidrīte Roga; no decembra – pr-tājs Konstantīns Nīgalis, no 1946. g. sekr. Marija Čurevska. 1950. – pr-tājs Arvīds Čanders, sekr. Pēteris Emsiņš; 1951. – Emsiņš Pēteris, Eleonora Vecvagara; 1952. – Eleonora Vecvagara, sekr. Velta Lūsis, Austra Lūse, Skaidrīte Makštele; 1953. – Eleonora Vecvagare, Skaidrīte Makštele; 1954. – Kristaps Skuja, Velta Vilka; 1954. – Kārlis Kļaviņš, sekr. Dz. Šreibere, kluba vad. Eglītis, bibliotekāre Paula Šopa, ar novembri Laimdota Liepiņa; 1955. – Kārlis Kļaviņš, sekr. Dzidra Bodniece, Ārija Kornete, Austra Untiņa; 1956. – pr-tājs Kārlis Kļaviņš, Austra Untiņa, ar novembri Dzidra Bodniece, kluba vad. Spodra Lūkina, bibl. Astrīda Karps; 1957. – Kārlis Kļaviņš, sekr. Dzidra Bodniece, kluba vad. Lūkina, bibl. Astrīda Karpa, Bronislava Loce; 1958. – Kārlis Kļaviņš, sekr. Arnolds Emsiņš, kluba vad. V. Bērzkalne, Ruta Balode, bibl. A. Karpa, Arvīds Gailis; 1959. – ar maiju Arvīds Čanders, sekr. Austra Grāvīte, kluba vad. Ruta Balode, M. Brīviņa, bibl. Olga Čakša; 1960. – Arvīds Čanders, sekr. Austra Grāvīte, ar jūniju Ērika Logina, kluba vad. Laima Kūlante, bibl. Olga Čakša, Marga Pētersone; 1961. – ar aprīli pr-tājs Viktors Vancāns, sekr. Terēze Mikose, kluba vad. Aina Dombrovska, bibl. Olga Čakša; 1962. g. klubu likvidē. Līdz 1965. gadam pastāv bibliotēka. Bibliotekāri: Zenta Hirša, Jānis Jankovičs.

Sākoties kolhozu dibināšanai, klīgenieši izveidoja J. Reinberga vārdā nosaukto kolhozu. Vēlāk pēc kolhozu apvienošanās Klīgenē palika brigādes centrs, kura mehāniskās darbnīcas bija *Zemgaļu* šķūnī. 70. gados darbnīcas iekārtoja bijušajā kroga stadulā *Smidrās*, kur pirms tam glabāja graudus. 70. gadu sākumā ceļmalā pie upes kopsaimniecība ierīkoja kokzāģētavu, kas strādāja līdz 1992. gadam. Pienotavu izmantoja tikai kā krejotavu, 70. un 80. gados tā bija piena savākтуve. Pasts un telefona centrāle joprojām bija turpat. 80. gados telefona centrāli pārcēla uz mācību treniņu bāzi “Līčupe”, pasta nodaļu likvidēja 2003. gadā.

Klīgenes 4-klasīgā pamatskola beidza pastāvēt 1966. gadā, tur 70. gados ierīkoja mācību treniņu bāzi “Līčupe”, kura šobrīd ir Klīgenē vienīgā darba devēja ar dažām darba vietām.

Padomju gados *Smidrās* vienā galā atradās patērētāju biedrības veikals, vidū bija kantora telpas. 80. gados blakus *Smidrām* uzcēla angāru darbnīcām. Tas nojaukts pēc 2000. gada promvešanai. 80. gadu beigās veikala telpās izcēlās ugunsgrēks un nodega veikala gals un ēkas jumts līdz stadulas brandmūrim. Veikalam izremontēja telpas *Pilskalnos*, kur tas atradās līdz tā slēgšanai 90. gadu vidū. *Smidrām* tika uzlikts pagaidu jumts, ēka netika remontēta, bet kādu brīdi tur vēl darbojās p/s Zaube iecirkņa kantoris. Drīz sekoja kopsaimniecību likvidācija. Tagad ēka, kas atdota bijušo īpašnieku mantiniekiem, pamesta turpina sagrūt. Klīgenes ciems, kurā kopsaimniecības laikā no rītiem pulcējās uz darbu ap 30 cilvēku, 1992. gadā līdz ar privatizāciju pēkšņi kļuva tukšs un kluss.

“Pilskalni”, viena no bijušajām Klīgenes muižas ēkām.

Bijusī Klīgenes muižas klēts (tag. “Klīgeneskalns”).

Ceļš no Rātskalna uz bijušo Klīgenes muižu.

Klīgenes ciemā šobrīd ieskaitītās mājas, kas saglabājušās no muižas apbūves: *Kalēji*, *Smidrās*, *Pilskalni*, *Rožzari*, *Klīgeneskalns*, *Bitnieki*. Apdzīvotas ir 3 mājas, pastāvīgi šeit dzīvo 2 cilvēki, mājas tiek izmantotas kā vasarnīcas. Ciema tuvumā esošajās 7 mājās dzīvo 9 cilvēki, no kuriem 7 pensionāri, nav neviena bērna. Nav infrastruktūras, nav darba.

būvniecību uzsāka jaunie zemes ieguvēji – amatnieki, tirgotāji un vietējā inteliģence. 10 gadu laikā Vidzemes Jaunpils, kas 1926. gadā pārdēvēta par Zaubi, bija attīstījusies tik tālu, ka 1932. gadā pēc Nodokļu un pašvaldību departamenta ierosinājuma oficiāli tika iekļauta ciemu sarakstā.

Gadatirgus Zaubē 20. gs. 20. gadu beigās. Senāk gadatirgus katru gadu bijis 3. oktobrī. Attēlā redzams patērētāju biedrības nams (bij. Jaunpils krogs).

Zaubes centrs 2005. gadā (skats no tām pašām pozīcijām kā fotogrāfijā pa kreisi).

Zaubes centrs 20. gs. 20. gados. Pa labi – pasta kantoris un vēl viena ēka, abas nopostītas 1944. gadā.

Vieta, kur kādreiz bija pasta kantoris (nopostīts 1944. gadā). Attēlā pa labi - 2004. gada 4. maijā te tika uzvilks Eiropas Savienības karogs.

Zaubes aptieka 20. gs. 30. gados. Mājas nosaukums "Kapiņi" no aptiekāra Kapiņa uzvārda. V. Liepiņa foto.

Zaubes aptieka 20. gs. 70. gadu sākumā. Pēc II pasaules kara daudzus gadus te atradās arī pasts un telefona centrāle, vēlāk veikals. Ēka nodega 1997. gadā.

1935. gadā¹ Zaubes ciemā atradās 1. šķiras krodzniecības veikals ar viesnīcu, maiznīca, Jaunpils ūdensdzirnavas ar kokzāģētavu un elektrisko spēkstaciju un 9 dažāda veida veikali. Ciemam bija autobusu satiksme ar Rīgu. Pavisam ciemā dzīvoja 125 atsevišķas ģimenes, kopā

¹ Salnais V., Maldups A. Latvijas ciemi. - Valsts statistiskās pārvaldes izdevums, Rīgā, 1936

470 iedzīvotāji. Šeit bija 68 mājas, no kurām 18 bija ar elektrisko apgaismojumu no vietējo dzirnavu elektriskās spēkstacijas. Tolaik ciemā tikušas ieskaitītas mājas viena kilometra rādiusā no centra. Zaubes ciemā atradās Zaubes pagasta valde, pasta kantoris, Zaubes-Jaunpils pamatskola un Zaubes-Kļaviņkalna pamatskola, Jaunpils ev.-lut. baznīca un pareizticīgo draudzes Sv. Nikolaja baznīca, pienotava, ārsta ambulance un aptieka. Iedzīvotājus apkalpoja zobārsts, vecmāte, bija trīs frizētavas. Par likumību rūpējās policijas kārtībnieks. Neizpalika arī 1. šķiras traktieris, tējnīca, maiznīca, dažādu preču veikali. Attīstījās vietēja rakstura rūpniecība – piena un gaļas pārstrāde, galdniecība u.c. Bija uzplaukusi sabiedriskā dzīve, nodibinātas dažādas biedrības un organizācijas. Kopš 1919. gada darbojās Jaunpils izglītības biedrība un Jaunpils patērētāju biedrība. Izglītības biedrība laikā no 1928. gada maija līdz 1930. gada novembrim uz muižas staļļu pamatiem uzbūvēja tautas namu ar bibliotēku.

Zaubes tautas nama pamatakmens likšanas ceremonija 1928. gada 6. maijā Jaunpils muižas staļļu drupās.

Zaubes tautas nama celtniecība uz muižas staļļu pamatiem 1928. gadā.

Tautas nama spāru svētki 1928. gada 2. septembrī.

Zaubes tautas nams 1929. gadā. Ēka nopostīta 1944. gadā.

Tika nodibināta Jaunpils savstarpējā ugunsapdrošināšanas biedrība. Zaubē, tāpat kā ikvienā pagastā, bija arī aizsargu organizācija.

Rosīgo dzīvi pārtrauca 1940. gada Latvijas okupācija, kas līdz šim mierīgos iedzīvotājus sašķēla dažādu politisko pretinieku nometnēs, kuru savstarpējās cīņās bija arī cilvēku upuri. Pēc gada ciema dzīvi satricināja vairāku ģimeņu deportācija 1941. gada jūnijā. Tūlīt sekoja karš, kas arī paņēma savu daļu un pamatīgi izmainīja Zaubes sabiedrību.

1944. gada septembrī vācieši atkāpjoties nodedzināja sabiedriskās ēkas ciema centrā – patērētāju biedrības namu, ārsta māju *Ezermalas*, *Smēdes* (kurā atradās frizētava un dzīvokļi), pasta kantori, pienotavu. Ciema teritorijā notika sīvas cīņas. Gāja bojā arī tautas nams, kurā vācieši bija ierīkojuši krievu karagūstekņu nometni, un daudzas ciema mājas, no kurām tikai dažas vēlāk

atjaunoja. Tilti tika uzspridzināti. Skolas bija izdemolētas un izlaupītas. Pagasta nams, kas atradās atstatus, nebija cietis.

Tūlīt pēc kara Jāņa Timbera vadībā atjaunoja pienotavu, krietni vēlāk – arī patērētāju biedrības namu (otrais stāvs tam atjaunots tikai daļēji – skat. pirmskara foto un tagad, 151. lpp.). Pārējo nodegušo ēku akmens mūri kā rēgi stāvēja līdz 60. gadu beigām. Kaut arī tie nebija stipri bojāti, jaunajai varai tie nelikās vajadzīgi. Var taču uzcelt jaunus. Pēdējie mūri ar buldozeru tika sagrauti un nolīdzināti, izveidojot lielo mašīnu stāvlaukumu 1970. aprīļa sestdienas talkā.

Kara laikā nodegušās dzīvojamās ēkas drupas Zaubē 60. gados.

Pēc II pasaules kara līdz 60. gadu beigām Zaubes centrā stāvēja ģipša skulptūra – skolniece ar grāmatu rokās.

Tā kā padomju varai lielākas mājas īpašnieks bija *kaitīgs elements*, tad daudzās mājās daļu atsavināja “sabiedrības vajadzībām”, arī, lai iekārtotu tur iestādes, kas bija palikušas “bez pajumtes”. Ambulance, kurā strādāja feldšere M. Lavenieкова, tika ierīkota *Ziedoņos*. Ārsta Zaubē nebija, līdz kamēr ap 1955. gadu bijušajā mācītājmuižā (kurai deva nosaukumu *Pavasari*), ierīkoja Zaubes lauku slimnīcu (ar 25 vietām) un ambulanci. Tā pastāvēja līdz 1974. gadam, kad uzbūvēja Cēsu slimnīcu.

Zaubes slimnīcas personāls 1966. gadā.

1. rindā no kreisās: Velta Ozoliņa, Anna Lavrova, Vizma Mellēna (feldšere), Ausma Ruđņeva (ārste), Elizabete Fihthenberga, Anna Velta Liepiņa. 2. rindā no kreisās: Alfrēds Mellēns (saimniecības vadītājs), Valda Iesalniece Zvirgzdiņa, Veronika Kaņepe, Anna Fabrika, Skaidrīte Makštele, Elza Mellēna, Apolonija Bīcāne, Silvija Supe, Aina Eglīte, Bērziņa, Skaidrīte Ūbelīte, Harija Pētersons.

Zaubes ciema slimnīca bij. mācītājmuižā 1966. gadā.

Pasta nodaļa un telefona centrāle bija iekārtojūšās aptiekas mājā *Kapiņos*. Kafējnīca jeb “krogs” un pārtikas veikals ieņēma *Spodras*. Friziere Klāra Pumpure *Ancīšos* līdz pat 70. gadu beigām vienā dzīvokļa istabā strādāja, bet otrā dzīvoja. Zobārsta kabinets un bibliotēka bija ierīkoti pagasta namā, kura zāli izmantoja kā tautas namu. Šeit kā pagasta varas mantiniece atradās arī ciema padomes izpildkomiteja.

1964. gadā no Annas ciema uz Zaubes pagasta namu pārcēlās padomju saimniecības “Zaube” kantoris; izpildu komiteju un bibliotēku pārcēla uz *Spodrām*. Tad patērētāju biedrības veikali, noliktava un ēdnīca jau bija atpakaļ savā atjaunotajā ēkā *Kooperatīvā*. Kad 1968. gadā tika uzcelta Zaubes pamatskola, sovhoza kantoris pārcēlās uz bijušo Krievkalna skolu, bet vecais pagasta nams līdz šai dienai ir skolas rīcībā. 70. un 80. gados strauji izvērsās celtniecība ciema centrā. Tika uzbūvētas mehāniskās darbnīcas, graudu kalte, bērnudārzs, skolas sporta zāle, katlumāja, septiņas daudzdzīvokļu mājas, kanalizācijas notekūdeņu attīrīšanas ietaises, 30 Līvānu tipa mājas un ciema nomalē milzīgais lopkopības komplekss “Ozolaine”. Ciems ieguva savu patreizējo veidolu. Pastu ap 1970. gadu pārcēla uz *Ancīšiem*, bet telefona centrāle *Kapiņos* atradās līdz 80. gadu 2. pusei, kad arī to pārcēla uz *Ancīšiem*. Aptieka pārcēlās uz šim nolūkam uzcelto Līvānu tipa māju. Šajā laikā ciemā darbojās šūšanas darbnīca, sadzīves pakalpojumu pieņemšanas punkts un frizētava – šīm iestādēm 1987. gadā uzcēla Līvānu tipa mājiņu *Saulgrieži*. No 80. gadu beigām līdz 90. gadu beigām Zaubē bija arī mežniecība.

Pašreizējā Zaubes aptieka (“Aptieka”).

Pašreizējā Zaubes pagasta padomes ēka “Saulgrieži”.

1992. gadā, sākoties privatizācijas procesiem, gandrīz viss, izņemot svarīgākos infrastruktūras objektus, ko apsaimnieko pašvaldība, nonāca privātā īpašumā. 1992. gada rudenī likvidēja krejotavu un tās ēkā līdz 2005. gada 1. jūlijam darbojās piena savākтуve. Kopš 1993. gada audzēkņu trūkuma dēļ slēdza bērnudārzu. 1993. gadā likvidējās paju sabiedrība. Pagasta pašvaldība no *Spodrām* 1994. gada rudenī pārcēlās uz *Saulgriežiem*. Kopš 1998. gada ciemā vairs nav centralizētās siltumapgādes dzīvokļiem. Grūtā izdzīvošanās cīņā izputējuši vairāki privātie veikali un kafejnīcas, likvidēti patērētāju biedrības veikali un ēdnīca.

2005. gadā Zaubes ciemā ir divi pārtikas veikali, pasta nodaļa, pamatskola ar 160 skolēniem, bibliotēka, autoserviss, mehāniskā darbnīca, aptiekas filiāle, Olitas Elmeres ģimenes ārsta prakses ambulance *Gundegās*, strādā friziere. Ciemā darbojas evaņģēliski luteriskās baznīcas draudze.

Ciemā ieskaitītā teritorija dažādu apsvērumu dēļ laika gaitā ir samazināta un tāpēc grūti salīdzināms iedzīvotāju skaits u.c. raksturojošie lielumi dažādos gados. Pašreiz ciemā ir 53 individuālās mājas (no tām 32 uzceltas padomju laikā), 7 daudzdzīvokļu un 9 sabiedriskās un jauktas nozīmes ēkas. Individuālo māju rajonā ir trīs ielas – *Dārza*, *Jaunpils* un *Lakstīgalu iela*. Ciemam ir autobusu satiksme ar Cēsīm (vienu reizi dienā) un Rīgu (vienu reizi nedēļā – svētdienās).

Interesantākie apskates objekti Zaubē: Piemiņas akmens 1941.-1949. gadā represētajiem pie bijušā Zaubes pagastnama, Livonijas ordeņa pils drupas, Zaubes ozols Lejas ezera krastā, bijušās Jaunpils muižas ūdenssūkņa namiņš un citas ēkas, muižnieku kapsēta un aleja uz to, luterāņu baznīca un aleja no tās uz mācītājmuižu.

Tūristu naktsmītnes un viesnīcas Zaubes ciemā pagaidām nav atvērtas.

Bijušais Zaubes pagasta nams

Pie pagasta nama 20. gs. sākumā.

Jaunpils (Zaube) pagasta nams 20. gs. 20. gados.

Zaubes pag. pašvaldības darbinieki 1928. gadā¹.

Bijušais Zaubes pagasta nams 2004. gadā (tag. "Bērzaines").

Pagasta nams būvēts tieši pašvaldības vajadzībām ap 1891./92. gadu. Pagasta novadpētniecības materiālos atrodams naudas izmaksas dokuments, kas liecina, ka 1891. gada 20. novembrī *Lejas Spēlēnos* dzīvojošais K. Turķis saņēmis 54 rubļus par "pagasta valsts mājas jumta uzlikšanu" un 1891. gada 3. decembrī M. Ozols saņēmis 1,60 rubļus par "četri pūri kaļķu" pagasta mājai. Līdz pagasta nama uzcelšanai pagasta valde atradusies kādā no muižas ēkām.

Ēka būvēta no skaldītiem laukakmeņiem. Tai ir divi stāvi, ērtas, plašas telpas ar augstiem griestiem. Telpu plānojums daļēji saglabājies līdz mūsdienām. Pagasta mājā bez darbinieku darba telpām bija sapulču istaba ar koka kolonnām un klona grīdu, telpas policistam un arestētajiem, dzīvoklis, otrajā stāvā bija zāle ar skatuvi. Iespējams, ka ēkā esošās podiņu krāsnis saglabājušās kopš tās uzcelšanas; vienai no tām ir dekoratīvi rotājumi.

Pēc II pasaules kara, kad bija nodedzis doktorāts, tautas nams un citas Zaubes centra ēkas, kopā ar ciema izpildkomiteju vecajā pagasta namā vēl atradās bibliotēka, zobārsta kabinets, otrajā stāvā darbojās klubs.

Pagasta nams savam uzdevumam kalpoja līdz pat 1964. gadam, kad Zaubes ciema izpildkomiteju pārcēla uz *Spodrām*, un bijušā pagastnamā iekārtojās no Annas muižas uz Zaubi pārceltais padomju saimniecības "Zaube" kantoris.

1968. gadā blakus bijušajam pagasta namam uzcēla jauno Zaubes astoņgadīgo skolu. Atkal notika iemītnieku maiņa. Saimniecības kantoris pārcēlās uz bijušo skolas māju Krievkalnā, bet vecajā pagastmājā tika iekārtots skolas internāts. Ēkas vienā galā izveidoja skolotāja dzīvokli, augšstāvu līdz sporta zāles uzcelšanai izmantoja kultūras vajadzībām un skolas sarīkojumiem, kā arī sportošanai. Vēlāk visa ēka palika tikai skolas rīcībā. Otrajā stāvā bijušajā ģērbtuvē ierīkoja skolotāju dzīvokli. Pa laikam kādu skolotāju izmitināja bijušajās aktieru istabās aiz skatuves. 20. gs. 70. gadu otrajā pusē lielo zāli sadalīja divās istabās ar koridoru pa vidu, skatuve un aktieru istabu sienas tika nojauktas. Ar laiku, samazinoties iedzīvotāju skaitam Annu un Kliģenes pusē, arvien mazāk kļuva skolēnu, kuriem bija

¹ Attēlā atpazīti: 1. rindā no kreisās – 1. Vilis Mačarnieks no Reķiem, 2. Jānis Kalniņš (vēlākais pagasta vecākais) no Lejas Čulkstiem, 3. Kipers (ilggadējs pagasta rakstvedis), 5. Kaņeps no Jaunbrūmeisteriem, 6. Ošs no Deņģiem, 7. Jānis Griķis no Priekulēniem; 2. rindā 6. no kreisās Jānis Zeibots no Lejas Trilēčiem; 3. rindā 1. no kreisās rakstveža palīgs Lācis no Dzintariem, 2. Jānis Grāvītis no Stādiņiem.

Piemineklis politiski represētiem zaubēniešiem pie kādreizējā Zaubes pagasta nama (atklāts 1995. gada 25. martā).

Bijušā Zaubes pagasta nama saimniecības ēka, šobrīd ir skolas rīcībā.

nepieciešams internāts. Kopš 20. gs. 90. gadu beigām skolas internāts ir likvidēts, ēka tiek izmantota tikai daļēji.

1994. gada 25. martā pie vecās pagastmājas atklāja piemiņas akmeni 1941.-1949. gadā padomju varas politiski represētajiem zaubēniešiem.

Vecais pagasta nams bija glābiņš skolai 1997. gada ziemā, kad lielā aukstuma dēļ pārsala skolas apkures sistēma un skolā bija jāveic neparedzēts remonts. Tad visas malu maliņas vecajā ēkā bija dzīvības pilnas, jo tajā saspiedās un atrada vietu deviņas klases uz visu otro mācību pusgadu.

Kopš 2003. gada ēkā darbojas pirmskolas vecuma bērnu mācību grupas, augšstāvā ir mājturības kabinets. 2005. gada februārī vienā ēkas daļā pēc remonta tika atvērtas telpas pagasta bibliotēkai.

Vecais nams glabā atmiņas gan par 1905. gada nemiernieku sapulcēm un apšaudi ar kazakiem tā paša gada 19. novembrī, gan par traģiskiem notikumiem, mainoties dažādām varām. Tomēr tas ir pieredzējis arī jautrus un bagātus brīžus. Vecākā paaudze atceras jautras balles, aktīvu pašdarbību un kupli apmeklētas pilsētas teātru izrādes, kā arī kinoizrādes augšstāva zālē jeb klubā.

Pašvaldībai ir iecere, atrodot pietiekamus finansu līdzekļus vecās pagastmājas kapitālremontam, atjaunot šim namam tā kādreizējo statusu.

Valda Veisenkopfa

Zviedru apses

Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas arhīvā ir K. Dzeņa ziņojums (1923) par zviedru karaļa stādītām divām **apsēm** Jaunpils muižas centrā – ūdensdziņnavu kalna dambja malā pie Ezermalām (sešus soļus no ceļa): “*Tas noticis krievu-zviedru kara laikā, kad karalis, atstādams Jaunpili, iespraudis zemē divus apses mietus, teikdams: ja tie zaļošot un augšot, tad zviedri vēl nākšot atpakaļ. Ap 1923. gadu apses vēl augušas un to apkārtmērs 2 m augstumā bijis 3,9 m. Tās atradušās 1,9 m attālumā viena no otras, tām bijis daudz nokaltušu zaru. Zaubēnieši 1917./18. gadā šī nostāsta dēļ ļoti gaidījuši zviedru atgriešanos*”.

Zviedru apses pie Ezermalām 20. gs. 30. gados. V. Liepiņa foto (Zaubes skolas arhīvs).

Ezermalu drupas un celmi 20. gs. 60. gados. Māja nopostīta 1944. gadā, apses gājušas bojā, iespējams, agrāk.

Šeit kādreiz bija Ezermalas un Zviedru apses pie tām.

MĀJVĀRDI UN MĀJAS GADSIMTU GAITĀ

Līdz 19. gs. sākumam Vidzemē cilvēkus identificēja pēc vārda, tēva vārda, nodarbošanās un zemniekus arī pēc mājvārda (piem., 1695. gadā rakstītā dokumentā¹ minēts Jaunpils muižā dzīvojošais *Žankas Juris*, kurš rakstījis sūdzību Zviedrijas karalim). Senākie mājvārdi ir pastāvējuši jau pirms uzvārdu došanas. Pēc 1819. gada, kad Vidzemē atcēla dzimtbūšanu, zemniekiem piešķīra uzvārdus.

Vidzemes un Kurzemes zemnieku likumā bija reglamentēta uzvārdu izvēle un piešķiršana. Vienā no šī likuma punktiem teikts, ka par uzvārdiem labi noder esošie mājvārdi². Zaubes pagasta senākie mājvārdi, kurus var atrast 1839. gada Rikera kartē ir *Brīkumi*, *Durjēni*, *Jaudzēni*, *Žankas* u.c. Lielākoties seno mājvārdu izcelsme un nozīme nav zināma un tie mūsdienās izklausās nesaprotami un īpatnēji. Šodien no Rikera kartē atrodamajām 48 viensētām 23 vairs nepastāv. 20. gs sākuma topogrāfiskajā kartē var saskaitīt 115 viensētas, no kurām 38 šobrīd vairs nepastāv.

Vēlāk mājvārdi veidojušies arī no īpašnieka uzvārda vai nodarbošanās (*Mucenieki*, *Kalēji*, *Dreimaņi*, *Ģērmaņi* u.c.). Bieži vien mājvārds dots pēc mājas ģeogrāfiskā novietojuma, piemēram, *Elkšņugravas* (atrodas pie Elkšņu gravas), *Rātskalns* (atrodas uz Rātskalna), *Satekas* (netālu no Stirves un Līčupes satekas vietas). Lai atšķirtu vienādos mājvārdus, tiem pievienoja papildus apzīmējuma vārdu pēc mājas novietojuma, piemēram, *Kalna Āmuri*, *Lejas Čulksti*. Arī sadalot vecsaimniecības vai veidojot jaunsaimniecības, vecajam mājas nosaukumam bieži vien pievienoja tikai paskaidrojošo vārdu – *Jaunlībieši*, *Vecvāķi*, *Stūraķevi*, *Vidus Mūrnieki*.

20. gs. 30. gados masveidā notika mājvārdu maiņa un nosaukumu piešķiršana jaunsaimniecībām. Šajā laikā priekšroka tika dota mājvārdiem, kas bija labskanīgi, bez vēsturiskā pamatojuma, piemēram, *Pārslīņas* vai *Saulzari*. Tāpat bieži vien nekādu dziļāku pamatojumu nevar atrast arī padomju laikā celto māju vārdiem, piemēram, *Saulgrieži*. Tomēr arī šādos gadījumos mēdz būt kāds iemesls, kādēļ mājas nosauktas tieši tā. Piemēram, *Zeltgailīši* ir no vācu valodas iztulkots saimnieku *Goldhānu* uzvārds, bet *Raķetes* būvētas gadā, kad Jurijs Gagarins lidoja kosmosā.

¹ *Latvijas Vēstures pirmavoti*. I burtnīca: Švābe, A. *Vecpiebalgas zemnieku sūdzība Zviedrijas karalim Kārlim XI. 1695.g.* Rīga: Latvijas Skolotāju savienība, 1927. 18 lpp.

² Siliņš K. *Latviešu personvārdu vārdnīca*. – Rīga, 1990

2005. gadā Zaubes pagastā ir apmēram 240 apdzīvotas viensētas (neskaitot vairākdzīvokļu mājas), kurām visām ir nosaukumi, kā arī 22 ģimenes mājas bez individuāliem nosaukumiem (tās atpazīst pēc ielas nosaukuma un mājas numura).

Fragments no Vecpiebalgas zemnieku sūdzības Zviedrijas karalim Kārlim XI 1695. gadā

[Švābe A. *Vecpiebalgas zemnieku sūdzība Zviedrijas karalim Kārlim XI. 1695. g.* // Latvijas vēstures pirmavoti. I burtnīca: Rīga: Latvijas Skolotāju savienība, 1927. 18 lpp. // <http://www.historia.lv/publikacijas>]

“..Visžēlīgo karal! Jūsu visžēlīgais reskripts no pag. gada 11. oktobra, kuš tika paziņots pulkveža-leitnanta Klotā **Jaunpils** muižā dzīvojošam zemniekam, vārdā **Žankas Juris**, (*Siancke Jures*)³, parādot tam augsto Karalisko žēlastību, pārplūdināja kā kāda varena straume visu nabago, pārmērīgi apspiesto Vidzemes zemniecību. Būtu ļoti vēlams, lai Jūsu Karaliskās Majestates visžēlīgais, vistsainākais reskripts⁴ tiktu publicēts no visām kancelēm visās Vidzemes baznīcās mūsu zemnieku valodā. Jūsu Karaliskās Majestates augšā minēto visžēlīgo reskriptu ļoti cienītā grafa Ekselence, Karaliskais padomnieks un feldmaršala kungs, ģenerālgubernators, grafs Hastfera kungs ar savu žēlīgo rakstu no 13. oktobra 1694. gada no jauna apstiprināja zemniekam Kanāžu Otim (*Kannis Otto*), par ko lai Dievs tas Kungs piešķir mūžīgu atmaksu Jūsu Karaliskai Majestatei un Viņa Grafa Ekselencei.

Tomēr, Visžēlīgo Karal, sekretara Krēbsa ļaunprātība, kuša ar savu netaisnību nomāc visu zemi, ir par iemeslu tam, ka Jūsu Karaliskās Majestates augstā karaliskā žēlastība nespēj aplaimot mūs, nabaga ļaudis, jo viņš nostājas mūsu kungu pusē, un ko tie paši vēl neprot mums ļauna nodarīt, to viņš pamāca. Tāpēc Jūsu Karaliskās Majestates visžēlīgiem un taisniem reskriptiem nav nekāda iespaids; piem., augšā pieminētā Jaunpils muižas zemnieka **Žankas Juša** stāvoklis, diemžēl, it nebūt nepalika labāks pēc Jūsu Karaliskās Majestates visžēlīgā, taisnīgā reskripta, bet viņu ieslodzīja kādā Rīgas cietumā, kur sēdina visādus slepkavas un ļaundarus, kas pelnījuši nāvi. Tāpēc arī viņš caur mums krīt pie Jūsu Karaliskās Majestates kājām un Dieva žēlsirdības dēļ lūdz izlaist viņu visžēlīgi no cietuma un visžēlīgi pavēlēt, lai viņš atkal varētu staigāt uz brīvām kājām..”

Karaļa rezolūcija 1695. gada 6. jūnijā: “Izmeklēt šo lietu!”

Kādas viensētas vēsture

[Barbans U. *Zaubes pagasta Lejas Nemnaudu vēsture Ulda Barbana skatījumā.* – Manuskripts, 1999. (Ziņas iegūtas no zemes plāniem, mājas grāmatām, atmiņām)]

“Senākais *Nemnaudu* māju pieminējums 1739. gada 8. augustā – Jaunpils (tag. Zaubes) mācītājs dienasgrāmatā ierakstījis, ka pie viņa “ieradies *Nemnaudu* saimnieks ar trim pāriem cāļu un vēlējies, lai mācītājs atklāti aizlūgtu par viņu baznīcā, ka viņam nenotiktu skauģu pieburtā nelaime. Viņš atradis savā druvā šad un tad noliktas olas, gaļas gabaliņus u.tml. Arī viņa palāgiem,

³ Sūdzības rakstītājs nepareizi nosaucis Jaunpili (*Jürgensburg*) par Jurģu muižu (*Jürgenshof*). Jaunpils toreiz piederēja pulkvedim-leitnantam Kārlim Gustavam fon Klotam ar revīzijas komisijas 1686. g. 11. janvāra lēmumu. Minētais zemnieks bija pierakstīts pie Jaunpils mācītāja ļaudīm, un viņam piederēja veselu arklu lielas mājas.

⁴ Ne Jaunpils zemnieka Žankas Jura sūdzība karalim, ne karaļa reskripts šai lietā nav vairs atrodami. Tikai no kāda Klotā mantinieku iesnieguma Kārlim XII 1704. g. redzam, ka minētā reskriptā bija pavēlēts: “Nedrīkst zemnieks nekristīgi apspiest pāri viņu spēkiem ar jaunām netaisnām nastām, jo pārmērot viņu mājas izrādījies, ka šo zemnieku zemes labums nav visai augsts.” Tāpēc Jaunpils muižnieks bija spiests uz pusi samazināt zemnieku nodevas.

ko viņš atstājis naktī durvju priekšā karājamies, atradušies caurumi un viens otrs gabals bijis nogriezts. Tas viņam licies neapšaubāms pierādījums, ka daži viņam gribējuši noskaust”.

Bērni bā tiku dzirdējis, ka mājai vārds *Nemnaudi* dots tādēļ, ka tad, kad samaksāts par nopirkto zemi, jaunajam saimniekam palicis vairs tikai viens rublis.

1871. gada 18. maijā *Lejas Nemnaudus* nopircis Jakobs Hincenbergs (1840-1898). Uz zemes pirkšanas plāna ir barona *Nikolai Wielinghof* paraksts. 15 saimniecības ēkas atradušās upes ielejas labajā krastā. Jakobs Hincenbergs bijis vietējais, bet sieva Ede (dzim. Turss, 1846) – no Praulienas pagasta. Bērni viņiem nav bijuši. Kopā ar viņiem *Lejas Nemnaudus* dzīvojušas arī Edes māsas Kača (1849-1930) un Ieva (1863-1946). Pēc saglabājušās ienākumu un izdevumu grāmatas redzams, ka daļa zemes tikusi rentēta. Uz Rīgu veda pārdot lopus, sviestu, graudus, linus un linsēklas, kāpostus, gurķus, olas, medu.

1875. gadā pie *Lejas Nemnaudu* robežas uz Zaubes upes Teodors Kalniņš uzcēla dzirnavas. 1881. gadā gravā tikusi uzbūvēta mašīnmāja. Kā enerģijas avots izmantots ūdens no upes, izmantojot upes dabīgo kritumu. Mašīnmājā kulta labība, malti lini un darīti citi darbi, kuriem nepieciešama mehāniskā piedziņa.

19. gs. beigās un 20. gs. sākumā pabeigta saimniecības ēku pārcelšana uz senlejas kreiso krastu. Pirmā tikusi pārcelta guļbaļķu dzīvojamā ēka. Tai vienā galā tika piebūvēts liels mūra ķēķis, bet otrā galā dzīvojamās telpas saimniekiem (divas lejā un viena jumta stāvā), kā arī kāpņu telpa ar pieliekamo un tualeti. Darbi pabeigti 1902. gadā. Tikušas iegādātas arī mēbeles, kuras saglabājušās vēl šodien. Tai pašā gadā pārcelta arī guļbaļķu klēts un zem tās izbūvēts dzelzsbetona pagrabs. Pagalmā tika izrakta aka. Tā bija bagāta ar ūdeni. Uz lielo ķēķi no akas ielika koka caurules koka pumpim. Pēc tam no laukakmeņiem uzcēla zirgu kūti ar vāgūzi (ratnīcu). Arī uz to tika ielika koka caurules pumpim. 1905. gadā tika uzcelta liela guļbaļķu rija ar piederību, 1909. gadā – kūts no laukakmeņiem un šķūnis tās galā. Visus ēku pārcelšanas darbus vadīja enerģiskā Ede Hincenberga, jo viņas vīrs Jakobs 1898. gadā nomira. 1901. gadā viņai palīgā ieradās krustdēls Jānis Timbers. Mūrēšanai paši dedzinājuši kaļķi, bedrē upes krastā. Pēc 1902. gada zemes plāna *Lejas Nemnaudu* saimniecībā bija 320 pūrvietu (jeb 118,72 ha⁵) zemes, tai skaitā 110 (jeb 40,81 ha) aramzemes, 93 pļavas, 83 ganības, 24 meži un 10 pūrvietas nederīgas zemes. Pēc Jakoba Hincenberga nāves lielākā daļa zemes tika izrentēta.

1913. gadā Jānis Timbers apprecējis Elzu Barbans no Praulienas pagasta *Dančiem*. **Pirmā pasaules kara** laikā Jānis un Elza bijuši bēgļu gaitās Krievijā.

Pie *Nemnaudiem* karā esot kritis turks. Viņš apglabāts Vērkalna piekāvē pēc musulmaņu ierašām – pēc saulrieta, ietīts palagā, sēdus, ar skatu uz Meku. Kara laikā krievi bija izbūvējuši zirgu dzelzceļu no Ieriķiem uz Skrīveru pusi, tas gājis arī pāri *Nemnaudu* zemei. Karā tika nopostīta mašīnmāja. To neatjaunoja, jo vēlāk bija parādījušies traktori un lokomobiles.

1924. gadā tika pārdota daļa *Lejas Nemnaudu* zemes un izveidotas trīs jaunsaimniecības: *Salzemnieki* (107 pūrvietas, M. Ekmanis), *Krastkalni* (59 pūrvietas, Stopiņi) un *Birzmaļi* (50 pūrvietas). *Lejas Nemnaudiem* palika 103 pūrvietas. Kamēr cēla mājas, Ekmaņu (7 cilv.) un Stopiņu (4 cilv.) ģimenes dzīvoja *Nemnaudu* saimes galā. *Nemnaudu* zeme tika izrentēta līdz 1933. gadam, kad nomira Ede Hincenberga un zemi mantoja Pēteris Timbers, Jāņa brālis. Jānis bija mantojis tēva mājas Stūkas Praulienas pagastā. 1936. gadā, kad Stūkas tika pārdotas ūtrupē, uz *Nemnaudiem* dzīvot pārnāca Jānis ar sievu Elzu, māti Alvīni (1865-1944) un tēva māsu Edī Ausēkli (1867-1949). Ede bija pazīstama audēja. Tā kā Pēteris nebija precējies, *Nemnaudos* saimniekot sāka Jānis un Elza. Bērnu viņiem nebija. Jānim patika sabiedriskais darbs. Viņš sāka spēlēt ērģeles Zaubes baznīcā un vadīt kori. Lielāko daļu mājas darbu veica Pēteris. Vasarās *Nemnaudos* dzīvoja Elzas krustmāte Anna Puriņa, palīdzot mājas darbos.

⁵ pūrvietā – zemes laukuma mērs = 0,371 ha.

1940. gadā, kad Latviju okupēja Padomju Savienība, lai *Nemnaudi* paliktu vienoti, Jānis pieprasīja zemi. Saimniecībai nevarēja būt vairāk kā 30 ha. Jānim tika iedota no *Nemnaudiem* atdalītā zeme un izveidota jauna saimniecība *Ataugas*. Brāļi turpināja saimniekot kopā. Tai laikā viņiem kopā bija 42,4 ha zemes, 3 zirgi, 10 govys, bullis, 12 aitas, 3 cūkas, 15 vistas. Tika sēti rudzi, kvieši, mieži, auzas, lini, āboliņš, stādīti kartupeļi, saknes. Vācu okupācijas laikā atkal bija viena saimniecība, saimnieks bija Pēteris Timbers. Obligātas bija nodevas. No 1942. līdz 1948. gadam *Nemnaudos* vasaras pavadīja Elzas brāļa Eduarda bērni – Uldis un Valdis. Uldis palīdzēja lauku un saimniecības darbos, Valdis ganīja lopus. Vācu laikā vienu gadu *Nemnaudos* strādāja padomju armijas gūsteknis. Īsā laikā viņš iemācījās latviešu valodu, bija labs strādnieks.

1944. gada ziemā nomira Timberu māte. Vasarā, kad atkāpās vācieši, *Nemnaudos* dzīvoja bēgli no Prailienas, Elzas radnieki, kā arī bēgli no Novgorodas – sieviete ar 3 bērniem. Arī apkārtējās mājās dzīvoja bēgli. 23. septembrī bēgli aizbrauca, jo krievu karaspēks bija pārrāvis fronti pie Ērgļiem. Atkāpjoties vācieši *Nemnaudos* ierīkoja štābu, mājas iemītniekiem atļāva dzīvot pagrabā. Krievi pirms *Nemnaudu* ieņemšanas tos bombardēja. Kad kaujas notika pie Mores, caur *Nemnaudiem* uz fronti nepārtraukti brauca krievu karaspēks. Naktīs pāri *Nemnaudiem* lidoja vācu tālšāvēju lādiņi. Viens no tiem trāpīja *Gaidu* mājās un tās nodega.

Pēc II pasaules kara *Nemnaudos* atkal sadalīja, Jānis atkal dabūja *Ataugas* un abi brāļi turpināja saimniekot kopā. Bija lielas nodevas un klaugas. Bija jāved uz staciju malka un baļķi, jālabo ceļi, jāatjauno nopostītais, jāceļ jaunas būves. *Nemnaudu* kaimiņu Ekmaņu meitai bija jābrauc uz Rīgu celt jauno koka tiltu. Strādājot nosalusi, viņa saslima un, atgriezusies mājās, nomira.

Jānis Timbers aktīvi iesaistījās sabiedriskajā darbā: vadīja kori, tika ievēlēts par Zaubes piensaimnieku kooperatīvās sabiedrības un lauksaimniecības kredītsabiedrības valdes priekšsēdētāju. Viņa vadībā tika atjaunota Zaubes pienotava. Tas viss prasīja daudz laika, tādēļ mājas darbus veica Pēteris. Vasarās viņam palīdzēja Uldis un Valdis.

Katram saimniekam bija jāuztur kārtībā zināms gabals pagasta ceļa. *Nemnaudiem* tas bija Dzirnava kalns. Ceļam vienmēr bija jābūt nolīdzinātam, ceļmalas grāvjiem iztīrītiem. Darbus veica visi *Nemnaudu* vīrieši, arī mazie.

1948. gada rudenī *Nemnaudu* apkārtnē 15 viensētas apvienojās kolhozā “Birztala”. Par priekšsēdētāju ievēlēja Jāni Timberu. *Nemnaudi* kolhozam nodeva lielo kūti un riju, 3 govys, 3 zirgus, 12 lauksaimniecības mašīnas, ratus un ragavas, kā arī sienu un sēklu. Kolhoza kantoris atradās *Nemnaudos*. “Birztala” saimniekoja sekmīgi, izpildīja visas saistības un arī kaut ko nopelnīja. Vēlāk to pievienoja lielajam Zaubes kolhozam, daudzi lauki tika pārvērsti par ganībām, ganības aizauga, ražas bija mazas, kolhoznieki maz pelnīja, iztika no pašu saražotā. *Nemnaudos* tika turētas 2 govys, vairākas aitas, cūkas un vistas. Pēteris kolhozā strādāja par traktoristu. Jānis turpināja sabiedrisko darbu pagastā un kādu laiku strādāja par dziedāšanas skolotāju Zaubes skolā. Pēc atgriešanās no izsūtījuma 1950. gadā *Nemnaudos* sāka dzīvot Elzas brālis, Ulda un Valda tēvs Eduards Barbans, jo Rīgā un tās tuvumā viņam bija aizliegts dzīvot. *Nemnaudu* kaimiņš, *Salzemnieku* saimnieks Ekmanis bija uztaisīts par kulaku, jo viņš neiestājās kolhozā. Tika rekvizēta māja un pārējais, tā bija jāatstāj.

60. gadu sākumā *Nemnaudos* saimes galā atnāca dzīvot V. Vizbulis un K. Bērziņa. Viņi strādāja kolhozā, turēja lopus, iekopa piemājas zemi. J. Timbers viņiem atļāva pārbūvēt mājas galu, iedeva pusi lielā priekšnama un pusi maizes krāsns istabas.

1963. gadā tika svinētas Jāņa un Elzas Timberu zelta kāzas. Pirms tam, sitot malkas šķūnim jumtu, no tā nokrita Pēteris un sasita muguru, kā dēļ tika paralizētas rokas. Tā kā Pēteris vairs neko nevarēja padarīt, Uldis un Valdis brauca uz *Nemnaudiem*, lai sagādātu malku ziemei. No sovhoza tika nopirkti nokaltušie koki, malkā sazāģēti pussabrukušie siena šķūnīši un

1976. gadā arī rija. Riju nojaukt bija grūti, jo tā bija būvēta no gariem, resniem balķiem. Līdz 1971. gadam zāģēja ar roku šķerszāģiem, pēc tam nopirka motorzāģi "Družba".

1970. gadā *Nemnaudos* tika ievilkta elektrība. 1971. gadā, Jāņa 85 gadu jubilejā koristi viņam uzdāvināja televizoru. Tas radīja nemierīgu dzīvi nemnaudiešiem, jo saimniece satraucās par baleta un citu pārraižu, kurās bija redzamas pusplikas sievietes, skatīšanos.

1971. gadā nomira Pēteris. Jānis mantoja *Nemnaudos*. Tika likvidētas *Ataugas*, kas skaitījās tikai uz papīra. 1975. gadā Jānim sabruka veselība, tādēļ tika likvidēta govys, pārtraukta arī kora vadīšana. Uz *Nemnaudiem* biežāk brauca Valdis un Uldis, lai palīdzētu vecīšiem. 1979. gadā tika atvesta mazā gāzes plīts. Tā paša gada augustā nomira 92 gadus vecā *Nemnaudu* saimniece Elza. Jānis palika viens. Bieži viņu apmeklēja viņa bijušās koristes, sevišķi Īda, Marta, Ilga. Īda mazgāja veļu. Jānis uz galda kalendāra lapiņām atzīmēja visu notiekošo ap viņu. 1982. gada 9. augustā uz lapiņas ir uzrakstīts: "*Liela krīze manam nespēkam*". 1983. gada beigās Jānim palika pavisam slikti, bet uz slimnīcu doties viņš atteicās, jo gribēja nomirt mājās. 1984. gada 21. janvārī Jānis nomira Līgatnes slimnīcā, uz kurienu viņu aizveda jau bezsamaņā. Atvadīties no Jāņa Timbera kapos bija ieradusies daudzi viņa bijušie koristi, pat Haralda Medņa sieva Ksenija, kura dzimusi *Nemnaudu* kaimiņu mājā *Kalnos*. Jānis mūziku bija mācījies pie Praulienas skolotāja Haralda Medņa tēva. Pavadītāji atcerējās Jāni Timberu ar lielu cieņu kā kora vadītāju, ērgelnieku, mirušo izvadītāju un sabiedrisko darbinieku.

V. Vizbulim un K. Bērziņai Jānis testamentā bija novēlējis telpas, kuras viņi apdzīvoja, kā arī pusi kūts, pusi ratnīcas, pusi klēts un pagraba. Otru pusi mantoja Uldis un Valdis. Dzīvojamai ēkai tika uzlikts jauns jumts, 1985./86. gadā izremontētas visas dzīvojamās mājas telpas. Rūpes par *Nemnaudiem* lielākoties uzņēmās galvenokārt Uldis ar sievu Terēzu. Viņi organizēja arī līgošanu, kas kļuva par tradicionālu *Nemnaudos*. 1987. gadā atjaunoja pirti, nākošajā gadā sakopa pirts apkārtni, izveidoja akmensdārzu. Pie pirts sienas tika piestiprināta metālkalēja Viļņa Zibeņa izgatavotā vara plātne "Terēzas pirtiņa" (jo Terēza bija tā, kas panāca pirts atjaunošanu). 1988. gada vasarā, kad pirmo reizi Latvijā viesojās brālēns Vilis Vārsbergs no Čikāgas, tika uzvilktis saglabātais sarkanbaltsarkanais karogs.

80. gadu sākumā lielsaimniecība kapitāli remontēja ceļu uz *Nemnaudiem* un tālāk uz *Pēterkalniem*. Uldis izlika ceļa rādītājus uz *Nemnaudiem* – 1985. gadā pie dzirnavām un 1990. gadā pie pagrieziena *Nemnaudu* pagalmā.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas likvidēja lielsaimniecību un par tai nodoto inventāru deva pajas. Jānim un Pēterim pajas sanāca par 27 000 rubļiem. Tika novērtēts saimniecības inventārs, piem., traktors par 4500 rubļiem, kombains par 8000 rubļiem. Uldis un Valdis par Timberu pajām saņēma 119 latus. Viņi tiem pielika otrtik un nopirka nelielu motobloku "Krot", ar kuru varēja apstrādāt piemājas zemi, nopļaut pagalmā zāli un ar piekabi vest nelielu kravu.

1992. gadā, kad sāka zemi atdot tās īpašniekiem, Uldis un Valdis, pamatojoties uz Timbera testamentu, Zaubes Zemes komisijai uzrakstīja iesniegumu par zemes atgūšanu īpašumā. Pieprasījumu uz zemi iesniedza arī Jāņa Timbera audzumeita, kura dzīvo Austrālijā, bet viņas pieprasījumu noraidīja, jo viņa nebija juridiski noformēta kā audzumeita. Zemi pieprasīja arī V. Vizbulis. 1996. gadā Vizbulim nomira civilsievā un viņš palika viens.

1996. gada augustā *Nemnaudos* tika svinētas Terēzas dēla Ilvara kāzas. *Nemnaudi* tika saposti, izremontēta klavieru istaba, bēniņos ievilkta elektrība. 1998. gadā Uldis pastāvīgi sāka dzīvot *Nemnaudos* un rakstīt atmiņas par savu dzīvi, *Nemnaudu* vēsturi, savāca un sakārtoja apskatei vecās lietas, fotogrāfijas. Uldis 25 gadus ir bijis RPI vecākais treneris vieglatlētikā un 15 gadus Latvijas studentu vieglatlētikas izlases vecākais treneris. 1998. gada rudenī viņš strādāja par fizikultūras un amatu mācības skolotāju Zaubes skolā.

Domājot par *Nemnaudu* nākotni, Uldis cer, ka te varētu izveidot lauku tūrisma sētu. Vecos *Nemnaudos* izveidot par Jāņa Timbera memoriālo māju-muzeju, bet uz vecās rijas pamatiem

uzcelt jaunu rijasveidīgu celtni, kur varētu dzīvot atpūtnieki. Tāpat – atjaunot zivju dīķi, iekārtot peldētavu un sporta laukumus, upē atjaunot foreles, vēžus, pērļu gliemežus, kas iznīka 20. gs. 70. gados. Otrpus upei var izveidot parku.”

Silauzēni – vecākā gulbūves māja pagastā

Māja celta pirms apmēram 300 gadiem kā muižas ganu māja. Sākotnēji tā bija bez logiem, ar salmu jumtu. Ēka bija sadalīta divās daļās ar apsildāmu sienu. I pasaules karā krievu armijas zaldāti atkāpjoties jumta salmus izbaroja zirgiem.

1927. gadā māju ar zemi 60 ha platībā iedalīja muižas mežstrādniekam Jurim Aizpurietim. Kad 1938. gadā viņš nomira, zemi sadalīja uz pusēm – Alīnai Maksīnai un Kārlim Aizpurietim. Tā radās otra māja – *Aizpurieši*. Pārējiem bērniem izmaksāja kompensāciju. Līdz II pasaules karam *Silauzēnu* sētā bija sešas ēkas. Pēc kara palika tikai dzīvojamā ēka, jo pārējās kara laikā tika nodedzinātas. Netālu no mājas apglabāti trīs vācu un vairāki krievu armijas karavīri. Pagalmā pie pagraba sadega amerikāņu tanks. Pēc kara A. Maksīna atjaunoja kūti. *Silauzēnu* zemi apstrādāja – līda līdumus. Tā ir bagāta ar akmeņiem. Liela daļa akmeņu tika izlietota Līgatnes-Nītaures ceļa būvēšanai.

(Roberts Maksīšs, Jura Aizpurieša mazdēls *Silauzēnos*, 2005).

Silauzēnu mājas norāde.

Māju pārvērtības laika gaitā

Lejas Kavoli

Mācītājmuižas zemnieku sēta
(Lejas) Kavoli ap 1904. gadu.
Foto no D. Ozoliņas ģimenes arhīva.

Lejas Kavolu jaunā māja 1918.
gadā, uzcelta vecās vietā.

Lejas Kavoli 2005. gadā.

Ezeriņi

Ezeriņu mājas celtniecība ap 1930.
gadu.

Ezeriņi 30. gados. Absalona
veikals.

Ezeriņi ap 2000. gadu.

2005. gadā tiek veikts
kapitālremonts.

Fasādes maiņa.

Ezeriņu jaunais izskats 2005.
gada 9. augustā.

Spodras

Māju cēlis lopu uzpircējs A. Kalniņš, kuram pirms kara piederēja kautuve un desu cehs. Vēlāk šeit bija kolhoza "Druva" kantoris, pēc kara krogs, no 1965. līdz 1994. gadam izpildkomiteja, arī bibliotēka.

Spodru celtniecība 1931./32. gadā.

Spodras 2005. gadā.

VIENSĒTAS, DZĪVOJAMĀS MĀJAS

Aizpurieši. Nosaukums pēc īpašnieka uzvārda.

Aizupji.

Akmenāji, agrāk *Jaunžankas*. Nosaukums mainīts 20. gs. 90. gados.
E 41 *žanīkas*

Alejas (Annās). Celta padomju laikā kā pienotavas vadītāja māja.

Annas Ozoliņi, agrāk *Ozoliņi*. Šeit darbojas z/s "Ozoliņi" lauku tējas ražotne.
E 46 *uozuoliņi*

Annas Skanuļi, agrāk *Skanuļi*. Bijusī Annas muižas kalēja māja lielceļa malā.. Attēlā pa labi – skats uz *Skanuļiem* pār Annas (Nelabo) ezeru.

Āriņi (pie Zaubes). Māja nodegusi kara laikā, mājvieta atjaunota 20. gs. 90. gadu sākumā, dzīvojamā māja nav uzcelta.

Pagaidu būve **Asarēnu** mājvietā. Māja pamesta 20. gs. 60. gados, sabrukusi.
Rikers 1839 Assaren; E 41 *asarēni*

Ataugas (Bērzā). "Līvānu" māja.

Atēnas. Blakus – *Atēnu* viesu māja.

Atpūtas (pie Annām).

Auseklīši (pie Zaubes). "Līvānu" māja.

Austrumi (pie Zaubes). Galdnieka Veidmaņa māja, celta 20. gs. 20.-30. gados.

Auziņas, senāk *Stūra Nemnaudi*. Nosaukums *Auziņas* no īpašnieka uzvārda. E 41 *ņemnaudi*

Avoti (Zaubē). Celta pēc II pasaules kara kolhoza priekšsēdētāja Bormaņa dzīvošanai.

Avotiņi (Zaubē).

Avotlejas (Zaubē). Kādreiz ēkā bija *Spodru* saimnieka A. Kalniņa lopkautuve (20. gs. 30.-50. gados).

Bajāri. Nosaukums pēc īpašnieka uzvārda.

Bāliņi. Māja celta 20. gs. 80. gadu beigās blakus bijušajai *Plāņu* mājai, kuras pēdējā iemītnieka uzvārds bija *Bāliņš*. *Plāņu* vārds bija piemirsts, tāpēc to nosauca par *Bāliņiem*.

Baloži (pie Bērza). Nosaukums pēc bijušā īpašnieka uzvārda.

Baltmedņi, agrāk *Medņi* (pie bijušās Griķu muižas). Pārdēvēti 20. gs. 90. gados, lai pagastā nebūtu divu vienāda nosaukuma māju.

Banderi. Pamesti 20. gs. 70. gados.
E 41 *bañderi*

Baznīckalns. Atrodas netālu no bij.
Dukurmuižas, Baznīckalna tuvumā.

Bērzones (pie Zaubes). Vecākās paaudzes
teica: *Bērzūnes*.

Beverīnas (Zaubē). Bijusī pareizticīgo
draudzes mācītājmāja, vēlāk Krievkalna
skolas ēdnīca, internāts un skolotāju
dzīvokļi. Tagad dzīvokļi, privātpašums.

Bieranti (pie Bērza).

Biķernieki. Te dzīvo rakstnieks Laimonis
Purs. E 46 *biķernieki*

Birzgaļi (pie Zaubes). Attēlā pa labi –
Birzgaļu klētiņa pie dīķīša. Netālu no mājas
aug dižozols.

Birzūtes. Daudzdzīvokļu māja Zaubē, celta
20. gs. 70. gados.

Birznieki.

Bitnieki (Klīgenē). Klīgenes muižas
apbūvei piederējuši māja.
E 46 *bitenieki*

Brēmaņi (pie Bērza). Nosaukums pēc
īpašnieka uzvārda.

Briljanti (Zaubē).

Brīkumi.

Rikers 1839 Brikum; E 41 *brīkumi*

Brumsteri (arī *Jaunbrūmeisteri* vai *Jaunbrumsteri*).

E 41 *brūmesteri*

Burtnieku kūts mūri. Māja sabrukusi 20. gs. 70. gados.

Caunītes (Zaubē).

Ceļmalas. Skaidbetona mājiņa uzbūvēta 20. gs. 60. gadu sākumā *Krēļu* fermas lopkopēju dzīvošanai. Atrodas ceļa malā.

Celmiņi.

Ceriņi (Zaubē). Nelielā mājiņa uzcelta karā nodegušās mājas vietā.

Ceplīši (Bērzā). Uzcelti blakus bijušajam Bēzrmuižas ķieģeļu ceplim.

Circeņi.

Cīrulīši (pie Annām). Kādreizējā, 20. gs. 60. gados celtā Annas ciema pirts. Attēlā pa labi – *Cīrulīšu* jaunā māja tapšanas stadijā.

Cīruļi. Bijusī mežsargmāja Bērzā, privatizēta 20. gs. 90. gados.

Dārzkalni (Zaubē). “Līvānu” māja.

Dārznieki (Annās). Bijusī Annas muižas dārznieka māja. Pēc 20. gs. 20. gadu zemes reformas piederēja Ķēču izglītības biedrībai. 1945.-1954. g. šeit bija skola, līdz 1970. g. – bērnudārzs. Tagad privātipašums.

Dārznieki (Zaubē). Celti kolhoza laikā kā kolhoza dārznieka māja. Šeit bija dārzs un lecektis.

Daugaviņas (Zaubē). “Līvānu” māja.

Deņģi. Dzīvojamā ēka uzcelta no jauna – lopkopēju dzīvokļiem. Vecie *Deņģi* gājuši bojā, saglabājušās tikai saimniecības ēkas (attēlā pa labi).
E 41 *deņģi*

Dicēni-Rudeņi. Attēlā pa labi – „skaistai mājai skaisti putnubiedēkļi“. *Dicēni* bijušas vairākas mājas (pārējās bija tag. Taurupes pag. teritorijā). Bija pārdēvēti par *Rudeņiem*, bet jaunais īpašnieks saglabāja abus vārdus.
E 41 *dicēni*

Dreimaņi, agrāk *Lieldreimaņi*.
Rikers 1839 Dreiman; E 41 *dre īmaņi*

Dreļli (pie Zaubes).

Druvas. 8 dzīvokļu māja, uzcelta 20. gs. 60. gadu sākumā.

Dūļlejas (pagaidu mītne). Senākais nosaukums – *Struņķi*. Vecā māja sabruka 20. gs. 70. gados.
Rikers 1839 Strunke; E 41 *struņķi*

Dzegužkalns. "Līvānu" māja.

Dzelmes (Zaubē).

Dzērvēnītes.

Dzērveskalns.

Dzīdras.

Dzilnas. Kādreiz netālu atradās *Kalna Dzeņi*, kuru jau sen vairs nav.

Dzintari (Zaubē). Šeit uz kalna senos laikos bijušas Jaunpils muižas karātavas.

Dzīpurkalns.

Dziriētes (pie Zaubes). Uzceltas 20. gs. 70. gados uz vecās mājas pamatiem, kuru kādreiz sauca arī *Biedrenes* jeb *Dziriete*. E 41 dzirieši; *biedrenes*

Dzīrnavkalns (uz kalna pie Kliģenes dzīrnavām).

Eglītes (Zaubē). Bij. kurpnieka Eglīša māja. Attēlā pa labi – *Eglītes* 20. gs. 60. gadu beigās.

Elkšņugravas. Uzceltas pēc 2000. gada blakus vecajai sabrukušajai *Elkšņu Gravas* mājai. Atrodas gravas tuvumā.

Ezerēni (pie Bērza bij. dzirnavu dīķa).

Ezeriņi (Zaubē pie Lejas ezera).

Ezermaļi (Annās). Bijusī Annas muižas lopu kūts, 20. gs. 20. gados pārbūvēta par pienotavu. II pasaules kara laikā ēka gājusi bojā, 50. gados atjaunota. Līdz 1964. gadam tur atradās p/s "Zaube" kantoris un dzīvokļi. Tagad dzīvokļi.

Gaidas.
E 41 gaīdas

Gaidēni.

Garenes.

Gobasgravas (pie Annām). Neapdzīvotas.

Gobiņas (Zaubē).

Gorkijas (pie Zaubes). Ēka celta 19. gs. 90. gados kā pagasta nespējnieku patversme. Pēc II pasaules kara līdz 1970. gadam šeit bija skolas internāts un skolotāju dzīvokļi. Ap 1950. gadu pārdēvēta par *Gorkijām* (par godu rakstniekam M. Gorkijam). 1968. gadā nodota ciema padomes pārziņā. Tagad dzīvojamā māja.

Grantssalas (pie Kliģenes).

Gravas (pie Annām). Uzceltas padomju laikā uz 1944. gadā nodegušās Annas luterāņu skolas pamatiem.

Gravziedi. Atrodas Putnu gravas labajā krastā.

Griķi. Atrodas bijušās Griķu muižas vietā. Rikers 1839 Grückenhof; E 41 griķi

Griķīši. Kādreiz šajā vietā, Zaubes-Mālpils ceļa malā pie pagrieziena uz Bērza muižu, atradās Griķu krogs. *Griķīšu* dzīvjāmā māja celta uz tā pamatiem. E 41 griķukruogs

Gundegas (Zaubē). 12 dzīvokļu māja.

Ģērmaņi.
E 41 ģērmaņi

Indrāni.

Irbītes.

Jaudzēni. Ēka 20. gs. 70.-80. gados izmantota kā sovhoza bišu dravas māja. Rikers 1839 Jaunsem; E 41 jaunzemji ("jaudzēns")

Jaundreimaņi.
Rikers 1839 Dreiman; E 41 dreimaņi

Jaundukuri jeb *Kaziņas*. Bijusī pusmuiža un krogs. Par lielajām pusmuižas kūtīm liecina varenie akmens mūri. E 41 dukuri

Jaundzintari (Bērzā). Celti 20. gs. 60. gados.

Jaunezeriņi (Zaubē). Celti 20. gs. 30. gados kā *Ezeriņu* mājas darbnīca.

Jaungalžēni. Uzcelti 1960. gadā uz bijušās „Galžēni Nr.55” vecās mājas pamatiem. Rikers 1839 Galschen

Jaunkalniņi (Zaubē). Nosaukums pēc īpašnieces Kalniņas uzvārda.

Jaunkiriņi. Neapdzīvoti. Attēlā pa labi – kaltās eņģes *Jaunkiriņu* bēniņu durvīm. E 41 *ķiriņi*

Jaunķeizari. E 46 *ķežari*

Jaunlauciņi. Uzcelti pēc 2000. gada.

Jaunlībieši. Rikers 1839 Lübeck; E 41 *lībieši*

Jaunmiķelēni. Māja neapdzīvota, sabrukusi 2005. gadā. E 41 *miķelēni*

Jaunpulekši. E 41 *pulekši*

Jaunroķēni. Rikers 1839 Rohken; E 41 *ruķēni*

Jautriņas (pie Zaubes). Neapdzīvotas.

Jurģi (pie Annām). Neapdzīvoti.
E 46 *juģi*

Jurjēni. Uzcelti no jauna 20. gs. 50. gadu beigās, jo vecā māja kara laikā bija nodegusi.
Rikers 1839 Jurgen; E 41 *jūrjēni*

Kaktiņi.

Kalēji (Kliģenē). Bijusī Kliģenes muižas smēde.

Kalmes (Zaubē). Daudzdzīvokļu māja.

Kalna Āmuri.
Rikers 1839 Amur; E 41 *āmuri*

Kalna Andricēni.

Stāsta, ka senāk šajā mājā kādu laiku bijusi skola apkārtnes bērniem un pagaba ķēķī skolniekiem gatavots ēdiens.
Rikers 1839 Andrizen; E 41 *añdricēni*

Kalna Bērziņu saimniecības ēka.
Dzīvojamā māja sabrukusi padomju laikā.
Rikers 1839 Bersing; E 41 *bērziņi*

Kalna Čulksti.
E 41 *čulksti*

Kalna Dukšas. Attēlā pa labi – pirts **Kalna Dukšās**.
Rikers 1839 Duksche; E 41 *dukšas*

Kalna Kavoli. Neapdzīvota.
E 41 *kavuoli* ("kavāļi")

Kalna Ķevi.

E 41 ķevji

Kalna Lavīzītes.

E 41 lavīzīte

Kalna Lūkāni. Piederēja diviem brāļiem. Viens II pasaules kara beigās emigrēja. Viņa daļu paņēma kolhozs un nosauca par *Vārpām*. Tagad atkal viens nosaukums. Rikers 1839 Lūkan; E 41 [lūkāni („lūkaiņi“)]

Kalna Mūrnieki. Attēlā pa labi – *Kalna Mūrnieku* siena šķūnītis. Saglabājusies tikai puse mājas, otra puse nozāģēta un nojaukta jau sen.

Rikers 1839 Murneek; E 41 mūrnieki

Kalna Palejas (pie Annām).

Kalna Pluņķi. Nodeguši 1963. gadā. Foto no I. Ķuzes ģimenes arhīva.

E 41 pluņķi

Kalna Pulekši. II pasaules karā visas ēkas nodega. Pēc tam uzcēla nelielu māju.

E 41 pulekši

Kalna Rudzīši (pie Annām).

Kalna Spēlēni. Nodegusi 20. gs. 60. gados. Foto no I. Ķuzes ģimenes arhīva.

E 41 spēlēni

Kalna Spinduļi. Vecā māja avārijas stāvoklī. *Spinduļi* atzīmēti jau 17. gs. zviedru kartēs.

Rikers 1839 Spindul; E 46 spiņduļi

Kalna Sulas. Ēka celta 1938. gadā. Vecā māja Sulas atradusies otrpus ceļa.
Rikers 1839 Sulle; E 41 sulas

Kalna Žankas.
Rikers 1839 Schanke; E 41 žaņkas

Kalni. Senāk viena no Nemnaudu mājām – Kalna Nemnaudi.
E 41 nemnaudi

Kalnzieđi (Zaubē). Pirmais īpašnieks bija Zieđiņš.

Kaziņas (Annās).

Klētnieki (pie Bērza).

Kļavas (Zaubē).

Krēles. Māja uzbūvēta uz Mazkrēļu zemes 1959. gadā reizē ar Krēļu cūku fermu kā fermas virtuve ar dzīvokli lopkopējam.
Rikers 1839 Krehle; E 41 krēles (“krēlis”)

Krūčēni. Muižas laikos te atradusies Krūčēnu pusmuiža, kuras ēka nav saglabājusies.
E 41 krūčēni

Krūsāri jeb **Jaunkrūsāri**, senāk **Lejas Krūsāri**.
Rikers 1839 Krusar; E 46 krūsāri

Krūsāri. Ēka celta Krūsāru fermas lopkopēju dzīvokļiem 20. gs. 60. gados.

Kuģīši (*Lejas Piecēni*). Viena no vairākām bijušajām *Piecēnu* mājām, neapdzīvota.
E 41 *piecēni* ("pietciems")

Kuplejas (pie Zaubes).

Ķeipūnas (pie Annām). Dzimis P. Bauģis.
E 46 *ķeipūnas*

Ķeipūnas (pie Bērza). Māja sabrukusi.
E 46 *ķeipūnas*

Ķempji (pie Bērza).

Lācīši (Zaubē).

Lāčplēši. Klīgenes skolas skolotājs Kaņeps nosaucis jaunsaimniecību *Lāčplēši* par godu savam brālim, Lāčplēša Kara ordeņa kavalierim, kurš kritis I pasaules karā.

Lakstīgalas (pie Zaubes).

Lapas. Māja pamesta, sliktā stāvoklī.

Laubūtes. Celtas uz zemes gabala, kas atdalīts no *Lejas Andricēnu* zemes.

Lauciņi.

Lauzēni, agrāk *Jaunlauzēni*. Vecā māja redzama pa kreisi aiz jaunās.
E 41 *lauzēni* ("mālauzēni")

Lazdas (Zaubē). "Līvānu" māja.

Lejas Āmuri.

Rikers 1839 Amur; E 41 āmuri

Lejas Andricēni. Attēlā pa labi – apstādījumi *Lejas Andricēnos*.

Rikers 1839 Andrizen; E 41 *aīndricēni*

Lejas Čulksti. Pirmās Latvijas brīvvalsts laika Zaubes pagasta vecākā J. Kalniņa mājas. Pēc II pasaules kara bijis zirgu iznomāšanas punkts, kolhoza "LK(b)P X kongress" kantoris, vēlāk brigādes kantoris, tad dzīvokļi. Pēdējie iedzīvotāji pameta māju 20. gs. 90. gados. Tagad privātpašums.

E 41 *čuīlksti*

Lejas Dukšas.

Rikers 1839 Duksche; E 41 *dukšas*;

Lejas Durjēni. Neapdzīvoti.

Rikers 1839 Dürgen; E 41 *durjēni*

Lejas Dzeņi.

Rikers 1839 Dsenne; E 41 *dzeņi*

Lejas Ennēni. Uzcelti no jauna 20. gs. 90. gados. Rikers 1839 Ehnen; E 41 *eīnēni*

Lejas Kavoli.

Rikers 1839 Kawul; E 41 *kavuoli* („kavāļi”)

Lejas Ķevi. E 46 *ķevji*

Lejas Ļūkāni. Celti no jauna ap 1960. gadu.

Rikers 1839 Lūkan; E 41 *lūkāni* („lūkaiņi”)

Lejas Nemnaudi jeb *Nemnaudi*. Šeit dzīvojis vietējā kora diriģents J. Timbers. Rikers 1839 Nemnaud; E 41 *ņemnaudi*

Lejas Pulekši. Attēlā pa labi – māja no otras puses. E 41 *pulekši*

Lejas Ragaiņi. Ēka celta ap 1940. gadu, nojaucot veco māju.

Lejas Spēlēni. Attēlā pa labi – top *Lejas Spēlēnu* jaunā māja. Rikers 1839 Spählen; E 41 *spēlēni*

Lejas Sulas. Rikers 1839 Sulle; E 41 *sulas*

Lejas Trilēči. E 41 *trilēči*

Lejas Ūžēni. Tik vien palicis no *Lejas Ūžēniem* pašā Zaubes-Galiņu ceļa malā. Māja nodegusi no zibens spēriena ap 1965. gadu. E 46 *ūžēni*

Lejas Vanadzēni. E 41 *vanadzēni*

Lejas Ziedi (Zaubē).

Lejas Žankas. Rikers 1839 Schanke; E 41 *žaņkas*

Lejasdārzs. Kādreizējā Bērza muižas dārznieka māja.

Lielinkēni. E 41 *iņķēni*

Lielkrēles. Attēlā pa labi – Lielkrēles rija, vienīgā šāda celtnē, kas pagastā saglabājusies. Tiek izmantota lopu turēšanai un lopbarības glabāšanai.
Rikers 1839 Krehle; E 41 *krēles* („krēlis”)

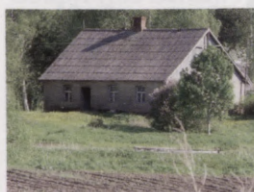
Liepas. Šajā vietā 18. gs. 30. gados uzcelta luterāņu draudzes skola, kas pastāvēja līdz 1936. gadam, kad pārveidota par dzīvojamo ēku. 1969. gadā uz vecajiem pamatiem uzcelta daudzdzīvokļu māja.

Liepkalni (pie Bērza).

Līči.

Magonēs.

Māliņi (Zaubē).

Mazčulksti (pie Zaubes).

Mazdreimaņi.

Rikers 1839 Dreiman; E 41 *dreimaņi*

Mazinķēni. Māja pamesta kopš 1975. gada, sabrukusi.

E 41 *iņķēni*

Mazkrēles.

Rikers 1839 Krehle; E 41 *krēles* („krēlis”)

Mazspodras. Ēka celta 20. gs. 30. gados kā Spodru īpašnieka A. Kalniņa desu ražotne.

Mednieki, agrāk *Ķiriņi*. Bijusī mežsargmāja.
E 41 *ķiriņi*

Medņi (pie Annām). Neapdzīvota.

Melderkalns (pie Bērza).
E 41 *meļderkalns*

Mergas. Šajā vietā atradusies 1917. gadā nodedzinātā Kligēnes luterāņu pamatskola.

Mežciems (pie Bērza).

Mežmaļi (pie Bērza).

Mežrozītes (Zaubē). Celta 20. gs. 70. gados.

Mucenieki. Pēc īpašuma atgūšanas saimnieki uzcēluši pagaidu mītni.

Muižnieki (pie Zaubes).

Mūrnieki, agrāk *Lejas Mūrnieki*.
E 41 *mūrnieki*

Niedras. Daudzdzīvokļu māja Zaubē.

Nīgales, mājvieta 2004. gadā. Vecā māja pirms dažiem gadiem nojaukta, jaunā tiek būvēta.
E 41 *nīgales*

Norieši.

Noriņas (Zaubē). "Līvānu" māja.

Oši (Annās). 8 dzīvokļu māja, celta 20. gs. 60. gadu sākumā.

Ošiņi.

Ošupji (pie Bērza). Atrodas Ošupes (u.) tuvumā.

Ozoli (Zaubē). 18 dzīvokļu māja.

Ozolkalns.

E 46 užuolkalns

Palmas (Zaubē). Māja celta 20. gs. 70. gados.

Papardes.

Pārslīņas (pie Zaubes). Pamesta.

Pauļi. Bijusī Pauļu muiža. Attēlā pa labi – atjaunotā Pauļu ferma.

Pikiņu kūts. Māja nojaukta 20. gs. 90. gados un no jauna nav uzcelta.
E 41 pikiņas

Pilskalni. Viena no bijušajām Kliģenes muižas ēkām.

E 46 pilskalns

Pīvas. 20. gs. 30. gados šeit dzīvoja Pēterburgas medicīnas profesors Jankovičs. Attēlā pa labi – Pīvu klēts.

E 41 pīvas

Plienītes (pie Annām).

E 46 plienīši

Pluņķi. E 41 pluņķi

Pļaviņas (pie Bērza).

Priedūtes (pie Bērza). “Līvānu” māja. Uzcelta vecās mājas vietā.

Priednieki (pie Kliģenes).

Priekulēni (pie Zaubes).

Priežkalns. Vecā māja sabrukusi, jaunā iesākta būvēt 20. gs. 90. gadu sākumā, pamesta.

Pumpuri (pie Kliģenes).

Pumpuriņi (Zaubē).

Puntūži jeb *Lejas Puntūži*. Māja nodegusi kara laikā, uz tās pamatiem pārvesta cita guļbūves ēka. Kāpnes saglabājušās no vecās mājas.

Rikers 1839 Puntusch; E 41 puītūži

Purmaļi (Zaubē).

Riekstiņi (pie Annām).

Ragaiņi. Māja celta 1867. gadā, nav pārbūvēta. Attēlā pa labi *Ragaiņu* māju „vārti” – divi pagrabiņi (viens *Ragaiņiem*, otrs – *Lejas Ragaiņiem*).
Rikers 1839 Raggain

Rimšas.
E 46 rimšas

Raķetes (Annās). Uzcelta 1961. gadā, kad Jurijs Gagarins lidoja kosmosā (tādēļ tāds nosaukums). 70. gadu beigās pārbūvēta.

Robežkalni (pie Bērza).

Rātskalns (Klīgenē). Agrāk māja bijusi lielāka, daļa gājusi bojā.

Robežnieki.

Reķi. Attēlā pa labi – skats uz *Reķiem*. Divas dzīvojamās ēkas. Vienā no tām pirms I pasaules kara dažus gadus bija skola. Te dzīvoja viens no bagātākajiem Zaubes saimniekiem. Bija uzcelta divstāvu ēku ādu ģērēšanai. Tepat no ādām šuva puskažokus, gatavoja zirglietas, pastalas, tupeles.
Rikers 1839 Recke; E 41 *reķi*

Roči, agrāk *Mazisveri*.
E 41 *isverī*

Roķēni. Blakus mājai atrodas Buckalniņš.
Rikers 1839 Rohken; E 41 *ruōķēni*

Rozes (Bērzā).

Rozītes (Annās). 4 dzīvokļu māja, celta 20. gs. 60. gadu sākumā.

Rubenīši.

Rubeņi, agrāk **Ķūži**. Vecā **Ķūžu** māja bijusi sadalīta diviem mantiniekiem. 20. gs. 30. gados viens uzcēlis jaunu māju un nosaucis par **Rubeņiem**, bet savu vecās mājas daļu nozāgējis un nojaucis. Tad arī otrs saimnieks attālāk uzcēlis nelielu māju, kurai palika **Kalna Ķūžu** vārds. **Kalna Ķūži** pamesti 20. gs. 60. gadu vidū, bet 90. gadu otrajā pusē nodedzināti “uz jāņuguns rēķina” 24. jūnijā. E 41 *ķūži, rubeņi*

Rudzīši (pie Zaubes).

Rūķīši (pie Bērza).

Rundāni. Mājas saimnieks I pasaules karā ievainots pie Rundāniem (Ludzas rajonā) un nosolījis sev, ja paliks dzīvs un uzceļ māju, nosauks to par **Rundāniem**.

Saltupji. Neapdzīvota.

Salzemnieki. Uzcelti 20. gs. 20. gados uz zemes, kas atdalīta un atpirkta no **Nemnaudiem**.

Satekas (pie Kliģenes). Atrodas vietā, kur Stirve ietek Līčupē. Māja pamesta.

Saulaines (pie Annām). Attēlā pa labi – *Saulaines* kūts. Bija divas mājas (attēlā redzams vecās, 20. gs. 80. gadu sākumā pamestās mājas grausts). Saimnieku māju nodedzināja 90. gados iebrucis laupītājs.

Saulītes (pie Annām). Neapdzīvotas.

Saulzari. Atlikuši vien kūts mūri. Puse mājas sabrukusi 20. gs. 70. gados, otra puse nodegusi 90. gadu sākumā.
E 41 *saūlzari* (“sauležari”)

Sērmuižnieki. Dzīvojamā māja nodegusi II pasaules kara laikā. Kolhozs uz kādas saimniecības ēkas pamatiem uzcēla jaunu māju. Tagad tā pamesta.
Rikers 1839 Sarenhof; E 46 *sēru-muiža*

Sudrabiņi (Zaubē).

Silauzēni. Bijusī muižas ganu māja. Vecākā gulbūves māja pagastā.
Rikers 1839 Sillausen; E 41 *silauzēni*

Silšu kūts. Māja sagrauta 1944. gadā.
E 41 *s ilši*

Silkalns (pie Zaubes).

Silmači. Neapdzīvota.

Skanuļi (pie Griķiem).

Skrabiņi.
Rikers 1839 Skrabbing; E 41 *skrabiņi*

Skudras (pie Zaubes).

Smaidas (Zaubē).

Smilškalni jeb *Smilškalns*. Ēka celta 20. gs. 60. gados fermas lopkopēju dzīvokļiem. Neapdzīvota. E 46 *smilšukalns*

Sniedzītes. Kara laikā nodegušas, pēc tam no jauna uzbūvēta neliela mājiņa.

Spodras (Zaubē). 20. gs. 50. gados šeit bija kolhoza „Druva” kantoris, no 1965. līdz 1994. gadam – ciema padome un bibliotēka, vēlāk pagasta padome.

Sprīdīši (Zaubē). Celta 20. gs. 60. gadu sākumā blakus 15. maija birzei.

Stabiņi (Zaubē). Bijusī Ā. Zariņa beķereja. II pasaules kara laikā nodegusi. Pēc kara atjaunota kā patērētāju biedrības ceptuve.

Stādiņi (pie Zaubes).

Stalidzēni. Saimnieks, piedalīdamies I pasaules karā, pirmo reizi izšāvis Latgalē pie Stalidzāniem, tāpēc mājai devis tādu vārdu.

Stiebrīņi (Zaubē).

Straumēni, agrāk *Krūsāri*. Rikers 1839 Krusar; E 46 krūsāri

Strazdiņi. E 41 *strazdiņi*

Stūrīši (pie Annām). Neapdzīvoti.

Tālkājas.

E 41 *talkājas* (= "marienberg")

Tiltiņi, agrāk *Struņķi*. Mājai bijuši divi īpašnieki. Viens gals pārdēvēts par *Tiltiņiem*, otrs par *Palmēniem*. *Palmēnu* gals palicis bez mantiniekiem un sagruvis.
Rikers 1839 Strunke; E 41 *struņķi*

Tūvēni (pie Klīgenes).

Rikers 1839 Titan; E 41 *tūvēni*

Torņakalns (Zaubē).

Trilēči. E 41 *trilēči*

Tunči. Kopš 20. gs. 70. gadu beigām – „mednieku nams“.

Rikers 1839 Tunsche; E 41 *tuņči*

Untiņi.

E 41 *uñtiņi*

Upītes (pie Zaubes).

Upmaļi (pie Annām).

Ūžēni. Šeit bija Ūžēnu veikals.

E 41 *ūžēni*

Vairogi. Uzcelti 20. gs. 90. gadu sākumā. Agrāk šeit bija *Kalna Durjēnu* mājas.

E 41 *durjēni*

Vālodzītes (Zaubē). "Līvānu" māja.

Vanadzēni. Attēlā pa labi – Vanadzēnu pirtiņa.
E 41 vanadzēni

Vecbrūmeisteri. Kādreiz bija lielas mājas ar 103 ha zemes. Ēkas gājušas bojā II pasaules kara laikā. Attēlā redzami mūri ir vienīgā liecība par to, kas šeit bijis. Jaunajam saimniekam pēc 90. gadu zemes reformas rocība neļāva uzcelt māju.
E 41 brūmestēri

Veckožas (pie Bērza).
E 41 kuōžas

Veclavīzītes mājvieta. Māja sabrukusi 20. gs. 70. gados.
E 41 lavīzīte

Vecmiķelēni (pie Bērza). E 41 miķelēni

Vecupītes. Atrodas pie Zaubes upes.

Vecvāķi. Lopu mītne ar piebūvētu lopkopēja dzīvokli. Dzīvojamā māja gājusi bojā kara laikā. Attēlā pa labi – Vecvāķu kūts celtniecība 20. gs. 30. gados.
E 41 vāķi

Vecvētras, līdz 20. gs. 80. gadu beigām Jaunvāķi. Pārdēvēta pēc īpašnieku maiņas.

Veltes (pie Zaubes).

Vērmeles. Celta 20. gs. 60. gados lopkopēju dzīvokļiem pie fermas. E 41 vērmeles

Vidiņi (Zaubē).

Viegliņi. Kādreizējā mežniecība, mežsargmāja kopš seniem laikiem. *Viegliņos* esot turēti muižnieka medību suņi. 1941. gadā te noslepkavota mežziņa A. Hekeļa ģimene.

E 41 *viegliņi*

Virpuļi (pie Zaubes).

Vītoli (Bērzā). 6 dzīvokļu māja, celta 20. gs. 60. gados.

Vizbulīši.

Vizuļi. Kādreizējā Annas muižas pareizticīgo draudzes skola.

Voldemāri, agrāk – *Galžēni Nr. 55*. Vecā māja nojaukta un 20. gs. 90. gadu sākumā uzcelta jauna.

Zaķīši (Klīgenē). Bijusī mežsargmāja.

Zaļumnieki (Klīgenē).

Zaubes Ezermāji. Bijusī Zaubes pienotava.

Zavadiņas (Bērzā). Neapdzīvotas. Muižas laikos te bija ķieģeļu ceplis.
E 41 *zavadiņa*

Zeltgailīši (pie Zaubes). Nosaukums radies, latviskojot mājas iemītnieka Goldhāna uzvārdu.

Zemgaļi (pie Kliģenes).

Zemzari, agrāk *Jaunkrūčēni*. Pārdēvēti 20. gs. 90. gados. E 41 *krūčēni*

Ziediņi (pie Bērza).
E 41 *ziēdiņi*

Ziedoņi (Zaubē).

Zīles (Zaubē). 12 dzīvokļu māja, celta 1984. gadā.

Zīlītes (Zaubē).

Zosuļi (pie Annām).
E 46 *zòosuļi*

Žubes (pie Bērza). Līvānu tipa māja, uzcelta 20. gs. 90. gadu sākumā vecās (70. gadu sākumā nodegušās) mājas vietā.

Mājas, kuras aprakstītas citās grāmatas nodaļās (lpp.)

- Ancīši** – 121
- Bērzaines** – 155
- Bērzi** – 133
- Bērzs** – 133
- Ielejas** – 120
- Jasmīnas** – 119
- Kliģenes Kalns** – 149
- Kliģenes ūdensdzirnavas** – 137
- Kooperatīvi** – 134
- Labklājības** – 107
- Lavīzīte** – 124
- Lejnieki** – 119
- Lībieši** – 124
- Mācītāja māja** – 99
- Palejas** – 119
- Rožzari** – 123
- Saulgrieži** – 154
- Skoliņa** – 205
- Smidras** – 135
- Strautiņi (Pīlukrogs)** – 135

BIJUŠĀS VIENSĒTAS

Mājavārds	Rikera karte (1839)	J. Endzelīns "Latvijas vietu vārdi" I, 1922	LVI kartotēka 1969 ¹	Stāvoklis 2005. gadā
Aizturieši	Aisturesch	āizturieši	āizturiēši	sabrukusi
Aizvēji				bija uz <i>Lejas Āmuru</i> zemes, nojaukta 20. gs. 70. gados
Āpškalns				sabrukusi
Āres				sabrukusi
Bākas Kalns				nodegusi 20. gs. 90. gadu sākumā
Bauskas		baūškas	bāuskas	nojaukta 20. gs. 80. gados
Bebriņi		bebriņi	bebriņi//birztaļas	sabrukusi
Biedrenes			biedrenes	nojaukta un pārvesta uz Ērgļiem 20. gs. 50. gados
Biržēni (Piržēni)		piŗžēni		sabrukusi
Brīgi				nav
Bundziņas (Ozoliņi)		buņdziņas	buņdziņas	bija pie Bērza (c.), nojaukta, veicot meliorāciju
Celmi		ceļmi	ceļmi	sabrukusi
Ceplīši (Zavadiņas)		zavada	ceplīši	bijusī mežsargmāja Annās (c.), nojaukta 20. gs. 70. gados
Ceriņi			ceriņi	pie Annām (c.), sabrukusi
Ciebaldi				sabrukusi
Čakstiņi		čakstiņi		sabrukusi
Dalbi		daļbi		
Dambakalns		daņbjakalns	daņbakalns	sabrukusi
Dambīši		daņbīši	daņbīši	nodegusi 20. gs. 70. gadu sākumā
Deksnis		degsnītis		sabrukusi 20. gs. 70. gados
Dēlīši		dēlīši	dēlīši	sabrukusi 20. gs. 80. gados
Dilēni	Dillen			nojaukta 19. gs. beigās
Dirbuļi				nodegusi 20. gs. 70. gadu beigās
Druvas				sabrukusi
Ēķenes		ēķenes ("ēkan[i]")		sabrukusi
Galiņi (Peižēni)		peišēni		sabrukusi 20. gs. 70. gadu beigās
Galžēni	Galschen		galžēni	nojaukta 1982. gadā, būvējot Zaubes-Galiņu ceļu
Gāršas		gāršas	gāršas	nodegusi 20. gs. 70. gadu beigās
Gnēzenes		gnēzenes		nodegusi 20. gs. 90. gadu vidū
Grīvi				Annās (c.), nojaukta pārvešanai
Grīvi				Klīgenē, sabrukusi
Gūtiņi		gūtiņi	gūtiņi	sabrukusi

¹ Kartotēkā atrodami mājavārdi alfabētā tikai no A līdz N.

<i>Ilūkste</i> (<i>Ilūksne</i>)			ilūkste	sabrukusi
<i>Indeļi</i>		“indeļi” (nav vairs)		minēta 18. gs. Annas muižā
<i>Indiņi</i>				nodegusi
<i>Irbes</i>				
<i>Jāņkalns</i>				Kliģenē, sabrukusi 20. gs. 80. gados
<i>Jātnieki</i> (agrāk <i>Galžēni</i> Nr. 53)	Galschen	<i>jātnieki</i> (jeb “lūžņi”)		pārdēvēta 20. gs. 30. gadu beigās (pēc īpašnieka uzvārda), sabrukusi 20. gs. 60. gados (mājā bija ierīkota kolhoza vistu kūts)
<i>Jaungāršas</i>		<i>gāršas</i>	jāun-gāršas	nodegusi 20. gs. 70. gados
<i>Jaungriķi</i>		<i>griķi</i>	jāun-griķi	sabrukusi
<i>Jauninkēni</i>		<i>iņķēni</i>	jāun-iņķēni	sabrukusi
<i>Jaunkožas</i>		<i>kuožas</i>	jāun-kuožas	nojaukta, veicot meliorāciju
<i>Jaunlavīzītes</i>		<i>lavīzīte</i>	jāun-lavīzīte	nojaukta 2005. gadā (bija kļuvusi par graustu)
<i>Jaunrimšas</i>				sabrukusi un nojaukta 20. gs. 80. gados
<i>Jaunupītes</i>			jāun-upītes	sabrukusi 20. gs. 80. gados
<i>Jaunzemi</i>		<i>jaunzemji</i> (“jaudzēns”)	jaūdžēni	sabrukusi
<i>Kalna Asarēni</i>		<i>asarēni</i>	<i>asarēni</i>	sabrukusi, nojaukta
<i>Kalna Cerēni</i>	Zerren	<i>cerēni</i>	cerēni	sabrukusi
<i>Kalna Dravnieki</i>				nodegusi 20. gs. 90. gadu sākumā
<i>Kalna Durjēni</i>				sabrukusi
<i>Kalna Dzeņi</i>		<i>dzeņi</i>	dzeņi	nopostīta kara laikā, blakus uzcelta jauna māja – <i>Dzilnas</i>
<i>Kalna Ennēni</i>	Ehnen	<i>eñnēni</i>	eñnēni	bijušais <i>Ennēnu</i> krodziņš, sabrucis 20. gs. 90. gadu beigās
<i>Kalna Isveri</i> jeb <i>Zuņģi</i>	Isver	<i>isveři</i> , “zuņģi”	isvēri	sabrukusi 20. gs. 80. gadu sākumā
<i>Kalna Krūsāri</i>		<i>krūsāri</i>		sabrukusi
<i>Kalna Ķuži</i>		<i>ķuži</i>		pamesta 20. gs. 60. gados, nodegusi 90. gadu beigās
<i>Kalna Pluņķi</i>		<i>pluņķi</i>	kafn-pluņķi	nodegusi 1963. gada 1. maijā
<i>Kalna Puntūži</i>	Puntusch	<i>puñtūži</i>	kafn-puñtūži	sabrukusi
<i>Kalna Tunši</i>	Tunsche	<i>tuñči</i>	kafn-tuñči	sabrukusi pēc 1976. gada
<i>Kalna Vanadzēni</i>		<i>vanadzēni</i>		sabrukusi
<i>Kalnciemi</i>				nodegusi kara laikā
<i>Kalniņi</i>			kalniņi	sabrukusi
<i>Kalnūžēni</i>		<i>ūžēni</i>		bija 2 mājas (20. gs. 30. gados vienā bija īpašnieka Eiduka veikals), 20. gs. 90. gados viena sabrukusi, bet otra nodega

Kaļļakalns		kaļ(v)akalns		sabrukusi
Kangariši		“kangarītis”	kaņgarīši	sabrukusi
Kārkliņi				sabrukusi
Kausuļi		kaūsuļi	kàusuļi	sabrukusi
Kaziņas				Klīgenē, sabrukusi 20. gs. 80. gadu sākumā
Klintis			kliņtes	sabrukusi
Kļaviņkalns	Schule			nodegusi 1992. gadā
Kociņi				sabrukusi 20. gs. 90. gados
Krastiņi				sabrukusi
Krastkalni				nojaukta 2003. gadā
Ķeizari		ķēizari		nodegusi 20. gs. 60. gados
Lapiņas		lapiņas	lapiņas	sabrukusi 20. gs. 70. gados
Lejas Asarēni	Assaren	asarēni	asarēni	sabrukusi
Lejas Bērziņi		bērziņi	bērziņi	sabrukusi
Lejas Biķernieki		biķernieki		sabrukusi 20. gs. 70. gados
Lejas Cerēni	Zerren	cerēni	cerēni	nodegusi 20. gs. 90. gadu beigās
Lejas Dravnieki				sabrukusi
Lejas Dravnieki				nojaukta meliorācijā
Lejas Isveri jeb Lūkaiņi	Isver	isveři, lūkāni (“lūkaiņi”)	isvēri	sabrukusi 20. gs. 70. gadu beigās
Lejas Kausuļi		kaūsuļi		sabrukusi
Lejēni	Lejen	lejēni	lejēni	sabrukusi 20. gs. 70. gados
Lēļkalns		lēļakalns	lēļa-kalns	nodegusi 20. gs. 80. gadu beigās
Līcīši		līcīši	līcīši	sabrukusi, daļēji nojaukta 20. gs. 50. gados
Līvenes			līvenes	sabrukusi 20. gs. 80. gados
Līvi				sabrukusi
Luksti		“lukstis”	lukstiņi	sabrukusi 20. gs. 70. gados
Lūznis		jātnieki(jeb “lūžņi”)		bija pamesta, nojaukta 20. gs. 70. gados, veicot meliorāciju
Māliņi		māliņi	māliņi	sabrukusi 20. gs. 90. gadu beigās
Māllauzēni	Malausen	laūzēni (“māllauzēni”)	mālāuzēni// maļlāuzēni	sabrukusi 20. gs. 70. gados
Marlejas		madlejas (“marlejas”, “mariental”)	mārlejas// madlejas	bija sabrukusi, nojaukta, veicot meliorāciju
Mazkrūsāri	Krusar	krūsāri		sabrukusi, mājiņa piederēja <i>Lejas Krūsāriem</i> , padomju laikā nosaukta par <i>Mazkrūsāriem</i>
Mazskanuļi				sabrukusi
Mežmaļi			mež-maļi	sabrukusi
Miglas				sabrukusi
Naudiņi		“naudiņi” (nav)		

<i>Nemnaudu Dzirnavas</i>	Nemnaud	<i>ņēmnaudi</i>	nēmnaudu dzirnavas	sabrukusi
<i>Ozoliņi</i>		<i>uožuoliņi</i>		nodegusi 20. gs. 40. gadu beigās
<i>Ozolnieki</i>				sabrukusi 20. gs. 80. gados
<i>Pārslīņas</i>				pamesta 20. gs. 90. gadu beigās, grausts
<i>Pēpi</i>		“pēpi” (nav vairs)		bija Annas muižas teritorijā, jau sen vairs nepastāv
<i>Pēterkalni</i>		<i>pēterkalns</i>		sabrukusi 20. gs. 80. gadu beigās
<i>Pikiņas</i>		<i>pikiņas</i>		nojaukta pēc 1996. gada
<i>Pliskavas</i>		<i>pliskavas</i>		sabrukusi
<i>Plūduri</i>				sabrukusi
<i>Polīši</i>			polīši-bērziņi	bij. kalpu māja, neapdzīvota
<i>Priežkalni</i>				vecā māja sabrukusi, jaunā iesākta būvēt 20. gs. 90. gadu sākumā, pamesta.
<i>Pumpuri</i>				Annās, sabrukusi ap 1982. gadu
<i>Puraputrēni</i>	Putterain	<i>putrēni</i> (“putraiņi”)		bija viena no vairākām <i>Putrēnu</i> mājām, sabrukusi
<i>Puriņi</i>				gājusi bojā II pasaules kara laikā
<i>Purmaļi</i>				Annās, bija pamesta, 20. gs. 70. gados nodedzināta
<i>Putrēni</i>	Putterain	<i>putrēni</i> (“putraiņi”)		sabrukusi
<i>Rembēni</i>				sabrukusi
<i>Rijiņas</i>		<i>rij(iņ)as</i>		sabrukusi
<i>Roma</i>				sabrukusi
<i>Rožkalni</i>		<i>ruožkalns</i>		nodegusi 20. gs. 90. gados
<i>Saltupi</i>				sabrukusi
<i>Satekas</i>				sabrukusi 20. gs. 90. gados
<i>Saulaine</i>				bija divas mājas (vecā pamesta 20. gs. 80. gadu sākumā, jauno nodedzināja 90. gados iebrucis laupītājs)
<i>Saulzari</i>		<i>saūlzari</i> (“saulēzari”)		puse māja sabrukusi 20. gs. 70. gados, otra puse nodegusi 90. gadu sākumā
<i>Sērmuižnieki</i>	Sarenhof	<i>sēru-muiža</i>		dzīvojamā māja nodegusi II pasaules kara laikā, kolhozs uz kādas saimniecības ēkas pamatiem uzcēla jaunu māju (tagad tā pamesta)
<i>Siliņi</i>				pie Annām (c.), nojaukta, veicot meliorāciju
<i>Sīlīši</i>		<i>sīlīši</i>		pie Zaubes (c.), sagrauta 1944. gadā
<i>Sīlīši</i>		<i>sīlīši</i>		pie Annām (c.), nojaukta
<i>Skujnieki</i>				sabrukusi
<i>Slīkumi</i>	Slikum			bijusi apmēram Pauļu muižas

				vietā, domājams, nojaukta muižas celtniecības dēļ
<i>Spārviņas</i>				sabrukusi
<i>Stallīši</i>				sabrukusi
<i>Stilmaņi</i>	Stilman	<i>stiľmaņi</i>		pie Annām, sabrukusi 20. gs. 60. gadu sākumā
<i>Strazdukalns</i>				sabrukusi pēc 1996. gada
<i>Struņķi</i>	Strunk	<i>struņķi</i>		pagastā bija divas mājas ar tādu nosaukumu: 1) vienas <i>Struņķu</i> mājas pārsauktas par <i>Dūjlejām</i> ; sabrukušas 20. gs. 70. gados, tagad uzcelta pagaidu mājiņa, 2) otra pārsaukta par <i>Tiltiņiem-Palmēniem</i> , katram mājas galam savs nosaukums. <i>Tiltiņi</i> neapdzīvoti, <i>Palmēnu</i> gals atdalīts nozāģējot un sabrucis.
<i>Stūra Ķevi</i>		<i>ķevji</i>		pamesta 20. gs. 90. gados, nojaukta 2005. gadā
<i>Sulas</i>		<i>sulas</i>		sabrukusi
<i>Sūrumi</i>		<i>sūrumi</i>		sabrukusi 20. gs. 70. gados
<i>Šķendenes</i>		<i>šķeņdenes</i>		nodegusi 20. gs. 90. gados
<i>Švaļbi</i> jeb <i>Kalna Piecēni</i>		<i>piecēni</i> ("pietciems")		sabrukusi
<i>Uplejas</i>		<i>uplejas</i>		sabrukusi 20. gs. 80. gadu sākumā
<i>Uplīči</i>				nodegusi ap 1990. gadu
<i>Vālodzes</i> (bij. <i>Galžēni</i> Nr. 56)				nojaukta 20. gs. 50. gados pārvešanai uz Ērgļiem
<i>Vanagi</i>				sabrukusi 20. gs. 70. gados
<i>Vecdukuri</i>	Duckern	<i>dukuri</i>	dukuri	sabrukusi
<i>Veclauzēni</i>		<i>laužēni</i> ("mālauzēni")	laužēni	gājusi bojā I pasaules kara laikā
<i>Vecozoli</i>				bijusi Ozolmuiža, sabrukusi 20. gs. 80. gadu sākumā
<i>Vēderi</i>		"vēderi" (vairs nav)		bijusi Annas muižas teritorijā 18. gs., jau sen vairs nepastāv
<i>Vedzītes</i>		"vedzītes" ("vedzīši")		sabrukusi 20. gs. 70. gados
<i>Viduči</i>				sabrukusi 20. gs. 70. gados
<i>Viesturi</i>				sabrukusi
<i>Vijupi</i>	Wiegup	<i>vģupi</i>		sabrukusi
<i>Zaļumnieki</i>				pie <i>Nemnaudiem</i> , sabrukusi
<i>Zilumkalns</i>				pie Annām, sabrukusi
<i>Zvirgzdiņi</i>				pie Bērza, sabrukusi
<i>Žagari</i>				sabrukusi

ZAUBES PAGASTA SKOLU VĒSTURE

Skolas ZAUBES (JAUNPILS) ciema teritorijā līdz 1936. gadam

LUTERĀŅU DRAUDZES SKOLAS

Jaunpils luterāņu draudzes I pakāpes, vēlāk II pakāpes pamatskola *Liepās*
(19. gs.–1936)

Vissenākā skola Zaubē, kā to konstatējis zaubēniešu novadnieks rakstnieks Pēteris Bauģis (Mans Žurnāls, 1929, Nr. 5), ir luterāņu draudzes pamatskola *Liepās*, kura būvēta 19. gs. 30. gados un pastāvējusi līdz 1936. gadam (šodien, pēc ēkas pārbūves tur ir dzīvojamā māja *Liepas*).

Luterāņu draudzes pamatskola Liepās. Visvecākā skolas ēka Zaubes pagastā. Skola atzīmēta Rikera 1839. gada kartē.

Liepas – bijusī skolas ēka 1964. gadā.

Jaunpils II pakāpes pamatskolas skolnieki, vidū (no kreisās) - skolas pārzinis Jānis Dindonis un skolotājs Jānis Kalniņš 20. gs. 30. gados. Ē. Grāvīša ģimenes arhīva foto.

20. gs. 20. gadu skolnieki.

20. gs. sākumā *Liepās* strādājuši skolotāji Ādams Klucis, Pēteris Kaže (arī ērgelnieks un kora vadītājs), Jānis Dindonis (arī skolas pārzinis), Jānis Kalniņš.

Jānis Dindonis (dzimis 10.04.1878. Vecpiebalgas pag. *Lejas Ārnīšos*, 1942. gadā noslepkavots Gulaga noietnē Krievijā). Mācījies Kagaiņu pamatskolā, Vecpiebalgas draudzes skolā. 1898. gadā beidzis Valkas skolotāju semināru. Bijis skolotājs Birzgalē. 1915. gadā iesaukts armijā, cīnījies 2. Latviešu strēlnieku brigādē. No 1919. līdz 1935. gadam Zaubes II pakāpes pamatskolas pārzinis. Mācīja valodas, latviešu literatūru, vēsturi, ģeogrāfiju. Ērgelnieks Nītaures baznīcā. Kopš 1935. gada pensijā. 1941. gada 14. jūnijā apcietināts un izvests no Latvijas.

Jaunpils pagasta luterāņu draudzes pamatskola Jaunpils mācītājmuižā (1868–1869)

1868. gadā mācītājmuižā sāk darboties Jaunpils pagasta luterāņu draudzes pamatskola. Mācības notiek tikai divas dienas nedēļā. Mācību priekšmeti: lasīšana, rakstīšana, rēķināšana un ticības mācība. Skolotāja vārds nav zināms. Skola šajā ēkā darbojas tikai vienu gadu. Ēka līdz mūsdienām nav saglabājusies.

Jaunpils pagasta luterāņu draudzes pamatskola *Deņģos* (1869–1871)

1869. gadā luterāņu draudzes skola no Jaunpils mācītājmuižas pārceļas uz *Deņģiem*. Te tā darbojas divus gadus – līdz 1871. gadam.

Mācības notiek tikai divas dienas nedēļā. Mācību priekšmeti: lasīšana, rakstīšana, rēķināšana un ticības mācība. Skolēnu skaits ap 20. Par skolotāju strādājis draudzes skolu beigušais vietējais iedzīvotājs Kārlis Eglītis. No skolas darba brīvo laiku viņš pavadījis pie saviem vecākiem, nodarbojoties ar zemkopību.

Jaunpils pagasta luterāņu draudzes skola Jaunpils muižas pilī (1871–1873)

1871. gadā Jaunpils pagasta luterāņu draudzes pamatskola otro reizi maina apmešanās vietu un no *Deņģiem* pārceļas uz muižas veco pili. Par skolotāju sāk strādāt Allažu draudzes skolu beigušais Juris Kļaviņš. Sākot ar šo gadu skola strādā visu nedēļu. Rudenī mācības sākas pēc 15. oktobra, pavasarī beidzas ap 15. aprīli. Muižas pilī skola darbojas divus gadus – līdz 1873. gadam.

Jaunpils pagasta luterāņu draudzes pamatskola *Jaunzemjās* (1873–1874)

1873. gadā Jaunpils pagasta luterāņu draudzes pamatskola nu jau trešo reizi maina savu darbības vietu un no muižas pils pārceļas uz *Jaunzemjiem*. Te skola darbojas tikai vienu gadu – līdz 1874. gadam, kad uzceļ jauno skolas ēku. Skolas vienīgais skolotājs ir Juris Kļaviņš.

Jaunpils pagasta *Kļaviņkalna* skola (1874–1936)

1872. gadā Jaunpils muižas īpašnieks Daniēls Šteins dāvina sava pagasta luterāņu draudzes locekļiem skolas būvēšanai 148,8 pūrvietas lielo Kalnu Čulkstu mājas zemi. Tur 1873. gadā sāk celt un 1874. gadā pabeidz jauno skolas ēku. Būve izmaksājusi ap 6000 zelta rubļu. Tai dod nosaukumu *Jaunpils pagasta Daniēla-Šarlotes skola* – pēc Jaunpils muižas īpašnieku vārdiem.

Sākumā skolā strādā viens skolotājs – Juris Kļaviņš, kas savas darba gaitas Jaunpilī uzsācis jau 1871. gadā.

1905. gadā šai skolai pievieno Bērza pagasta luterāņu draudzes pamatskolu. Tagad Jaunpils I pakāpes luterāņu draudzes skolā skolēnu skaits jau palielinājies līdz 70, tāpēc jāpieņem otrs skolotājs un jāpaplašina skolas telpas. Skolas jumta stāvā izbūvē otru klasi un dzīvokli otram skolotājam.

1905. gada rudenī par skolotāju pieņem Eduardu Kaņepu, kurš šeit nostrādā vienu ziemu. 1906. gada rudenī par otro skolotāju ievēl Valmieras skolotāju semināru beigušo Kārlis Kļaviņš (viņš šajā skolā nostrādā līdz pat tās slēgšanai 1936. gadā).

Vidū – skolotājs Juris Kļaviņš.

Jaunpils draudzes skolas skolēni 1902. gadā.

Skolotājs Juris Kļaviņš nostrādā līdz 1913. gada rudenim (tātad, Jaunpilī – 42 gadus). Šajā gadā par skolas pārzini Jura Kļaviņa vietā pagasts pieņem Baltijas skolotāju semināru beigušo Jāni Odziņu. No 1914. līdz 1917. gadam (ieskaitot), kad skolotājs Odziņš atradās kara dienestā, skolā atkal strādā tikai viens skolotājs – Kārlis Kļaviņš.

No skolas dibināšanas līdz 1918. gadam skolas vienīgie uzturētāji ir Jaunpils luterāņu draudzes locekļi. Sākot ar 1918. gadu skolas uzturēšanā piedalās visa pagasta sabiedrība.

1917. gada II pusgadā un 1918. gada I pusgadā skola nedarbojas, jo to aizņem krievu karaspēku daļas.

No kara postījumiem ēka daudz nav cietusi – izņemti daži logi un durvis, kā arī nedaudz bojāts jumts, toties skolas inventārs un mācību līdzekļi ir pilnībā iznīcināti. Seyišks zaudējums ir jaunās skolas ērģeles.

Tā kā pagasta iedzīvotāji *Daniēla-Šarlotes skolu* jau ilgāku laiku sauca ilggadējā skolotāja un skolas pārziņa Jura Kļaviņa vārdā, tad 1920. gadā to arī oficiāli pārdēvē par Jaunpils Kļaviņkalna I pakāpes pamatskolu.

Kļaviņkalna skolas skolēni 20. gs. 20. gados. Vidū skolas pārzinis Jānis Odziņš (pa kreisi) un skolotājs Kārlis Kļaviņš (pa labi).

Jaunpils Kļaviņkalna I pakāpes pamatskola 20. gs. 20. gados.

Kļaviņkalna skola 20. gs. 30. gados. Ēka nodegusi 1992. gadā. Foto no A. Cīruļa ģimenes arhīva.

1920./21. mācību gadā skolā mācās 78 skolēni: 1. klasē 15, 2. klasē – 29, 3. klasē – 23 un 4. klasē – 11. Mācības notiek no 4. oktobra līdz 7. maijam. Šajā gadā skolēni masveidīgi slimo ar masalām un skolu uz 3 nedēļām nākas slēgt.

Skolai pieder 1,5 pūrvietas aramzemes, 1 pūrvietu pļavas. Ir augļu un sakņu dārzi.

Sakarā ar Jaunpils pagasta pārdēvēšanu par Zaubes pagastu 1926. gadā skolu sāk saukt par Zaubes pagasta *Kļaviņkalna* I pakāpes pamatskolu. Ar šādu nosaukumu tā darbojas līdz 1936. gadam.

PAREIZTICĪGO DRAUDZES SKOLAS

Pirmo pareizticīgo draudzes skolu izveidoja drīz pēc Jaunpils pareizticīgo draudzes izveidošanās. Zaubes skolas novadpētniecības materiālos ir 1864. gada pareizticīgo baznīcas dokuments par 1863./64. gadu, kurš liecina, ka draudzes skolā, kas Jaunpils muižā atvērta 1852. gada 1. decembrī, mācās 15 skolēni – 12 zēni un 3 meitenes, bet Kļīgenes *Piecēnos* (krieviski – *Пюцень*) no 1854. gada janvāra darbojas pareizticīgo palīgskola, kurā mācās 10 bērni – 6 zēni un 4 meitenes. Skolēnu vecums no 9 līdz 17 gadiem. Mācīti šādi priekšmeti: dziedāšana, īsa katehisms un vēsture, rakstīšana un diktāts, lasīšana latviski un krieviski, krievu valoda. Pārējie draudzes locekļu bērni mācījušies mājās pie vecākiem lasīšanu un īso katehismu – 252 zēni un 234 meitenes. Šie skaitļi ļauj secināt, kāpēc vēl 19. gs. 80. gados vai puse pagasta vietnieku¹ dokumentus parakstījuši ar trīs krustiņiem.

Jaunpils pagasta pirmā pareizticīgo draudzes pamatskola (1849-1852)

1854. gada Jaunpils pareizticīgo draudzes dokuments liecina, ka divus gadus pēc pareizticīgo baznīcas nodibināšanas Jaunpils pagastā – 1849. gada 10. janvārī tiek atklāta pareizticīgo draudzes skola. Nav noskaidrots, kurā vietā ir atradusies tā zemnieku sēta, kurā darbojusies gan baznīca, gan skola. Ir zināms, ka pirmajā gadā skolā mācījušies divi skolēni – zēni, kuri skolu apmeklējuši visu gadu. Zēnus mācījuši trīs skolotāji – mācītājs, vecākais un jaunākais psalmotājs. Šo cilvēku pienākumos ietilpusi arī 40 zēnu un 24 meiteņu zināšanu pārbaude, kurus vecāki mācījuši mājās.

Visu skolas pastāvēšanas laiku par skolotāju strādā Pēteris Vītols Hristofora dēls (1828-1903). Viņš dzimis zemnieku ģimenē. Siguldā (в Зегевольдском) beidzis garīgās skolas kursu. 1849. gadā sācis strādāt Jaunpils pareizticīgo baznīcā, 1852. gadā ir pareizticīgo draudzes skolas skolotājs. 1865. gadā par godīgu kalpošanu baznīcai saņem Rīgas garīgās konsistorijas atzinības rakstu. No 1866. līdz 1888. gadam viņš strādā par skolotāju *Māllauzēnu* skolā, pēc tam pāriet uz *Krievkalna* skolu. Reizē viņš ir arī jaunākais psalmotājs baznīcā. 1875. gadā Rīgas garīgā konsistorija apbalvo P. Vītoli par apzinīgu skolotāja darbu ar vēl vienu atzinības rakstu, bet 1889. gadā viņš saņem sudraba medaļu “*За усердие*” un Aleksandra krūšu lentu. Vēl 1898. gadā P. Vītols ir skolotājs *Krievkalna* skolā. Nav zināms, kad viņš no skolas aiziet, bet var apgalvot, ka par skolotāju ir nostrādājis vismaz 46 gadus. Ģimenē viņš izaudzinājis septiņus bērnus.

Apglabāts Zaubes Sila kapos pa kreisi no centrālās ejas, drīz aiz jaunajiem kapiem. Uz kapa akmens krusts ar uzrakstu, apkārt metāla sētiņa.

Šajā skolā mācības notiek līdz 1852. gadam, kad baznīca un skola pārceļas uz citu zemnieku māju.

¹ Mūsdienu izpratnē – pagasta padomes deputāti (red. piez.).

Jaunpils pagasta pareizticīgo draudzes pamatskola (1852-1866)

Jaunpils pareizticīgo baznīcas 1864. gada dokuments liecina, ka 1852. gada 1. novembrī zemnieku mājā, kurā darbojusies arī baznīca, ir atvērta draudzes skola. Visu skolas pastāvēšanas laiku par skolotāju strādājis Pēteris Vītols.

1877. gadā dzimuši zaubēniete Marija Kaņepe, kura dzīvoja *Jasmīnās*, stāstījusi: “Mans tēvs Kārlis Kaņeps ir mācījies šinī skolā ap 1857. gadu. Skola bija zemnieku mājā, kas atradās ezera krastā pretī tagadējam Krievkalnam. Ēka bijusi veca, tagad tur pat pamati nav saglabājušies. Skolā mācījās pieci skolēni. Par skolotāju strādājis Vītols. Galvenie mācību priekšmeti bijuši lasīšana, rakstīšana un ticības mācība. Mans tēvs prata rakstīt un lasīt un tāpēc skaitījās izglītots skroderis.”

1863./64. mācību gadā skolēnus mācījuši trīs skolotāji – mācītājs, vecākais un jaunākais psalmotājs. Ir saglabājies skolēnu saraksts ar sekmju vērtējumu, kurā var redzēt, kādi mācību priekšmeti bijuši un kā tos skolēni apguvuši. Skola šeit pastāvējusi līdz 1866. gadam.

Jaunpils pagasta pareizticīgo pamatskola *Māllauzēnos* (1866–1921)

1866. gadā pareizticīgo baznīcu pārceļ no zemnieku mājas uz jaunuzcelto baznīcas ēku. Līdz ar to likvidē mazo draudzes skolu Zaubes ezera krastā. Skolēni pāriet uz *Māllauzēnu* skolu, līdz ar viņiem arī skolotājs Vītols. 1873. gadā pieņem darbā arī otru skolotāju – Pāvilu Sniedzi, kas Zaubes skolās nostrādās 62 gadus.

Tā kā kopš 1882. gada Jaunpils pagastā darbojas arī *Krievkalna* skola, *Māllauzēnu* skolā skolēnu skaits samazinās. Tāpēc kopš 1888. gada līdz pat skolas slēgšanai strādā viens skolotājs – Pāvils Sniedze. 1898. gadā skolā mācās 8 zēni un 7 meitenes. Skolotājam Pāvilam Sniedzem tad ir 32 gadi. Viņš māca ticības mācību, krievu valodu, aritmētiku, latviešu valodu un dziedāšanu.

Skolotājs Pāvils Sniedze.
Foto no S. Stūrītes
ģimenes arhīva.

Pāvils Sniedze (1866. – 20. gs. 40. gados). Pirmā darbavieta – pareizticīgo draudzes skola *Māllauzēnos*. Nav zināms precīzs darba uzsākšanas gads, bet 1887. gadā viņš tur jau strādājis. Kad skolēnu skaits skolā samazinās, vienam no diviem skolotājiem ir jāaiziet. Par skolas pārzini tiek atstāts Pāvils Sniedze, jo viņš jau ir izpelnījies jaunpiliešu atzinību.

Māllauzēnu skolā P. Sniedze nostrādā līdz šīs skolas slēgšanai 1921. gadā. Pēc tam viņu pārceļ par Jaunpils pareizticīgo draudzes *Krievkalna* skolas pārzini, kur nostrādā līdz aiziešanai pensijā – 1935. gadam. Pagasta skolās P. Sniedze ir nostrādājis vismaz 48 gadus.

Apglabāts Sila kapos, galvenā celiņa labajā pusē, pie veco un jauno kapu robežas. Uz kapa ir krusts ar Sniedzes dzimtas vārdu.

Zaubēnietis Jānis Bleikšs (1892-1993), kurš mācījies *Māllauzēnu* skolā no 1902. līdz 1906. gadam, 20. gs. 80. gadu beigās par skolu stāstījis: “Mani mācīja skolotājs Pāvils Sniedze. Skolu apmeklēja pareizticīgo draudzes locekļu bērni no tuvākās apkārtnes: *Tunčiem*, *Ragaiņiem* (2 mājas), *Galžēniem* (3 mājas), *Āmuriem* (2 mājas), *Jurjēniem*, *Silauzēniem*. Bija arī daži skolēni no *Kliģenes* puses.

Skolā mācījās 30 skolēni no 1. līdz 4. klasei, visi vienā telpā. Mācīja rēķināšanu, krievu valodu, Krievijas vēsturi, ģeogrāfiju, ticības mācību, dziedāšanu, latviešu valodu, zīmēšanu, glītrakstīšanu. Visus priekšmetus mācīja krievu valodā. Dziedāšanas stundās garīgās dziesmas

dziedājām skolotāja vijoles pavadījumā. Zīmējām īpašās burtnīcās. Pēc turpat dotajiem paraugiem pa rūtiņām ar lineālu bija jāzīmē ģeometriskas figūras”.

Bērni skolu sāk apmeklēt no 10 gadu vecuma. Skolai ir nedaudz zemes, skolotājs tur vienu govī un dažus sīklopus. Skolotāja alga nav liela, tāpēc skolotājs Sniedze vasarās iet līdzī savam brālīm par mūrnieku.

Skolu likvidē 1921. gadā mazā skolēnu skaita dēļ. Skolotājs Sniedze pāriet strādāt uz *Krievkalna* pamatskolu.

Māllauzēnu pēc tam izmantoja kā dzīvojamo ēku. Lielajai mājai pēc II pasaules kara nebija īsta saimnieka, tajā bija vairāki dzīvokļi, bet tā netika remontēta un pēdējie iedzīvotāji māju pameta 20. gs. 60. gadu vidū. Caurā jumta dēļ tā kļuva neapdzīvojama un sagruva. Šī akmens ēka pastāvēja tikai nedaudz vairāk nekā 100 gadus, 67 no tiem – kā skola.

Māllauzēnu skolas ēka 20. gs. 60. gadu sākumā (ēka līdz mūsdienām nav saglabājusies).

Jaunpils pagasta pareizticīgo draudzes pamatskola *Krievkalnā* (1882-1936)

Skolas ēkas celtniecība sākta 1880. gadā. Skola sāk darboties 1882. gadā.

Ēka uzbūvēta no skaldītiem akmeņiem. Skola paredzēta 60-70 skolēniem, tās celtniecība izmaksājusi 3700 rbļ. Skolai zeme vai dārzs nav piederējis.

Sākumā skola ir vāji apmeklēta, jo jaunpilieši nav pietiekoši bagāti, lai sūtītu savus bērnus skolā. 1898. gadā skolā mācās 49 zēni un 36 meitenes. Par mācībām gadā jāmaksā 45 rbļ. Ticības mācību 5 stundas nedēļā māca pareizticīgo mācītājs Platons Aleksandra dēls Maķedonskis. Krievu valodu, Krievijas vēsturi, ģeogrāfiju, aritmētiku un dziedāšanu (kopā 26 stundas nedēļā) māca vecākais psalmotājs Georgijs Jāņa dēls Stūrītis, bet latviešu valodu vienu stundu nedēļā – jaunākais psalmotājs Pēteris Kristofora dēls Vītols, kas līdz tam strādājis *Māllauzēnu* skolā. Kā skolotāja palīgs strādā Pēteris Pētera dēls Dāvis, kas beidzis baznīcas skolas kursu.

No 1915. gada līdz 1921. gadam par skolotāju strādā Nikolajs Grīnbergs, kurš beidzis Valmieras skolotāju semināru (specialitāte: latviešu valoda, ģeogrāfija un vēsture). Pasniedz visus pamatskolas programmas priekšmetus. Algu saņem no apriņķa valdes līdzekļiem un dārdzības piemaksas no Izglītības Ministrijas caur apriņķa valdi. Ziņu lapā raksta, ka alga nepietiekoša, četru cilvēku ģimenei vajadzētu vismaz 50 zelta rubļus.

1920./21. mācību gadā kopā ar Grīnbergu strādā arī Kārlis Dzenis (dz. 1873). Viņš apmeklējis Rīgas garīgo semināru, beidzis četras klases, ieguvis tautskolotāja tiesības. Specialitāte – matemātika un latviešu valoda. Kora diriģents. Nav zināms, cik gadus nostrādājis Jaunpilī. Dažus gadus pēc Grīnberga skolā strādā skolotājs Pēteris Tīkāns.

No 1921. līdz 1935. gadam par skolas pārzini strādā no *Māllauzēnu* skolas pārnākušais skolotājs Pāvils Sniedze. Viņš aiziet pensijā pēc 62 darba gadiem Jaunpils skolās. Kopā ar Pāvilu

Krievkalna skolas ēka 20. gs. 60. gados.

Krievkalna skolas mūri 2005. gadā. No 1968. līdz 1993. gadam šeit atradās p/s Zaube kantoris. Nodega 1993. gada martā pēc laupīšanas.

Sniedzi skolā strādā Berta Kaspars. Rokdarbus māca skolotāja Cīrule. Pēc Sniedzes aiziešanas pensijā 1935. gadā par pārzini ieceļ Konstantīnu Vieglo.

Krievkalna skolas
pārzinis
Konstantīns
Viegls.

Skolotāja Berta
Kaspars. 20. gs.
30. gados.

Rokdarbu stunda Krievkalna skolā
skolotājas Cīrules vadībā 20. gs. 30.
gados. Foto no I. Ķuzes ģimenes arhīva.

Skolotāja Cīrule.
Foto no I. Ķuzes
ģimenes arhīva.

1936. gadā mācību gada vidū, kad Krievkalna, Kļaviņkalna un Liepu skola tiek apvienotas Zaubes sešgadīgajā skolā, Krievkalna skolas telpās paliek 1.-4. klases.

Skolas KLIĢENĒ, ANNĀS un BĒRZĀ

Arī Kliģenē, Annās un Bērzā darbojušās gan luterāņu, gan pareizticīgo draudzes skolas, kas, vēstures ratam griežoties, saplūdušas kopā pagasta uzturētās skolās, no kurām līdz mūsdienām izveidojusies viena skola visā Zaubes novadā – Zaubes pamatskola.

Annas muižas pareizticīgo draudzes skola

Annas muižas visvecākā pareizticīgo draudzes skola atradusies kādā no muižas ēkām, ieņemot *Dārzniekiem*.

No ēkas nekas nav palicis pāri. Nav arī zināms, kad skola te tikusi atvērta. Ap 1910. gadu par skolotāju ir strādājis Zalcmanis. Ir bijis arī otrs skolotājs. Skolā bijušas 1.–4. klases.

1925. gadā blakus Annas bijušajam pagastnamam pareizticīgo baznīca uzceļ jaunu nelielu skolas ēku savas draudzes bērniem, jo vecā ēka vairs nav piemērota mācībām, tai vajadzīgs liels remonts. Skolā ir četras klases.

No 1925. līdz 1928. gadam par skolotāju strādā vietējais mācītājs Alfrēds Sērmūkšķis. Nav noskaidrots, līdz kuram gadam skola darbojusies, zināms tikai, ka 1939. gada 15. novembrī Ķēču pagasta valde pārdeva bijušo skolas ēku ar 3,77 ha zemes par 3725 latiem Jānim Cerīnam. Tagadējais mājas nosaukums *Vizuļi*.

Ķēču pagasta luterāņu draudzes Annas skola

19. gs. beigās darbu sāk luterāņu draudzes pamatskola Annasmuižā. Tā atrodas mazā viestāvu koka ēkā. Vienā klases telpā mācās visas 1.–4. klases.

Skolas pārziņa Jāņa Rudzīša laikā no 1934. līdz 1936. gadam pie vecās skolas ēkas piebūvē jaunu divstāvu ēku. Kopš tā laika skola pāriet uz sešu klašu apmācību. Pirmajā stāvā bija klases un ēdamistaba, bet otrajā – guļamtelpas. Vietējie iedzīvotāji šo skolu nosauca par *Rudzīša skolu*, cildinot skolotāja labo darbu.

Skolēni atceras, ka skolotājs Rudzītis ļoti labi mācījis matemātiku. Rudzītis rūpējies arī par „Garlība Merķeļa gravas” izveidošanu kā parku ar celiņiem, terasēm, soliņiem, ūdenskritumiem. Šodien no tā nekas vairs nav saglabājies, grava aizaugusi ar krūmiem, daļa koku nokaltuši.

Kopā ar Jāni Rudzīti strādā skolotāja Valija Lāce.

1938. gadā Jānis Rudzītis no darba aiziet un par skolas pārzini pieņem Mūrnieku, kurš līdz 1944. gadam māca matemātiku, ģeogrāfiju un mūziku. Vienu gadu (1939./40. m. g.) skolā strādā skolotājas Čukure un Pūtele. 1940. gadā atnāk skolotāja Lote Ģipsle. Ap šo pašu laiku skolotājs Hroms te māca vēsturi, viņa sieva – dažādus priekšmetus. Pēc L. Ģipsles aiziešanas darbu uzsāk skolotāja Pētersone. 1941. gadā strādā arī skolotājs Levis. Apkopēja un saimniece ir Anna Ozoliņa.

Kēču pagasta luterāņu draudzes pamatskola Annās, kas celta 1936. gadā pie vecās skolas ēkas (attēlā redzama).

Vācu okupācijas laikā skolu sauc par Kēču-Annas septiņgadīgo skolu. 1944. gadā vācieši atkāpjoties skolu nodedzina. Pēc tam vienu gadu Annās skola nedarbojas. Tagad uz nodegušās skolas pamatiem ir uzcelta dzīvojamā māja *Gravas*. Vecie Annas iedzīvotāji vēl tagad šīs vietas apzīmēšanai lieto vārdu „skoliņa”.

Annas pamatskola Dārzniekos (1945-1954)

Tā kā 1944. gadā Annas skolēni ir palikuši bez savas skolas, 1945. gadā skolu atver *Dārzniekos*, šim nolūkam ļoti nepiemērotā ēkā.

Pirmo gadu te mācās 1.–5. klašu skolēni. Skolas direktors ir Jānis Dindonis (ilggadīgā Zaubes pagasta *Liepu* skolas pārziņa dēls). Otrā skolotāja – Ārija Kornete. 1946. gadā skolā vairs ir tikai 1.–4. klase. Šajā gadā J. Dindoņa vietā nāk Barkāns, par kuru skolēni atsaucas ļoti silti, taču viņš drīzumā tiek arestēts.

1948. gadā skolā sāk strādāt 1905. gada notikumu dalībnieks Aleksandrs Čanders, ļoti aktīvs sabiedriska darbinieks, ciema padomes deputāts. Kopā ar viņu darbu uzsāk Ilga Īzāka (dzim. Zvaigzne), kas nostrādā līdz 1950. gadam. 1951. gadā viņas vietā atnāk Renāte Mežjāne. 1953. gadā R. Mežjānes vietā pieņem Eleonoru Jačmenkinu. Skolotājs A. Čanders turpina darbu līdz skolas likvidēšanai 1954. gadā.

Bij. skolas ēka „Dārzniekos” (kādreizējā Annas muižas dārznieka māja). 20. gs. 60. gados tajā bija p/s „Zaube” bērnu dārzs.

Klīgenes skolu liktenis

Pirmā zināmā Klīgenes skola kā Jaunpils pareizticīgo draudzes palīgskola (t.i., papildu skola) atvērta *Piecēnos* 1854. gada 24. janvārī. Tajā mācās ap desmit tuvākās apkaimes pareizticīgo bērni. Darbojas 1.–4. klases. Līdz 1866. gadam skolā strādā viens skolotājs – Ruperts. Par viņu bijušie skolēni atsaucas ļoti negatīvi – bijis cietsirdīgs, slikti izturējies pret bērniem.

1863./64. mācību gadā skolā mācās 11 skolēni: 7 zēni un 4 meitenes. Apgūst dziedāšanu, ticības mācību, rakstīšanu, glītrakstīšanu, aritmētiku, lasīšanu latviešu valodā un krievu sarunu valodu. Sekmju izraksts liecina, ka dziedāšanu un krievu sarunu valodu programmas apjomā nav apguvis neviens skolēns. Sekmīgi rakstījis tikai viens skolēns, krieviski lasījis – viens, glītrakstīšanā un aritmētikā sekmīgi bijuši divi skolēni.

Vēlāk neilgu laiku skola atrodas **Puntūžos**. 1877. gada jūlijā noslēgts kontrakts ar *Lejas Mūrnieku* saimnieku „par rūmi palīga skolai”. Jurgensburgas mācītāja 1878. gada ziņojumā Cēsu virspriesterim teikts, ka no 1878. gada 1. maija Gustavsbergas (Kliģenes) *palīga skola* atrodas “nevis *Puntūžos, bet Mūrniekos*”. No tā noprotams, ka skolai bijušas pielāgotas no saimnieka nomātas telpas.

Novadpētniecības materiālos ir ziņas, ka 1886. gadā *Mūrnieku* Dāvis Kalniņš saņēmis atlīdzību (25 rubļus pusgadā) par skolas telpām. Minētais saimnieks katru gadu uzturējis arī vairākus pagasta nabagus, par ko saņēmis atlīdzību no pagasta valdes.

Zināms, ka *Mūrniekos* vēl 1920./21. mācību gadā ir darbojusies pareizticīgo baznīcas skola. Tā atradusies uz *Lejas Mūrnieku* zemes, ceļa tuvumā. Pēc skolas likvidēšanas ēka izmantota saimnieciskām vajadzībām. 20. gs. 70. gados tā sagruvusi.

Par citu Kliģenes skolu vēsturi ir maz ziņu. Dzirdēts nostāsts, ka kādreiz tagadējo *Mergu* māju vietā atradusies **Kliģenes luterāņu pagastskola**.

Kliģenes pagastskolā par skolotāju no 1889. līdz 1917. gadam strādājis dzejnieks Andrejs Miežītis (1869-1918) ar pseidonīmu Maigonis (viņa dzeja un stāsti publicēti periodikā 19. gs. beigās). 1917. gadā krievu karaspēks atkāpjoties nodedzinājis skolu ar visu skolotāja iedzīvi. Skolotājs Miežītis devies prom uz tēva mājām, kur no pārdzīvotā drīz nomiris. Pēc tam skola iekārtota Kliģenes dzirnavās, kur atradusies līdz 1921. gadam.

1921. gadā notiek liela skolu reforma Zaubes novadā, kas skar arī Kliģeni. Vienlaicīgi tiek likvidēta *Mūrniekos* esošā pareizticīgo draudzes pamatskola un *Kliģenes Dzirnavās* esošā luterāņu draudzes pamatskola un atvērta viena jauna **Kliģenes pamatskola (1921–1966) Jaunajā muižā**.

No paša sākuma Kliģenes I pakāpes pamatskolas pārzinis ir Ernests Kaņeps. Par otro skolotāju strādā skolotāja Edīte Kļaviņa. E. Kaņeps ir dzimis Kliģenes pagasta *Putrēnos*. Kaņepa audzēkņi atceras savu skolotāju kā aizrautīgu literātu. Stundās lasa un analizē literārus darbus (īpaši iecienīts ir rakstnieks E. Birznieks-Upītis). Klasēs pie sienām izkārtotas mākslinieka Vidberga zīmējumu reprodukcijas. Skolotājs Kaņeps skolēniem daudz stāsta par dzimtā novada vēsturi. Viņš šajā skolā nostrādā 20 gadus.

No 1941. līdz 1945. gadam skolā strādā skolotāji Zeltiņa un Brīdiņš, vēlāk Lazdiņa un Tūlijs, pēc kara – Paulīna Šopa un Vera Šteinberga. Skolotāju Šteinbergu 1949. gadā apcietina¹. P. Šopas vietā uz skolu atnāk Terēze Čandere un Antonija Briškere. Neilgu laiku skolā strādā arī Jānis Meijers, dažus gadus – skolotājs Blaus, kas vēlāk pāriet uz Nītaures skolu. Strādā arī skolotāja Barone.

¹ Arestēta nevis 25. martā, bet citā laikā.

1966. gadā Kliģenes pamatskolu slēdz, un tās nedaudzie skolēni pāriet uz Zaubes astoņgadīgo skolu.

Bērmuižas pareizticīgo draudzes skola *Peilēnos* (1866-1921)

Jaunpils pareizticīgo baznīcas dokumentos ir atrodamas ziņas, ka 1866. gada 1. decembrī tiek atvērta pareizticīgo draudzes skola *Peilēnos*.

No 1879. gada ilgu gadu skolā strādā skolotājs Pēteris Rags. 1898. gadā tur mācās 8 zēni un 15 meitenes. 1889. gada 24. janvārī skola nodeg, bet pēc tam tiek atjaunota. 1921. gadā, kad skola atkal nodeg no zibens spēriena, skolēni pāriet uz *Krievkalna* skolu.

Peilēnu skola ir ievērojamā operdziedoņa Paula Saksa pirmā skola. P. Saksa tēvs Jānis Sakss kādu laiku apsaimniekojis Bērza dzirnavas un 1888. gadā ticis apstiprināts amatā par Bērza pagasta vecāko. Pēc skolas nodegšanas Jānis Sakss blakus uzceļ sev māju, ko arī nosauc par *Peilēniem*.

Tagad *Peilēni* ir Taurupes pagasta teritorijā (pirmās mājas aiz Zaubes pagasta robežas pie Zaubes-Taurupes ceļa).

Bērza luterāņu pagastskola

Ēka celta skolas vajadzībām, bet skolas dibināšanas gads nav zināms. Iespējams, tas noticis 19. gs. 80. gados.

1888. gadā pagasta valde uz laiku slēgusi skolu, jo izplatījusies difterija un šarlaks. Ap 1900. gadu par skolotāju strādā Lukstiņš. Skolā ir 1.-4. klases un viens skolotājs.

1905. gadā mazā skolēnu skaita dēļ skola likvidēta un skolēniem jāpāriet uz *Klaviņkalna* skolu.

Skoliņa, bij. Bērza luterāņu skola.

Attālums līdz *Klaviņkalna* skolai ir liels un skolēniem (sevišķi mazajiem) tas sagādā grūtības. Tāpēc vietējie iedzīvotāji organizē nelielas pamatskolas atvēršanu **Reķos**. Skolā ir viena klase, kurā mācās 1.-2. kl. (varbūt arī 3.-4. kl.) bērni. Tā pastāv divus gadus. 1907. gadā skolu likvidē, jo pārāk grūti to uzturēt. Šai skolai ir bijusi arī kultūras centra nozīme. Tur darbojies pieaugušo koris un dramatiskais kolektīvs.

Tagad skolas ēka ir dzīvojamā māja ar nosaukumu *Skoliņa*.

Skolu apvienošana. ZAUBES skola pēc 1936. gada

Zaubes sešgadīgā, septiņgadīgā un astoņgadīgā skola (1936-1968)

1936. gadā mācību gada vidū, sākot ar 1. janvāri, notiek būtiska Zaubes skolu pārveidošana. *Krievkalna*, *Kļaviņkalna* un *Liepu* skola tiek apvienotas vienā – Zaubes sešgadīgajā skolā. *Krievkalna* skolas telpās paliek 1.-4. klases, bet *Kļaviņkalna* skolā – 5.-6. klases¹. Attālums starp skolām 2 km.

Par pirmo skolas direktoru kļūst matemātikas skolotājs Jānis Kalniņš no *Liepu* skolas.

No Ē. Grāvīša atmiņām par skolu 1938.-1940. gadā:

“Bērni bā likās, ka laiks iet ļoti lēnām. Tomēr beidzot pietuvojās gadi, kad jāsāk domāt par mācībām skolā. Skola bija jāsāk apmeklēt 7-8 gadu vecumā, bet daži to darīja arī vēlākos gados. Pirmās ābece gudrības – burtu iepazīšanu, lasīšanu, rakstīšanu un vienkāršas darbības ar skaitļiem man mājās mācīja māte, jo, uzsākot mācības skolā, jau bija jābūt kaut kādai sagatavotībai. Ar burtu mācīšanos gan sākumā gāja grūti un radās arī nepatika pret šo nodarbību. Kad burtu nosaukumi bija apgūti, sākās tā saucamā “boksterēšana”, t.i., burtu salikums pa balsieniem, lai izveidotu vārdus. Tas jau man padevās nedaudz labāk. Tad atjēdzos, ka man tāda “boksterēšana” nemaz vairs nav vajadzīga, jo biju jau spējīgs lasīt vārdus. Vēlāk sāku mēģināt lasīt žurnālos un grāmatās rakstīto un tas jau man sāka iepatīties, jo bija iespēja uzzināt ko interesantu. Ar sevišķu interesi sāku lasīt žurnālā “Atpūta” publicēto Viļa Lāča romānu “Vecā jūrnieku ligzda”. Ar nepacietību gaidīju nedēļas beigas, kad tika saņemts jauns “Atpūtas” numurs. Tā šo grūto lasīšanas mākslu apguvu sešu gadu vecumā. Bija jāuzsāk arī burtu, skaitļu un vārdu rakstīšana. Bērni, kuriem jaunā mācību gada sākumā bija jāsāk apmeklēt skola, pavasarī divas nedēļas tika sūtīti tā saucamajā pirmskolā. 1938. gada pavasarī *Kļaviņkalna*² skolas pārzinis Odziņš turpināja mācīt lasīt un rakstīt, kā arī darbības ar skaitļiem. Tā no šiem pirmskolniekiem veidojās jaunais pirmās klases skolnieku sastāvs, kas rudenī uzsāks savas skolas gaitas. Tā kā *Kļaviņkalna* skola no mājām atradās kādu 5 km attālumā, mana māte bija sarunājusi ar Arnolda Griba mammu, kuras puika arī bija pieteikts uz pirmskolu, lai puikām atļauj uz skolu iet pārdienām. Griba mājas no skolas atradās jau ap 9 km attālumā un septiņgadīgiem puikām katru dienu šo attālumu būtu grūti nostaigāt. Tā nu vienā maija mēneša jaukā rītā abi ar Arnoldu mērojām ceļu uz skolu.

Pēc pirmās mācību dienas taisījāmieš jau iet mājās, bet Arnolds saka: “*Vēl jāieiet pie skolotāja Odziņa*”. Labi, ejam pie Odziņa. Uzreiz Arnolds sāk pilnā balsī raudāt, asaras arī birst pār vaigiem, un saka Odziņam, ka viņš rīt uz skolu nevarēšot nākt. Tā kā es arī uz skolu rīt netaisos nākt, tad arī mans pienākums būtu rīkoties tāpat. Tikai viena nelaime – kā par postu nevaru izspiest nevienu asaru tāpat kā “Mērnieku laiku” Ķencis pēc Dieva lūgšanas. Par to nenākšanu uz skolu gan žēlīgā balsī nomurminu, bet tādu efektu kā Arnolds sasniegt nespēju. Skolotājs teica, ka būšot jau labi, lai darot vien tā, kā ar mātēm norunāts. Tā tajā 1938. gada pavasarī abi nobeidzām divnedēlīgo pirmskolas kursu.

Pagāja vasara un klāt bija arī jaunais mācību gads. Skolniekiem, kuri dzīvoja attālāk no skolas, bija paredzēta nakšņošana turpat skolā. Bija atsevišķas zēnu un meiteņu guļamistabas, bet gultiņas gulēšanai bija jāgādā pašiem. Atvestās gultas bija dažāda lieluma un dažāda krāsojuma. Bija garas un platas, bija arī mazas gultas, kurā ievietots ar salmiem pildīts maiss, kuru sauca par “ķīpiņu”. Protams, līdzī bija arī palags un sega. Mācības no rītiem sākās ar lūgšanu, kuru vadīja skolas pārzinis. Pēc tam sākās mācību stundas. Galvenie mācību priekšmeti 1. klasē bija lasīšana,

¹ Vēlākos gados klašu izvietojums pa skolām ir ticis mainīts.

² Arī pēc skolu reorganizācijas tautā vēl tika lietots vecais skolas nosaukums (līdz pat pārejai uz jauno Zaubes skolu 1968. gadā).

rēķināšana, glītrakstīšana, dziedāšana un vingrošana. Lasāmgrāmatā 1. klasei līdz grāmatas vidum bija lielāki burti, tālāk turpinājās parasta lieluma burti. Lasāmā grāmata bija paredzēta atsevišķi katrai klasei, piem., “Tēvu valoda 2. kl.” utt. Lasāmās grāmatas saturā bija tautasdziesmas, latviešu dzejnieku dzejoliši un stāstiņi. Pirmajā klasē sākumā uzdeva izmācīties nelielu stāstiņu un otrā dienā tas bija tekoši jāizlasa. Daži dzejoliši bija jāizmācās arī no galvas. Pirmajā klasē vajadzēja iemācīties arī reizesrēķinu, tā saucamo mazo vienreizvienu, kā arī darbības ar vienkāršiem skaitļiem, t.s. saskaitīšanu un atņemšanu. Skolnieku sekmes bija dažādas – citam mācības padevās vieglāk, citam ne tik viegli. Kā atsevišķs mācību priekšmets bija glītrakstīšana. Šim nolūkam izmantoja speciālas Līgatnes papīrfabrikas burtnīcas ar sagrozītām līnijām un šķērslīnijām. Iesākumā vajadzēja rakstīt atsevišķus vārdus, ar vienu vārdu pierakstīt visu lappusi. Vēlāk tika rakstīti jau vienkārši teikumi. Mācību stundās skolniekiem vajadzēja klusi uzvesties. Ja to neievēroja, tad vainīgais tika nolikts stāvēt kaktā. Kaktā stāvēšana patīkama nebija, sevišķi, ja klāt bija skolotājs.

Mācības turpinājās līdz pusdienas laikam, kad vajadzēja doties uz skolas ēdamistabu. Pusdienās bija divi ēdieni – zupa un saldaiss ēdiens. Tuvāko māju skolnieki šajās pusdienās nepiedalījās, bet ēda no mājām līdzpaņemtās sviestmaizes. Par piedalīšanos kopgaldā bērnu vecākiem mācību gada laikā vajadzēja dot noteiktu daudzumu lauku māju produktu – kartupeļus, pienu, putraimus, gaļu u.c., kā arī nelielu naudas summu dažu pārtikas produktu iepirkšanai no veikala. Ēdināšana pie kopgalda bija trīs reizes dienā. Brokastīs deva saldu tēju, bet klāt ēda no mājām līdzpaņemto maizi, sviestu, gaļu. Vakariņās vienmēr bija piena zupa – putraimu, makaronu vai cita. Tiem, kuri nakšņoja skolā, ierādīja atsevišķu telpu, kurā novietot no mājām atvestās lādiņe vai skapīšus līdzpaņemtās pārtikas uzglabāšanai. Meitenēm, gandrīz visām, te glabājās ievārtījumi, zēniem tas produkts bija retāk. Kopgalda ēdienu karte katru dienu mainījās. Ēdienu *Kļaviņkalna* skolā gatavoja ilggadēja saimniece Olga Kārklīņa. Dažos darbos, piem., kartupeļu mizošanā u.c. saimniecei palīdzēja arī lielākās meitenes no stundām brīvajā laikā. Pēc dienas mācību laika beigām tuvējo māju skolnieki gāja uz mājām, bet naktsgulētāji bija brīvi līdz vakara mācību stundu laikam, kad vajadzēja izmācīties uz nākošo dienu uzdoto vielu. Brīvajā laikā varēja spēlēties tuvākajā apkārtnē, kur bija daļa skolas teritorijas un nelieli mežiņi un krūmāji. Pēc vakara stundu mācībām sekoja vakariņas un drīz pēc tam jādodas gulēt. Pēc apgulšanās katru vakaru notika pasaku un teiku stāstīšana, kas turpinājās, kamēr gandrīz visi bija aizmiguši. Dažreiz pēc gulētiešanas notika arī lieli “kari”, kad pa gaisu mētāja spilvenus, apavus, un citus priekšmetus. Ap pusnakti gulētājus pārbaudīt nāca skolas pārzinis Odziņš, kurš arī dzīvoja turpat skolā.

Daži no skolniekiem gados jau bija krietnā vecumā. 2. klasē Jānis Volkovs no *Kaktiņiem* sasniedza jau 16 gadu vecumu un atgādināja pieaugušu puisi. Tāds pats 2. klasē bija arī Plūms Jānis. Daudzas 3. klases meitenes izskatījās kā pieaugušas jaunas. Kur vienkopus tik daudz dažāda vecuma pusaudži, nepagāja arī bez palaidnībām un blēņām. Viens otrs jau 2. klasē bija sācis smēķēt. Vecākie skolnieki šad tad panerroja mazākos.

2. klasē sāka mācīt arī angļu valodu. Ticības mācības stundās klausījāmajies Bībeles stāstus, bija jāmācās bauši un garīgās dziesmas. Pareizticīgos skolniekus mācīja pareizticīgo draudzes mācītājs Kaņeps, savukārt luterticīgos – kāds no skolotājiem. Pēdējā Ulmaņa laiku gadā pabeidzu 2. klasi, bet 1940. gada rudenī 3. klasē jau bija pirmās okupācijas laiks.

Skolā radās jauna kārtība – tika izveidota pionieru organizācija, komjaunatne, kuru uzdevums bija audzināt jaunatni sociālisma garā. Mācību grāmatas bija tulkotas no krievu valodas, kur sagrozītā veidā parādīja latviešu tautas vēsturi. Sevišķu vērību piegriezta krievu valodas mācīšanai. *Kļaviņkalna* skolā, kur mācījās pirmo trīs klašu skolnieki, sākot ar 3. klasi krievu valodu mācīja skolotājs Kalniņš, kādreizējais krievu armijas virsnieks un Latvijas atbrīvošanas cīņu dalībnieks. Atceros, ka vienreiz Kalniņš palika nikns uz manu klasesbiedru Liepiņu Modri. Modris grāmatā lasīja krievu vārdus, kamēr nonāca līdz vārdam “kurica” (ar uzsvaru uz “u”).

Modrim šis uzsvars iznāca uz "ī". Kalniņš to izlaboja, Modris atkārtoja, bet atkal ar uzsvaru uz "ī". Tā iznāca dialogs: "*Kūrica, kurīca, kūrica, kurīca*". Kalniņš pavēlēja stāties pie sienas: "*Šitā valdība tādus kā tu liek tikai pie sienas un nav vairs nekāda runāšana!*"

Padomju okupācija un II pasaules karš pārvērs visu dzīvi, arī skolas kārtību. Iedzīvotāju sadalīšanās "krievu" un "vācu" pusē, ko izsauc gan 1941. gada jūnija izvešana uz Sibīriju, gan ieslodzījumi vācu nāves nometnēs un cietumos, gan jauniešu iesaukšana kā krievu, tā vācu armijā, gan ģimenes locekļu aiziešana mežos rada haosu arī skolas dzīvē! Skolas direktori un skolotāji mainās strauji, daļa no tiem tiek atzīti kā neatbilstoši savam amatam.

1940. gadā skolā sāk strādāt skolotājs Barons no *Sērmūkšu* skolas un ieņem direktora vietu, bet jau 1941. gada 1. oktobrī tiek atbrīvots no darba. Viņa vietā par direktoru turpina strādāt Jānis Kalniņš, bet arī tikai īsu laiku. Viņa vietā sāk Elza Brante no *Lieliņķēniem*. Īsu laiku skolā strādā skolotāja Krieviņa un Voldemārs Grundulis, atgriežas no pensijas arī Jānis Odziņš un Kārlis Kļaviņš.

Pēc 1944. gada septembra kaujām Zaubes centrs ir izpostīts, daudzas ēkas nodedzinātas. Skolas tiek izdemolētas un paliek bez neviena skolotāja. Direktors Rūdolfs Ģipslis atrod skolu bez logiem un pat bez logu rāmjiem, durvis bez atslēgām vai izlauztas, plītīm izrauti katli un virsas. Skolas soli pa daļai sazāģēti malkā, internāta gultiņām nozāģēti gali, skapji, galdi un plaukti salauzti, virtuves un saimniecības inventārs pazudis. Nevienas grāmatas, neviena mācību līdzekļa, neviena dokumenta. Apkārt skolai ierakumi, grāvji, šāviņu bedres, izlauzts un nomīdīts augļu dārzs.

1945. gada 23. janvārī skola varēja atsākt darbu. Gada sākumā bija septiņas klases un 60 skolēnu, bet gada beigās jau 132 skolēni.

Rūdolfs Ģipslis māca matemātiku un latviešu valodu, Lote Ģipsle – dabas zinības, fiziku, ķīmiju, vācu valodu, pensionētais skolotājs Kārlis Kļaviņš uzņemas mācīt krievu valodu, bet vecais Zaubes kordinģents Jānis Timbers – dziedāšanu. Bijušais karavīrs Andrejs Purvietis vada fizikultūru.

Pirmajās klasēs darbu uzsāk Emma Apsīte, kura atbrauc no Igates bērnu nama. Jaunais skolotājs Jānis Meijers māca vēsturi. Pirmā pionieru vadītāja ir Olga Podskočija. Militāro mācību vada Andrejs Purvietis. Līdz 1950. gadam skolā strādā arī skolotāji Kārlis Švanks (viņš arī mācību pārzinis), Velta Švanka un Olga Purviete.

1947./48. mācību gadā skolas direktore ir Lote Ģipsle. 1948./49. mācību gadā par direktori ieceļ Mazvērsīti. Viņa panāk, ka agrāko nespējnieku namu, kas nodots skolai, nosauc par *Gorkijām*. Pati māca konstitūciju un vada paukošanas pulciņu. Īsu laiku skolā strādā skolotāji Lidija Kalniņa, Štrausova, Kubulnieks, Cināte un Cināts. No 1951. līdz 1953. gadam skolas direktors ir Kārlis Štokmanis, bet 1953./54. mācību gadā – Valda Ozoliņa.

Fizikultūras pulciņa nodarbības Kļaviņkalna skolā 1946. gadā skolotāja K. Švanka vadībā.

No 1954. līdz 1964. gadam skolu vada Leokādija Medne, bet no 1964. līdz 1966. gadam – Ausma Smirnova. A. Smirnova izvēlas jaunās skolas ēkas projektu un organizē tā piesaistes darbus. Skolas celtniecību organizē jaunā skolas direktore Veldze Samuša, kas pārņem skolas vadību 1966. gadā.

Kļaviņkalna skolas pēdējie audzēkņi (1.-4. kl.) 1968. gada pavasarī.

Kļaviņkalna skolas drupas. Māja, kurā no 1968. gada bija dzīvokļi, nodega 1992. gada rudenī.

No Veldzes Samušas atmiņām:

“Skaistā, majestātiskā Kļaviņkalna skolas ēka atrodas augstā kalnā un ir lielu koku ielenkta, tādēļ no ceļa uzreiz nav pamanāma. Pavisam cits iespaids rodas, izstaigājot skolas iekšieni: klases mazas, logi tik veci, ka bail tos vērt vaļā, fizikultūra notiek klasēs, sacelot solus vienu uz otra. Vairums skolotāju strādā abās skolās¹ un tādēļ ir spiesti starpbrīžos pārsīriet šos divus kilometrus no vienas skolas uz otru.

Direktore Smirnova ir sagatavojusi jaunas skolas projektu, tikai nekādos celtniecības plānos tas vēl nav iekļauts. Redzu perspektīvas, redzu grūtības un piekrtu skolu pieņemt. Pirmais un galvenais – jāpanāk jaunās skolas celtniecība. Lai pierādītu, ka skolēnu skaits pieaugs, sastādīju nākamo gadu skolēnu sarakstus. Sanepidstacija un ugunsdzēsēji sagatavoja graužošu pašreizējā stāvokļa slēdzienus. Ar visiem šiem plāniem un dokumentiem devos uz Rīgu, nemaz nezinot, kur īsti man jāgriežas. Izglītības ministrijā man pateica, ka skola jāceļ par lauksaimniecības līdzekļiem, Lauksaimniecības ministrija mani sūtīja uz Lauksaimniecības celtniecības ministriju. Tur nonācu pie ministra vietnieka, kas tieši tobrīd steidzās uz sēdi, kurā paredzēts apstiprināt 1967. gada celtniecībā iekļaujamus objektus, to starpā Zaubes graudu kalti. Acīmredzot mani iesniegtie dokumenti bija tik pārliecinoši, ka sēdē nolēma graudu kalti atstāt p/s “Zaube” ziņā, bet skolu sākt celt nekavējoties. Par šādu lēmumu, protams, bija sašutis gan padomju saimniecības direktors U. Rubenis, gan partijas komiteja un bija jāizcīna daudz “divkauju”, līdz beidzot sākās jaunās skolas celtniecība, bet nesaskaņotība celtniecības organizācijā radīja daudzas problēmas celtniecības gaitā: lai izbūvētu kanalizācijas trasī, vispirms bija jāuzceļ attīrīšanas iekārtas, lai ievilkto ūdeni, jāuzbūvē ūdenstornis. Vienlaicīgi jāceļ kurinātava, ugunsdzēsības baseins. Kamēr skola nebūs nodota, no sporta zāles celšanas atteicāmies.”

¹ Abās – bij. Kļaviņkalna un Krievkalna skolas ēkās.

Zaubes pamatskola (kopš 1968)

Zaubes pamatskola kā vienīgā izglītības iestāde Zaubes pagastā pastāv kopš 1968. gada 1. septembra, kad pēc jaunās skolas ēkas uzcelšanas savu darbību beidza Krievkalna un Kļaviņkalna skolas. Pirmā skolas direktore – Veldze Samuša.

Veldze Samuša dzimusi 1933. gada 5. jūnijā Jēkabpilī. Mācījusies Jēkabpils vidusskolā, 1956. gadā beigusi LVU Fizikas-matemātikas fakultātes matemātikas nodaļu. No 1956. līdz 1958. gadam matemātikas skolotāja Viļānu vidusskolā, 1959.-1961. – Nagļu septiņgadīgās skolas direktore, 1961.-1965. – Zasas vidusskolas direktore, 1965.-1966. – Atašienes vidusskolas direktore. No 1966. līdz 1978. gadam Zaubes astoņgadīgās skolas direktore, līdz 1988. gadam matemātikas skolotāja. No 1978. gada pasniedza arī vēstures stundas, tad arī pievērsās novadpētniecībai. Pēc aiziešanas pensijā turpināja novadpētniecības darbu un strādāja par skolas internāta audzinātāju līdz 1993. gadam, kad atstāja darbu skolā. Par darba sasniegumiem apbalvota ar vairākiem Goda rakstiem, 1986. gadā apbalvota ar medaļu “Darba veterāns”. Kopš 1995. gada dzīvo Jēkabpilī.

Strādājot par Zaubes skolas direktori, V. Samuša panāca jaunās Zaubes pamatskolas celtniecību 1967./68. gadā un “izcīnīja” skolai lielās sporta zāles projekta realizāciju 1970. gadā. Paralēli pamatdarbam kopš 1978. gada kopā ar skolēniem veica novadpētniecības darbu, aptverot visdažādākās tēmas: skolu vēsture, dabas un vēstures pieminekļi, ievērojamie zaubēnieši, kopsaimniecību dibināšana un attīstība, turpināja V. Samuša iesāktos kara notikumu un revolucionārās pagātnes pētījumus u.c. Savāktie novadpētniecības materiāli sistematizēti, noformētie stendi izvietoti skolas muzejam atvēlētās telpās, pietrūka vienīgi muzeja oficiālā statusa. Veldzes Samušas Zaubes novada pētīšanā ieguldītais darbs ir apjomīgs un ļoti nozīmīgs pagasta vēstures saglabāšanai. Jācer, ka kādreiz atradīsies viņas darba turpinātājs.

No Veldzes Samušas atmiņām:

“Kaut gan skolas ēka oficiāli nebija pieņemta, augusta pēdējā dienā mums atļāva tajā ievākties. Visu dienu skolotāji un vecāki nesa mēbeles, kas ievilkās līdz četriem naktī. Sešos no rīta ieradās pieņemšanas komisija un atzina, ka skola vēl nav pieņemama: nav uzstādīti apkures katli, nav sporta laukuma utt. Ko darīt? Tad Tautas izglītības nodaļas vadītājs Vītols man prasa: “*Vai ņemsimies abi atbildību par tālāko?*”. Skolēni, vecāki un pūtēju orķestris pie skolas jau gaidīja. Tā sākās 1968./69. mācību gads.

Zaubes pamatskola 2004. gadā.

Arī ar sporta zāles būvi saistās kuriozi notikumi. Projektā skolas fizikultūras zāle bija maza un ar izjaucamu skatuvi. Mēs ar celtniecības priekšnieku 1968. gada decembrī aizbraucām uz Rīgu, lai panāktu zāles pagarinājumu, bet mums pateica: “*Beidzas finansu gads – vai nu celiet tā kā plānots, vai ņemiet citu projektu*”. Mēs izvēlējamies projektu, kas mūs apmierina, uz savu galvu parakstījāmies par projekta maiņu, un celtniecība sākās. Kad rajonā uzzināja, cik lielā mērā ir palielinājušies celtniecības izdevumi, sākās trācis, bet bija par vēlu ko grozīt. Es tēloju nezinīti un centos pārliecināt, ka sporta zāle būs arī saimniecības klubs. Zāle bija grandioza, ar lieliem logiem abos sānos, bet izrādījās, ka mūsu kurinātava nespēj to nodrošināt ar siltumu. Aizmūrējām pagalma pusē visus logus, bet siltums aizgāja caur vaļējiem augstajiem griestiem. Neskatoties uz drēgnumu, šeit izvērtās aktīva kultūras dzīve.

Skolā bijām 13 skolotāji. Blakus skolotājiem meistariem (te jāmin A. Paeglīte, B. Krišjāne, O. Ķemze, M. Leopolda, A. Dadeka u. c.) bija arī tādi, kuriem “lauku gaiss” nepatika, tādēļ katru gadu mums mainījās 3–5 skolotāji. Zaubes skolā tika strādājuši arī vairāki bijušie skolu direktori, kuri parasti drīz vien aizgāja citur vadošos amatos.

1978. gadā, kad sāka strādāt jaunā direktore M. Blūmentāle, (..) man iedeva klāt vēsturi. Tad arī nolēmu turpināt iesākto darbu novadpētniecībā, ar mērķi izveidot skolā novadpētniecības muzeju. Tēmas bija dažādas: dabas un vēstures pieminekļi, skolu vēsture, ievērojamākie cilvēki, revolucionārā pagātne, kolektivizācija, represijas. Veicām neskaitāmus pārgājienus, izziņas materiāli krājās kaudzēm. Mapes noformēju pati, standus palīdzēja izgatavot Jānis Bundziņš. Bija visi priekšnosacījumi, lai muzejs iegūtu oficiālu statusu, bet toreiz man tas nelikās būtiski.”

Skolā ir laba bibliotēka. 2003. gadā izveidota plaša un ērta lasītava. Ir datorklase. Skolai ir liela sporta zāle un sporta laukums.

Skolas lasītavas zāle.

Skolas sporta zāles iekšskats.

Skolas direktori: 1968.-1978. – Veldze Samuša, 1978.-1978. – Dārta Kotāne, 1978.-1987. – Maruta Blūmentāle, kopš 1987. – Vita Krūmiņa.

Ilggadīgie skolotāji: Aina Dadeka (apbalvota ar Triju Zvaigžņu Ordeņa Zelta Goda Zīmi), Veldze Samuša, Dārta Kotāne, Aina Platonova, Biruta Kuzmane (Zaviša), Mārīte Leopolda, Olga Ķemze, Maruta Blūmentāle, Ēriks Blūmentāls, Sandra Pudāne, Raisa Lāce, Vita Krūmiņa, Inese Bortiņa, Anita Legzdīņa, Antra Liepiņa, Tamāra Miķelsone, Tālvāldis Sēja.

Skolotāja Aina Dadeka.

Aina Dadeka (dzim. *Kalēte*) dzimusi 1929. gada 30. martā Valkas rajona Blomes pagastā. Mācījusies Blomes pamatskolā, no 1945. līdz 1949. gadam Smiltenes vidusskolā, pēc tam – Valmieras pedagoģiskajā skolā pamatskolas skolotāja specialitātē. No 1950. līdz 1956. gadam strādāja Nītaures pamatskolā, no 1956. līdz 2000. gadam – Zaubes pamatskolā. Mācīja skolēnus 1.-4. klasē un mājturību meitenēm 5.-9. klasē. Vadīja skolēnu deju kolektīvu, rokdarbu pulciņu, dažādus ārpusklasses pasākumus, organizēja skolēnus un vecākus skolas teritorijas labiekārtošanā, kopā ar skolēniem iekopa un apzaļumoja 1941.-1949. gadā represēto pieminekļa apkārtni.

Visu darba mūžu aktīvi piedalījās Zaubes ciema sabiedriskajā dzīvē: savulaik vadīja deju grupas pieaugušiem, piedalījās mākslinieciskā pašdarbībā, organizēja svētkus bērniem un ģimenēm, daudzus gadus piedalījās vēlēšanu komisijas darbā. No 2001. līdz 2005. gadam pagasta padomes deputāte, izglītības un kultūras komitejas priekšsēdētāja. Par darbu saņēmusi vairākus Izglītības ministrijas atzinības un goda rakstus. 2000. gadā apbalvota ar Triju Zvaigžņu ordeņa Zelta Goda zīmi par nopelniem Latvijas labā.

2005. gadā Zaubes pamatskolā mācās 127 skolēni. Darbojas 5-6-
gadīgo bērnu sagatavošanas grupa,
pagarinātās dienas grupa un dažādi
interesu pulciņi. Līdz 2004./05.
mācību gadam skolā bija Cēsu vakara
vidusskolas konsultāciju punkts.

Zaubes pamatskolas 5-6-gadīgo bērnu sagatavošanas grupiņa 2004./05. mācību gadā.

Zaubes pamatskolas skolotāji 2004./05. mācību gadā:

Zaubes skolas karogs.

1. rindā no kreisās: Iveta Kondrāte, Inese Bortiņa, Raisa Lāce, direktore Vita Krūmiņa, Tamāra Miķelsone, Kristīne Zelča, Valters Zelčs.
2. rindā no kreisās: Mārīte Leopolde, Sandra Pudāne, Dace Sakoviča, Zigita Baldone, Antra Liepiņa, mācību pārzine Anita Legzdiņa.

(materiālu sagatavoja bij. skolotājs Tālvāldis Sēja, izmantojot Veldzes Samušas apkopoto informāciju par Zaubes novada skolu vēsturi. Dažas faktu korekcijas veica Valda Veisenkopfa.)

KULTŪRAS DZĪVE

Zaubes koris

Zaubes (Jaunpils) korim ir sena vēsture. Laikraksta "Mājas Viesis" 1867. gada 29. numurā ievietots raksts "*Dziedāšanas svētki Jaunpils draudzē Vidzemē*". Tajā aprakstīti dziedāšanas svētki Jaunpilī, kas šeit sarīkoti pirmo reizi.

Rakstā minēts, ka jaunpilieši organizēti sākuši dziedāt 1866. gadā un pēc gada jau pulcējušies uz dziesmu svētkiem savā pagastā. Rakstā pieminēti tēvs un dēls Zēbodes: "*Pie vīru kora pirmo balsi pats vecais skolmeistars Zēbode dziedāja. Viņa dēls, izmācījies Valkas seminārā, bija dziedātāju komandieris, kas dziedāšanu vadīja, ka viss itin labi un pēc kārtas gāja.*"

Svētkos piedalījies vietējais vīru koris ar 20 dziedātājiem un skolas bērnu koris arī ar 20 dziedātājiem. Koncerta programma sastāvējusi no trim daļām. Pirmajā daļā dziedātas garīgās dziesmas, otrajā un trešajā daļā – laicīgas dziesmas. Kori diriģējis Augusts Zēbode.

Zēbode Augusts Aleksandrs (dz. 09.04.1844. Jaunpils (Zaubes) pag. – miris 06.04.1887., apbedīts Lauciņu kapsētā Cēsīs) – skolotājs, ērgelnieks, kordiriģents. Beidzis Vidzemes skolotāju semināru. No 1871. līdz 1957. gadam Cēsu draudzes skolā skolotājs un ērgelnieks, Cēsu labdarības biedrības jauktā kora diriģents. Ar šo kori piedalījies pirmajos vispārīgajos dziesmu svētkos Rīgā, izcīnījis otro godalgu. Zēbodi uzskata par latviešu kora dziesmas pamatlicēju Cēsīs.

Par Augusta Zēbodes rosīgumu kora kultūras veicināšanā liecina viņa piedalīšanās ne tikai minētajos Jaunpils dziesmu svētkos, bet arī 1872. gadā Jaunpilī notikušajos Rīgas apriņķa pirmajos dziedāšanas svētkos. Apriņķa dziesmu svētkos piedalījies arī Jaunpils koris.

Kora dziedāšana Zaubē turpinājusies arī 20. gadsimtā, taču ziņas par to, tāpat kā par cita veida pašdarbību un kultūru, saglabātas maz, lai neteiktu – nemaz. Zināms gan, ka Jaunpilij bija sava dziedāšanas biedrība. Mūsu rīcībā ir 1900. gada fotogrāfijas reprodukcija, kur skatāmi Jaunpils dziedāšanas biedrības biedri.

Jaunpils dziedāšanas biedrība 1900. gadā. Vidū – pagasta skolas skolotājs Juris Kļaviņš, blakus (pa labi) – diriģents, draudzes skolas skolotājs Pēteris Kaže (ar kuplo bārdi).

No 1909. līdz 1915. gadam Jaunpils kori vada skolotājs-pārzinis Pēteris Kaže, kurš spēlē uz ērgelēm. Viņam palīdz Ādams Klucis, mācot balsis. Ap to pašu laiku Bērzā kori vadījis skolotājs Lukstiņš.¹

¹ No dziedāšanas biedrības sekretāra Ādama Kluča atmiņām

1936. gadā uz Zaubes Nemnaudiem no Praulienas atnāca dzīvot Jānis Timbers, kurš drīz vien iesaistījās vietējā sabiedriskajā dzīvē, un 40. gados sāka vadīt Zaubes kori kā diriģents.

Zaubes jauktais koris 20. gs. 60. gadu sākumā. Diriģents Jānis Timbers (vidū). 1. rindā no kreisās: Viņa Čumalkova, Anīta Viļuma, Ilze Kalniņa (Šņepste), Marija Ozoliņa (saukta Marihens), Ida Galiņa, Marta Osmane. 2. rindā no kreisās: Krist. Osmane, Vilma Kalniņa, Cilda Viegliņa, Emīlija Paeglīte, Kristīne Āboliņa, Emma Ķuze, Viņa Ozola, Pēteris Suharevs. 3. rindā no kreisās: Osvalds Zariņš, Pēteris Timbers, Jānis Timbers (diriģents), Jānis Šņepsts, Mirdza Suhareva, Roberts Brants, Marija Āboliņa.

Zaubes jauktais koris Ērgļu rajona dziesmu svētkos 20. gs. 50. gadu sākumā. Foto no I. Krantes ģimenes arhīva.

P/s "Zaube" jauktais koris 20. gs. 60. gados.

Ar Lejas Nemnaudu tagadējā saimnieka Ulda Barbana laipnu atļauju ieskatīsimies Jāņa Timbera (1886-1984) atstātajās atmiņās, 94 gadu vecumā atskatoties uz savu dzīvi: "Jau tūlīt pēc frontes noorganizējam kori 50 cilvēku apmērā, kura vadību uzņēmos es. (...) Zaubes robežām bieži mainoties, mēs dziedājām Ogrē, Ērgļos, Siguldā, Cēsīs. Tikai vēlāk, kora dalībnieku dzīves apstākļiem mainoties, skaits palika mazāks, un tad dziedājām galvenokārt jaunajām tradīcijām. Tas turpinājās līdz 1975. gadam, pēc kam es biju spiests apstāties neveselības un nespēka dēļ."

Par kori pēckara gados stāsta ilggadīgā kora dziedātāja Ilga Krakte: "Zaubē bija daudz dziedātāju, jo mūs kopā sauca nenogurstošais Timbers Jānis no Nemnaudiem. Tiklīdz bija norimis karš, viņš mūs aicināja kopā. No Krēlēm uz kora mēģinājumiem ceļu kopā mēroju ar kaimiņu Robertu Brantu, kaimiņu meitenēm no Dūjlejām. Korī dziedāja Timbera brālis Pēteris, Kipertēvs (vārdu neatceros), kurš spēlēja arī ērģeles baznīcā. Ziemassvētkos dziedājām baznīcā. No Paeglīšu ģimenes nāca dziedāt māte Emīlija, tēvs Eduards un meita Vilma (Miķelsone, Kalniņa), Alīna Maksiņa, vēlāk arī Elza Turķe. No Ķužu ģimenes dziedāja Artūrs, Ernests un māsa Elza. "Kalnziedos" dzīvoja Ziediņu ģimene, sevišķi skaista balss bija Almai Ziediņai, dziedāja arī viņas vīrs Voldemārs. Izcili skaistas balss īpašniece bija Paulīne Pigors. Skaisti dziedāja Kristīne Āboliņa, Marija Ozoliņa (saukta Marihens, izcils alts), Kristīne Osmane un meita Marta, Ida Galiņa, Artūrs Jirgenšons. No Deņģiem nāca Mirdza Kristapsone un arī vecais Deņģu saimnieks Ošs (vārdu neatceros). Bet vistālāko ceļu mēroja Lūcija Krastiņa (Ķemse) no Žurdiņu puses, Augustīne Felkere (Grāvīte) un Roberts Kaņeps no Bēvulēniem, un vecais Sakss no Peilēniem. Dziedāt nāca arī Emma Ķuze (dzim. Āboliņa) no Ennēniem, Liepiņš no Bērzūnēm, Milda Kalnača no Birzgaļiem, Marija Kalnača (Gribe) no Dzirnāvām. Un kur tad mūsu Kalācis Leo, sauks Pīka, un tā laika agronoms Miķelsons ar lielisku balsi. Lai piedod man, ja kādu no visvecākajiem

pēckara gadu dziedātājiem esmu aizmirsusi! Vēlākajos gados pievienojās daudz jaunu dziedātāju, bet tie jau bija kolhozu gadi.

Uzskatu – ja nebūtu Zaubē bijis Timbertēvs, tad nebūtu bijusi tik rosīga kultūras dzīve. Visur, visur mēs dziedājām. Piecdesmitajos gados, kad Zaubes skolā strādāja skolotājs Zigurds Mežaks, mums bija arī sieviešu koris, ko viņš vadīja. Toreiz Ērgļu rajona dziesmu svētkos sieviešu koru grupā ieguvām pirmo vietu. Nekādu lepno puķu mums nebija, saplūcām pļavā pīpenes un pasniedzām savam diriģentam, bet viņš tā apvainojās, ka nometa tās turpat uz skatuves un pazuda no mums.”

Jānis Timbers – aizrautīgs kora dziedāšanas entuziasts, vietējā kora diriģents – zaubēniešu vecākajai paaudzei ir leģendāra personība.

Dzimis 1886. gada 28. janvārī Praulienas pagasta *Stūkās* zemnieku ģimenē. Mācījies Praulienas pagastskolā un Lazdonas ministrijas skolā. Praulienā viņa skolotājs bijis pazīstamā diriģenta Haralda Medņa tēvs. Skolotājs bijis arī vietējā kora diriģents un iesaistījies J. Timberu savā korī, ieaudzinājis viņam mīlestību uz mūziku.

No 1901. līdz 1913. gadam J. Timbers dzīvojis Zaubes pagastā un palīdzējis saimniekot *Nemnaudos* savai krustmātei Edei Hincenbergai. 1913. gadā J. Timbers apprecējis Elzu Barbans no Praulienas un dzīvojis tēva mājās *Stūkās*. I pasaules kara laikā devies bēgļu gaitās uz Krieviju, kur strādājis gan par ierēdni, gan skolotāju, vēlāk atgriezies Latvijā. 1936. gadā pēc neveiksmīgas saimniekošanas viņa mājas pārdotas ūtrupē.

1936. gadā pārcēlies uz dzīvi Zaubes *Nemnaudos* pie brāļa Pētera Timbera. Zaubes sabiedrība viņam bija pazīstama jau no agrākiem laikiem, un viņš ātri iekļāvās sabiedriskajā dzīvē. Drīz vien viņš sāka baznīcā spēlēt ērģeles un vadīt kori. Korī dziedāja arī viņa sieva un brālis Pēteris. Bērnu J. Timbera ģimenē nebija. Pēc kara J. Timbers tika ievēlēts par Zaubes lauksaimniecības kredītsabiedrības priekšsēdētāju un piensaimnieku kooperatīvās sabiedrības valdes priekšsēdētāju. Vadījis karā nodegušās pienotavas atjaunošanu. Tūlīt pēc kara atkal organizējis jaukto kori, vienu laiku strādājis arī skolā par dziedāšanas skolotāju. 1948. gadā, kad *Nemnaudu* pusē nodibinājās kolhozs “Birztala”, ticis ievēlēts par tā priekšsēdētāju. Pēc kolhozu apvienošanas 1950. gadā J. Timbers kļuva par vienkāršu kolhoznieku.

Viņš turpināja vadīt kori, kā arī sāka izvadīt mirušos. Sešdesmito gadu beigās koristu skaits bija samazinājies, arī J. Timbera veselība kļuva sliktāka, bet būdams jau sirmā vecumā, ar spieķīti, līdz 1975. gadam vadīja uzticīgu dziedātāju pulciņu, kurš dziedāja dažādos vietējos pasākumos, arī kapusvētkos. Jānis Timbers miris 1984. gada 21. janvārī, apbedīts Āžkalna kapsētā.

Vecākās paaudzes zaubēniešu atmiņā Jānis Timbers palicis kā pēckara laika sabiedrisks darbinieks un kora diriģents – leģendāra personība, kura vadībā Zaubes koris uzplauka.

J. Timbera atstāts rakstisks vēlējums 1980. gadā:

“*Mans dziļi izjūsts vēlējums, lai mūsu sirds izglītība augtu un veidotos, kā viņas pasniedzējiem, tā arī audzēkņiem, un visi lai nestu tikai tos skaistākos ziedus un vītu mūsu Tautas vainagā, kurš lielā tautu vainagā koši mirdzētu. Lai dzīvo un kuplo mūsu Tautas dziesmu gars!*”

(Pēc Ulda Barbana un skolas arhīva materiāliem sagatavoja V. Veisenkopfa)

Gan koris, gan citi pašdarbnieki aktīvi darbojās arī 20. gs. 60. gados un 70. gadu sākumā. Saglabājusies informācija par 1969. un 1970. gadu liecina, ka tolaik Zaubē darbojušies: jauktais koris (vad. Jānis Timbers), vīru vokālais ansamblis (vad. Zigurds Mežaks), sieviešu vokālais ansamblis (vad. Aina Platonova),

pūšamo instrumentu orķestris (vad. Osvalds Zariņš), tautas deju kolektīvs (vad. Benita Bērziņa (Branta)), dramatiskais kolektīvs (vad. Cilda Staltmane, Egons Kļaviņš).

Zaube koris 1970. gadā. Diriģents Jānis Timbers.

Sieviešu ansamblis 1970. gadā.

Vīru ansamblis 1970. gadā.

Jauktais koris dažādu diriģentu vadībā periodiski darbojās arī 80. gados. Ar p/s "Zaube" gādību koristiem pašuva jaunus Mālpils novada tautas tērpus. Pēdējo reizi Zaube jauktais koris vispārējos Dziesmu svētkos Rīgā piedalījās 1990. gada vasarā. Diriģentu U. Zvejnieka un U. Matveja vadībā dziedāja 46 dalībnieki. Tajā laikā jau bija grūtības ar kordiriģenta atrašanu. Pēdējos gados reizi nedēļā diriģents tika vests no pilsētas ar saimniecības mašīnu, diriģenti mainījās, jo nebija ieinteresēti tumšos ziemas vakaros doties uz tik tālu ciemu.

Zaube koris 1990. gadā. Diriģents – Uģis Matvejs (3. rindā 6. no kreisās).

Kora dziedāšanai Zaubē bijis gan kāpums, gan kritums. Lai cik dziedātāju nebūtu, vajag kādu, kas viņus vieno kopīgā dziesmā. Vairāk nekā 10 gadu koris Zaubē vairs nepastāv, jo trūkst diriģenta un apņēmīga cilvēka, kas to noorganizē.

Kad 1970. gada decembrī ekspluatācijā nodeva jauno skolas sporta zāli, visa kultūras dzīve no vecajiem klubiem jeb tautas namiem pārgāja uz turieni. Taču līdzī nenāca tā kultūrai nepieciešamā aura, kas tajos bija. Plašajās, milzīgajās un vēsajās telpās, kurās vienlaicīgi saimniekoja divi saimnieki (skola un klubs), kultūras dzīve nīkuļoja, pasākumiem nereti bija maz apmeklētāju, bieži mainījās kultūras nama vadītāji.

Pēc sporta zāles uzcelšanas kultūras dzīvi jaunajās telpās vadījuši: Gaļina Tillberga, Jānis Amoliņš, Daina Bartkeviča, Irēna Jercuma, Ināra Āboliņa, Maruta Gabrāne un citi. 1977. gadā vadītāja Ināra Āboliņa, mākslinieciskā vadītāja Aija Ozoliņa, darbojās dramatiskais kolektīvs, pūtēju orķestris. 1981. gadā – vadītāja Ināra Āboliņa, mākslinieciskā vadītāja Vilma Petrovska. No 1982. līdz 1988. gadam kultūras nama direktore bija Maruta Gabrāne (Āboliņa), mākslinieciskā vadītāja Vilma Petrovska. Pēdējā kultūras nama vadītāja – Maruta Āboliņa – līdz 1993. gadam, kad kultūras nams likvidēts. Visās pārmaiņās vienīgi kinomehāniķis Jēkabs Zviedris ilgus gadus (līdz 1992. gadam) nemainīgi ik nedēļu izklaidēja ciema iedzīvotājus ar kinoizrādēm.

Kopš 1993. gada kultūras nams kā iestāde Zaubē nepastāv.

Valda Veisenkopfa

Bibliotēka

Jaunpils izglītības biedrības bibliotēka pastāvēja jau pirms 1914. gada² (dibināta reizē ar biedrību, dibināšanas gads arhīva dokumentos nav uzrādīts), bet kara laikā izpostīta. 1923. gada 3. martā Jaunpils izglītības biedrība nosūtīja lūgumu Kultūras fonda domei piešķirt tai tautas bibliotēku. 1923. gada 21. jūnijā biedrības valdes pilnvarotais Pēteris Kalniņš parakstīja Kultūras fonda bibliotēku noteikumus un saņēma 441 grāmatu.³

Pēc Zaubes tautas nama uzcelšanas 1930. gadā bibliotēka atradusies tautas namā. Zināms, ka 1935. gadā par bibliotēkas pārzini strādāja Elvīra Gailīte no *Lejniekiem*, fondā bija 750 sējumi.

Par bibliotēkas tālāko likteni ziņas ļoti skopas. Rīgas apriņķa Izpildu komitejas sēžu protokolos (05.08.1946, lēm. Nr. 420) ir ziņas, ka saskaņā ar Rīgas apriņķa 1946. gada tautsaimniecības atjaunošanas un attīstības plānu un tam pievienoto Rīgas apriņķa Izpildu komitejas Kultūrizglītības nodaļai pakļauto iestāžu sarakstu Rīgas apriņķī darbību atjaunojušas 58 bibliotēkas, tai skaitā Zaubes pagasta bibliotēka⁴.

Zaubes ciema bibliotēkas vadītāji pēc II pasaules kara: no 1946. gada Alīda Ķuze; no 1958. gada 1. augusta Helga Kārcliņa; no 1961. gada 17. augusta Laima Ķuze; no 1962. gada 1. augusta

² Valsts vēstures arhīvs, 1632. fonds, 3. apraksts, 764. lieta, 2.-6., 8. lpp.

³ Valsts vēstures arhīva izziņa Nr. 5-JP-7906, 24.10.2003.

⁴ Siguldas zonālā valsts arhīva izziņa Nr. C-23/9-3, 16.10.2003. (220. fonds, 1. apraksts, 10. lieta, 115. lpp.; 222. fonds, 1. apraksts, 26. lieta, 7. lpp.)

Regīna Grānape (Liepiņlauska), fonds – 5942, izsniegums – 3939. No 1964. gada 18. jūlija Austrā Untiņa; no 1965. gada 23. marta Regīna Liepiņlauska; no 1965. gada 23. jūnija Daina Mīze; no 1966. gada 21. februāra Austrā Untiņa; no 1967. gada 29. novembra Leontīne Bērziņa; no 1969. gada 1. septembra Benita (Bērziņa) Branta. 2003. gadā fonds – 7521, izsniegums – 7576, lietotāji – 156.

1946. gadā, kad bibliotēka atsāka darbību, tā atradās vecajā pagastmājā, otrajā stāvā, ap 1952. gadu pārcēlās uz pirmo stāvu. 1965. gadā bibliotēku pārcēla uz *Spodrām*, kur tā atradās līdz 1993. gadam. 1993. gada septembrī bibliotēka pārcelta uz bijušā bērnudārza plašajām telpām. Nu beidzot bibliotēkarei vairs nebija pašai jāsatgavo malka un jākurina krāsnis.

1995. gada 27. februārī Zaubes bibliotēka, kas līdz šim bija Cēsu centrālās bibliotēkas filiāle, tika nodota Zaubes pagasta īpašumā.

1996. gada decembrī, kad dabas stihijas dēļ uz ilgāku laiku tika paralizēta elektrības padeve visā Zaubē, arī bibliotēkā sākās “bleķa” krāsnīņu laiks. Vairs nedarbojās ūdensvads un kanalizācija. Bibliotēkarei nācās kurināt čuguna krāsnīņu, kas apsildīja tikai vienu telpu.

2002. gadā bibliotēkai tika nopirkts lietots dators. 2004. gada rudenī bibliotēkas remontam piešķīra valsts finansējumu, savu daļu deva arī pašvaldība un 2005. gada februārī bibliotēku pārcēla uz citām, piemērotākām telpām. Bibliotēkas vajadzībām izbrīvēja trīs istabiņas kādreizējā pagastmājā blakus skolai – izremontētas telpas, ar centrālapkuri un kanalizāciju. Atklāšanas diena bija skaisti svētki. Tajos piedalījās Cēsu rajona padomes izpilddirektors M. Niklass, ar kura gādību bibliotēka tika pie lietotas kopēšanas mašīnas, pašvaldības un skolas pārstāvji un vietējo uzņēmumu vadītāji. Klātesošās centrālās bibliotēkas pārstāves atzina, ka nu gan Zaubes bibliotēka “ir Eiropā”.

Līdz ar jaunajiem laikiem bibliotēkā pamazām ienāk arī jaunās tehnoloģijas. Tagad uz šejieni nāk ne tikai tie, kuri grib lasīt, bet arvien vairāk bibliotēku meklē arī tie, kuriem vajag kaut ko uzzināt.

Benita Branta

PATĒRĒTĀJU BIEDRĪBA

1919. gadā Zaubē dibināta patērētāju biedrība. Pirms otrā pasaules kara Zaubē bija vairāki veikali.

Kīmeņu Annas bodīte atradās tieši pretī ieejai parkā; *Kapiņos* Žanis Ošs īrēja telpas no aptiekas īpašnieka Kapiņa; Abzolona veikals atradās *Ezeriņos*. Tirgoja brošas un tamlīdzīgus sīkumus (Abzolons bija ebrejs un kara laikā vācieši viņu nošāva); *Kooperatīvos* bija gan dzērienu nodaļa, gan pārējo preču veikals; *Spodrās* tirgojās Zelma Zeibots.

1944. gadā vācieši atkāpjoties nodedzināja *Kooperatīvus*, kas pirms tam bija patērētāju biedrības nams. Pēc kara patērētāju biedrības kantoris kādu laiku atradās *Spodrās*, otrajā stāvā (pirmajā stāvā bija bufete). Vēlāk kantoris pārcēlās uz pagasta namu, kur jau bija zobārsta kabinets un klubs. Pēc kara pie patērētāju biedrības skaitījās arī frizētava. Friziere Klāra Pumpure strādāja *Ancīšos*.

1961. gadā Zaubes patērētāju biedrību apvienoja ar Nītaures patērētāju biedrību un nosauca par Nītaures patērētāju biedrību. Tā apkalpoja Bērzu, Klīģeni, Annas, Pērkoņus, Skujeni. Kantoris atradās Zaubē. Patērētāju biedrību likvidēja 20. gs. 90. gadu vidū.

Patērētāju biedrībā par priekšsēdētājiem strādājuši: Jānis Kaņeps – ap 1939. gadu; Artūrs Jirgenšons; Pēteris Bundziņš (1954–1958); Jānis Bloms; Bricis; Egons Rutkis; Jānis Vanka (no 1963., divus vai trīs gadus); Jānis Bormanis (līdz 1966); Rita Bundziņa 1966–1986); Skaidrīte Stūrīte (no 1986. līdz likvidācijai).

MEDNIECĪBA

19. gadsimtā un līdz I pasaules karam medniecības jautājumus kārtoja un noteikumus diktēja muižnieki. Pēdējam Zaubes muižniekam Sokolovskim *Viegliņos* bija “suņu māja” medību suņiem. *Viegliņos* dzīvoja suņu apmācītāji jeb *suņu piķieri*, kā toreiz viņus sauca. Zaubes mežus apdzīvoja galvenokārt stīrnas, zaķi, lapsas, caunas un nelielā skaitā arī staltbrieži, no putniem – medņi, rubeņi, meža un lauka irbes. Tie toreiz bija galvenie medījamie zvēri un putni.

20. gs. 20. gados mainījās zemes un meža īpašnieki, kas ienesa pārmaiņas medību kārtībā un arī medījamo zvēru un putnu sastāvā un skaitā. Šajā laika posmā Zaubes teritorijā vairs nebija sastopami staltbrieži. 30. gados nostabilizējās zemes īpašnieki un tika izdoti likumi, kas noteica medību kārtību. Līdz ar to tika veidoti nelieli mednieku kolektīvi, kas principā apmedīja tikai valsts mežus. Zaubes mednieku kolektīvā bija ap divpadsmit mednieku. Zvēru piebarošana 30. gados ietilpa mežsarga dienesta pienākumos.

Pirmajā padomju gadā kolektīvus likvidēja, jo lielākai daļai mednieku atņēma medību ieročus. Mednieku kolektīvi nepastāvēja arī *vācu laikā*.

Pēc II pasaules kara atkal sāka veidoties jauni mednieku kolektīvi. Zaubē mednieku kolektīvs izveidojās šādā sastāvā: D. Ozoliņš, A. Viegliņš, J. Ploriņš, J. Miķelsons, R. Pīgors, A. Rogulis, J. Micpaps un P. Naudiņš. Ar nelielām izmaiņām šāda sistēma pastāvēja līdz 1956. gadam, kad Zaubē visu medību teritoriju atdeva tikko nodibinātajai Vissavienības sporta biedrības Medību sekcijai. Par tās vadītāju iecēla Daini Ozoliņu. Strauji pieauga zvēru skaits, Zaubes mežos parādījās alņi, meža cūkas, arī 1952. gadā no Krievijas ievestie un brīvībā palaistie jenoti. Nepieredzēti lielos daudzumos savairojās vilki un lūši. Cīņa par šo plēsoņu skaita samazināšanu ilga pat līdz 70. gadiem.

90. gadu sākumā Medību sekcija beidza pastāvēt un Zaubes mednieki izveidoja savu organizāciju. 1992. gada rudenī par vadītāju mednieki ievēlēja savu ilggadējo komandieri D. Ozoliņu. 1997. gadā kolektīvu pārveidoja par mednieku klubu “Tunči” (prezidents D. Ozoliņš). 2004. gadā Saeima pieņēma likumu par mednieku klubu reorganizāciju. Reorganizāciju pašlaik veic arī “Tunči”, to paredzēts pabeigt līdz 2005. gadā beigām.

Dainis Ozoliņš

VIŅU VĀRDS SAISTĪTS AR ZAUBI

Zaubes gleznainie pakalni nepavisam nav tā labvēlīgākā vieta lauksaimniecībai, un tomēr zemes kopšana, lopu audzēšana un mežizstrāde vienmēr bijusi zaubēniešu iztikšanas pamatā. Cik gan ir jābūt sīkstam raksturā un gandrīz fanātiski apsēstam ar darbu, lai visu mūžu pelnītu šo tik ļoti smago maizi. Šādu krietnu cilvēku Zaubē visos laikos ir bijis lielākais vairums. Ja šodien jānosauc Zaubes ievērojamākie cilvēki, kurš ņemsies izsvērt, kurš ir vairāk cienījams: vai tas, kurš te piedzimis, bet vēlāk citā pusē ar savu darbu izpelnījies godu un slavu, vai tas, kuram šeit krietnā darbā pavadīts viss mūžs, vai varbūt tas, kurš, par savu labumu nedomājot, vienmēr iesaistījies sabiedriskajās aktivitātēs, tādējādi veidojot Zaubes dzīvi labāku. Par daudziem no viņiem rakstīts vai vismaz minēts grāmatas iepriekšējās nodaļās. Šeit sniegtas ziņas par vairākām 20. gs. pirmās puses ievērojamām personībām, kuru dzīve vai darbība saistīta ar Zaubes pagastu.

Rūdolfs Bangerskis (21.07.1878. *Līčakrogā* (tagad Mazozolu pag.) – 24.02.1958.

Omstedē (Vācijā), 1995. g. pārapbedīts Rīgas Brāļu kapos) – Latvijas brīvības cīnītājs, Latvijas armijas ģenerālis.

Mācījies Zaubes pagastskolā, Jaunjelgavas pilsētas skolā, 1900. gadā beidzis karaskolu Pēterpilī, iestājies Pēterpils Kara Akadēmijā. Sākoties I pasaules karam, spiests izstāties no Kara Akadēmijas pēdējā kursa. No 1915. gada Daugavgrīvas bataljona komandieris. Apbalvots ar Jura krustu un Jura zelta zobenu. Par cīņām pie Ložmetējkalna apbalvots ar Lāčplēša Kara ordeni.

1917. gada februārī iecelts par 17. Sibīrijas pulka komandieri. No 1918. līdz 1920. gadam Kolčaka armijā divīzijas un korpusa komandieris. 1921. gadā no Šanhajas ar kuģi atgriezies Eiropā, Latvijas vēstniecībā Parīzē kā kara trofeju nodeva zeltu. Dzīvojot Parīzē, sarakstījis grāmatu “Latviešu strēlnieku ērkšķainā gaita”. Atgriezies Latvijā, no 1924. gada dienējis Latvijas armijā: divīziju komandieris, 1924./25. un 1928./29. gadā – kara ministrs. Apbalvots ar Trīszaigžņu ordeni un ārzemju ordeņiem. 1942./43. gadā referents Tieslietu ģenerālinspekcijā. 1943./45. gadā leģiona ģenerālinspektors. No 1945. gada dzīvojis Vācijā. Sarakstījis grāmatu “Mana mūža atmiņas” (1958).

Pēteris Baugis (28.03.1914. *Ķeipūnās* – 18.01.2000.) – žurnālists, rakstnieks. Mācījies Zaubes skolā.

Izdevniecības “Liesma” direktors (1951-1961) un galvenais redaktors (1961-1967). Ilgus gadus sadarbojies ar Zaubes skolu. Novēlējis savu personīgo bibliotēku Zaubes pamatskolai.

Jānis Bičevskis, līdz 1906. gadam **Pēteris Varainis** (08.08.1896. Zaubes pag. – 01.05.1928. Jelgavā) – Latvijas armijas pulkvedis.

No 1900. līdz 1904. gadam mācījies skolotāju seminārā Kuldīgā, no 1904. līdz 1905. – skolotājs Kalsnavā. Piedalījies 1905. gada nemieros. Apcietināts, nāves soda izpildes laikā izbēdzis. Pārgērbies par plostnieku, kopā ar viņiem nokļuva Vitebskas guberņā Loznas miestā pie latviešu pareizticīgo priesterā. Kad policija viņu izsekoja, devās uz Baku. Ar svešu pasi uz Jāņa Bičevska

vārda uzņemts kazaku kārtā kādā Kubāņas staņicā. 1909. gadā dienējis 7. Kubāņas kazaku pulkā. Piedalījies I pasaules karā, ievainots un kontuzēts. No 1917. gada pulkvedis. Angļu valodas tulks Vrangeļa armijā sakaros ar angļu misiju. Iecelts par sakaru virsnieku Lielbritānijas militārās misijas rīcībā. Saslimis ar tīfu, evakuēts uz Konstantinopoli Turcijā, kur izveseļojies. No 1920. gada jūlija pulkvedis Latvijas armijā. Cēsu aizsargu pulka komandieris, Cēsu pilsētas domes loceklis. Cēsu Vienības laukumā 1924. gada 16. oktobrī atklātā uzvaras pieminekļa "No zobena saule lēca" celšanas galvenais ierosinātājs un organizētājs: darbojās pieminekļa komitejā, vāca ziedojumus. 1926. gadā pārcelts par Jelgavas apriņķa priekšnieku un 16. Jelgavas aizsargu pulka komandieri. Bičevska piedzīvojumus izmantojis J. Ezeriņš novelē "Piezīmes dēlam".

Nikolajs Bluķis (14.04.1900. *Vecbrūmeisteru* saimnieku ģimenē, 19.05.1988. Sietlā, ASV) – agronoms, Latvijas brīvības cīnītājs.

1917. gadā beidzis Priekuļu lauksaimniecības skolu. Pēc bēgļu gaitām iestājies Latvijas armijā, piedalījies brīvības cīņās Latgalē. Vadījis kaujas grupu, ievainots kājā, tomēr turpinājis cīņu. Pēc tam kāja amputēta. Apbalvots ar Lāčplēša Kara ordeni. No 1922. līdz 1929. gadam studējis agronomiju Latvijas universitātē, 1930. gadā apriņķa agronoms Tukumā, no 1931. līdz 1932. gadam saimniecības pārzinis un skolotājs Priekuļu lauksaimniecības skolā, mācījis lopkopību. No 1932. līdz 1937. gadam Jelgavā Lauksaimniecības centrālbiedrības zemkopības nodaļas vadītājs. Žurnālu *Mazsaimnieks*, *Zaļā Nedēļa*, *Zemkopis* redaktors. No 1937. līdz 1940. gadam Vecbebru biškopības un dārzkopības skolas pārzinis. No 1940. līdz 1944. gadam strādājis sēkļu eksportā. 1944. gadā nokļuva Vācijā. 1951. gadā izceļojis uz ASV, apmetās Sietlā, strādājis slimnīcā. *Daugavas Vanagu* goda biedrs.

Kārlis Ūze (06.11.1890. *Inģistēnos*, saimnieku ģimenē – nošauts 12/05.1942. Usoļlaga spaidu darbu nometnē PSRS) – būvuzņēmējs.

Vilhelma Ūzes brālis. Mācījies Zaubes pagastskolā, Pleskavas mērniecības skolā, Maskavā studējis agronomiju. No 1920. līdz 1924. gadam mērnieks Rīgas apriņķī. No 1924. gada būvuzņēmējs: būvējis Ieriķu-Gulbenes dzelzceļu, Dzērbenes staciju, šosejas, 50 tiltus: pār Amatu, pār Gauju pie Carnikavas, pār Sarkandaugavu Rīgā. 1940. gada rudenī sāka strādāt Celtniecības tresta 2. Rīgas celtniecības kantorī. 1941. gada 14. jūnijā apcietināts.

Vilhelms Ūze (06.09.1875. *Inģistēnos*, saimnieku ģimenē – 04.10.1941.

Soļikamskā, spaidu darbu nometnē PSRS) – saldumu rūpnieks, Latvijas šokolādes karalis.

Kārļa Ūzes brālis. Mācījies Jaunpils draudzes skolā, Nītaures ministrijas skolā, Cēsu pilsētas skolā, 1893. gadā ieguvis skolotāja tiesības. Līdz 1897. gadam skolotājs. Pārcēlies uz Rīgu, kur strādājis kā maizniekmeistars, kantora ierēdnis, rūpnīcas pārvaldnieks. 1910. gadā nomātās telpās Avotu ielā atvēris maiznīcu. 1912. gadā nopircis namu Krāsotāju ielā 25, kur ierīkojis konfekšu darbnīcu. 1913. gadā Cēsīs izturējis maizniekmeistara pārbaudījumu. No 1915. līdz 1920. gadam dzīvojis Maskavā. 1920. gadā atgriezies Rīgā. 1921. gadā atjaunojis uzņēmumu, kur izveidojis šokolādes un saldumu rūpnīcu ar modernu iekārtu, kur nodarbinājis ap 600 cilvēkus. Vairākkārt pārstāvējis Latvijas uzņēmējus starptautiskās konferencēs. Rīgas diskonta bankas direktors un valdes loceklis. Sarakstījis grāmatu *Kalkulācija rūpniecībā un tirdzniecībā*. 30. gados viens no bagātākajiem cilvēkiem Latvijā. Viņa uzņēmums ražoja 90 dažādu šķirņu šokolādes konfektes, 150 šķirnes citu konfekšu, 50 cepumu šķirnes, piparkūkas, eglīšu konfektes, eksportēja tās uz daudzām pasaules valstīm. Atbalstījis Latvijas sportu, nodrošinot izcilus sportistus ar darbu.

Ziedojis prāvas summas Brāļu kapu komitejai, Tuberkulozes apkarošanas biedrībai, aizsargu organizācijai, Latvijas lidotāju klubam, Kara aviācijas fondam. Pirmajos Meža kapos uzcēlis mākslinieciski ievērojamu granīta pieminekli savai sievai Olgai (tēlnieks K. Jansons). 1941. gadā apcietināts.

No Ķuzes laikabiedra Krišjāņa Kundziņa atmiņām: “*Ķuze nebija naudas žēlotājs. Viņš bija apveltīts ar lielu cilvēciskumu un ar lepnumu neizcēlās, ar visiem bija mierīgs un stipri noteikts. Kad kaut ko teica, tad tā tas arī bija. Ķuzem strādnieki tikpat kā nemainījās*”.

Pēteris Ķuze (arī *Ķuzis, Jānis Bērziņš*; 25.11.1889. Jaunpils (Zaubes) pag. – 29.07.1938. izpildīts nāves sods Lubjankas cietumā Maskavā, vienā dienā ar J. Alksni, V. Knoriņu, J. Rudzutaku) – revolucionārs, padomju spiegu skolotājs.

1904. gadā iestājies Baltijas skolotāju seminārā Kuldīgā. 1905. gadā Zaubē darbojies milicijā. 1905. gada 2. XII piedalījies sadursmē ar kazakiem pie Zaubes pagastnama. 1906. gada janvārī Zaubē nokļuvis kazaku nagos. Piespriests nāves sods. Nepilngadības dēļ apžēlots, izpērts ar *nagaikām* un divas nedēļas pavadījis slimības gultā. Piebiedrojiem mežabrāļiem, piedalījies uzbrukumā Zaubes pagasta namam. Rīgā strādājis alus brūzī, 1906. gadā atgriezies pie mežabrāļiem. Sadursmē ar kazakiem ievainots, sagūstīts un nodots kara tiesai Rēvelē. Piespriests nāves sods, kas aizstāts ar katorgas cietumu. 1909. gadā atbrīvots, atgriezies Rīgā. Par pretvalstisku darbību 1911. gadā apcietināts, 1912. gadā izsūtīts mūža nometinājumā uz Irkutskas guberņu, 1914. gadā ar sociāldemokrātu atbalstu un viltotu pasi uz Jāņa Bērziņa vārda atgriezies Rīgā, strādājis rūpnīcā. Sākoties I pasaules karam, devies uz Lugu, bijis grāmatvedis bēgļu apgādes kantorī. 1917. gada pavasarī ieradies Pēterpilī. 1917. gada novembrī – komunistiskās revolūcijas dalībnieks Pēterpilī. 1919. gadā Latvijas iekšlietu komisāra vietnieks. No 1920. gada Sarkanarmijas ģenerālštābā vada spiegu apmācību un spiegošanu. 1936./37. gadā galvenais militārais padomnieks Spānijas pilsoņu karā, ar segvārdu ģenerālis Grišins. 1937. gadā apcietināts.

Aleksandrs Priedītis (19.09.1880. Annas muižas *Rimšās* - 23.03.1967., apbedīts Zaubes Sila kapos) – žurnālists.

Beidzis Rīgas garīgo semināru. Studējis lauksaimniecību Rīgas Politehniskajā institūtā. Kopš 1901. gada darbojies žurnālistikā. Laikraksta “Jaunākās ziņas” līdzstrādnieks. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni.

Vilhelms Purvītis (03.03.1872. *Vecjaužos* (tag. Taurupes

pag.) dzirnavnieka ģimenē – 14.01.1945. Nauheimā (Vācijā), 1994. g. pārapbedīts Rīgā) – gleznotājs, izcils ainavists, viens no latviešu nacionālās glezniecības skolas aizsācējiem, Latvijas Mākslas Akadēmijas dibinātājs.

Mācījies Jaunpils draudzes skolā. Kad vecāki pārcēlušies uz dzīvi Kļasičos (Vitebskas guberņā), mācījies Drisas apriņķa skolā. Pēc tam strādājis pie tēva un apguvis melderu amatu. 1890. gadā iestājies Pēterburgas Mākslas akadēmijā, 1897. gadā ar lielo zelta medaļu beidzis A. Kuindži ainavu glezniecības meistardarbnīcu.

Pa ceļam no Zaubes uz Kļigeni zīme norāda uz V. Purvīša dzimtajām mājām, kuras tagad atrodas Taurupes pagastā.

1913. gadā Pēterburgas Mākslas akadēmija Purvītim piešķir akadēmiķa grādu. Bijis Rīgas pilsētas mākslas skolas vadītājs (1909-1915), Latvijas Mākslas akadēmijas pirmais rektors (1919-1934), Dabasskatu meistardarbnīcas vadītājs (1921-1944), Latvijas Universitātes Arhitektūras fakultātes tēlotājas mākslas darbnīcas vadītājs (1919-1940), Rīgas pilsētas mākslas muzeja direktors (1919-1940, 1941-1944). Apbalvots ar bronzas medaļu Pasaules izstādē Parīzē (1900), ar zelta medaļu Minhenes Secesijas izstādē (1901) u.c., Tēvzemes balvu (1938). 1944. gadā emigrējis uz Vāciju.

Pauls Sakss (14.01.1878. *Peilēnos*, saimnieka, vēlākā dzirnavnieka ģimenē – 31.03.1966. Ņujorkā, ASV) – operdziedonis, liriskais tenors, Latvijas konservatorijas mācītbspēks. Izcilākais latviešu kamerstila dziedātājs.

No 1883. gada bērniņu pavadījis Bērza dzirnavās, uz kurieni pārcēlās viņa vecāki. Mācījies Bērzmuižas pamatskolā, Debesbraukšanas pareizticīgo skolā Rīgā, kur dziedājis baznīcas korī un bijis arī solists, 1889./99. gadā mācījies pareizticīgo garīgajā seminārā Rīgā. No 1899. līdz 1901. gadam studējis dabaszinības RPI, vēlāk agronomiju, iegūstot agronoma diplomu. Studiju laikā mācījies dziedāšanu pie P. Jurjāna. 1902. gadā Melngalvju namā – P. Saksa pirmais publiskais koncerts. No 1905. līdz 1909. gadam mācījies dziedāšanu Romā, ar Romas pareizticīgo bīskapa atbalstu beidzis dziedāšanas klasi Romas Mūzikas akadēmijā. No 1913. līdz 15. dziedājis P. Jurjāna operā, no 1918. līdz 1926. gadam Nacionālās operas solists, no 1919. līdz 1944. gadam mācību spēks, no 1927. gada profesors. No 1931. līdz 1940. gadam privāti mācījis dziedāšanu E. Pakulei, no 1936. līdz 1940. gadam LU docējis pareizticīgo baznīcas mūziku. 1944. gadā nokļuvis Vācijā. Pēc kara vadījis dziedāšanas studiju. 1950. gadā izceļojis uz ASV, kur Ņujorkā atvēris dziedāšanas studiju. ALA balvas laureāts. Pirmā sieva Mērija Sakse un otrā sieva Irma Kalniņa bija dziedātājas.

Ādams Vītols (05.06.1876. Zaubes pag. – 07.1942.) – Jersikas bīskaps Aleksandrs.

Beidzis Rīgas garīgo skolu un garīgo semināru. Bijis skolotājs Kurzemē un Vidzemē, priesteris Vestienā un Stāmerienā, Viļakā, vikārbīskaps Daugavpilī. 1938. gadā iesvētīts par Jersikas bīskapu. Pieņēma vārdu *Aleksandrs*, viņa pārraudzībā tika nodotas Latgales baznīcas. Kalpoja Daugavpils Borisa – Gļeba katedrālē, kur atradās arī viņa bīskapa sēdeklis. Apbalvots ar atzinības krustu. 1942. gadā īsu laiku bija Latvijas metropolīts.

Visos laikos, arī padomju varas gados, kas šodien tik ļoti tiek noniecināti, Zaubē ir dzīvojuši un joprojām dzīvo krietni ļaudis, kas ar savu darbu ir izpelnījušies savu līdzcilvēku cieņu. Patiesībā šajā grāmatā vajadzētu ierakstīt visu to darba smaguma saliekto Zaubes ļaužu vārdus, kuru spēka gadi ir palikuši Zaubes tīrumos un pļavās. Tā būtu ļoti bieza grāmata. Tas būtu cieņas apliecinājums bijušajām un vērtīga mācību grāmata nākamajām paaudzēm. Varbūt kādreiz visi kopā uzrakstīsim arī to.

(materiālu sagatavoja Benita Branta, Valda Veisenkopfa un Sarmīte Pliuna)

Avoti: Viljars T. "Vidusvidzemnieku biogrāfiskā vārdnīca", 2003; Latviešu konversācijas vārdnīca. 135., 136. burtn. – Rīga, 1928; Latvijas PSR Mazā enciklopēdija. I-III sēj. – Rīga, Zinātne, 1967-1970; No Ķuzes līdz Staburadzei. – http://www.acadlib.lv/arc/no_Kuzes_lidz_Staburadzei/kuze.htm, 2005; Vilhelms Purvītis – <http://www.culture.lv/classic/Purvitis/Default.htm>, 2005

Ainiņas no pagasta dzīves

Bērmuižas muižkungs Sekis izpārdevis sev nevajadzīgās mantas *Akcionā* (tā toreiz sauca izpārdošanas, kur mantas gāja uz vairāk solīšanu), tanī skaitā arī savu karieti. Karieti gribējis nopirkt Jaunpils muižkungs Sokolovskis, bet gleznotāja Purvīša brālis (arī Purvītis), kam toreiz piederēja *Ķīpēni* ar 499 pūrvietām zemes, pārsolījis un karieti nopircis. Purvītis iegādājies četrus melnus zirgus, ko iejūgt karietē, apģērbis vienu no saviem kalpiem par kučieri, pats ģērbies frakā un uzlicis *cilindru* (tā toreiz sauca platmali) galvā. Katru rītu, kad muižkungs iznācis uz balkona ieelpot svaigu gaisu, Purvītis braucis karietē garām pilij un sveicinājis muižkungu, tā pierādīdams, ka viņš nav nabagāks kā muižkungs.

Dainis Ozoliņš, 2005

Latvijas valsts sākuma gados visā valstī bija nākusi mode dibināt dažādas biedrības. Par Jaunpils (Zaubes) savstarpējās ugunsapdrošināšanas biedrības pirmsākumiem galdniekmeistars Antons Linde, kurš tolaik strādājis *Vecvākos* pie saimnieka Volkova, atstāstījis šādu notikumu. Būdams jau krietni gados, vecais Volkovs māju norakstījis dēlam. Kādu dienu Zaubes centrā satikušies saimniekdēli un krogā nolēmuši, ka Zaubē jādibina “pažarnieku biedrība”, ko arī sekmīgi izdarījuši. Tā kā biedrībai bijis vajadzīgs pamata rīcības kapitāls, Volkovs-dēls biedrībā ieķīlājis īpašumu – *Vecvākus*. Tās pašas dienas pievakarē garām *Vecvākiem* braucis kaimiņu saimnieks un pastāstījis vecajam Volkovam par biedrības dibināšanu un mājas ieķīlāšanu. To dzirdot, veco bezmaz ķērusi šļaka (trieka). Ticis pie atjēgšanas, viņš sameklējis revolveri un nosolījis mājas izputinātāju galēt nost. Vēlāk Linde, vecajam nemanot, no revolvera izņēmis patronas, lai izvairītos no tāda grēka darba. Vēlu vakarā Linde savā istabā devies pie miera. Jaunais biedrības dibinātājs vēl mājās nav bijis. Ap pusnakti Linde pamodies no lielas kliegšanas un lamāšanās otrā istabā. Tur vecais sācis strostēt jaunās biedrības dibinātāju, kurš krietni vien dūšā būdams, spīvi turējies pretī izteiktajiem apvainojumiem. Skandāls izvērties plašāks un pēkšņi vērūšās durvis, pie Lindes istabā pusklibodams iemeties dēls (viņš bijis klibs) un ātri vien iegūlies pie Lindes gultā sienas pusē. Bet Linde atradies gultas ārmalē. Tūlīņ klāt bijis arī vecais Volkovs ar revolveri rokā. Linde pārbijies, jo nevar jau zināt, varbūt vecais revolveri pielādējis ar jaunām patronām un, ja sāksies šaušana, trāpīs gultas ārmalā gulētājam. Lai nelādzīgo stāvokli daudz maz izlīdzinātu, Linde Volkovam-dēlam pie auss pačukstējis, ka revolveris nav pielādēts. Jaunais Volkovs tūlīt bijis no gultas laukā, rādījis vecajam pigu un piedraudējis veco skandāla cēlāju mest laukā no savas mājas. Vecais skrējis dēlam pakaļ apkārt ap galdu, jaunais mucis prom, kamēr beigās vecais piekūsis un aizgājis otrā istabā gulēt.

No Ērika Grāvīša atmiņām par Bērmuižu 20. gs. 20.-30. gados

20. gadu beigu posmā sāka kursēt autobuss Zaube-Rīga. Autobuss piederēja Ploriņam, kurš dzīvoja Mālpilī. Tā kā viņa autobuss bija vienīgais, kas uzturēja satiksmi ar Rīgu, tad maksu par braukšanas biļeti viņš noteica, kādu gribēja. Zaubē dzīvoja Ķuzis, pagastā saukts par *Elles Ķuzi*. Viņš, redzēdams, ka šeit iegūstama peļņa, izdarīja aizņēmumu un arī iegādājās autobusu. Tagad sākās konkurence starp abiem autobusu īpašniekiem. Ja Ploriņš par braukšanas biļeti ņēma 5 lat, tad Ķuzis ved par 4 lat. Maz pa mazam biļešu cena nokrita līdz minimumam – 1 latam. Tad Ķuzis izdarīja pēdējo gājieni – sāka vest par brīvu! Līdz ar to konkurence beidzās. Ar autobusu notika “avārija” – tas uz ceļa Zaubes silā “aizdegās” un, tā kā toreiz vēl nebija putu aparātu, ar ko apdzēst liesmas, autobuss nodega. Ķuzis bija savlaicīgi autobusu apdrošinājis par pieklājīgu summu un, protams, saņēma apdrošināšanas naudu. Tāds bija pirmsākums autobusu satiksmei Zaube-Rīga.

Dainis Ozoliņš, 2005

Tajos gados Jāņos neredzēja gandrīz nevienu stipri piedzērušos, izņemot Birkmanīti Jāni no *Ceplīšiem*. Vienā Jāņu dienā Birkmanītim bija piemeties “vadātājs”. Cilvēks gāja pa pļavu, apstājās, pēc laiciņa apgriezās un gāja atpakaļ, no kurienes nācis, bet pēc kāda gabaliņa atkal apstājās, griezās apkārt un gāja, no kurienes nācis. Tā tas turpinājās labu laiku un nezin kā būtu beidzies, ja līgotāji nebūtu sākuši viņu saukt. Tad “vadājamais” tā kā atjēdzās un nāca no pļavas laukā saucēju balss virzienā. Kā pats stāstīja, gribējis iziet no pļavas uz kāda ceļa, bet priekšā gadījies linu mārkis. Pāri tikt tam nevar, tamdēļ griezies apkārt un meklējis ceļu citur. Pēc laiciņa priekšā atkal linu mārkis. Jāgriežas atkal apkārt un jāiet. Izrādījās, ka šajā pļavā bijuši divi vienādi linu mārkī, viens no otra dažus desmitus metru attālumā. Tā cilvēkiem likās, ka Birkmani apsēdis vadātājs. Pats vadātāja apsēstais nopriecājās, ka laimīgi ticis prom no linu mārkīem un ar garu zāli apaugušas pļavas. Gadu vēlāk Jāņos Birkmaņu Jānim uzradās atkal citāda liksta. Jāņu sestdienā ar divriteni aizbraucis uz Zaubes centru. Tur satīcis pazīstamu, kopīgi iedzēruši, Birkmanis vēl iegādājies pusstopu šnabja un devies uz māju pusi. Putnu mežā, braucot pa ceļu, bijis neliels, stāvs uzkalniņš. Braucējam sagriežusies riteņa stūre nevajadzīgajā virzienā, un braucējs ar visu divriteni uz ceļa nokritis. Uzcēlies, priecīgs atradis, ka svārku iekškabatā iebāztā pudele nav cietusi un pie sevis neko sliktu nav jutis. Kā jau parasts, priecīgi nolīgojis Jāņus, bet otrā rītā sajutis, ka labi nav. Tiklīdz dziļāk ieelpo vai pagriežas, tā krūtīs, tajā vietā, kur atradusies pudele, sākas stipras sāpes un kaut kas krakšķ. Mājinieki jau tūlīt teikuši, vai tikai nav laužas ribas. Tajā rītā mājās dzirdam, ka aiz tuvējā mežiņa brauc zirga pajūgs. Norīb apaļkoku tiltiņš, un atskan briesmīgs blāviens. Pēc laiciņa, laikam pret kādu akmeni atsitoties vāgu ritenim, brēkšana atkārtojas. Tad uz ceļa gar mūsu kūtspriekšu parādās pajūgs ar diviem iekšāsēdētājiem – kaimiņš ved uz ārstu Zaubē Birkmaņu Jāni. Tam ap krūtīm virs svārkīem apsīti plats dvielis, laikam, lai ribas daudz maz atrastos miera stāvoklī.

No Ērika Grāvīša atmiņām par Bērmuižu 20. gs. 20.-30. gados

Pēc prezidenta Kārļa Ulmaņa ierosmes katru gadu dažādās Latvijas vietās tika atzīmēti t.s. Pļaujas svētki. 1935. gadā Pļaujas svētku svinības notika Koknesē. Uz turieni ar velosipēdiem devās daudzi Bērmuižas apkārtnes jaunākie vīrieši. Šajos svētkos bija paredzēta arī ilggadīgo laukstrādnieku (tādu, kuri vienā saimniecībā strādājuši vairākus gadus) apbalvošana. No Bērmuižas *Vecmiķelēnu* mājām par tādu bija izvirzīts Baltiņš Jānis, kurš bija attālāks saimnieka radnieks un šajā mājā strādāja no bērnības. Viņu parasti sauca par Miķelēnu Jānīti. Jānītis bija pamaza auguma, drusku vientiesīgs, tajā laikā ap 25 gadus vecs. Pēc saraksta tikuši izsaukti apbalvojamie, kuriem Valsts prezidents dāvājis sudraba kabatas pulksteni. Kad izsaukts Miķelēnu Jānīša vārds, bērmuižnieki skatījušies, ka Jānītis nenāk. Beidzot no pēdējām rindām galīgi aizkūsis un nosvīdis pie Ulmaņa pieskrējis Jānītis un Ulmanim skaidrojis: “*Es jau būtu bijis ātrāk, bet mājās sagadījās ķibeles ar to teļu. Nāca slaucama gov, un sievieši vieni paši, tāpēc man bija jāpalīdz*”. Ulmanis Jānīti bija uzslavējis: “*Lūk, tādām jābūt apzinīgam Latvijas strādniekam, tādām būtu jāuzdāvina vēl otrs pulkstenis, kuru nēsāt svētkos un svētdienās!*”

No Ērika Grāvīša atmiņām par Bērmuižu 20. gs. 20.-30. gados

Bērmuižas un tuvāko māju puīši un jaunāki vīrieši bija pasākuši Ziemassvētku vakarā sapulcēties Bērza veikalā un kopīgi svinēt svētkus. Šādās reizēs svinīgus vārdus teica galdnieku meistars Stūrītis (gados vecs, ar baltu bārdiņu). Tā vienreiz svētkos Stūrītis uzsācis sprediķi: “*Un tur stāvēja viens koks, un tas koks raudāja asaras. Bet tas koks nebija koks, tā bija egle, un tās asaras nebija asaras, bet tie bija sveķi*”. Tajā brīdī nedaudz pavērusās durvis, un pa spraugu pabāzīs galvu bārdains čigāns un arī tā kā izbījies un apjucis. Vecajam Stūrītim svētruna sajukusi, nav varējis attapties, cik tālu tās līdzības izstāstījis. Visi nosprieduši, ka runu vairs tālāk nav ko turpināt, dziedāšot labāk “Jūs, bērniņi, nāciet”. Tā arī darījuši un nosvinējuši tāpat jaukus svētkus.

No Ērika Grāvīša atmiņām par Bērmuižu 20. gs. 20.-30. gados

Viens no ievērojamākiem pagasta cilvēkiem tajā laikā bija Mačernieku Vilis *Reķos*. Savā vecsaimniecībā viņš nodarbojās ne tikai ar lauksaimniecības produktu ražošanu, bet bija izveidojis arī apjomīgu ādu apstrādes uzņēmumu. Šim nolūkam bija uzcelta divstāvu betona ēka, kurā tika izģērētas mājlopu ādas dažādām saimnieciskām vajadzībām. Iesākumā ādas viņš pārdeva apkārtnes tirgos, bet vēlākos gados izgatavoja visa veida zirglietas (sakas, ādas grožus, sedulkas u.c.). Šajā darbā tika algoti kvalificēti sava amata pratēji. Ļoti iecienītas bija koka tupeles (apavi ar koka zoli un ādas virspusi). Koka tupeles valkāja visās mājās, tās bija dažāda izmēra, cenas ziņā lētas un piemērotas darbiem lopu kūtīs. Un kur tad vēl slavenās pastalas, kuras nēsāja visos lauku darbos un arī ziemā, strādājot mežā. Galvenais lietpratējs šajā ādu apstrādes darbā bija Breslis – ienācējs no Limbažu puses, pamaza auguma, ap gadiem piecdesmit. Breslis ļoti cienīja alkoholiskos dzērienus, bet tas netraucēja viņa darbu. Breslis bieži bija redzams ejot pa lielceļu uz veikalu pēc nepieciešamā dzēriena. Pēc maza laiciņa Breslis jau nāca uz mājām un ik pēc apm. 100 m noietā ceļa iebaudīja pa malkam no nopirktā kortelīša. Vienā reizē viņš nekad nepirka vairāk kā kortelīti un, tādā veidā rīkojoties, līdz mājām kortelītis bija iztukšots. Cilvēks, vajadzības spiests, tūlīņ griezās apkārt un gāja uz veikalu atpakaļ. Ejot pa ceļu, dzeršanas procedūra Breslim bija tāda neparasta. Viņš nevilka kortelīti laukā no svārku iekškabatas, bet ar labo roku pieturēja un pats atlieca muguru atpakaļ, kamēr dzēriens sāka līt mutē. Tas notika tamdēļ, ka krītot Breslis labo roku pleca locītavā bija izmežģījis un, ja bieži roka bija jābāž iekškabatā, jāizvelk kortelītis, jāceļ pie mutes un jāiebāž atpakaļ iekškabatā, roka locītavā bieži vien tika izmežģīta par jaunu. Neskatoties uz šiem trūkumiem, kā meistars savā amatā viņš bija neatvietoājams, jo uzticēto darbu veica nevainojami. Satiekot uz ceļa sievietes, Breslis vilka no kabatas karameli tūtu, lai satikto dāmu pacienātu. Tikai šīs konfektes bez papīra iesaiņojuma viņš vilka no tūtas pats un iedeva dāmai vienu konfekti, pašu pie tūtas nelaida. Sievieši gan nepatikā šķobīja lūpas, jo Breslis vienmēr smirdēja pēc ģērētām ādām. Tad vēl Breslis runāja īpatnējā Limbažu puses izloksnē – sieviešu dzimtes vārdus viņš izrunāja vīriešu dzimtē: “*Tas vecens, tas meits*”. Ja kaut kas bija pa divi, tad viņam iznāca: “*Tie kājs, tie auss*” utt. Viņam bija arī uzticams balti raibs suns ar nocirstu asti. Tas parasti gāja Breslim pa priekšu un, ja bija redzams suns, tad tūlīņ ceļa līkumā parādījās arī saimnieks.

No Ērika Grāviša atmiņām par Bērzmuižu 20. gs. 20.-30. gados

Ārkārtēja situācija. Zaube dzīvo tumsā. Likstas Zaubes pusē sākās jau 1996. gada decembra pirmajā pusē. Daudzviet lija, bet Zaubē sākās atkala: apledoja koki, elektrības vadi, tad uzsnīga tik bieža sniega kārtā, ka dažviet koki gāzās pat ar visām saknēm. Pārtrūka elektrības padeve un 25. decembrī pārstāja darboties ūdenstornis, tad arī katlumāja. Zaubē iestājās tumsa, pārtrūka sakari. Lai kā elektriķi strādāja, atbrīvojot elektrolīni no kritušajiem kokiem un atjaunot elektroenerģijas piegādi patērētājiem nespēja, jo ceļi un stigas joprojām tika aizputināti. 29. decembrī rajona padomes priekšsēdētājs M. Niklass izdeva rīkojumu, kurā Nītaures, Skujenes un Kaives pagasti tika izsludināti par dabas stihijas piemeklētiem, bet Zaubes pagastā izsludināta ārkārtēja situācija. Sestdien, 4. janvārī Valsts prezidents Guntis Ulmanis un Ministru prezidenta vietas izpildītājs Anatolijs Gorbunovs ieradās Zaubē, lai novērtētu situāciju. Pagastu apmeklēja arī ekonomikas ministrs Guntars Krasts, Nacionālo bruņoto spēku komandieris Juris Dalbiņš, zemessardzes komandieris Juris Eihmanis, “Latvenergo” pārstāvji un citas atbildīgas personas. Zaubes pagasta padomes priekšsēdētājs Dainis Ozoliņš situāciju pagastā vērtēja kā ļoti smagu, jo, tā kā aizsālušī apkures sistēma, nav iespējamas mācības vietējā skolā, tāpat sarežģījumi radušies daudzdzīvokļu mājās.

No publikācijām laikrakstos “Druva” (04.01.1997) un “Diena”

ZAUBES PAGASTA ĢEOGRĀFISKIE NOSAUKUMI

(alfabētiskais rādītājs)

- 15. maija birzs** 51
Aizpurieši, vs. 164
Aizturiešu mežs 51
Aizupji, vs. 164
Akaču purvs sk. **Aklītis**, p.
Akata sk. **Avotu purvs**
Aklis sk. **Aklītis**, p.
Aklīšu purvs sk. **Aklītis**, p.
Aklītis, p. 61
Akmenāji, vs. 164
Akmeņkalns, k. 35
Alejas, vs. 164
Alt-Duckern (vāc.) sk. **Dukuru muiža**
Alūdzene, u. 17
Amada sk. **Amata**, u.
Amata, u. 18
Amatas paleja, mežs 51
Āmurlīcis sk. **Āmuru plava**
Āmuru ezers sk. **Inķēnu ezers**
Āmuru plava 61
Āmurupīte sk. **Silauzēnu upīte**
 (**Āmurupīte**)
Ancīši, vs. 121
Anenhof (vāc.) sk. **Annas muiža**
Anna sk. **Annas muiža**
Anna sk. **Annas**, c.
Annas (Nelabais) ezers 27
Annas dīķis 27
Annas kalns sk. **Māla kalns**
Annas mežs sk. **Amatas paleja**, mežs
Annas muiža 103
Annas muiža sk. **Annas**, c.
Annas muižas dīķis sk. **Annas dīķis**
Annas muižas parks 128
Annas muižas senkapi 90
Annas muižas senkapi sk. **Zviedru kapi**
Annas Ozoliņi, vs. 164
Annas parks sk. **Annas muižas parks**
Annas sk. **Annas muiža**
Annas Skanuļi, vs. 164
Annas ūdensdzirnavas sk. **Gobgravas**
dzirnavas
Annas, c. 139
Annasmuiža sk. **Annas muiža**
Annasmuiža sk. **Annas**, c.
Annasmuižas ezers sk. **Annas (Nelabais)**
ezers
Annasmuižas krogs sk. **Pīļu krogs**
Annasmuižas parks sk. **Annas muižas**
parks
Annasmuižas senkapi sk. **Annas muižas**
senkapi
Annenhof (vāc.) sk. **Annas muiža**
Apškalns sk. **Āpšu kalns**
Āpšu kalns 35
Āpšu kalns sk. **Āpšu kalns**
Āriņi, vs. 164
Asarēni, vs. 164
Asarēnu mežs 52
Ataugas, vs. 164
Atēnas, vs. 164
Atpūtas, vs. 165
Augšezers, dz. ez. 28
Auka ezers sk. **Voldemāru ezers**
Auku ezers sk. **Voldemāru ezers**
Auseklīši, vs. 165
Austrumi, vs. 165
Auziņas, vs. 165
Avoti, vs. 165
Avotiņi, vs. 165
Avotlejas, vs. 165
Avotu purvs 61
Āzītis sk. **Līčiņu ezers**
Āža kapsēta sk. **Āžkalna kapi**
Āža mugura sk. **Āžmugura**, mežs
Āžkalna kapi 92
Āžkalns, k. 35
Āžmugura, mežs 52
Āžmuguras kalns 36
Āžu kalns sk. **Āžkalns**, k.
Bābas mežs sk. **Bābas**, mežs
Bābas, mežs 52
Bajāri, vs. 165
Bākas (Durjēnu) kalns 36
Bākas kalns sk. **Bākas (Durjēnu) kalns**
Bākas kalns sk. **Bākaskalns**
Bākas kalns sk. **Bākaskalns**
Bākaskalns sk. **Krūčēnu viduslaiku**
kapsēta
Bākaskalns, k. 36
Bākaskalns, k. 37
Bāliņi, vs. 165
Baloži, vs. 165
Baložu mežs 52
Baltmedņi, vs. 165
Banderi, vs. 166
Banderkalns sk. **Banderi**, vs.

Banderkalns, k. 37
Banderpurvs 61
Bāņezers, bij. d. 28
 Barona kapi sk. **Vācu baronu kapi**
 Baronu kapi sk. **Vācu baronu kapi**
Bauskas grants karjers 66
 Bauskupīte sk. **Līčupe**, u.
 Bauskupīte sk. **Mutuļupīte**, u.
 Baznīcas kalns sk. **Annas muižas senkapi**
 Baznīcas kalns sk. **Vāķu Baznīckalns**
Baznīcas kalns, pilsk. 37
 Baznīcas pilskalns sk. **Baznīcas kalns**, pilsk.
 Baznīckalns sk. **Annas muižas senkapi**
 Baznīckalns sk. **Baznīcas kalns**, pilsk.
 Baznīckalns sk. **Vāķu Baznīckalns**
Baznīckalns, k. 37
Baznīckalns, vs. 166
 Bebrupīte sk. **Līčupe**, u.
Bersehof (vāc.) sk. **Bēzrmuiža**
Bersenhof (vāc.) sk. **Bēzrmuiža**
Bērza dzirnavas 136
Bērza dzirnavezers 29
 Bērza krogs sk. **Bēzrmuižas krogs**
 Bērza muiža sk. **Bēzrmuiža**
Bērza purvs 61
 Bērza sils sk. **Bēzru sils**
Bērzaines, bij. pagasta nams 155
 Bērze sk. **Bēzrupe**, u.
 Bērzi sk. **Bērzs**, c.
Bērzi, vs. 133
 Bērziņupīte sk. **Bēzrupe**, u.
 Bēzrkrogs sk. **Bēzrmuižas krogs**
Bēzrmuiža 109
 Bēzrmuiža sk. **Bērzs**, c.
 Bēzrmuižas dzirnavas sk. **Bērza dzirnavas**
 Bēzrmuižas dzirnavu ezers sk. **Bērza dzirnavezers**
Bēzrmuižas krogs 133
 Bēzrmuižas senkapi sk. **Mironkalniņš**
 Bēzrmuižas ūdensdzirnavas sk. **Bērza dzirnavas**
 Bēzrmuižas viduslaiku kapsēta sk. **Mironkalniņš**, skp.
Bērzones, vs. 166
Bērzs, c. 142
Bērzs, bij. krogs 133
 Bēzru dzirnavas sk. **Bērza dzirnavas**
 Bēzru muiža sk. **Bēzrmuiža**
 Bēzru muiža sk. **Bērzs**, c.
 Bēzru purvs sk. **Bērza purvs**
Bēzru sils 52
Bēzrupe, u. 18

Bēzrupīte sk. **Dzirnavupe (Bēzrupīte)**
Beverīnas, vs. 166
 Biedrenes sk. **Dzirietes**, vs.
Biedreņu mežs 53
Bieranti, vs. 166
Biķernieki, vs. 166
 Birzenes strauts sk. **Bīrzēnupīte**
 Bīrzēnu strauts sk. **Bīrzēnupīte**
Bīrzēnupīte, u. 19
Bīrzgaļi, vs. 166
Bīrzītes, vs. 166
Bīrznieki, vs. 166
Bitnieki, vs. 166
Brāļu kapi 93
Brēmaņi, vs. 166
Brīkumi, vs. 167
Briljanti, vs. 166
Brīvmežs 53
Brumsteri, vs. 167
Buckalniņš, k. 38
 Buckalniņš, skp. sk. **Roķēnu viduslaiku kapi (II)**
Bullukalns, k. 38
Burga mežs 53
Burtnieki, vs. 167
Caunītes, vs. 167
Celmiņi, vs. 167
Ceļmalas, vs. 167
Ceplīši, vs. 167
 Cerēni sk. **Cerēnu pusmuiža**
Cerēnu pusmuiža 113
Ceriņi, vs. 167
Circeņi, vs. 167
Cīruļi, vs. 167
Cīruļi, vs. 167
 Čaklais strauts sk. **Alūdzene**, u.
Čulkstu mežs 53
Čūsku kalniņš 38
 Čūsku kalniņš, skp. sk. **Roķēnu viduslaiku kapi (I)**
Dambakalns, k. 39
 Dambjakalns sk. **Dambakalns**
 Dambu purvs sk. **Dampurs**
 Damerupīte sk. **Domērupīte**
Dampurs, p. 62
 Dampuru pļava sk. **Dampurs**
Dārzkalni, vs. 168
Dārznieki, vs. (Annās) 168
Dārznieki, vs. (Zaubē) 168
Daugaviņas, vs. 168
 Degsnis sk. **Deksnis**, mežs
Deksnis, mežs 53
Deņģi, vs. 168

Dicēni-Rudeņi, vs. 168
Dilēnkalns, k. 39
 Domērupe sk. **Domērupīte**
Domērupīte, u. 19
 Dommerupīte sk. **Domērupīte**
Dreimaņi, vs. 168
Dreļļi, vs. 168
Druvas, daudzdzīv. māja 168
Duckern (vāc.) sk. **Dukuru muiža**
Dūjlejas, vs. 168
Dukšu mežs 54
 Dukuri sk. **Dukuru muiža**
 Dukurmuiža sk. **Dukuru muiža**
Dukuru mežs 54
Dukuru muiža 113
 Durjēnu kalns sk. **Bākas (Durjēnu) kalns**
Dzegužkalns, vs. 169
Dzelmes, vs. 169
Dzeņu diķis 29
Dzeņu strauts, u. 19
 Dzērenleja sk. **Dzērvenleja**
 Dzēres kalns sk. **Dzērveskalns**
Dzērvenītes, vs. 169
Dzērvenleja, pl. 62
Dzērveskalns, k. 39
Dzērveskalns, vs. 169
 Dzērvu kalns sk. **Dzērveskalns**
Dzidras, vs. 169
Dzilnas, vs. 169
Dzintari, vs. 169
Dzīpurkalns, vs. 169
 Dzirieša kalns sk. **Dziriešu kalns**
Dziriešu kalns 39
 Dziriete sk. **Vārnupīte**, u.
 Dziriets kalns sk. **Dziriešu kalns**
Dziriets, vs. 169
Dzirnavkalns, k. 40
Dzirnavkalns, vs. 169
Dzirnavu kalns 40
 Dzirnavu kalns sk. **Dzirnavkalns**
Dzirnavupe (Bērzupīte), u. 19
 Dzirnavupīte sk. **Dzirnavupe (Bērzupīte)**
Eglītes, vs. 169
Elkšņu grava 40
Elkšņugravas, vs. 170
 Elles grava sk. **Elkšņu grava**
 Elles grava sk. **Nemnaudu grava**
Endzeliņš, parks 54
 Ennēnu krodziņš sk. **Ennēnu krogs**
Ennēnu krogs 134
Ezerēni, vs. 170
Ezeriņi, vs. 163, 170
Ezermaļi, daudzdzīv. māja 170

Ežupīte, u. 20
Gāburupīte, u. 20
Gaidas, vs. 170
Gaidēni, vs. 170
 Galžēni Nr. 55 sk. **Voldemāri**, vs.
Galžēnkalns, k. 40
 Galžēnu kalns sk. **Galžēnkalns**
Garenes, vs. 170
Garie Brīkumi, p. 62
Georgenberg (vāc.) sk. **Jaunpils muiža**
Gnēzenes grāvis, u. 20
 Gobasgravas dzirnavas sk. **Gobgravas dzirnavas**
Gobasgravas, vs. 170
Gobgrava 40
Gobgravas dzirnavas 137
Gobgravas dzirnavezers 29
Gobiņas, vs. 170
 Gobu grava sk. **Gobgrava**
 Golgāta sk. **Golgātas kalns**
Golgātas kalns 41
Gorkijas, vs. 170
Grantssalas, vs. 170
Gravas, vs. 171
Gravziedī, vs. 171
 Griķi sk. **Griķu muiža**
Griķi, vs. 171
 Griķīši sk. **Griķu muiža**
Griķīši, vs. 171
 Griķītis sk. **Griķu muiža**
 Griķītis sk. **Griķukrogs**
 Griķu krogs sk. **Griķukrogs**
Griķu muiža 115
Griķukrogs 134
 Grille sk. **Jurgensburgas pilsdrupas**
Gundegas, daudzdzīv. māja 171
 Gustavsberga sk. **Kliģenes muiža**
Gūtiņkalns, k. 41
Ģērmaņi, vs. 171
Hoheneichen (vāc.) sk. **Ozolmuiža**
Ielejas, vs. 120
 Iesalnīca sk. **Bērzupe**, u.
Indrāni, vs. 171
Inģistēnu grava 41
 Inģistēnu upe sk. **Zaube**, u.
Inķēnu ezers 29
 Inģistenu grava sk. **Inģistēnu grava**
 Inģistēnu grava sk. **Inģistēnu grava**
 Inķēnu purvs sk. **Ļūkānu purvs**
Irbīšu birze 54
Irbītes, vs. 171
 Isveri sk. **Roči**, vs.

Jānīškalns, k. 41
Jāņa kalns sk. **Jāņkalns**
Jāņa kalns, k. 41
Jāņkalns sk. **Jāņa kalns**
Jāņkalns, k. 42
Jasmīnas, vs. 119
Jaudzēni, vs. 171
Jaunā muiža 115
Jaunais ceļš, mežs 54
Jaunāmuiža sk. **Jaunā muiža**
Jaunbrūmaisteri sk. **Brumsteri**, vs.
Jaunbrumsteri sk. **Brumsteri**, vs.
Jaundreimaņi, vs. 171
Jaundukuri 116
Jaundukuri, vs. 171
Jaundzintari, vs. 172
Jaunezeriņi, vs. 172
Jaunezers sk. **Annas dīķis**
Jaungalžēni, vs. 172
Jaunkalniņi, vs. 172
Jaunkrūčēni sk. **Zemzari**, vs.
Jaunķeizari, vs. 172
Jaunkiriņi, vs. 172
Jaunlauciņi, vs. 172
Jaunlauzēni sk. **Lauzēni**, vs.
Jaunlībieši, vs. 172
Jaunmiķelēni, vs. 172
Jaunmuiža sk. **Jaunā muiža**
Jaunpils (Zaubes) pilsdrupas sk.
Jurgensburgas pilsdrupas
Jaunpils krogs 134
Jaunpils muiža 117
Jaunpils muižas dzirnavas sk. **Zaubes dzirnavas**
Jaunpils muižas parks sk. **Zaubes parks**
Jaunpils sk. **Zaube**, c.
Jaunpils ūdensdzirnavas sk. **Zaubes dzirnavas**
Jaunpulekši, vs. 172
Jaunroķēni, vs. 172
Jaunvāķi sk. **Vecvētras**, vs.
Jaunžankas sk. **Akmenāji**, vs.
Jautriņas, vs. 172
Jūrēnu upīte sk. **Bērzupe**, u.
Jūrgensburg (vāc.) sk. **Jaunpils muiža**
Jurgensburgas muiža sk. **Jaunpils muiža**
Jurgensburgas pilsdrupas 88
Jurģiši, vs. 173
Jurjēni, vs. 173
Kaktiņi, vs. 173
Kalēji, vs. (Klīgenē) 173
Kalmes, daudzdzīv. māja 173
Kalna Āmuri, vs. 173

Kalna Andricēni, vs. 173
Kalna Bērziņi, vs. 173
Kalna Čulksti, vs. 173
Kalna dīķis sk. **Augšezers**, dz. ez.
Kalna Dukšas, vs. 173
Kalna Durjēni sk. **Vairogi**, vs.
Kalna Kavoli, vs. 173
Kalna Ķevi, vs. 174
Kalna Lavīzītes, vs. 174
Kalna Lūkāni, vs. 174
Kalna Mūrnieki, vs. 174
Kalna Nemnaudi sk. **Kalni**, vs.
Kalna Palejas, vs. 174
Kalna Pluņķi, vs. 174
Kalna Pulekši, vs. 174
Kalna Rudziši, vs. 174
Kalna Spēlēni, vs. 174
Kalna Spinduļi, vs. 174
Kalna Sulas, vs. 175
Kalna Žankas, vs. 175
Kalnezers sk. **Augšezers**, dz. ez.
Kalni, vs. 175
Kalniedī, vs. 175
Kaļa kalns sk. **Kaļļakalns**
Kaļķa grava 42
Kaļķa grava, mežs 55
Kaļķu grava sk. **Kaļķa grava**
Kaļķu grava sk. **Kaļķa grava**, mežs
Kaļļa kalns sk. **Kaļļakalns**
Kaļļakalns, k. 42
Kangariešu purvs sk. **Kangarišu purvs**
Kangariši sk. **Vāķu grants karjers**
Kangariši, k. 42
Kangarišu grāvis, u. 20
Kangarišu kalns sk. **Kangariši**, k.
Kangarišu mala sk. **Kangarišu purvs**
Kangarišu mežs sk. **Bērzu sils**
Kangarišu mežs sk. **Kangariši**, k.
Kangarišu purvs 62
Karātavu kalns 43
Kaugariešu purvs sk. **Kangarišu purvs**
Kaugarišu purvs sk. **Kangarišu purvs**
Kausuļupe sk. **Bērzupe**, u.
Kaziņas sk. **Jaundukuri**, vs.
Kaziņas, vs. (Annās) 175
Kaziņkrogs sk. **Jaundukuri**, pmž.
Kaziņkrogs sk. **Jaundukuri**, pmž. 116
Kazrags, mežs 55
Kazu kalni sk. **Kazu kalns**, mežs
Kazu kalns, mežs 55
Kazunes kalns sk. **Kazu kalns**, mežs
Kazupe sk. **Kazupīte**, u.
Kazupīte, u. 20

Klētnieki, vs. 175
Kliggermuise (vāc.) sk. **Kliģenes muiža**
Kliģene, c. 148
 Kliģenes derivācijas kanāls sk. **Kliģenes dzirnavu derivācijas kanāls**
Kliģenes dīķis 29
Kliģenes dzirnavas 137
Kliģenes dzirnavezers 30
Kliģenes dzirnavu derivācijas kanāls 21
Kliģenes kalns 43
Kliģeneskalns, vs. 149
Kliģenes krogis 135
Kliģenes muiža 122
 Kliģenes muiža sk. **Kliģene**, c.
Kļavas, vs. 175
Kļaviņkalns, k. 43
Kooperatīvi, vs. 134
 Kravate sk. **Bērzupe**, u.
 Kravažiņa sk. **Bērzupe**, u.
 Kravažiņas upe sk. **Bērzupe**, u.
 Krāvete sk. **Bērzupe**, u.
 Kraviete sk. **Bērzupe**, u.
Krēles, vs. 175
Kreuschau (vāc.) sk. **Kliģenes muiža**
Kreyschau (vāc.) sk. **Kliģenes muiža**
Krievkalns, k. 44
 Krievu kalns sk. **Krievkalns**, k.
 Krievu kapsēta sk. **Sila kapi**
Kristas birze 55
Krūčēni, vs. 175
 Krūčēnkrodziņš sk. **Krūčēnu krogis**
Krūčēnu krogis 135
Krūčēnu pusmuiža 124
Krūčēnu viduslaiku kapsēta 90
 Krūsāri sk. **Straumēni**, vs.
Krūsāri, c. 150
Krūsāri, daudzdzīv. māja 175
Krūsāri, vs. 175
Kuģīši, vs. 176
Kuģīšmala, mežs 55
Kuplejas, vs. 176
Kupleju dīķis 30
 Kužu ezers sk. **Ķūžu ezers**
 Ķaužu kalns sk. **Baznīcas kalns**, pilsk.
Ķeipūnas, vs. 176
Ķeipūnas, vs. (pie Bērza) 176
Ķeizarkalns, k. 44
Ķeizarleja 44
Ķempji, vs. 176
 Ķevju ezers sk. **Ķevu ezers**
Ķevu ezers 30
 Ķēvu ezers sk. **Ķevu ezers**
 Ķiriņi sk. **Mednieki**, vs.

Ķiriņupīte sk. **Bērzupe**, u.
 Ķūži sk. **Rubeņi**, vs.
Ķūžu ezers 30
 Ķužu ezers sk. **Ķūžu ezers**
Ķūžupīte, u. 21
Labklājības, vs. 107
Lācīši, vs. 176
Lāča dīķis 31
Lāčplēši, vs. 176
Lakstīgalas, vs. 176
 Langtīši sk. **Langū plavas**
 Langtīši sk. **Langū plavas**
Langū plavas 63
 Langupe sk. **Zaube**, u.
Lapas, vs. 176
 Lapsas kalns sk. **Lapsaskalns**
Lapsaskalns, k. 44
 Lapsu kalns sk. **Lapsaskalns**
Laubītes, vs. 176
Lauciņi, vs. 176
Lauciņu dīķi 31
Lauzēni, vs. 176
 Lavīzīte sk. **Stirve**, u.
Lavīzītes, vs. 124
 Lavīzītes muiža sk. **Lavīzītes pusmuiža**
Lavīzītes pusmuiža 124
 Lavīzītes sk. **Lavīzītes pusmuiža**
 Lavīzītes upe sk. **Stirve**, u.
Lazdas, vs. 177
 Lēģerkalns sk. **Krievkalns**
Leišleja 44
Lejas Āmuri, vs. 177
Lejas Andricēni, vs. 177
Lejas Čulksti, vs. 177
 Lejas dīķis sk. **Lejas ezers**, dz. ez.
Lejas Dukšas, vs. 177
Lejas Durjēni, vs. 177
Lejas Dzeņi, vs. 177
Lejas Ennēni, vs. 177
Lejas ezers, dz. ez. 31
Lejas Kavoli, vs. 163, 177
 Lejas Krūsāri sk. **Krūsāri**, vs.
Lejas Ķevi, vs. 177
Lejas Ļūkāni, vs. 177
 Lejas Mūrnieki sk. **Mūrnieki**, vs.
Lejas Nemnaudi, vs. 158-162, 178
 Lejas Piecēni sk. **Kuģīši**, vs.
Lejas Pulekši, vs. 178
 Lejas Puntūži sk. **Puntūži**, vs.
Lejas Ragaiņi, vs. 178
Lejas Spēlēni, vs. 178
Lejas Sulas, vs. 178
Lejas Trilēči, vs. 178

Lejas Ūžēni, vs. 178
Lejas Vanadzēni, vs. 178
Lejas Ziedi, vs. 178
Lejas Žankas, vs. 178
Lejasdārzs, vs. 178
Lejnieki, vs. 119
 Lejsezers sk. **Lejas ezers**, dz. ez.
Lēja kalns sk. **Lēļakalns**
Lēļakalns, k. 45
Lēļkalns sk. **Lēļakalns**
Lēļu kalns sk. **Lēļakalns**
Lībieši sk. **Lībiešu pusmuiža**
Lībieši, vs. 124
Lībiešu mežs 56
Lībiešu pilskalns, k. 45
Lībiešu pusmuiža 124
Līce sk. **Līčupe**, u.
Līcīšu ezers 32
Līcītis sk. **Līcīšu ezers**
Līča upe sk. **Līčupe**, u.
Līči, vs. 179
Līčupe, u. 21
Līdačezers sk. **Inķēnu ezers**
Līdaku ezers sk. **Inķēnu ezers**
Lielais purvs I sk. **Bērza purvs**
Lielais purvs sk. **Bērza purvs**
Lielās pļavas 63
Lieldreimaņi sk. **Dreimaņi**, vs.
Lielinkēni, vs. 178
Lielkrēles, vs. 179
Liepas, daudzdzīv. māja 179
Liepkalni, vs. 179
Līgo kalns sk. **Līgokalns**
Līgokalns, k. 45
Līvenes, pļ. 63
Lübeck (vāc.) sk. **Lībiešu pusmuiža**
Luisenthal (vāc.) sk. **Lavīzītes pusmuiža**
Lūķēnu upe sk. **Ļūkānu strauts**
Luterāņu jaunā kapsēta sk. **Viduskapi**
Luterāņu vecā kapsēta - **Āžu kalns** sk.
Āžkalna kapi
Ļūkānu ezera mītne 90
Ļūkānu ezermītne sk. **Ļūkānu ezera mītne**
Ļūkānu ezers 32
Ļūkānu kapi sk. **Ozolkalna senkapi**
Ļūkānu purvs 63
Ļūkānu purvs sk. **Ļūkānu purvs**
Ļūkānu strauts 22
Ļūkānupīte sk. **Ļūkānu strauts**
Mācītāja māja, vs. 99
Magones, vs. 179
Māla kalns, k. 45
Māliņi, vs. 179

Māļkalns sk. **Māla kalns**
Māļkalns, k. 46
Marleja, tūrums 64
Mazā Jugla, u. 22
Mazais Pipars, ez. 32
Mazais Piparu ezers sk. **Mazais Pipars**, ez.
Mazčulksti, vs. 179
Mazdreimaņi, vs. 179
Mazie Kangari sk. **Kangariši**
Mazinķēni, vs. 179
Mazkrēles, vs. 179
Mazspodras, vs. 179
Mednieki, vs. 180
Medņi sk. **Baltmedņi**, vs.
Medņi, vs. 180
Medņu kalns 46
Medņu purvs 64
Melderkalna mala sk. **Melderkalna mežs**
Melderkalna mežs 56
Melderkalns, vs. 180
Melderpurva mežs sk. **Melderkalna mežs**
Mergas, vs. 180
Mežciems, vs. 180
Mežmaļi, vs. 180
Mežrozītes, vs. 180
Mīķelēnu birze 56
Mīltenes sk. **Miltneša pļava**
Mīltnes sk. **Miltneša pļava**
Miltneša pļava 64
Mironkalniņš, skp. 90
Mironu kalniņš sk. **Mironkalniņš**, skp.
Mucenieki, vs. 180
Muižas sils sk. **Zaubes sils**
Muižnieki, vs. 180
Mūrnieki, vs. 180
Mūrnieku kapi 93
Mutuļupīte, u. 23
Nabagmājas purviņš 64
Naudas bedres 46
Nelabais ezers sk. **Annas (Nelabais) ezers**
Nemnaudas dzirnavas sk. **Nemnaudu dzirnavas**
Nemnaudi sk. **Lejas Nemnaudi**, vs.
Nemnaudis, dz. ez. 32
Nemnaudu dzirnavas 138
Nemnaudu dzirnavu ezers sk. **Nemnaudis**, dz. ez.
Nemnaudu grava 46
Neu-Duckern (vāc.) sk. **Jaundukuri**
Neuhof (vāc.) sk. **Jaunā muiža**
Neuhof (vāc.) sk. **Jaunpils muiža**
Niedras, daudzdzīv. māja 180
Nīgales, vs. 180

Norieši 181
Noriņas, vs. 181
 Nukezers sk. **Voldemāru ezers**
 Nemnaudas dzirnavas sk. **Nemnaudu dzirnavas**
 Nemnaudas dzirnavu ezers sk. **Nemnaudis**, dz. ez.
 Nemnaudis sk. **Nemnaudis**, dz. ez.
 Nemnaudu dzirnavas sk. **Nemnaudu dzirnavas**
 Nemnaudu dzirnavu ezers sk. **Nemnaudis**, dz. ez.
Oši, daudzdzīv. māja 181
Ošiņi, vs. 181
Ošupe, u. 23
 Ošupes mežs sk. **Ošupītes mežs**
 Ošupīte sk. **Ošupe**, u.
Ošupītes mežs 56
Ošupji, vs. 181
Ozoli, daudzdzīv. māja 181
 Ozoliņi sk. **Annas Ozoliņi**, vs.
 Ozoliņu ezers sk. **Ozolītis**, ez.
Ozolītis, ez. 33
Ozolkalna senkapi 91
Ozolkalns, k. 46
Ozolkalns, vs. 181
Ozolmuiža, pmž. 125
Palejas, vs. 119
Palmas, vs. 181
Papardes, vs. 181
 Pareizticīgo kapsēta sk. **Sila kapi**
Pārslīņas, vs. 181
Paulhof (vāc.) sk. **Paulumuiža**
 Pauļi sk. **Pauļu muiža**
Pauļi, vs. 181
 Pauļmuiža sk. **Pauļu muiža**
Pauļu muiža 125
 Paulumuiža sk. **Pauļu muiža**
Peisumiņš, ez. 33
Peslis, pl. 64
 Pešļupīte sk. **Silauzēnu upīte (Āmurupīte)**
Pikiņas, vs. 181
 Pikiņu mala sk. **Pikiņu mežs**
Pikiņu mežs 56
Pilskalni, vs. 123, 182
Pilskalns, k. 47
Pīļu krogs 135
 Pīvas birze sk. **Pīvu birze**
Pīvas, vs. 182
Pīvu birze 57
Plienītes, vs. 182
Pluņķi, vs. 182
Plaviņas, vs. 182

Priedītes, vs. 182
Priednieki, vs. 182
Priekulēni, vs. 182
 Priežkalniņš sk. **Čūsku kalniņš**
Priežkalniņš, skp. sk. **Roķēnu viduslaiku kapi (I)**
Priežkalns, vs. 182
Pulekšu kalns 47
Pumpuri, vs. 182
Pumpuriņi, vs. 182
Puntūži, vs. 182
Purmaļi, vs. 183
Putnu grava 47
Putnu mežs 57
Ragaiņi, vs. 183
Raketes, vs. 183
 Rātskalns sk. **Kliģenes kalns**
Rātskalns, vs. 183
Reķi, vs. 183
Reķu mežs 57
Riekstiņi, vs. 183
 Rijiņa sk. **Rijiņu strauts**
 Rijiņas strauts sk. **Rijiņu strauts**
Rijiņu strauts 23
Rimšas, vs. 183
Robežkalni, vs. 183
Robežnieki, vs. 183
Roči, vs. 183
Roķēni, vs. 183
 Roķēnu senkapi sk. **Roķēnu viduslaiku kapi (I) un Roķēnu viduslaiku kapi (II)**
Roķēnu viduslaiku kapi (I) 91
Roķēnu viduslaiku kapi (II) 91
Rozes, vs. 184
Rozītes, daudzdzīv. māja 184
Rožkalns, k. 47
Rožzari, vs. 123
Rubenīši, vs. 184
Rubeņi, vs. 184
 Rubeņu viduslaiku kapsēta sk. **Zviedru kapi**
Rudzīši, vs. 184
Rūķīši, vs. 184
Rundāni, vs. 184
Saltupji, vs. 184
Salzemnieki, vs. 184
Sarenhof (vāc.) sk. **Sērmuiža**
Satekas, vs. 184
 Satekupīte sk. **Stirve**, u.
Saulaines, vs. 185
Saulgrieži, vs. 154
Saulītes, vs. 185
Saulzari, vs. 185
Sērmuiža, pmž. 127

Sērmuižnieki, vs. 185
Sēru muiža sk. Sērmuiža
Sidrabbirze sk. Sidrabbirzes mežs
Sidrabbirzes mežs 57
Sila kapi 93
Silauzēni, vs. 162, 185
Silauzēnu upīte (Āmurupīte), u. 23
Silavkalns, k. 47
Sīlīši, vs. 185
Silkalns, vs. 185
Silmači, vs. 185
Sils sk. Bērzu sils
Sils sk. Zaubes sils
Sīļu kalns 48
Sīļukalns sk. Sīļu kalns
Skanuļi sk. Annas Skanuļi, vs.
Skanuļi, vs. 185
Skolas birzīte sk. 15. maija birzs
Skoliņa, vs. 205
Skrabiņi, vs. 185
Skudras, vs. 186
Smaidas, vs. 186
Smidras, vs. 135
Smilškalni, daudzdzīv. māja 186
Smilškalns sk. Smilškalni, vs.
Sniedzītes, vs. 186
Spēlēnu mežs 57
Spindulēja 48
Spinduļu meži 57
Spodras, vs. 163, 186
Sprīdīši, vs. 186
Stabiņi, vs. 186
Stādiņi, vs. 186
Stādiņkalns, k. 48
Stādiņu grants karjers 66
Stādiņu kalns sk. Stādiņkalns
Stadiņu purvs sk. Zirgu purvs
Stalidzēni, vs. 186
Stiebrīņi, vs. 186
Stirve, u. 24
Straumēni, vs. 186
Strautiņi, vs. 135
Strazdiņi, vs. 186
Strazdiņu sils 58
Strazdkalns, k. 48
Strazdkalns sk. Strazdkalns
Struņķi sk. Dūjlejas, vs.
Struņķi sk. Tiltiņi, vs.
Stumbēnu plava 64
Stūra Nemnaudi sk. Auziņas, vs.
Stūrīši, vs. 187
Sudrabbirze sk. Sidrabbirzes mežs

Sudrabiņi, vs. 185
Sudrabkalns, k. 48
Sūruma ezers sk. Ozolītis, ez.
Sūrumu ezers sk. Ozolītis, ez.
Sūrumu mežs sk. Jaunais ceļš, mežs
Šēmeles, mežs 58
Šēmelnicas sk. Šēmeles, mežs
Šķendeņu birzs sk. Šķendeņu mežs
Šķendeņu mežs 58
Špīskalns, k. 49
Tālkājas, vs. 187
Tiltiņi, vs. 187
Tīreļa purvs sk. Tirole, p.
Tīreļu purvs sk. Tirole, p.
Tirole, p. 65
Tirolītis sk. Tirole, p.
Tītēni, vs. 187
Torņakalns, vs. 187
Trilēči, vs. 187
Tunča mežs sk. Tunču mežs
Tunči, vs. 187
Tunču mežs 58
Tunšu mežs sk. Tunču mežs
Ulmaņa birzīte sk. 15. maija birzs
Untiņi, vs. 187
Upītes, vs. (Zaubē) 187
Upmaļi, vs. 187
Ūžēni, vs. 187
Ūžēnu ezers 33
Ūžēnu ezers sk. Ūžēnu ezers
Ūžēnu kalns 49
Vācu baronu kapi 94
Vācu kapi sk. Vācu baronu kapi
Vācu kapsētas avots 24
Vairogi, vs. 187
Vāķu Baznīckalns 49
Vāķu grants karjers 66
Valdemāru ezers sk. Voldemāru ezers
Valdenburga, pmž. 127
Vālodzītes, vs. 188
Vanadzēni, vs. 188
Vanagu birze 58
Vārnupe sk. Vārnupīte
Vārnupīte, u. 24
Vecbērza muiža sk. Bērzmuiža
Vecbrūmeisteri, vs. 188
Vecie kapi sk. Viduskapi
Veckožas, vs. 188
Veclavīzītes, vs. 188
Vecmiķelēni, vs. 188
Vecozoli sk. Ozolmuiža, pmž.
Vecupītes, vs. 188
Vecvāķi, vs. 188

Vecvāku nostāstu vieta sk. **Vāku**
Baznīckalns
 Vecvētras, vs. 188
 Vedze, u. 25
 Vedzīte sk. **Vedze**
 Velna grava sk. **Nemnaudu grava**
 Veltes, vs. 188
 Vērkalns, k. 49
 Vērmeles, daudzdzīv. māja 189
 Vidīņi, vs. 189
 Vidus kapi sk. **Viduskapi**
Viduskapi 95
 Viegliņi, vs. 189
 Viegliņu sils sk. **Zaubes sils**
 Vilku kalns 50
 Vilku kalns 50
 Virpuļi, vs. 189
 Vītoli, daudzdzīv. māja 189
 Vizbulīši, vs. 189
 Vizulī, vs. 189
 Voldemāra ezers sk. **Voldemāru ezers**
Voldemāri, vs. 189
Voldemāru ezers 33
 Voldemāru ezers sk. **Voldemāru ezers**
Zaķīši, vs. 189
Zaļumnieki, vs. 189
 Zāras muiža sk. **Sērmuiža**, pmž.
Zaube, c. 150
Zaube, u. 26
Zaubes dzirnavas 138
Zaubes dzirnavu ezeri 34
 Zaubes dzirnavu ezers I sk. **Lejas ezers**, dz.
 ez.
 Zaubes dzirnavu ezers II sk. **Augšezers**, dz.
 ez.

Zaubes Ezermāļi, bij. pienotava 189
 Zaubes kapsēta sk. **Āžkalna kapi**
 Zaubes kapsēta sk. **Viduskapi**
 Zaubes krogs sk. **Jaunpils krogs**
 Zaubes muiža sk. **Jaunpils muiža**
Zaubes parks 128
 Zaubes pilsdrupas sk. **Jurgensburgas**
pilsdrupas
 Zaubes purvs sk. **Nabagmājas purviņš**
Zaubes sils 58
 Zaubes viduslaiku pils drupas sk.
Jurgensburgas pilsdrupas
Zavadiņas, vs. 189
Zeltgailīši, vs. 190
Zemgaļi, vs. 190
Zemzari, vs. 190
 Zerren (vāc.) sk. **Cerēnu pusmuiža**
Ziediņi, vs. 190
Ziedoņi, vs. 190
 Zīles, daudzdzīv. māja 190
Zilītes, vs. 190
Zirgu purvs 65
Zosuļi, vs. 190
 Zvanenieks sk. **Zvannieku ezers**
 Zvanenieku ezers sk. **Zvannieku ezers**
 Zvanenieku strauts sk. **Zvannieku strauts**
 Zvanenieku upe sk. **Zvannieku strauts**
 Zvanieku ezers sk. **Zvannieku ezers**
Zvannieku ezers 34
Zvannieku strauts 26
 Zvejnieku ezers sk. **Zvannieku ezers**
Zviedru kapi, skp. 92
Žubes, vs. 190

Valsts nozīmes datu bāzes

1. Latvijas ūdens saimniecisko iecirkņu klasifikators. – Latvijas vides aģentūra, 2005.
2. Latvijas ūdenstilpju klasifikators. – Latvijas vides aģentūra, 2005.
3. Ūdens informatīvā sistēma. Ezeru pases. – Latvijas vides aģentūra, 2005.
4. Valsts adrešu reģistrs, 2005.

Publicēta literatūra

5. Baltisches Historisches Ortslexikon. Teil II. Herausgegeben von Hans Feldmann und Heinz von zur Mühlen. Lettland (Südlivland und Kurland). – Köln, Wien: Böhlau Verlag, 1990
6. Brotze J. K. "Sammlung Liefländischer Monumente..." // www3.acadlib.lv/broce/, 2005
7. Cēsu grāmata. Rīga: Izdevniecība Jāņa sēta, 1999.
8. Dambe V. Latvijas apdzīvoto vietu un to iedzīvotāju nosaukumi. – Rīga: Zinātne, 1990.
9. Dunsdorfs E. Lielvidzemes kartes (17. un 18. gadsimtenī). – Melburna, 1986, 247 lpp.
10. Endzelīns J. Latvijas vietu vārdi. I daļa. Vidzemes vārdi. – Rīga: A. Gulbja apgāds, 1922.
11. Endzelīns J. Latvijas vietu vārdi. I daļa. Vidzemes vārdi. II daļa. Kurzemes un Latgales vārdi. \ Darbu izlase. IV sēj. 1. daļa. – Rīga, 1981, 13.-302. lpp.
12. Feldmane S. Dievnama jubileja ieskicē nākotni. // www.edruva.lv/arhivs/5.10.2004/raksti/Raksts13.htm, 2004
13. Iepazīsti Cēsu novadu! Grāmata tūristiem un interesentiem. – Cēsu rajona padome, 2001.
14. Klišāns V. Livonija XIII XVI gs. Rīga: Mācību apgāds, 1996. 82 lpp.
15. Kēniņš I. Latvija gadsimtu lokos. I daļa. Aizvēsture un senvēsture. – Rīga, 2003.
16. Latviešu konversācijas vārdnīca. 1.-21. sēj. - R.: A. Gulbja apgāds, 1927-1940.
17. Latvijas daba. Enciklopēdija. 1.-3. sēj. – Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1994.-1995.; 4.-6. sēj. – Rīga: apgāds "Preses nams", 1997.- 1998.
18. Latvijas pagasti. Enciklopēdija. 1.-2. sēj. – Rīga: Preses nams, 2001.-2002.
19. Latvijas PSR Kūdras fonds pēc izpētes datiem uz 1980. g. 1. janvāri. – Rīga: Latvijas valsts Meliorācijas projektēšanas institūts, 1980.
20. Latvijas PSR mazā enciklopēdija. I-III sēj. – Rīga: Zinātne, 1967.-1970.
21. Latvijas PSR ūdensteču nosaukumi. 1.-4. burtn. – Rīga: P. Stučkas Latvijas valsts universitāte, 1986.
22. Latvijas PSR ūdenstilpju nosaukumi. 1.-6. burtn. – Rīga: P. Stučkas Latvijas valsts universitāte, 1984.
23. Latvijas PSR Vēstures un Kultūras pieminekļu saraksts. – Rīga: Avots, 1984.
24. Latvijas Republikas arheoloģijas pieminekļi. Latvijas Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, [b. g.].
25. Nomals P. Vidzemes un Latgales purvu apskats. – Rīga, 1943.
26. Plaudis A. Ceļvedis pa Latviju. – Rīga: Jumava, 1998.
27. Salnais V., Maldups A. Pagastu apraksti. – Rīga: Valsts statistiskā pārvalde, 1935
28. Sīko ūdenskrātuvju uzskaitē un perspektīvā attīstība Latvijas PSR teritorijā. Shēma. 1. sēj. – Rīga: Latvijas valsts meliorācijas projektēšanas institūts, 1972.
29. Siliņš K. Latviešu personvārdu vārdnīca. – Rīga, 1990.
30. Teivens A. Latvijas dzirnavas. – Stokholma : Daugava, 1985, 279 lpp.
31. Teivens A. Latvijas lauku krogi un ceļi. – Rīga: Māksla, 1995, 221 lpp.
32. Tooms V. Vidusvidzemnieku biogrāfiskā vārdnīca. – Cēsis: Harmonija, 2003.
33. Vētra R. Sigulda. – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1956.
34. Zaubes pagasta teritorijas plānojums (2005.-2017. gadam). Paskaidrojuma raksts. – Zaubes pagasta padome, 2005 // www.cesurp.apollo.lv/ZaubeTP/zaubetp.htm

Kartes un atlanti

35. Cēsu rajons 1:100 000. Cēsu pilsēta 1:20 000. – Rīga: SIA "Karšu izdevniecība Jāņa sēta", 2003.
36. Der Rigische Kreis [M 1:190 000]. Gezeichnet von L. A. Mellin, 1791. // Atlas von Liefland oder von den beyden Gouvernemenentern u. Herzogthümern Lief- und Ehistland un der Provinz Oesel. – Riga-Leipzig, 1798.
37. Latvijas ceļu karte M 1:200 000. – Rīga: Šoseju un zemesceļu departaments, 1940.
38. Latvijas Ceļu un pagastu robežu karte M 1:300 000. – Rīga: Šoseju un zemesceļu departaments, 1931.
39. Latvijas pagastu kartes M 1:25 000. – Rīga: Zemesprojekts, 1990.
40. Latvijas Republikas Satelītkarte M 1: 50 000. Ērgļi 4322. Mālpils 4321. – Rīga: VZD, 1999.
41. Latvijas topogrāfiskā karte M 1:75 000. Armijas štāba ģeodēzijas un topogrāfijas daļa, 1926.-1928.
42. Lietuva žemėlapiuose. – Vilnius, Lietuvos Nacionalinis muziejus, 2002, 218 lpp.
43. Mantnieks P. Lielā Latvijas karte M 1:250 000 un alfabētisks Latvijas vietu vārdu saraksts. – Rīga: P. Mantnieks, kartografisks institūts, 1930.
44. Spezialkarte von Livland in 6 Blättern [M 1:186 000]. Gezeichnet von C. G. Rücker. – Reval, 1839.
45. Zaubes pagasts un apkārtnē M 1:42 000. Iespiesta A. Ošiņa un P. Mantnieka kartograf. iestādē, Rīgā, b. g. (kartes kserokopija).
46. Топографические карты Латвийской ССР М 1:10 000. ГУГК, съёмка 1975-1977 гг., изд. 1979 г.

Nepublicēti avoti

47. Barbans U. Zaubes pagasta Lejas Nemnaudu vēsture Ulda Barbana skatījumā. – Zaube, 1999. (manuskripts).
48. Bīriņš O. E. Materiāli par Zaubes evaņģēliski luterisko baznīcu.
49. Branta B. Materiāli par Zaubes pagasta vēsturi. – Zaubes ciema bibliotēka, 2005.
50. Cēsu rajona fiziski ģeogrāfisko objektu nosaukumi. – Rīga, LU Ģeogrāfijas nodaļa, 1990. (manuskripts).
51. Gaujas Meliorācijas sistēmu pārvaldes materiāli.
52. Grāvītis Ē. Atmiņas par Bērzmuižu. – Zaube, 2004, 2005. (manuskripts).
53. Janele I., Kvaskova V. Bij. Annas muižas centra apbūves un parka vēsturiskā izpēte. – Rīga, SIA "LDU" izpētes un projektēšanas birojs "KROKS", 1992
54. Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta Vietvārdu kartotēka.
55. Latvijas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centra arhīva materiāli.
56. LR Valsts zemes dienesta Kartogrāfijas pārvaldes Toponīmas laboratorijas Latvijas vietvārdu datu bāze.
57. LR Valsts zemes dienesta Kartogrāfijas pārvaldes Toponīmas laboratorijas nepublicētie materiāli.
58. LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes Reģionālās ģeogrāfijas un toponīmas zinātniskās laboratorijas Latvijas fiziogeogrāfisko nosaukumu kartotēka.
59. Zaubes pagasta padomes nepublicētie materiāli.
60. Zaubes skolas arhīva materiāli.

Ievadvārdi	3
Pateicība	5
Vispārīgas ziņas par Zaubes pagastu	6
Literatūras un avotu apskats	7
Saīsinājumi	9
Zaubes pagasta izveidošanās, robežas un to izmaiņas	11
Ģeogrāfiskais stāvoklis un dabas apstākļi	13
Dabas objekti	17
Ūdensteces	17
Ūdenstilpes	27
Reljefa formas (kalni, gravas, ielejas)	35
Meži	51
Valsts un vietējas nozīmes dižkoki Zaubes pagasta teritorijā	59
Purvi, pļavas, tīrumi	61
Karjeri	66
Iedzīvotāji	67
Ieskats Zaubes pagasta vēsturē	70
Senvietas	88
Jurgensburgas pilsdrupas	88
Lūkānu ezera mītne	90
Senkapi	90
Kapsētas	92
Baznīcas	96
Zaubes (Jaunpils) luterāņu baznīca	96
Jaunpils mācītājmuiža	99
Zaubes sv. Nikolaja pareizticīgo baznīca	101
Bijušās muižas un pusmuižas	103
Annas muiža	103
Garlība Merķeļa gaitas Annas muižā	108
Bēzrmuiža	109
Cerēnu pusmuiža	113
Dukuru muiža	113
Griķu muiža	115
Jaunā muiža	115
Jaundukuri	116
Jaunpils muiža	117
Kliģenes muiža	122
Krūčēnu pusmuiža	124
Lavīzītes pusmuiža	124
Lībiešu pusmuiža	124
Ozolmuiža	125
Pauļu muiža	125
Sērmuiža	127
Valdenburga	127

Parki	128
Annas muižas parks	128
Zaubes parks	128
Pastaiga Zaubes muižas parkā	130
Krogi	133
Dzirnavas	136
Ciemi	139
Annas	139
Bērzs	142
Kliģene	148
Krūsāri	150
Zaube	150
Bijušais Zaubes pagasta nams	155
Mājavārdi un mājas gadsimtu gaitā	157
Fragments no Vecpiebalgas zemnieku sūdzības Zviedrijas karalim Kārlim XI 1695. gadā	158
Kādas viensētas vēsture	158
Silauzēni – vecākā guļbūves māja pagastā	162
Māju pārvērtības laika gaitā	163
Viensētas, dzīvojamās mājas	164
Bijušās viensētas	191
Zaubes pagasta skolu vēsture	196
Skolas Zaubes (Jaunpils) ciema teritorijā līdz 1936. gadam	196
Skolas Kliģenē, Annās un Bērzā	202
Skolu apvienošana. Zaubes skola pēc 1936. gada	206
Kultūras dzīve	213
Zaubes koris	213
Bibliotēka	217
Patērētāju biedrība	218
Medniecība	219
Viņu vārds saistīts ar Zaubi	220
Ainiņas no pagasta dzīves	224
Zaubes pagasta ģeogrāfiskie nosaukumi (alfabētiskais rādītājs)	227
Literatūra un avoti	236

Pielikumā:

Zaubes pagasta karte M 1:25 000 un kartoshēmas (Zaube, Annas)

Kļūdu labojums

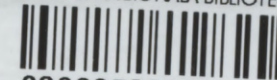
lappuse	iespiests	jābūt
25. lpp., 7. rinda no augšas	Kangarīšu grāvis (no kr. krasta), kas to savieno ar Dzirnavupi (Bērzupīti).	Kangarīšu grāvis (no kr. krasta).
31. lpp., šķirklī <i>Lejas ezers</i>	Uzstādināts uz Silauzēnu upītes (Āmurupītes) leļpus Augšezera. Iztek Dzirnavupe (Bērzupīte).	Uzstādināts uz Dzirnavupes (Bērzupītes), kas ir Silauzēnu upītes (Āmurupītes) turpinājums leļpus Augšezera.
34. lpp., šķirklī <i>Zaubes dzirnavu ezeri</i>	Leļpus dzirnavu ezeriem upītes nosaukums ir Dzirnavupe (Bērzupīte).	Leļpus Augšezera upīti jau sauc par Dzirnavupi (Bērzupīti).
36. lpp., 13. rinda no augšas	<i>Durjēni</i> (vs.)	<i>Durjēni</i> (bij. vs.)
40. lpp., 4. rinda no augšas	A nogāzē <i>Lejēni</i> .	A nogāzē <i>Lejēni</i> (bij. vs.).
45. lpp., 10. rinda no apakšas	<i>Krastkalni</i> (vs.)	<i>Krastkalni</i> (bij. vs.)
47. lpp., šķirklī <i>Pulekšu kalns</i>	Uz D atrodas <i>Pulekšu</i> mājas.	Uz D atrodas <i>Jaunpulekšu</i> mājas.
113. lpp., 7. rinda no apakšas	<u><i>Dukuru muiža</i></u> , <i>Dukurmuiža</i>	<u><i>Dukurmuiža</i></u> , <i>Dukuru muiža</i>
124. lpp., šķirklī <i>Krūčēnu pusmuiža</i>	ap 0,2 km uz DR no Zaubes (c.) robežas	ap 2 km uz DR no Zaubes (c.)
127. lpp., 2. rinda no augšas	ap 1,1 km uz ZA	ap 1,5 km uz DA
134. lpp., 3. rinda no augšas	kur tagad <i>Kalna Ennēni</i> (vs.)	kur bija <i>Kalna Ennēni</i> (vs.)
135. lpp., šķirklī <i>Krūčēnu krogs</i>	ap 0,3 km uz DR no Zaubes (c.) robežas	2 km DR no Zaubes (c.)

Pēc grāmatas iespiešanas pamanītās kļūdas

	iespiests	jābūt
12. lpp.	 - pagastu robežas - apriņķu robežas	 - pagastu robežas - apriņķu robežas
13. lpp., 17. rinda no apakšas	(tikai 0,65 m)	(tikai 0,65 km)
82. lpp., 3. rinda no augšas	1945. gada 25. martā	1949. gada 25. martā
98. lpp. (paraksts zem fotoattēla)	Pirmais dievkalpojums pēc luterāņu baznīcas atdošanas draudzei 1991. gadā.	1994. gada jūnijā Zaubes luterāņu draudzē viesojās mācītājs Pēteris Nesaule no ASV.
181. lpp.	Noriņas	fotoattēlā redzamā māja ir Vālodzītes (<i>nevis Noriņas</i>)
kartē	Dīlēni	Dīlēni
kartē	Dīlēnu kalns	Dīlēnu kalns

OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS

450

2006-5
L 134

